53055/A
M II Veg

LOUIS DEBACQ
Pharmacien de 1re Classe

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE SIVE MVLOMEDICINAE LIBRI QVATVOR

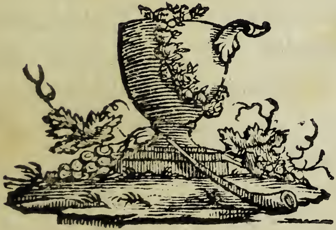
42550

VEGETII RENATI

ARTIS VETERINARIAE SIVE MVLOMEDICINAE LIBRI QVATVOR

CVRANTE

Jo. MATTHIA GESNERO

MANNHEMII,

Cura & Sumptibus Societatis literatae

MDCCLXXXI.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE

LIBER PRIMVS

PRAEFATIO

MVLOMEDICINAE apud Graecos Latinoſque auctores non fuit cura poſtrema. Sicut enim animalia poſt hominem, ita ars veterina poſt medicinam ſecunda eſt. In equis enim ac mulis & adjumenta belli & pacis ornamenta conſiſtunt. Sed quoniam minus dignitatis videbatur habere profeſſio, quae pecudum promittebat medelam; ideo minus ſplendidis exercitata, minus eloquentibus collata docetur in libros. Licet proxima aetate & Pelagonio non defuerit, & Columellae abundaverit dicendi facultas. verum alter eorum cum ruſticae praecepta conſcriberet, curas animalium levi admonitione perſtrinxit: alter omiſſis ſignis cauſiſque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero & Abſirtus, diligentius cuncta ri-

mati, eloquentiae inopia ac ſermonis ipſius vilitate ſordeſcunt. Praeterea indigeſta & confuſa ſunt omnia, ut partem aliquam curationis quaerenti neceſſe ſit errare per titulos, cum eiſdem paſſionibus alia remedia in capite, alia inveniantur in fine. Additur etiam, quod ſtudio lucri quaedam ita ſunt compoſitae potiones, ut pretium enorme contineant, & curae taxatio animalis aeſtimationem prope videatur aequare: ut plerumque aut parci homines, aut certe prudentes, animalia ſua canibus dedant, aut a damnoſa curatione diſſimulent. His & talibus rationibus invitatus, cum ab initio aetatis alendorum equorum ſtudio flagrarem, hanc operam non invitus arripui, ut conductis in unum Latinis duntaxat auctoribus univerſis, adhibitis etiam mulomedicis, & medicis non omiſſis (nam mulomedicinae doctrina ab arte medicinae non adeo in multis diſcrepat, ſed in multis plurimiſque conſentit) in quantum mediocritas ingenii patitur, plene ac breviter omnia epitome congererem. Nam ſi laus prima medicorum eſt, genus aegritudinis in homine reperire, qui paſſionem ſuam & manu poteſt & voce ſignare, quanto magis in mulomedicina neceſſarium creditur genus aegritudinis

noſſe, cum mutum ſit animal & non poſſit proprium indicare languorem, & ab imperitis ad opus aliquod laboremque cogatur, geminumque ſubeat ex morbo & fatigatione diſcrimen; aut certe neglectum inveterata aegritudine nequeat ſero curari. Sic Mantuanus poëta divino ore teſtatur: "Morborum quoque te cauſas & ſigna docebo." Abſque dubio autem omnis cura vacabit, ſi genus paſſionis ignoretur. Ex inani perſuaſione illud generatur incommodum, ut honeſtiſſimus quiſque erubeſcendum ac vile credat jumentorum noſſe medicinam. Primum nullius rei ſcientia vilis eſt. Nam cum humanae vitae converſatione aliud fugiendum, aliud vero ſequendum; non eſt perfecta peritia, niſi quae utraque cognoverit. Deinde, quis aeſtimet erubeſcendum talem peritiam, quae damna ſubmoveat? Nam ſicut incolumitas jumentorum habet lucrum, ita eorum interitus afferre videtur incommodum. praeſertim cum mancipia, quorum plebeia curatio non putatur ſaepe vilioribus pretiis, quam equi vendantur aut muli. Poſtremo ſive ad vehendos locupletes aptos, ſive in circi contentione victores, ſive in praeliis (ut ita dixerim) probatiſſimos bellatores, acerrimum ſtudium

amoremque conſtat habere dominorum. Nec immerito voluptati natum animal aut ſaluti, gratiam meretur ab homine. Quis autem noſſe curas jumentorum erubeſcendum putet, cum optima jumenta habere glorioſum ſit? Quis vituperationi det id poſſe curare, quod laudi ducitur poſſidere? Forſan ipſa opera mulomedicorum videtur abjectior, notitia autem curationis non ſolum honeſtiſſimis, ſed etiam diſertiſſimis convenit, ut proviſione & ordinatione ſollerti curatis animalibus, & damnis careant, & voluptatibus perfruantur. Sed alii morbi ſunt, qui ea tantum animalia, quae occupaverunt, vexant: alii etiam ab uno vel paucioribus, quae pereunt, in plura, quae pariter ſtabulantur vel aluntur, in totos ſaepius greges ſaeviſſima contagione tranſmigrant, ut quamvis ſanum animal intra breve tempus, alienae aegritudinis afflante vicinia, repente depereat. Rectius eſt ergo eorum prius morborum & ſigna & cauſas praedicere, curaſque monſtrare, qui quodam tranſitu pluribus nocent. Nam adverſus majora diſpendia majorem ſollicitudinem oportet impendi. Prima igitur jumentorum utilitas eſt domini, vel procuratoris, vel paſtoris ipſius amor atque diligentia. COMES enim ſemper eſt af-

fectionis induſtria: & incolumia cupimus, quaecunque diligimus. Domita animalia aut praeſepibus aluntur, aut paſtu: indomita latioribus nutriuntur in ſaltibus. Quotidie ergo vel frequentiſſime ſpeculari convenit habitum jumentorum. Nam diligentibus morbus ipſe ſe prodit.

CAPVT I.

Quibus ſignis aegritudo animalium cognoſcatur.

Continuo animal, quod valetudo tentaverit, triſtius invenitur, aut pigrius, nec conſueto utitur ſomno, nec ſolito ſe more tranſvolvit, nec requiem ut aſſumat accumbit, nec deputatum cibum aſſumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omnino faſtidit, ſtupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto viſu, turpi pilo: exhauſta ſunt ilia, ſit ſpina rigidior, anhelitus crebrior aut gravior, os aſperum & ſolito ferventius, tuſſis aliquando lenis, aut gravior, inceſſus ipſe, quo maxime notatur, ſegnis ac nutans. Cum hujuſmodi ſigna in jumento unum vel plura conſpexeris, ſtatim illud ſeparabis a caeteris, ut contagionem non inferat proximis, & facilius in ſolo jam cauſa morbi poſſit agnoſci.

Si diligenter habitum, poſt unam, ſecundam, vel tertiam diem ab illa moeſtitia fuerit abſolutum, nihilque reſederit in corpore ipſius, quod putetur ambiguum, ſcito ex levioribus cauſis illam veniſſe triſtitiam, & animal conſuetudini priſtinae eſſe reddendum. Nec explorandi omittatur intentio. nam frequentius inſpici debet & cautius, quod ſemel coepit eſſe ſuſpectum.

Quot ſint genera morborum.

Cap. II. Morborum quidem diverſae ſunt paſſiones, ſed uno generali vocabulo continentur, quod ab antiquis malleus nominatum eſt, ipſa appellatione vim cladis periculumque teſtantes. Sunt autem ſpecies mallei numero ſeptem: humidus, aridus, ſubtercutaneus, articularis, elephantiaſis, ſubrenalis, farciminoſus. Signa omnium dicamus.

Signa morbi humidi.

Cap. III. Humidus morbus eſt, cui de naribus pro mucis humor defluit male olens, & ſpiſſus, colore pallido. Hujus gravatur caput, oculi lachrymantur, & ſtridet pectus, fit gracilis horrentibus pilis, triſtis aſpectu: quem profluvium atticum veteres vocaverunt. Quandocunque autem ſanguinolentus humor vel croco ſimilis per nares fluere coeperit, jam inſanabilis eſt & vicinus morti.

Signa morbi aridi.

Cap. IV. Aridus autem morbus his agnoſcitur ſignis. Nullus ei per nares ſupra ſolitum humor emanat; ſuſpirat tamen graviter, & nares habet extenſas. ilia curvabit intrinſecus, & contractionem ſpinae duritiamque patietur. teſticuli ejus ita ſubſtringuntur, ut apparere vix poſſint. cibi parcior, bibendi appetentior ultra morem. propter quod pulmone ſiccato, internum patitur ardorem. tenſis oculis in obliquum reſpicit, nec facile cubet. Hunc ſuſpirium vocant & inſanabilem, niſi ab initio feſtina curatione ſubveneris.

Signa morbi ſubtercutanei.

Cap. V. Subtercutaneus morbus autem his proditur ſignis. Vulnera in corpore ejus ſcabiei ſimilia naſcuntur, ex quibus humor effluit liquidus & viridis, qui pruriginem movet, ut ſcalpere parietibus vel columnis animalia ſaepe fricare compellat, quo ulcera corticem ducent. Huic nec humor per nares emanat, nec anhelat, nec cibum recuſat, nec reſpuit potum. propter quod diu vivit. Et ideo ſi cura non deſit, ex hoc plurima jumenta liberantur. Quidam vero ſcabiem ſubtercutaneum morbum dicere tentaverunt,

quod ſimilia ſupradictis ſignis videatur oſtendere, & contagionem transferre per proximos, & tardius ſanari. Sed quia nec necem, nec gregi infert facile periculum, a peſtiferi illius mallei ſocietate diſcretus eſt, & ſeorſum ab illa dicetur.

Signa morbi articularis.

Cap. VI. Articularis autem morbus, quem ἀρθρίτην Graeci vocant, per haec monſtratur indicia. Interdum paucis, interdum plurimis diebus ab articulis claudicabit, ut aut ictu calcis animalis alterius percuſſus, aut negligentia impactus, aut ſaxo vel fuſte videatur eliſus. Sed haec ſolet eſſe diſtantia, ut illa quaelibet laeſio loco figatur, haec autem paſſio, quia erratica eſt, ſubito ad pedem alterum migrat. Praeterea oſſibus aſtringitur cutis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit. Rigeſcit ſpina, corpuſque contrahitur, pilus erectus & horridus, ac deformis aſpectus, macie corpus adfectum. & quamvis non recuſet alimenta, nec curat ſi deſint: indies tamen deterior fit & triſtior, difficulterque curatur.

Signa morbi farciminoſi.

Cap. VII. Farciminoſum vocabulum ex genere paſſionis evenit. Hujusmodi depre-

henditur argumento. In lateribus & in coxis, & in verendis quoque partibus, & praecipue in juncturis membrorum, vel in toto corpore, collectiones inflantur: rurſumque his velut ſedatis, aliae renaſcuntur: cibum potumque ex more recipiunt, macreſcunt tamen, quia digeſtio eis plena non provenit. hilares aſpectu ſaniſque ſimiles creduntur ab indoctis artis mulomedicinae, quia exterius agitur cauſa: quibus imperitia artificum ſanguinem feſtinat auferre. Sed contraria iſta curatio eſt. nam affectis farcimino, quidquid ſupereſt virium, tollit. In initio tamen, ne morbus increſcat, vel in fine, cum jam vires redire coeperint, emiſſio ſanguinis juvat.

Signa morbi ſubrenalis.

Cap. VIII. Subrenalis morbus non minus nomine, quam ipſa paſſione monſtratur. Nam animal, velut renibus laeſis, a poſteriori parte deficiens, prodit mortiferae neceſſitatis indicium. tuſſiet graviter, horrebit aſpectu: cutis duritia ex ſpinae rigore proditur: parcius potum, parcius adpetit cibum. Huic quia tota vis morbi poſſidet lumbos, a femoribus incipit prima curatio.

Signa morbi elephantiaſis.

Cap. IX. Elephantiaſis autem dicitur ex

ſimilitudine elephantis, cujus naturaliter pellis dura & aſpera, morbo nomen, & in hominibus, & in animalibus dedit. Cujus ſigna haec ſunt. In toto corpore uredo naſcitur, praecipue in dorſo, ſquamas ſimiles corticibus facit. In naribus, in pedibus etiam & in capite, papularum fervor emergit, vel ozoenae aſperiores frequenter oriuntur. Priuſquam haec oſtendantur indicia, ventre ſoluto erit, & marceſcit, & aſpere tuſſiet. Cujus os totum cum lingua aſperum & ſimile creditur eſſe combuſto: quae paſſio pullis a matre depulſis plerumque perniciem conſuevit inferre. Hunc diligenter curare cupientes, non ante deforis aliquo medicamento fovere contendunt, niſi prius, potionibus datis, peſtis elevetur interior. Nam extrinſecus cepta medicamenta morbum non eximunt, ſed ad interiora compellunt, & hac ratione periculum generant. In animalibus, ejuſmodi morbo laborantibus, generalia iſta ſunt vitia: tuſſis aſpera & crebra ſuſpiria, ſpina contracta & rigida, macies ſemper increſcens, cum ſtudium & alimenta non deſinant, demiſſior cervix, ſtupentes oculi, tardior inceſſus. Nunc ſignis omnibus generaliter ſingulariterque digeſtis, ſingulorum mor-

borum ſpeciales propriaſque curas oportet adjungere. Poſt haec de generali minutione ſingulorum, & aduſtione docens, concludam librum primum.

Cura morbi humidi.

Cap. X. Malleus morbus ſi humidus fuerit, ita ut per utramque narem virides defluant muci. inter exordia caput ejus adhibita curatione purgandum eſt ita; Olei optimi uncias 3, liquaminis floris unciam 1, vini veteris cyathos 3, ſereno tranquilloque die pariter commiſces, & cum tepefeceris, infundes in naribus. caput religabis ad pedes, ſenſimque jumentum impeditum compelles incedere, ut omnis humor emanet. (ad ſiphonem autem paulatim infundes non ſemel a cornu). Quod ſi ſanguis poſtmodum coeperit fluere, nihil timendum, ſed potius ſciendum eſt, animal legitime fuiſſe purgatum. Poſt quod ſevum caprinum reſolutum oleo miſcebis, ſic infuſis naribus exulcerationis illius mitigatur aſperitas. Radicem quoque laſeris tonſam, & per fiſtulam vento naribus inſitam, ut ſternutum provocet, adhibere commodum eſt. Caput etiam extrinſecus auriculaſque oleo calente diligenter perunges, & lana cerebro indita, ab omni perfrictionis

neceſſitate munibis. Naſturtii quoque ſemen bibendum dabis ex aqua. Praeterea potionem dabis, qui diapenton vocatur, & hac ratione conficitur: Murrae, gentianae, ariſtologiae longae, baccis lauri, raſuras eboris bene tritas & cribratas aequis miſcebis ponderibus, ſervabiſque. Exinde prima die unum coclearium cumulatum cum ſextario vini veteris, ſecunda die unum & ſemis, tertia autem die duo coclearia tepefacto mero aſperſa, & diligenti agitatione permiſta dabis ad cornu. Poſtea ex cervice de matricali vena ſanguinem detrahes, permixtumque acerrimo aceto, omne equi corpus perunges, & contra pilum diligenter fricabis, ut ad ſimilitudinem glutinis adhaereat. jumentum quoque in loco calido conſtitues. Si cibum faſtidit, ſtatim duntaxat farinae hordeaceae ſextarium unum, quinque ſextariis aquae permixtum, equo dabis in potu. Triticeam quoque farinam ſimili menſura & ratione offeres ad bibendum. Si autem faſtidit, non ideo aliud dabis, quouſque hoc ex iſta neceſſitate ſanitatem percipiat. De palato quoque poſtea ſanguinem detrahes, ut omni ex parte, ſi qua morbus praegravare coeperit, relevetur. Scito, niſi diligenter occurras, hunc eſſe peri-

culoſiſ-

culoſiſſimum morbum. Nam cito in ſuſpirium, hoc eſt, anhelitum tranſit, & ſpem omnem ſalutis excludit.

Cura morbi aridi.

Cap. XI. Aridus vero morbus, qui & ſuſpirioſus praecipue dicitur: & hic negatur a quibuſdam poſſe curari, propterea, quod phthiſi, quae hominibus mortifera eſt, ſimilis invenitur. Quotidie enim macie creſcente, exilior redditur, penituſque ſiccatur. In omni autem ratione medicinae, facilius eſt, quae abundaverint diminuere, quam quae videntur deeſſe, ſupplere. Salus tamen jumentis etiam in hac paſſione praeſtatur, ſi inter principia poſſit occurri. Sanguinem ſiccis detrahere contrarium eſt. Sed vino & oleo ſufficienter admixto & tepefacto, perungendum toto corpore animal eſt: ita ut caput & maxillae, & extrinſecus fauces eidem largius infundantur, & contra pilum uſque ad ſudorem diutiſſime confricentur. Intrinſecus autem a prima die hac potione curandum eſt. Succum ptiſanae, adipem ſuillum remiſſum, & amilum ex melle paſſoque decoctum per cornu in potione dabis, ut canalis gutturis eidem, maxillarumque compago laxetur, quam ſiccitas aſtrinxerat mor-

bi. Quo facto, in loco calido ſtabit. Infuſum hordeum herbamque viridem, ſi inventa fuerit, debet accipere, ut omni ex parte periculoſa ariditas temperetur. Conſequenter talis eidem potio praeparetur. Paſſi optimi ſextarium unum, iridis Illyricae unciam unam, piperis nigri ſemiunciam, croci ſcrupulum, mirrhae trigonitis ſemiunciam, pollinis thuris unciam unam, ova cruda quinque pariter mixta prima die dabis ex integro, ita ut per triduum ipſam miſceas ſemper & offeras, ut tam gravis morbi aſperitas, potionis dulcedine mitigetur. Poſt haec, melle, butyro, axungia, ſalibus & picula, offis pro aequa omnium portione confectis, ſucco ptiſanae ac paſſo involutis, adtinctum animal replebis, [&] die prima quinque pillulas, ſequenti ſeptem, tertia die novem daturus ex more. Expenſis autem his, nec ungere cum vino & oleo tepefacto deſit induſtria. nam amariſſimus morbus cum ſit, aliter non poteſt, niſi amaris potionibus ſolvi. CONTRARIA enim non niſi contrariis medicinis curantur. Potionem diapenten, ſicut ſuperius monſtratum eſt, non ſolum per triduum cum vino, ſed per dies plurimos dabis, ut tantum diſcrimen poſſit evinci. Quod ſi gravior tuſ-

ſis & ſtrangulans urgebit, accipe fabae fractae ſextarium unum, ſevi caprini uncias tres, allii capita majora tria permixta decoques, & cum paſſo vel ſucco ptiſanae hordeaceae tepidum dabis ad cornu. Quod ſi tardius profecerit iſta curatio, ficus ſiccae pondera duo diligentiſſime tundis in pila, foenugraeci ſextarium decoques, quouſque aqua ad medietatem veniat, poſt colabis, & foenugraecum in mortario cum ficu conteres. allii quoque uncias tres contundes ſimiliter in mortario, & tam rutae quam apii faſciculos ternos: quibus omnibus pariter mixtis, diligenter tritis, addis dracontii uncias duas. Aqua, in qua foenugraecum coctum fuerit, ſuperfundis, potionemque facias, quae per cornu poſſit effluere: quam etiam tuſſientibus vel vulſis aut ruptis animalibus per triduum dabis. Sequens remedium ad aridum morbum: Inter nares jumenta ſcalpello ſecabis, & aquam frigidam per fiſtulam latam ejus ori ſuppones, nareſque ipſius aſſidue diebus plurimis merges, ut ſuſpirium diſtabeſcat in aqua. Potionem quoque ei quotidie dabis hujuſmodi. Succum ptiſanae cum ſevo caprino decoctum, ſextarium unum, ſulphur vivum, thus quoque maſculum aequis

ponderibus deteris atque commiſces: ex eo coclearea ſingula diebus ſingulis cum ptiſana permixta defundis ad cornu. Cum autem coeperit eſſe validior, de cervice ſanguinem detrahes, additoque aceto animal perfricabis.

Cura morbi ſubtercutanei.

Cap. XII. Subtercutaneus morbus, cum humor peſtifer intra corium & viſcera commeat, hac ratione curandus eſt. Fiſtulam ei facies vel cauterium, inter armos ejus & ventrem loco conſueto ad menſuram inciſa cute, die ſereno, & ſi ſpatium eſt, luna minuente, Indis ut mos eſt, per quam omnis e viſceribus humor educitur, coloris aurei vel crocei, languoris tabe corruptus. Quae ſi minus traxerit, radicem herbae tithymalli eodem vulnere inſeres ſeptem diebus, quae reſiduum virus educat. Eſt & aliud remedium. Radiculam, quam quidam conſiliginem vocant, quidam pulmonaceam, qua mulo medici frequenter & bubulci utuntur, in pectore animalis hac aegritudine laborantis eatenus pones, ut acuto cuprino circines locum. Poſtea corio perforato radiculam interſeris. quae ibidem ſponte tamdiu permanebit, quouſque cutis, quatenus cuprino ſignata, in putredinem ſit verſa, & a toto corpore ad il-

lum locum humor trahatur, & per vulnus emittatur. Hinc potionem diapenten ſuperius deſignatam, cum vino veteri optimo, per triduum, vel ſi neceſſitas erit, per dies plurimos dabis. Apium quoque viride & baccas lauri, vel iſtae res ſi non invenirentur, lauri & cucumeris ſilvatici folia per partes minutiſſimas concides, hordeoque miſcebis, ut animal ſicut e potione diapente, ita ex cibo ſentiat medicinam. Huic tamen aquam tepidam cum farina hordeacea vel triticea dare te convenit, & in loco tepido ſtabulare. Nam frigus humoris augmentum eſt, & reumatis. Cibum quoque magis ſiccum quam viridem in hac paſſione debet accipere, & exerceri vehementer, ut ſudore ſiccetur humor infeſtus.

Cura morbi articularis.

Cap. XIII. Articularis morbus his declaratur ſignis. Claudicabit alternis pedibus, modo prioribus, modo poſterioribus, & quaſi tumor eidem in articulis circa coronas, vel certe in genibus apparebit. propterea quod peſtilentia morbi corruptus ſanguis nervos & venas implet, & laedit atque debilitat. Huic ſanguinem primo de cervice, hoc eſt, de matricali vena, detrahes: quem aceto acerrimo permixtum per totum animalis corpus induces, ita, ut

illa loca, quae vexata ſunt, diligentius ungas. quia creditur ſanguis emiſſus e corpore, & corpori rurſus cum aceto impoſitus, vitia morboſa ſiccare. Quod ſi vel in genibus vel articulis ſe morbus oſtenderit, de eiſdem locis ſanguinem detrahes, cui adjicies cretam cimoliam, id eſt, albam, urticae libram, tres ſextarios aceti, cimini triti libram, reſinae frixae libram, picis liquidae libram, ſalis communis pugillum, ſtercus bubulinum recens, quantum creditur poſſe ſufficere. ex hoc ubicunque tumor apparuerit, diligenter ſaepius illinies. De palato ſpecialiter ſanguinem detrahes, ne contagio caput occupet. Ab armis quoque deplendum eſt, ſi in prioribus pedibus claudicatio apparuerit. Vel certe de coxis auferendus eſt ſanguis, ſi a poſterioribus coeperit claudicare. Dabis quoque ei potionem adverſus omnes morbos probatiſſimam. Centauream, abſinthium, peucedanum, ſerpillum, ſagapinum, betonicam, ſaxifragam, ariſtologiam rotundam. haec omnia aequis ponderibus tundes diligenter & cernes. Si febrit animal, cum aqua; ſi vero non febrit, cum vino optimo dabis, ut ſingulis diebus per ſextarium vini, vel aquae tepidae cocti praedicti medicaminis ſingula majora coclea-

ria plena & cumulata commiſceas, & per fauces degeras, ut amaritudinem morbi herbarum amaritudo compugnans poſſit expellere.

Cura morbi farciminoſi.

Cap. XIV. Farciminoſus autem morbus, a ſimilitudine farciminis appellatus eſt: quia velut per fiſtulas quaſdam inter cutem & carnem corruptus humor emanat, & per totum corpus collectiones plurimas facit, & aliis velut minuentibus aliae rurſum naſcuntur. Sed paſſio licet contagioſa ſit, facilius tamen inter principia curabitur, quia interna eorum adhuc ſana ſunt, ſed corruptus humor ex morbo inter cutem & carnem verſatur. Huic tamen in initio, tantummodo, antequam incipiat marceſcere, aut in fine, cum jam bene fuerit reparatum, detrahendus eſt ſanguis. Nam in media paſſione ſi flebotomia uti volueris, aegrotum animal nequaquam curabis. Sed collectiones quaſcunque fecerit, inuri rectis cauteriis, convenit; & ut efficacius proſint, cuprinis cauteriis eſt utendum. quae vulnera pice liquida, admixto oleo & melle, curantur. Potiones catharticas, vel nimis amaras debet accipere, id eſt, diapente cum vino, ſicut ſuperius dictum eſt, quae ad omnia genera morborum animalium

efficaciter prodeſſe conſuevit. Praeterea radices ebuli lib. 1 infundis per triduum ſextariis tribus vini optimi. Poſt ſemiunciam optimi aloës centaureae unciam 1, opopanacis unciam 1, diligentiſſime teres, & de illo vino, in quo ebuli radices infuſae fuerint, ſextarium 1 mittes & tepidum per cornu dabis. Quam menſuram triduo cuſtodire te convenit, ut etiam per ventrem hujuſmodi catharticis potionibus digeratur humor infeſtus. Quem exercere in curſu, quouſque ad plenum ſudorem veniat, saepius convenit: & curatum obſervatione praedicta, in paſcua mittes, ut diu noctuque aeſtivo tempore ſub divo & libero aëre paſcatur, quatinus & varietate herbarum oblectatus, & ſolis calore ſiccatus, rurſuſque noctis aura & rore contactus, facilius digerat morbum.

Cura morbi ſubrenalis.

Cap. XV. Subrenalis morbus ut periculis plenus eſt, ita ad intelligendum apertiſſimus invenietur. Nam renes jumenti occupat atque diſſolvit. propter quod animal in primis partibus alacre, poſteriora trahere conſuevit. Huic hac ratione ſuccurratur. De utroque latere, vel de femore inciſis competenti loco venis, copioſus ſanguis emittatur,

qui acri aceto permixtus per omne corpus, & praecipue ſuper renes animalis inducitur. Potionem notiſſimam diapenten ad cornu per os debet frequenter accipere. Sed & per anum calidiſſimis ſpeciebus clyſterii ingeſtione curandum eſt. Aloës unciam 1, pyretri unciam 1, euphorbii unciam ſemis, pulegii bene triti unciam 1, baccarum lauri unciam 1, caſtorii ſemiunciam, ſeminis ſinapis uncias 3, ſalis triti heminam: haec omnia diligenter contuſa in tres divides partes, & diebus ſingulis cum aqua, in qua furfures tritici decocti fuerint, tepida, ſicut curae exigit ratio, quaſi ſingulos ſemiſextarios, clyſtere per inteſtinum animalis infundis, ut calefactis intrinſecus renibus, reſolutus humor poſſit per ventrem, cum ſtercore emitti. Praeterea lumbi ipſius oleo laurino vino calido permixto confricandi ſunt vehementer & ſaepe, ut deforis & intrinſecus acerbiſſima paſſio poſſit evinci. Cauteria quoque renibus imponuntur, ut vis morbi ignis ardore ſiccetur. Danda quoque eſt potio octo ſpecierum decocta, cujus in articulari morbo fecimus mentionem, quia in omnibus efficaciter prodeſt.

Cura morbi elephantiaſis.

Cap. XVI. Elephantiaſis morbi cauſa ſuperius eſt indicata, cui talis eſt adhibenda medicina, ut non extrinſecus uredinem, vel vulnuſcula ipſius curare tentemus. Nam morbus refugiet intus, & penetrabit viſcera, ac periculum gignet. Sed primum de matrice tollendus eſt ſanguis, & acri aceto commiſcendus, ac toto inducendus eſt corpori. Poſtea de palato, &, ſi vires permiſerint, de caeteris locis, quae morbus infeſtat, pro modo ac tempore minuendus eſt ſanguis, & cum aceto rurſum imponendus. Pulli autem a matre depulſi, & ad ſtabula religati, praecipue ſolent hunc morbum incurrere. quia digeſtio cibi, qua in paſcuis utebantur, primae exercitationis aufertur, & nondum ad reſidendum robuſti, ad praeſepia ſtare coguntur. Elephantioſi morbo, & omnibus mallei paſſionibus, non ſolum diapente, cujus experimentis indubitate ſunt vires, & ſine quo mulo medicus mutilus eſt, ſed haec quoque portio praeparanda atque ſervanda: Mirrae trigonitis libram 1, thuris maſculi lib. 1, corii mali Punici ſelibram, piperis unciam 1, croci uncias 6, acaciae rufae ſelibram, abſinthii Pontici ſelibram, ſerpilli libram 1, be-

tonicae libram 1, centaureae libram 1, ſagapini uncias 3, ſaxifragae uncias 6, peucedani uncias 6: haec omnia tuſa & bene cribrata, cum melle optimo decoques, & in vaſe vitreo vel ſtagneo recondita ſervabis. nam per vetuſtatem magis valet. Ex quo medicamento ſingula cochlearia cumulata, ſingulis animalibus morbidis, cum ſextario aquae calidae, & tribus unciis olei optimi permixta, per triduum dabis. Ubi proficere coeperit, cum vino optimo & oleo dabis, (ſicut dictum jam eſt) cochlearia ſingula continuis diebus. Ex qua potione, non minus quam diapente quolibet morbo correpta animalia liberantur. Pulli tamen beneficio aetatis evadunt facilius; ſaepe incurati moriuntur.

Cauſae & curae generales morbi mallei.

Cap. XVII. Ea, quae ad morbi mallei execrabilis curationem pertinebant, abundanter conſtat expoſita. Sed tanta vis ipſius morbi eſt, ut nihil expediat omitti. nam gregum in paſcuis funeſtus interitus, animalium quoque in ſtabulis mortes innumerae, ex ipſius contagione proveniunt, & ab imperitis, vel negligentibus curam aut divinae iracundiae imputatur, aut fato. Denique ſicut ſupra declaratum eſt, ab uno animali incipit ipſa

pernicies, & feſtinanter ad caeterorum tranſit exitium. Propterea ſemper ſunt ſeparanda, in quibus ſuſpicio tantae peſtis coeperit apparere, uſque eo, ut etiam corpora mortuorum animalium, quae ab illo morbo interemta fuerint, exportanda ſint ad ea loca, per quae aliorum animalium tranſitus non ſit, & profunde obruenda ſub terra. Nam & vivorum, quae corrupta fuerint, & mortuorum foetidiſſimo odore, ſana primo jumenta corrumpuntur & pereunt. Cujus morbi cauſas, plurimi mulomedicinae auctores reddere tentaverunt, aſſerentes ex nimia laſſitudine curſus, vel ſaltus violenter extorti; aut ex calore aeſtatis, vel frigiditate hiemis; aut ſi volentes emittere lotium non ſinantur; vel ſi hordeum ſudantes acceperint, & ſi poſt curſum calidi biberint; [& ſi plena veſica,] vel poſt potum cogantur ad curſum; aut foenum comederint hordeumque corruptum: ex his vel hujuſmodi neceſſitatibus malleum morbum ſolere generari. Vitanda quidem iſta ſunt omnia, nam ex his periculoſae aegritudines jumentis ſaepe proveniunt. Malleus autem morbus ex aëris corruptione praecipue deſcendit. Nam Auſtro & Africo vento flantibus, interpoſitis annorum ſpatiis, recur-

ſu (ut aſſerunt) cataſtematis, ſicut certo tempore homines peſtilentia corrumpuntur, ſic animalia ille aër corrumpit & perimit. Unde probatiſſimae & plures neceſſariae ſunt potiones, quae adverſus tantam vim praeſtare valeant ſalutis auxilium. Quarum partem ſuperiori jam pagina comprehendimus, partem ex omnibus auctoribus collectas conſequenter adjunximus. Remedium proficiens ad omnes generales morbos. Semen cucurbitae *Aegyptiacae*, [i. coloquintidem] quantum acetabulum capiet, frangis & conteris, addita vini optimi hemina una, quod diligenti agitatione permixtum linteolo colabis, & per dextram jumenti narem infundes, ut pervenire poſſit ad viſcera. Quae compoſitio ad dyſenteriam plurimum prodeſt. *Alia* quoque vilior, ſed non minus apta curatio eſt. Radices cucumeris ſilvatici virides contundes, & in aqua nocte una macerabis, deinde ſublatas contundes & colabis, ex quo ſucco tria cochlearia cum nitro trito permixta, cum vino, ſi animal ſine febre fuerit, tepefacto, quotidie faucibus ingeres, ita ut ſeptem diebus continuis curare non deſinas. Nitrum quoque bene tritum & cucumeris ſilvatici radices minutatim conciſas,

addita hemina vini tepidi, in hordeum bene purgatum, animali languenti ad pabulum infundas, ut non ſolum potio, verum etiam pabulum medicamento temperatum faciat ad ſalutem. Item aliud. Radicem ebuli & radicem urticae aequis ponderibus minutim inciſas, & infuſas in liquamine optimo macerabis, colabiſque per linteum. ex quo menſura unius ovi tepefactum per nares animalis triduo degeres. Conſequenter ita facturus, ut jumentum, quod morbum patitur, hordeum cum apio & cucumere ſilvatico minutatim inciſo, ſemper accipiat, contuſumque ipſum agreſtem cucumerem & aquae ſufficienter admixtum, bibere cogatur. Laudatur etiam haec potio. Herbae Sabinae libram 1, trixaginis uncias tres, centaureae uncias 2, ariſtolochiae uncias 4, baccarum lauri uncias 4, murrae uncias 4, omnia contundes & cernes, & in pulverem minutiſſimum rediges, & cum neceſſe fuerit, cochlearium magnum plenum cum ſextario 1 vini tepefacto faucibus taediantis infundes. Haec quoque adverſus omnes morbos medicina ſuccurret, quod quatenus vires patiuntur, interpoſitis diebus [cum praeſcriptis minutionis obſervantiis] primo de cervice, poſt de

palato & in quibuſcunque locis ſe morbus oſtendit, ut ſi in facie, de capite: ſi in primis partibus, de armis; ſi in poſterioribus, de coxis, ſanguis eſt auferendus, & cum aceto miſcendus, ex quo animal perfricetur. Cui haec per triduum potio dabitur: Panaces radicum uncias 3, eryngii radices ponderis tanti (Eringion autem herba melior eſt, quae in littore vicina marinis fluctibus naſcitur, carduo ſilveſtri pene ſimilis, flore galbineo, cujus eruendae ſunt radices, nam longius penetrare dicuntur) feniculi quoque ſeminis uncias 3, aloës uncia una ſemis contuſa & cribrata in tres particulas dividentur, & cum fracti & moliti tritici farinae ſextario candenti aqua miſceatur, & ad cornu per fauces triduo animali infundantur. Pelagonius adverſus omnes morbos efficaciſſimum pulverem credit eſſe, ſi pullum ciconiae nondum adhuc ſtantem, ſed jam plumas habentem, vivum in cacabum mittas, & gipſes, peruſtumque vapore furni, in pulverem redigas, & tritum vitreo vaſe cuſtodias, grande cumulatumque cochlearium cum vini ſextario animalis faucibus infundas, donec recipiat ſanitatem. Chiron vero Centaurus praeter alias compoſitiones, quae jam rela-

tae ſunt, aſſerit, catulum lactantem vivum in aqua ferventi miſſum ac depilatum, ita decoqui, ut oſſa ſeparentur a carne: quibus diligenter ablatis, ejus caro cum aqua, in qua decocta fuerit liquamine optimo, vino veteri & oleo, & pipere cum melle condita, uſque ad ſextarium debere ſervari, ac ſingulis animalibus binas cotylas tepefactas, donec ad ſanitatem perveniant, diebus ſingulis dari debere per fauces. Caput quoque haedinum, omneſque pedes depilatos ad caldarium eadem ratione, qua catulum, excoqui, ablatiſque oſſibus condiri, & binis cotylis per diem in potione, per cornu ſaepius datis, animal morbidum liberari. De gallo quoque gallinaceo albo, eadem, quae de catulo obſervanda, demonſtrat. Radicem quoque herbae tithymali decoctam, cum vino dulci dare morbidis animalibus ſuadet. Ei quoque animali, quod profluvio Attico coeperit laborare, ita ut viridis ei, vel pallidus [per nares] humor erumpat ex lotio humano vel arietino duas cotylas cum vino, & cyatho olei roſacii putat eſſe miſcendas, & per nares, quae humorem funeſtum egerunt, digerendas. quam curationem & pulmoni ſanitatem, & naribus ſiccitatem praeſtare confirmat.

Potio

Potio anniverſaria Phyſica.

Cap. XVIII. Pro phyſico autem & anniverſario remedio tradidit ulpicum beticum vel allium majus, quod quidam Gallicum vocant, capitella ſingula, cum ſingulis ſemiunciis ſagapini, & ſingulis cyathis olei optimi diligenter trita, ſingulis aquae heminis oportere miſceri, & heminas ſingulas per caput animalium dari octavo Kalendas Julias (hoc eſt, in initio canicularium dierum,) ſeptimo & ſexto: quo facto trinis potionibus ſtagnata, ut dicuntur animalia armentina, vel domita integro anno a morbo intacta ſervari.

Compoſitio ſuffimentorum contra morbum malleum.

Cap. XIX. Adverſus morbum malleum, cujus diverſae ſunt ſpecies, quae in potionibus, tam per os, quam nares degerendis, vel clyſtere, quaeque in cauteriis vel flebotomo facienda ſunt, declaratum eſt, ſed reſtat alia non minus neceſſaria efficaciorque curatio, quae ſuffimentorum genere & odore praeſtatur. Nam cum ipſa tabes ex corrupti aëris foetore naſcatur, & uſque in pulmonem & viſcera penetrando, deſcendat, non minus auſteritate odoris, quam potionum amaritudine conſuevit expelli. Pro nu-

mero itaque animalium eliges locum humilem ex omni parte clauſum, in quo induces animalia jam aegrotantia, quae curare deſideras; vel adhuc ſana & ſeparatim, quae non vis morbi contagione perfundi. Origanum, allium, mentam, aſpaltum, peucedanum, caſtoreum & opopanacem aequis ponderibus permiſceas, & exinde quantum tribus digitis levare poteris, in carbones vivos mittas, animaliumque os & caput ſuper fumum tenebris; ut auſteritas odoris, per os & nares intrinſecus ingreſſa, omnia compleat, & ad pulmonem uſque penetrando perveniat, & praeſtet animalibus medicinam.

Alia compoſitio ſuffimentorum vehementior, ad luſtranda animalia, quae & faſcinum tollit.

Cap. XX. Eſt & alia compoſitio ſuffimentorum ad morbos prohibendos, ſumtuoſior quidem, ſed putatur utilior. Sulphuris vivi libras 2, bituminis judaici lib. 1, opopanacis uncias 6, achanti uncias ſex, galbani & caſtorei, yreos crudi ana uncias 6, ſalis armoniaci uncias 2, ſalis cappadocis uncias 3, cornu cervini, lapidis gagatis maſculi, lapidis gagatis foeminae, ana uncias 3, lapidis ematitis, lapidis ſideritis, lapidis ar-

geritis ana unciam I, equuleos, id eſt caballiones marinos numero ſeptem, caudas marinas, ungues marinos ana numero ſeptem, uvae marinae uncias tres, medullae cervinae, cedrei, picis liquidae ana pondera tria, oſſa ſepiae numero VII, auri ſemiunciam, ballucae ſiliquam: haec univerſa commixta atque ſuccenſa, odore ſuo morbis tam hominum quam animalium reſiſtunt, & daemones fugant, grandines prohibere, & aërem defecare dicuntur. Sed ſi memoratos lapides aut invenire nequiveris, aut enormitate pretii ab emtione ceſſaveris, reliqua efficaciter proſunt.

De ratione flebotomi.

Cap. XXI. Medicina omnis animalium, vel ſi verum quaerimus, etiam hominum, niſi rationem curationis ante cognoverit atque praedixerit languentibus periculum, errabit frequenter. Expoſita enim curandi ratio, & cum genere congruens paſſionis, indubitanter praeſtat auxilium. Ideoque pluribus membris ac morbis generale remedium diligenter oportet exponi, quod praecipue in ſanguinis detractione conſiſtit, ſi rationabiliter pro tempore & viribus animalium, & pro aetate perfecti mulo medici adhibeatur induſtria. Qui

ſi ignarus fuerit hujus rationis, non ſolum per detractionem ſanguinis non curabit, verum etiam periculum jumentis frequentiſſime generabit. Nam cum vita virtuſque animantium conſiſtat in ſanguine, rurſus tempeſtive detractus ſanguis corpori praeſtare adſolet ſanitatem. Cujus rei talis redditur ratio. Sanguis enim ciborum humorumque indigeſtione corruptus, per membra diſcurrit, & languorem doloremque aut univerſo corpori, aut certis quibuſdam partibus conſuevit inferre. Nam per conſtrictionem nervorum, venarumque tenſionem, inflatio, indigeſtioque generatur: quae tenſura (ut ita dixerim) corporis aliter laxari, niſi per detractionem ſanguinis, non poteſt. Unicum enim compendium atque remedium eſt, corruptionem illam, quae nocet, & quaſi infeſta tabe aegritudinem vel periculum gignit, cum ſanguinis ipſius vitioſa parte detrahere.

Quae diligentia adhibeatur in ſanguinis detractione.

Cap. XXII. Hinc plerique veris tempore quotannis de cervice jumentis ſanguinem demere, & ſic in herbam mittere neceſſarium putant, ne veteri corruptoque ſanguis novus admixtus natura caleſcens debilitatem

valetudiniſve periculum faciat. Veteres autem, prudentioreſque auctores abſque neceſſitate depleri animalia vetuerunt, ne conſuetudo minuendi, ſi tempore aliquo facta non fuerit, ſtatim intra corpus morbum ac valetudinem generet. Rectius ergo eſt minoris aetatis animalibus & bene valentibus ex nulla parte corporis ſanguinem detrahi abſque palato: de quo aſſidue tam minoribus, quam maturis detrahendus eſt humor, ut caput, oculi, cerebrumque releventur. Maturis vero animalibus non incommodum eſt pulſare venam, cum mittuntur in paſcua. Illa tamen in omnibus, qui deplendi ſunt, conſervanda eſt conſuetudo, ut pridie, quam vena pulſetur, ſuſtententur levioribus & paucioribus cibis, ut per diaſtema compoſito corpore ſint, non turbato per indigeſtionem. In ſolo autem aequali ſtatues jumentum, cervicemque illius loro cinges, quo ſtrictius ſuper ſcapulas tangatur, ut vena poſſit ab aliquo clarius intueri. Tunc ſpongia cum aqua venam ipſam lavabis & ſaepe deterges, ut altius emineat. Pollicem quoque ſiniſtrae manus interius deprimes, ut non eludat, & tumidior atque inflatior vena reddatur. Conſequenter juxta praeceptum artis, vel ani-

malis ipſius poſitionem, ſagittam dari calibis exiges cotibus bene acutatam. Obſervabis quoque, ne altius imprimas manum & gulam, atque gurgulionem rumpas & arteriam praecidas. hoc enim vitae conſuevit inferre periculum. Percuſſa vena, foenum vel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus agitatione maxillarum melius erumpat ſanguinis impetus. Cum autem niger vel corruptus humor egeretur, vel coeperit manare purior, ſtatim jumentum tolles a cibo, & impoſita fibula venae plagam adſtringes. In plaga vero pittacium imponas, ut diligentius claudat, licet quidam utantur & creta. Deinde in tenebroſo loco & calido ſtatues jumentum & farraginem, ſi tempus eſt, vel foenum molliſſimum dabis ſeptem diebus ac noctibus. aquam etiam offeres, ut, ſi voluerit, bibat. Sed triticea farrago hordeaceae praefertur; quae ſi defuerit, hordeaceam dabis. Memento etiam, quod ea melior ſit, quae vicinior marinis fluctibus fuerit. Propter quod ventrem facilius ſolvit, humoremque deducit. Pulſata etiam quocunque loco vena, omnem ſanguinem diligenter excipies, & aceto oleoque permiſtum vel aliis medicaminibus, quae ratio depoſcit, animalis ipſius

corpus perunges, praecipueque illum locum, ex quo detractus eſt ſanguis, & qui eſſe putatur in cauſa. Conſtat enim naturali quadam ratione atque beneficio, ut quidam ajunt, ipſum ſanguinem, cum ſuperfuſus eſt languentibus membris, praeſtare medicinam, vitiumque ſiccare. Quam curationis ſollertiam non oportet omitti. Praeterea interpoſitis diebus poſt flebotomum, animalia producuntur ad ſolem, & ſanguis detrahitur eis de palato. Deſpumantur autem tertio gradu a dentibus caninis. Quos oportet ſuſpendi altius propter ſanguinis fluxum, ita ut eo die molliſſimis cibariis utantur & furfure. Sequentibus autem diebus, non ex integro hordeum conſequantur, ſed a vilibus incipiant, & ad conſuetudinem per ſingulorum dierum augmenta perveniant. Conſequenter tepido die ducantur ad mare vel fluvium, diligenterque loti tergantur. Vino quoque & oleo in ſole perungendi ſunt diligenter & confricandi, ut corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfrictionis injuriam. Quibus perfectis equi nobiles tum demum ad labores curſuſque itineris revocentur.

Caſtrata animalia non deplenda.

Cap. XXIII. Sciendum eſt praeterea,

eaſtrata animalia nunquam oportere depleri. Cauſa haec eſt, quia jam partem virium cum teſtibus amiſerunt, & ſi depleta fuerint, vehementius enervantur. Hinc eſt, quod aſinis non detrahendus eſt ſanguis, quia naturaliter minus habent ſanguinis, gracilioreſque ſortiti ſunt venas.

Admiſſum facientes non deplendos.

Cap. XXIV. Admiſſarios etiam equos flebotomare non eſt opus: partem enim virium & ſanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admiſſura ceſſaverint, niſi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in caecitatem, quia id, quod coitu digerere conſueverant, declinat in oculos.

In quibus paſſionibus & ex quibus locis ſanguis ſit auferendus.

Cap. XXV. Nunc, ne quid relinquatur ambiguum, in quibus paſſionibus, & ex quibus locis, ſanguis emitti debeat, indicabimus. Morbidis & quibuſcunque totum corpus in cauſa eſt, (ſicut febrientibus, unde, infra dicendum) de matrice detrahendus eſt ſanguis. Cephalargicis autem, appioſis, inſanis, cardiacis, caducis, freneticis, biſtrutitiis, ſicardiciis, rabioſis quoquo modo praecipitur de auriculis ſanguinem demere. Ve-

rumtamen melius eſt de temporibus, quae in dextra & ſiniſtra ſunt parte, detrahatur, id eſt, ſub cavatura temporum, tribus digitis ab oculo interpoſitis, inferius vena perquiritur, & ex utraque emittitur ſanguis. Eis vero, quibus ſuffuſio contingit oculorum, vel caetera vitia, quae oculis nocent, inferioris venae ſub oculis poſitae, quae deſcendunt ſub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius, quam oculi ſunt, inciduntur. Quibus quidem faſtidium inhaeret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel praegravatio capitis, de palato auferendus eſt ſanguis. Quibus autem pulmo eſt in cauſa vel jecur, vel caetera, quae his vicina ſunt membris, de pectore minuendus eſt, ex venis, quae poſitae ſunt in dextra ac ſiniſtra, ubi brachiola conjunguntur, & flexura fit, cum armus plicatur. Quibus quidem armus eſt in cauſa, de brachiolis ſanguis minuatur; quae venae poſitae ſunt interius, ubi centuriae, id eſt, muſculi brachiolares ſunt, ſex digitis ſuperius quam genu, tribus vel duobus digitis inferius quam centuriae. Hae venae ſagitta percutiantur, ſed caute modeſteque tangantur, propter debilitatem animalis; quia hae commixtae ſunt nervis. Qui-

bus autem articuli in cauſa erunt, vel ſi articulus inſertus vel intortus fuerit, vel aquatilia habuerit, vel quidvis ſimile in articulis contigerit, de ſubcirro ſanguis ſubtrahi debet: quae venae poſitae ſunt inferius quam articuli tribus digitis ſub coronam. quae venae cum ſumma cautela tangendae ſunt, quia articulorum conjunctae ſunt nervis. Creciaco vel ſi baſim moverit, de coronis rectis tollitur ſanguis.

De his, quibus ſanguis in ungulam tollitur. Alias. Qui ungulam cogunt, vel ejecerint, quomodo ſanguis tollatur.

Cap. XXVI. Quibus autem jumentis vel ſuffuſionis vitio, vel per voluntatem excruciata ungula fuerit, vel quibus remorata baſis longi temporis claudiginem fecerit, ejuſmodi curatione ſanantur. Componis omnem ungulam quaſi ad vivum, adlideſque virantum, hinc ſuffraginem illius alligatam lino vehementer ſtringes, totumque ſimul ungulae ſolum in circuitu ſcalpelletur & circumgyrabis, ut a corona ungula ſublevetur ex parte, tunc circumciſorium inferes inter unguem & ſolum, & cum bene elimpidaveris, ſuffraginem ſolvis, & invenies de calcaneo venas fluere, & cum ſufficienter effluxerit

cruor, ſale perfricabis, poſtea aceto & oleo inunges, & linteolis munies diligenter. Sparciam calciare curabis, ut poſt egeſtionem humorum ungula reparetur. Hujuſmodi autem curam nunquam niſi ſingulis pedibus adhibere debebis, ut in tanto dolore animal duret ac ſtet. Si autem in alio pede ſimilis eſt cauſa, cum in illo, qui prius curatus eſt, firmiter animal ſtare coeperit, tunc eum elides, & ut dictum eſt, ſimili obſervatione curabis. Si vero in his cauſis animal cremare volueris, ſemiſſabis illud hoc modo. Compones ungulam ejus ad vivum, & contra venam addita ſagitta pertundis, ut poſſit ſanguis acontizare per ſolum, quod ſagitta pertuderit. Simili autem modo ſale fricabis, oleoque & aceto, linteoliſque munibis, duntaxat ſingulos pedes, ita ut portare ſe poſſit, hi plane qui ſemiſſantur non eliduntur.

De epiſtomicis, vulſis, colicis, ſtrophoſis, & qui morbo ſubrenali tenentur, unde ſanguis tollendus ſit.

Cap. XXVII. Epiſtomicis, vel qui morbo ſubrenali laeduntur, vulſis etiam, colicis, & quibus venter frequenter dolet, de cauda ſanguis emittitur, licet melius putetur propter hujuſmodi cauſas ortas de viſceribus de-

bere ſanguinem tolli. Quod ſi de cauda tollere volueris, ſic facies: Erige & reſupina caudam ad lumbos, quatuor digitis ab ano, ubi pilos non habet, caede caudam cum tabula aliqua non ponderoſa, quouſque ſe vena demonſtret, & in caudae media diviſura quatuor digitis ab ano ſagitta percuties venam, ut acontizet ſanguis, poſt decurſionem faſciola colligabis. Cum autem de viſceribus emittere volueris, ſub inguibus de dextra ſiniſtrave in ſingulis femoribus eminentes venas medias ſagitta percuties, poſt decurſionem ſanguinis cretam impones, [ſed caute, propter vicinam miſturam nervorum.] Si laccae in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxae vel gambae, ſanguis detrahatur gambis: ſunt enim venae a viſceribus deſcendentes per gambas interius, quas medias propter vicinam mixturam nervorum caute tranſverſo flebotomo percuties, & poſt decurſionem faſciola ligabis.

De ratione foci atque cauterii.

Cap. XXVIII. In animalium curis ac medicinis duplex remedium auctores eſſe voluerunt, minutionem ſanguinis, per quam conſtricta laxantur, & uſtionem cauterii, per quod laxata firmantur. Sed cum flebotomi

ratio evidenter videatur expoſita, cauterii quoque, licet noviſſima cura ſit, aperienda videtur utilitas. Nam aduſtio laxata conſtringit, inflata attenuat, humectata deſiccat, coagulata ſolvit, carcinomata praecidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet cauſa ad ſtatum ſuum revocat, ſuper naturam excreſcentia, ſublata & aduſta creſcere non patitur. Nam cum candente ferro ruperis cutem, vitium omne concoquitur atque maturatur, & beneficio ignis diſſolutum, per foramina, quae facta ſunt, effluit cum humore. atque ita ſanatur paſſio & tollitur dolor. Poſt quae cicatricibus clauſis, conſtrictior & robuſtior redditur locus, ac prope inſolubilis cutis. Sciendum vero cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quam ferrea. Praeterea ſi in capite morbus eſt, inuritur cervix: ſi ſubrenalis eſt, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta infiguntur, interdum ad ſimilitudinem lineae candens deducitur ferrum, aliquando velut palmulae fiunt. In hoc enim laudatur mulo medici ingenium, ſi ita animal cauterio curaverit ne deformet. Pro locis autem, in quibus eſt paſſio, & pro pellis aeſtimatione cauteria vehementius imprimuntur aut le-

vius. Memoria autem retinendum eſt, quaſſaturas, emota vel extorta, aut ejecta de locis ſuis, uri penitus non debere. nam perpetua debilitas conſequitur. ſed melius eſt cum locis ſuis repoſita fuerint, & ligaturis diligentius communita, atque ita naturae induſtriaeque beneficio corroborata, colaſticis unctionibus & malagmis, poſtremum cauſticis eadem percurare ad ſpem perpetuae ſanitatis. Quod ſpecialiter admonendum eſt, ne mulo medici feſtinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deforment, cum flebotomis, potionibus, unguentis, ſyringis medicaminibuſque diverſis ante ſit temptanda curatio, & ſi nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur.

De paſſione & curis febrium.

Cap. XXIX. Quaecunque paſſiones plus jumentis periculi inferre conſueverunt, & difficilioribus obſcurioribuſque indigent curis, has primo amplectimur libro, ut & facilius reperiantur, quae in exordiis ipſius occurrent, & legentibus faſtidium non poſſint adferre. [De curis quae prima ſunt.] Febrientibus itaque animalibus primum convenit ſubvenire. nam non amplius, quam triduo caloris vim ſuſtinere poſſe creduntur. intra quod ſi cu-

rata non fuerint, moriuntur. Oportet igitur prius paſſionis hujus ſigna cauſaſque praedicere, & mox medicinas exponere. Febriens jumentum dejectum caput e terra allevare vix poterit, erit oculis apertis, labiis demiſſis, triſtitia turpis & gravitas totius corporis inſequitur, teſticuli tumidiores laxius pendent, membra caloribus fervent, venae vehementi pulſu ſaliunt, anhelituſque creber & calidus, tuſſis aſſidua, inceſſus nutans, faſtidium cibi, bibendi cupiditas, vigiliae juges. Cauſa autem hujus paſſionis ex magno labore & fatigatione eſt, ſi negligentia conſequatur. Interdum aeſtu nimio, aut perſtrictione vehementi, vel ex cruditate ciborum, aut ſodoris ſubita infrigidatione, vel ex fervore hordei novelli evenire conſuevit. Curatio autem iſta ſolennis eſt. Continuo ſanguinem eis de facie, vel de temporibus, aut palato oportet emitti, ab omni eſca prima die penitus abſtineri, foeni optimi aut herbae viridis ſubinde puſillum offerri oportebit, & quieſcere etiam ab omnibus rebus, & etiam ſequeſtratum temperato tempore, & inambulationibus levibus animal commoveri, calidis quoque locis coopertum ſtabulari. Cum coeperit melius eſſe, herbam minutatim conci-

ſam porrigito. quae ſi defuerit, hordeum maceratum, ablatiſque ſuis folliculis tuſum, in modum ptiſanae paulatim offeratur, & frequenter exiguum.

De laſſitudine, quae videtur febribus ſimilis.

Cap. XXX. Plerumque autem equi ultra vires ad curſum coacti, aut ponderibus praegravati, ac ſudore defecti, ſimilia febricitantibus ſigna demonſtrant. Quos ſic intelliges: Oculi ſublachrymantes erunt, & tanquam ſubfuſi ſanguine, praeterea ſpiritum crebrius agitat, foenumque faſtidit, & de poſterioribus pedibus melius ſe ſuſtentabit. nam primos quaſi ſubtritos tradius ponit.

De febribus internis.

Cap. XXXI. Quod ſi febris interna fuerit, non facile animal dormiet, & quotidie deterius fiet, interdum furunculos in dorſo vel in lateribus habebit: ſcias eum a morbo, qui ſuperius diſputatus eſt malleus, detineri. Cui lotium aliquot dierum tam hominum, quam arietum per nares infundes. Et ſic potiones, que de iſto morbo ſupra ſcriptae ſunt, dabis.

Si in Autumno febrierit.

Cap. XXXII. Si autem autumni tempore coeperit febrire jumentum, ſtatim de cer-

vice

vice ſanguinem detrahes, vel gradu tertio de palato; poſt herbae trixaginis ſextarium, draganti, roſarum ana unciam I in pila lignea piſtabis, cerneſque ſubtiliter, ex aqua cum mulſa & oleo potionabis, atque ita reſtitues ſanitatem.

Si aeſtate febriat.

Cap. XXXIII. Si autem aeſtate febrire coeperit, totum ſudabit, ſataget ſalientibus venis, mincturam & naturam ſimul dimittere, ad terram tranſverſe ambulabit. De coxa media quatuor digitis ab ano venam inquiris, & ex ea ſanguinem detrahes. Si autem non inveneris, de cervice tollendus eſt. Cui hanc potionem pro tempore dabis: Herbam portulatae plenam manum tundis, ſuccumque ejus cum dragante & thure, & ſucco roſae campanae mulſa addita offeres, potionem non ſatis grandem, ne plus, quam oportet, infrigides: quia cum quaſi ſplene careat ſimul & defectione ſanguinis calore privatur.

Si hieme febriat.

Cap. XXXIV. Hieme vero ſi febrierit, ſupra dictas ſpecies aridas contundito, diligenterque miſceto, & per ſiniſtram narem dato, ſanitas conſequitur. Febrientibus au-

tem haec potio utilis traditur: Mannae thuris uncias 2 ſemis, yriſillyricae uncias 6, piperis unciam 1, baccarum lauri, ſeminis apii ana unciam 1, cum paſſo potionabis. Item poſt detractionem ſanguinis de matrice aut de palato ſic potionabis febrientem: Hyſopi libram unam, abrotani uncias 6, lactis caprini ſextarium, amili cyathum, olei optimi uncias 3, herbae urceolaris ſucci cyathum unum, miſce cum caeteris, & per cornu faucibus infunde, erit ſalutare remedium. Item alia potio. Lactis ſextarium, olei cyathos 2, croci ſcrupulum 1, mirrae ſcrup. 2, appii ſeminis cochlearium plenum, miſcebis pariter & dabis ad cornu. Hieme farinam triticeam cum aqua tepida, aeſtate autem farinam hordeaceam cum aqua frigida dabis in potum. Si febrient, menſuram non des, iliorum autem loca cauterio inurenda ſunt, & uſta curanda. Item alia potio. Lactis caprini heminam, amili cyathum, ova 4, olei cyathum, ſuccum herbae urceolaris quotidie potum dabis uſque ad ſanitatem. Item unctio, qua perfricandi ſunt febrientes. Roſae libram, olei veteris libram 1, aceti heminas 3, lactis caprini libram ſemis, portulatae ſeminis & nucis amarae ana uncias 6, menthae vel ru-

tae quantum expedit. ſ. teres & commiſces, & tepefacto utere, ita ut diutiſſime confrices contra pilum, & in loco tepido unctum animal coopertumque ſtatues. Item potio alia ſi hieme febrierit. Gentianae unciam unam, ariſtolochiae, hyſſopi, abſinthii, abrotani, ſingulorum unciam unam, caricarum uncias 6, ſeminis apii uncias tres, rutae faſciolum 1, omnia in cacabo cum aqua decoques ad tertiam, & cum nigreſcere videris, coctum eſt. Exinde vini heminam miſceto ſicut ſupra ſcriptum eſt, & per cornu faucibus infundito.

Si ab indigeſtione febriat vel pletura.

Cap. XXXV. Si quod jumentum ab indigeſtione vel pletura febricitaverit, naribus ſpiritum ducet, & ilia frequenter agitabit, anhelituſque erit fervens & aridus, ſpinam facilius flectet, nam qui ex perſtrictione febrit, rigidus eſt; quia calor membra diſſolvit, frigus aſtringit. Ex pletura igitur febrienti copioſus ſanguis emittitur de cervice, nares aceto perfricantur, ut ſternutet ſaepius. Venter quoque febrientis ſi durior fuerit, per anum injecta manu, ſtercus extrahatur, a cibo abſtineat, pauciſſimum potum per intervalla ſuſcipiat, & unctum ſupra ſcripto

medicamine, diuque fricatum, loco ſtabit calido horis tribus aut quatuor coopertum, poſtea ad ambulandum producetur, nihilominus involutum.

Si ex vulnere oris aut faucium febriat.

Cap. XXXVI. Si quando ex vulnere aliquo vel ſuppuratione oris aut faucium naſcitur febris, de temporibus, nec non etiam de palato detrahendus eſt ſanguis. De maxillis quoque ſive de cervice, & ad poſtremum quicunque locus febrienti doluerit, ex eodem cum menſura ſanguinem oportet auferri. Quod ſi cibum penitus reſpuerit, farinam aquae mixtam ad cibi inſtar faucibus ejus infundes. Offas quoque de paſſo facies juſtae magnitudinis, & ſeptenas cum oleo digeres, ut poſſit habere ſubſtantiam. Ita denique febrienti utilis eſt, ex quacunque parte detractio ſanguinis fiat, ſi conſideratis viribus animalis menſura ſervetur. Nam ut emiſſus rationabiliter relevat, ita enormiter ablatus evirat vel turbat.

De coactionibus, i. e. de nimia laſſitudine.

Cap. XXXVII. Coactio in animalibus paſſionis eſt nomen, ex qua aegritudinum diverſa genera naſcuntur, ideo ſic appellata, quod ab injuria vel labore vel ex coactione

contingat. Quoties enim laſſum animal fatigatione itineris, vel nimietate curſus, vel magnitudine ponderum, non ſtudioſe refovetur, vel aeſtate ſitire, vel hieme algere compellitur, vel certe penuriam ſuſtinet cibi, aut hordeo novo, aut foeno peſſimo laeditur; & per dies aliquot circa curam ejus nulla adhibetur induſtria; ſic totius corporis compago, & interiorum viſcerum diſpoſitio per injuriam & fatigationem vitiatur.

Quae genera aegritudinum ex coactione naſcantur.

Cap. XXXVIII. Ex qua coactione haec paſſionum genera naſcuntur. Ex perſtrictione enim fiunt epiſtomici, podagrici, phthiſici. Ex aeſtu autem evenit gravedo, febris, inſania, capitis dolor. Ex ſudore oritur tumor in cruribus, ſuffuſio in pedibus, febris, ſpaſmus & tuſſis. Ex humore quoque, qui de naribus profluit, paſſio apertiſſima declaratur. A cerebro enim vel a capite venit multa pituita crebra & ſpiſſa. A perſtrictione erit humor tenuis, aquaticus & frigidus: ex qua re fiunt coriaginoſi & epatici & phthiſici. A colibus & glandulis & arteriis humor erit candidus & viſcoſus, ex quo evenit faſtidium & faucium praefocatio & ſynanche.

A pulmone autem humor craſſus, ſanguinolentus & male odoratus emanat, colore pallido. Ex qua cauſa fiunt peripleumonici, vomicoſi, ortomici & phthiſici. A morbo autem malleo venit humor multus & craſſus, & pallidus. Ex qua re fit ortomicus, profluvius Atticus, & ſuſpirium articulare. A jecore humor erit lividus, yricus, viridis & tabidus, non valde craſſus, neque olidus. Ex qua re fiunt ſciatici, hydropici, febricoſi. Ideo autem ſigna paſſionum cauſaſque diuiſimus, ne ingratus error noceret, & facilius evidens doctrina curaret. Abſyrtus hujuſmodi de coactionibus prodidit medicinas: Si equus, inquit, coactus de via venerit, oculi ejus intro abibunt vel verſabuntur, ſpirat calidum frequenter atque ſuſpirat, & auriculae hujus ac reliquum corpus extenſum erit. Cujus talis eſt curatio: ut parum hordei accipiat, foenumque non multum. Potio autem hujuſmodi praeparabitur, hyſopi, abrotani ana unciam 1, ſampſuci uncias 6, foenugraeci libram unam, lini ſeminis pondo duo: haec omnia tuſa & cribrata in cacabo novo cum ſex aquae ſextariis infundis, addiſque novem duplices ficus, quae cum ad partem dimidiam decocta fuerint, univerſa

conteres atque liquabis, praeterea vini veteris optimi ſextarios tres, mellis heminam, piperis triti drachmam adjicies ſupra ſcriptis, rurſumque fervere facies omnia, ex qua calidam potionem plurimis diebus dabis, quae mirifice juvare conſuevit. Si de labore itineris ſuffuſio pedum forte provenerit, cave, ne ſanguinem calido detrahas, ſed requietum pauſatumque flebotomabis, hujuſmodi beneficio potionis uſurus: Turis maſculi drachmas 2, foliorum caprifici libram, grana piperis 25, fermenti uncias 3, croci drachmam: Omnia bene trita in tres partes divides, & expauſatum jumentum triduo cum oleo potionabis & vino: ſi hiems fuerit, tepida os ablues, aeſtate frigida: ſi tardius, aut non recte ambulat, ſulphurem & reſinam calentem ungulis imponis, non ſemel tantum, ſed aliquoties donec rectus incedat. Si vero iſta non profuerint, ſemiſſabis eum, ut de ungulis ſagitta contactis competenter profluat ſanguis, & vulnera traumatico curabis pharmaco. De laxis haec ſigna erunt: toto corpore gravabitur, & poſteriora crura quaſi inligata habebit. poſca itaque & pulegio nares ejus & totam faciem fovebis, panem & merum dabis ut manducet, offereſque ei lactu-

cas vel gramen diligenter lotum atque conciſum, conſequenter daturus hujuſmodi potionem, Succum ptiſanae, paſſum, ova, oleum roſatum, quae omnia pariter miſta per triduum dabis, ita ut hordeum primo decorticatum ſiccatumque manducet. Praemonendum autem eſt, ne jumento ex coactionis injuria laboranti pulſes venas calenti. continuo enim nervorum contractio & debilitas conſequitur. Oportet autem armos eorum & genua vino calido & oleo tepido ſuffundere, totumque corpus multorum manibus diutiſſime confricare, & loco ſtatuere tepido, mollia de ſiccato ſtercore vel de paleis ſtrata praebere. Poſteriorem partem flebotomo laxis non oportet contingi, ne penitus evirentur. Quod ſi venae in cruribus tument, & plenae ſunt humore, de coronis ſanguis auferatur.

De diverſis paſſionibus ventris.

Cap. XXXIX. Non minus multae & obſcurae valetudines in internis animalium quam hominum exiſtere conſueverunt. imo ſi verum quaerimus, prope pares atque conſimiles ſumus. Nam animalibus, quia rationales ſumus, ſola mente praeſtamus: corporis vero natura communis eſt, maxime in

doloribus. Dolorem ventris in jumentis Veterinorum imperitia putat facile poſſe curari, quod grave, neſcit: & ex ventoſitate vel conſtipatione vitium, torſiones vocant & interiorum inciſiones, quibus aut praecantationes anicularum more, aut aliquod quaſi phyſicum remedium adferre conantur. Cum quid enim intrinſecus jumentis dolere inceperit, ſtatim ſe allidunt & volutant, & ſolius ventris creditur eſſe cauſa, cum plures & difficiles ſint paſſiones, ex quibus dolor & volutatio illa contingit. & niſi ſingulis pro cauſarum genere competens medicina ſubvenerit, ſanitas redire non poterit. Efficaciter autem curare poteſt nemo, niſi qui internarum aegritudinum ſigna rationeſque cognoverit.

De aqualiculo, i. e. ſtomacho.

Cap. XL. Primum venter ipſe, qui aqualiculus nominatur, totius corporis obtinet dominatum, in cujus capacitate cibus potioque miſcetur, ac per digeſtionem naturali calore decoctus, ſeparatis humoribus, partem ad ſubſtantiam membrorum convertit in ſanguinem, & partem in urinas reſolvit, partemque ſecum trahit in ſtercora. Quod ſi loca illa praeſtrictio longi temporis vitiaverit, in-

teſtinorum dolor, & corruptio digeſtionis neceſſario ſequitur. Nam pars humoris coagulatur ex frigore, & fit conglutinoſa in praecordiis, atque in inteſtinorum partibus, quae ducuntur ab aqualiculo uſque ad colum, quod appellatur enteron, retinetur & haeret, quod Latine jejunum dicitur, per quod in colum humor peſſimus tranſit, & intercluſione ſua cibum non patitur ad interiores partes more ſolito pervenire. Hinc etiam tortura & extenſio ventris dolorque cum magno periculo generatur: quae paſſio Graece emphragma, Latine praeoccupatio dicitur.

De colo & coli dolore.

Cap. XLI. Exoritur & alia cauſa doloris aſperior, quae Graece chordapſos appellatur, cum praecluſa inteſtina viſcerum vento fumove ſe urgente colligant, uſque eo, ut aquam, & cibum, & ſtercus animalia etiam interdum revomere cogantur. Praeterea ad ſimilitudinem hominum propter inflationis injuriam, coli quoque dolore vexantur, propter quam neceſſitatem animalia diverſe vehementerque volvendo rumpuntur, quod curari jam non poteſt, & ideo moriuntur.

Cura longanonis & ilei.

Cap. XLII. Ilei quoque vitia ex perfri-

ctione hujuſmodi humoris naſcuntur: qui cum inteſtina majora & praecluſerit, & in eorum ſinibus ſtercora coeperit detinere: prohibet illa ad catachlytum longanonis decurrere (Longanon autem inteſtinum vocatur, per quod ſtercus egeritur) tunc venter craſſus vel praecluſione ipſa intra viſcera increſcit, ac ſibimet dolores morſuſque excitat vehementes, ex quo jumenta ſe projiciunt ac volutant, extenſiſque pedibus calcitrant. ſed per impatientiam ſe ſaepe jam jactando ventus increſcit, & mixtus ſtercori uſque ad inteſtina deſcendit, nec jam, ut ſupra, rumpitur, ſed jumento, quod in vitium, qui Ileos vocatur (ex eo, quod inteſtina locis ſuis excluſa, animal quaſi elices facere faciunt) inciderit, ea valetudo periculoſa eſt, niſi cum celeritate ſubveneris. Hujuſmodi autem ſunt adhibenda remedia: Aqua calida renes animalis diutiſſime fomentabis, foenumque cum calida, ut vapor magis penetret, frequenter apponis, poſt ciliciis diligenter abſterges, oleum vetus & picem liquidam, & oleum laurinum miſces, calefacies, & diutiſſime perfricabis, ita & teſticulos ejus perunges, & in auriculas calidum medicamen infundes. Tam diu autem fricabitur, ut ſudare incipiat

& ventum emittere, ex quo ſpes oſtenditur ſanitatis. Quod loco calido ſtatues, ac ſagis cooperies diligenter, hanc daturus quotidie potionem, Piperis grana quinquaginta, petroſelinum quantum quatuor digiti comprehendunt, cimini Alexandrini tantundem, cimini quoque Africani tantundem, ſemen apii, murram, nepitam, trixaginem, aequis ponderibus, quibus ad dimidiam omnium partem nitrum admiſcere te convenit. Quae omnia bene trita ex vino calido & oleo aequis ponderibus, & melle, quantum ſatis fuerit, dabis. Haec autem potio & calefacit, & ventrem reſolvit. Quod remedium ſi tardius ſubvenerit, ſaccellos cum furfure calentes per totum dorſum & renes animalis imponis. Clyſteriabis etiam ex aqua calida & oleo, quod cum ſale & melle Afro, & nitro, ovoque miſcebis, & ita ventre laxato, & ſtercora emittuntur & ventus. Quod ſi clyſter defuerit, ſal bene tritum & mel coques, paſtilloſque longos & duros facies, & in anum jumenti interius immittes. Quae res omnem ſpurcitiem humoris intus ſtantem abſtrahit, & ad ſanitatem perducit, nec eſt aliud, quod magis valeat ſubvenire.

Cauſae & curae ſtrophi.

Cap. XLIII. Sunt animalia, quibus aſſidue ventris impendit dolor, qui ſtrophus appellatur, & hac ratione concipitur. Interdum ſudor animalium vel nimio curſu, vel labore profluens, in internis reſidet intra ventris inteſtinorumque compaginem, qui punctiones doloreſque praeſtat interius. & cum totum a labore ceſſaverit, ac refrixerit corpus animalis, ceſſat & dolor. Sed cum a labore caleſieri coeperit, rurſus exoritur, & ideo ſtrophus vocatur. nam frequenter volutatur, & cum ſurrexerit, terram pedibus tundit, & interdum terram quaſi manducare conatur, & jacens videtur quaſi puſillum requieſcere, & ſurgens citius ambulare ſe cogit. Sed ex hac injuria frequenter volutando ventum ſibi nutrit intrinſecus, & fit tympanites, ex quo & jumentum rumpitur, & praeſens vitae periculum conſequitur. Quod vitium ſi in perpetuum auferre volueris, paracenteſim facies ſic: quatuor digitis ſub umbilico veretrum verſus, medio climate ventris ſagittam injicies, ut non ſolum cutem, verum etiam peritonaeum ipſum aperias. Peritonaeum enim dicitur membrana, quae inteſtina omnia continet. Ad menſuram au-

tem cum magna cautela peritonaeum aperies, ne inteſtina laedas, & praeſens diſcrimen inferas. Poſt exemta ſagitta ſubjicies fiſtulam centimalem, quam mulomedici portare conſueverunt, minutis foraminibus multiſque pertuſam, per quam foras humor emanat, quem ſuſcipies in vaſe, & invenies limpido lotio ſimilem, tolles vero non minus ſextario. Haec cura etiam illa animalia ſanabit, quae vel ſtupida vel macra ſunt ex coactione longi temporis, quibus nitrum diligenter cribratum in hordeum debes aſpergere, quod omnes aſperrimos humores & ſpurcitias corporis purgat. Sed ſtrophoſis dabis potionem ſuperius declaratam plurimis diebus. Etiam acopo termantico renes eorum, totumque corpus perunges, & diebus aliquot a pluribus facies confricari. Ad ultimum renibus eorum cauſticum induces, & ſic revoces ad laborem.

De lumbricis, coſſis, tineis & pediculis.

Cap. XLIV. Intolerabilem dolorem inteſtinis inferunt lumbrici, vermes & tineolae, quas alii pediculos appellant. Nam coagula & aqualiculum intus erodunt & vulnera faciunt. ex qua neceſſitate animalia macreſcunt, & coriaginoſa fiunt, & ſine febre

non erunt, & celeriter moriuntur. Hujuſmodi paſſionis ſignum eſt, cum invenitur humor in ano fabae coctae ſimilis: eſt namque ſanies ex illis vulneribus, quae beſtiolae intrinſecus fecerunt. Jejuna animalia ex hac neceſſitate vehementius torquentur. Nam cum his deeſt cibus, magis vitalia conſumuntur a vermibus: Hi non ſunt inflati, & tamen per dolorem ſe volutant, & in ſpinam ſe projiciunt, & caput ſibi intra pedes mittunt, & oſtendunt doloris ſui locum, dentibus ilia ſibi quaſi ſcalpunt, & rodunt nonnunquam lumbos, & caudam parietibus confricant. Cum iſta ſigna oſtendere coeperint, & crebro clamare, hoc eſt, vehementer hinnire, ſcias eos jam morti eſſe vicinos. Quibus adhibetur iſta curatio. Olei viridis & amari ſextarios 2, faſciculum abſinthii Pontici concoques: praeterea naſturtii ſeminis, ſantonici, coriandri ſeminis, radicum ſeminis, ſinopidis Pontici uncias ſingulas, mirtis & foenigraeci ſelibram: haec infuſa & decocta in oleo illo facies permanere, ex quo heminam olei, & aquae tepidae heminam dimidiam per cornu dabis. quae virtus medicamentorum, & lenitas olei, animalia ipſa intus occidit, & foras ejicit. Ex qua potione

ſi per multos dies acceperit, permixto nitro tunſo & caſtoreo, omnes lumbricos & tineolas & vermes diſcludit a corpore, & cum ſtercore ejicit, & reſtituit ſanitatem. Alia potio ad lumbricos, tineolas & coſſos: Santonici, abſinthii Pontici pulveris, lupini crudi, ſeminis naſturtii, ſcobis cornu cervini, ſeminis radicum uncias ternas, ſinopidis Pontici paſtillos tres, pollinis ervi uncias 3, vini auſteri ſextarios tres, olei Hiſpani ſextarium unum, opopanacis unciam 1, ſeminis coriandri heminam: haec omnia diligenter trita decoques, & quotidie jejunis heminas ſingulas dabis.

De clyſteriis ad curam lumbricorum & tinearum.

Cap. XLV. Sed quia peſtes ipſae ſaepius ad coagula ſe conferunt, & potio, quae per os data, ad loca, ubi morantur, rarius pervenit, ideo etiam per anum adhibenda ſunt clyſteria: aceti acerrimi ſextarium unum ſemis, olei viridis tantundem, opopanacis unciam 1, centaureae uncias 2, abſinthii Pontici uncias 3, ſantonici uncias 3, farinae lupini crudi uncias 3, ervi uncias 3, ſeminis rafani, ſeminis coriandri uncias ternas, nitri triti uncias 3, radicis capparis tunſae uncias 3.

cias 3. haec omnia decoques cum oleo & aceto, & per triduum ſingulos ſextarios bene calentes per anum de clyſtere diffundis animali. Memento autem quoties per os potionem das, animal contra clivum teneri debere, ut facilius, quod acceperit ad interiora deſcendat. quoties autem clyſteriabis, caput animalis in valle ſtatues, & clunes ad altiora convertes, ut quod per clyſterem diffundis, ad interiora perveniat. Diutiſſime autem poſt potionem in talibus locis animal retinetur, ut facilius necentur vel ejiciantur peſtes internae. Ad coſſos & lumbricos ſpecialis potio. Herbae cameleontis radicem ex aqua ad tertiam decoques, & cum opopanacis duabus unciis miſces, ac vini heminam, & ad cornu per ſiniſtram narem diffundis. Item alia ad lumbricos. Seminis coriandri quantum una manus ceperit friges, naſturtii quoque ſeminis tantundem diligenter teres, quae utraque cum aqua tepida per triduum faucibus infundes. Ad matricis dolorem medicamen. Aloë epaticum, maſticem, caſtoreum, lauri baccas, amoniacum, vino & melle mittis in ollam, & bullita atteres, dabiſque ad bibendum.

De calculoſis jumentis.

Cap. XLVI. Si quod jumentum calculoſum fuerit, haec ſigna monſtrabunt: torquetur, gemit, extendit ſe ad conatum mingendi, ſtillat veretrum ejus guttis materiam, modicum mingit, & plene mingere non poteſt, quod quotidie patitur. Sed hujuſmodi vitium teneris aetatibus plerumque contingit, quod ſic invenies: Manum ad interiorem partem mittes, & a cervice veſicae ſub ipſo ano ad hippocentaurum verſus palpabis digitis, & calculum ibi invenies. Quod vitium difficile curatur. Nam interdum nimio conamine prope ipſum anum veſica diſrumpitur, & lotium per anum emittit, & quaſi aquae adſimilatur. Ideoque miſſis digitis per foramen, quod fecerit longanonis, & ipſius veſicae, aculeo calculum eximis, & curabis clyſteriis collecticiis, [id eſt, quae glutinent,] ut foramina illa ſanentur. Potionabis autem illos duritica potione. Difficilis autem hujuſmodi cura eſt, quia vim patientes ex corruptione veſicae tortione moriuntur.

De emphragma.

Cap. XLVII. Quodcunque jumentum ex qualibet cauſa inveneris volutare, oleo manum perunges, & ipſum anum oleo ſatiabis:

poſt quod manum in interiorem partem longanonis protendis, & ſi inveneris ipſum longanonem clibano ſubtili patere, ſcias eum ſtrophum pati, & continuo ſtercora ejicies paulatim ad manum, quibus egeſtis cito noveris animal percurandum. Si vero manu injecta longanonis praecluſionem inveneris, & ſtercoris modicum, hoc eſt, duas aut tres pilulas ſquibala, & praefocatum longanonem, qua manus vix introëat, ſcias eum emphragma pati & periclitari, & ideo curandi ſunt renes medicaminibus ſupra ſcriptis, & clyſtere utendum, quod indignationem inteſtini reſolvat & curet.

De ileo.

Cap. XLVIII. Si manum injeceris, & totum ventrem tympano ſimilem pertractando ſenſeris, ſcias eum ileum pati, & cito periclitari. Et ideo unctionibus calidis fricandus eſt vehementer & diu. Si ventum coeperit emittere, tunc in illo ſpes incipit eſſe vivendi.

De dolore ventris.

Cap. XLIX. Item ſi manum miſeris, & inveneris valde patere longanonem, & ſtercora non multa habere, nec eſſe vehementer inflatum, ſcias ipſum ventrem dolere, id eſt,

aqualiculum. Cito requieſcere ſolet, ſi celeriter ſupra dictas & calidas acceperit potiones, diligenterque ex calido unguento fuerit perfricatum. Si moram curationis non abſtuleris, difficile evadet. nam ex hac paſſione chordapſus fieri conſuevit.

De dolore coli.

Cap. L. Si manum miſeris, & ſimiliter longanonem patere ſine ulla inflatione, repereris, & non frequenter volutantem ſe, ſed projicientem ſubinde in dexteram partem, & quaſi extenſionem interdum ad conamen minctionis, invenies duritiem in inteſtinis ingentem cucurbitae ſimilem, ſcias animal coli dolore vexari: & quanto durius inteſtinum inveneris, tanto pluribus diebus dolore cruciatur. Ex qua cauſa raro periclitantur, & dolent biduo, vel triduo, vel ſi nimium quinque diebus. Sed quanto inveneris molliorem ipſum locum, tanto velocius mitigabitur dolor. nam quaedam ſtercora in longanone reperies. & erit ſalubris curatio, ſi poſt clyſterem vel potionem multum ſtercoris adſellatus ediderit. Quo facto, ſtatim inteſtinum, quod a colo induratum fuerat & tumebat, non apparebit, reddita ſanitate.

De dolore veſicae.

Cap. LI. Si [veſica] currendo fuerit inverſa, ſimilis dolor ſine inflatione ex curſus injuria & nimietate frequenter emergit. Huic manum ſubjicies in anum, & deprimes uſque ad veretrum verſus, ubi invenies veſicam ejus lotio plenam, quam a dextra & ſiniſtra parte leniter adducis ſurſum ad anum verſus [cum oleo,] & minctionem provocas, tam diu donec urinam faciat: liberabitur periculo, de quo animalia difficile evadunt.

Coſſi & lumbrici qua cura tollantur ad manum.

Cap. LII. Sunt alii, qui aſſidue dolorem ventris patiuntur ſine ulla inflatione, nec vehementer ſe volutant, & quaſi in curſu provocant, aliquando ſe projiciunt, & ilia ſibi corrodunt, & quaſi ſcalpunt. In hujuſmodi dolore manum immittis in longanonem per circuitum & interiore parte per plurima loca diligenter tentabis, & invenies vermes collectos exiſſe in ſingulis locis, & inteſtinum pertundere. ex qua neceſſitate naſcitur dolor periculoſus. Digitis evelle eos, qui quidem vix evelluntur, & ipſa tibi in manu cohaerent, ut difficile eos projicias. ex qua ratione multa jumenta caudam frequenter parietibus fricant, propter morſum vermium, quos

purgare de longanone ſtudioſe debebis, & potionem dare per plurimos dies eam, quae ad lumbricos faciat. ita omnes vermes, quos coſſos appellamus & tineolas, purgabis. Similiter etiam, qui lumbricos habent in ventre, ſic eos convenit mederi. Pice liquida & oleo calido renes & totam ſpinam cum dorſo perfricari oportet tam diu, donec calefactionem patiantur ex manibus. & auriculas eorum & anum ex oleo complebis. ventrem quoque & teſticulos perunges. ſal tritum cum melle decoctum mixtum in anum ſubjicies, animal [potionibus] crebris ambulationibus potionatum exercebis. Si ex hac ratione non mitigaverit, clyſteriabis eum calida, & afronitro & ſale. Praeterea ſuper renes & dorſum ſaccellos calidos ex furfure plenos imponis, & tam diu innovabis calefactionem donec ventum reddat. Potionabis cum potionibus ſupra dictis & clyſteriis, ut a diſcrimine liberetur.

De ſyncopatis & confixis.

Cap. LIII. Si quod jumentum ſyncopaverit, his agnoſcitur ſignis: Pigrius ambulabit, tanquam ſuffuſione conſtrictum. Inter ſuffuſos autem & ſyncopatos haec diſtantia eſt, ut ſuffuſi, licet tardius a terra levent pe-

des, flectentes crura incedere ſolent: Syncopati autem univerſo corpore conſtricti & rigidi ſunt, etiam cum ſe projiciunt, non ſine gemitu & toto corpore decidunt. Hi vero non ſine febre erunt, cibum & potum faſtidiunt, magis jacere cupientes. qui cum ſe levare voluerint, impetu conantur exurgere, ſed propter dolorem omnium membrorum tardius exurgunt. Quod contingit ex magno labore & curſu nimio, vel ex humoribus nimiis, cum plurimus ſudor fatigatis nervis membra conquaſſet, unde ſyncope, id eſt, defectio naſcitur: cujus iſta curatio eſt. Calida cum flore foeni eum fomentabis a ſpina, armis & renibus, tepefactumque diligenter tergendo ſiccabis, tunc vino & oleo calido totum perunges, diutiſſimeque confricabis: coopertum deinde locis calidis ſtatues, molliaque ſubſternes, ut dormiat. Quod cum per triduum feceris, hac potione refovebis. Mirrae uncias 2, draganti uncias 4, croci drachmas 4, meliloti unciam unam, anagallici libram, thuris maſculi pondus unum. Quae omnia cribrata in pulverem rediges, ex quo duo cochlearia cum aquae calidae hemina, & mellis cochlearibus duobus, & olei roſei cyathis duobus potionem dabis plurimis die-

bus, donec ſanum fiat. Etiam vulſis haec potio, & tenſione laborantibus prodeſt.

De his, qui ſanguinem per nares emittunt.

Cap. LIV. Saepe ex curſu nimio jumenta ſanguis infeſtat, & per nares emanat, qui difficile, veluti ruptis venis labore & calore, ſubſtringitur, & velociſſimam etiam poſtulat medicinam. Succum itaque viridis coriandri, vel ſi defuerit, porri ſativi ſuccum in naribus periclitantis infundes; pollinis triticei drachmam, thuris pulverizati drachmam I, anagallici unciam I, amyli ſemiunciam, commixta & in tres partes diviſa, ex vino nigro ſuffundes naribus, ſanguinemque praecludes.

De infeſtatione ſanguinis.

Cap. LV. Animal ſanguine laborare haec ſigna declarant: Oculi tumebunt, frigidum erit corpus & cervix, triſtitia faſtidiumque jungetur, difficileque curabitur. Hac ratione curandum. A cibo potuque temperabitur, ſomnique indulgebitur copia mollibus ſtratis, tum de matrice, quantum ratio poſtulaverit ſanguis auferatur, nec potionis cura ceſſabit. Succum itaque viridis coriandri, vel ſi defuerit, porri ſectivi, trixaginis quoque & centaureae violaceae, & nitri aequi ponderis

mixtura inungitur. Ex quibus tunſis atque cribratis diurnum cochleare ex hemina aquae tepidae infundatur faucibus. Quae potio humores & ſanguinem, imminenteſque alios morbos purgat, prohibet & ſanat.

Quae adhibenda eſt diligentia, ut animalia ſana perdurent.

Cap. LVI. Obſcuras difficileſque curas prima fronte digeſſimus, conſequenter ad caetera pergentes: ſed neceſſarium credimus oſtendere rationes, ex quibus incolumitas jumentorum incorrupta ſervetur. Melius enim eſt diligenti ſtudio cuſtodire ſanitatem, quam aegritudinibus praeſtare remedia. Diligens itaque dominus ſtabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam, ut ſtratus pontilis emineat, ipſumque ſit non ex mollibus lignis, ſicut frequenter per imperitiam vel negligentiam evenit, ſed roboris vivacis duritia & ſoliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum ungulas ad ſaxorum inſtar obdurat. Foſſa praeterea, quae lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes jumentorum redundans urina contingat. Patena, quae appellatur, hoc eſt, alveus, ad hordeum miniſtrandum, ſit munda ſemper, ne ſordes aliquae cibariis admiſ-

ceantur & noceant. Loculi praeterea vel marmore vel lapide vel ligno facti diſtinguendi ſunt, ut ſingula jumenta hordeum ſuum ex integro nullo praeripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum avidiſſima, quae cum celeriter propria devoraverunt, partem conſortis invadunt. Alia vero naturali faſtidio tardius comedunt, & niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapientibus macreſcunt. Cratis, quae jacca vocatur a vulgo, pro equorum ſtatura nec nimis alta ſit, ne cum injuria guttur extendatur, nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum ſtabulo infundi oportet, ne tenebris aſſueta, cum producuntur ad ſolem vel caligent, vel aciem viſus imminuant. Aeſtate in apertis locis, tam noctibus quam diebus, jumentis libera aura praeſtanda eſt. hieme vero tepere debent ſtabula potius, quam calere. nam nimius calor licet cuſtodiat pinguedinem & reficere videatur, tamen indigeſtionem facit, & vehementius nocet naturae. Propter quod diverſa genera morborum ex vapore ipſo animalibus generantur. Si producuntur ad frigus inſolitum, ſtatim aegritudinem ex frigoris novitate percipiunt. Curandum eſt praecipue, ut ſive foenum, ſi-

ve paleas, vel manipulos viciae pro regionum uſu vel copia animalibus praebeas, incorrupta ac bene olentia & munda mittantur. De hordeo quoque non erit ſollicitudo diſſimilis, ne aut pulverulentum ſit, aut lapidoſum, aut mucidum, aut vetuſtate corruptum, aut certe recens de areis ſumtum, & ipſa novitate praefervidum. Aqua etiam limpida ac frigida, etiam perennis ac profluens miniſtranda eſt. Nam quicquid importunius fluit, virus non admittit. Bis in die multorum manibus animalia ſunt toto corpore confricanda. quae cura & manſuetudinem docet, & laxata cute pinguedinis praeſtat augmentum. Hordeum quoque non ſemel nec bis, ſed pluribus portionibus praeberi conveniet. quidquid enim paulatim acceperint, legitima digeſtione conficiunt: quod vero ſemel & enormiter ſumſerint, cum fimo indigeſtum integrumque tranſmittunt. Vicinum vero ſtabulum convenit eſſe loco arido, ſtercore vel paleis mollibus adopertum, in quo ante potum animalia volutentur. Quod exercitium & ſanitati proficit, & aegritudinis vitium commonſtrat. nam quoties animal, aut non ſolito more ſe tranſvolvit, aut omnino detrectat accumbere, ſcias illud ex taedio laborare, & ideo ſeparari debere, at-

que curari. Ad quod opus quoque plurimum juvat, ſi ſaepius & cum moderatione animalia ſedeantur. Nam imperitia rectoris & inceſſus eorum debilitat, & mores, praecipue ſervorum impatientia, qui abſentibus dominis ad curſum equos vehementer ſtimulant, & non ſolum flagellis, ſed etiam calcaribus caedunt, dum aut inter ſuos velocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis vehementi obſtinatione contendunt, nec revocant aliquando currentes, nec temperant. neque enim de damno domini cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfamilias ſumma ſeveritate prohibebit, & jumenta ſua idoneis & moderatis hominibus, ſcientibuſque tractare committet. Poſt ſudorem quoque ſi aeſtus ſit, puſca os ablui convenit: ſi hiems, muria. Vinum quoque & oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, aeſtate frigidum, hieme tepefactum, ita ut hieme meri ſextario, olei unciae tres, aeſtate autem duae tantummodo miſceantur. Nec convenientium potionum debet cura ceſſare. nam languor, macies, & tuſſis, & internorum dolor facile ſubmovetur, ſi ſulphuris vivi ſemiunciam [1. ſcrup. 12] myrrhae ſcrup. 4. redactos in pulverem, ovoque crudo immixtos cum hemina vini

optimi per os dederis. Eſt alia ſumtuoſior, ſed accommodatior potio ad omnes morbos, quae & celeriter reficit, & cum intrinſecus purgaverit, curat omnes morbos, tuſſim veterem, phthiſicos, vulſos, & quaecunque vexata ſunt in opertis. Ptiſanae ſextarium I, ſeminis lini heminam, foenigraeci heminam, croci unciam I, acronem ſalſum porci pinguis, vel longanonem, vel ſi porcina defuerint, caput haedinum depilatum, cum pedibus ſuis, & cordulis inteſtinorum mundis, hyſſopi faſces duas, cochleas germanas XV, bulbos XV, ficus duplices XX, rutae faſciculum I, baccarum lauri, cum virent, ſextarium, dactylos XX, allii capita tria, ſevi caprini uncias 6. pulegii ſicci faſciculum. Haec omnia purgata leniterque contuſa decoques in aqua ciſternina, donec acron ille, vel certe caput haedi liqueſcat & diſſolvatur ab oſſibus. propter quod aſſidue aquam refundis, ne comburatur, ſed fervendo pingueſcat, vel ſuccus ipſe pinguior efficiatur. Poſt haec diligentiſſime colabis ad colum, tum draganti unciam I in tres divides partes, ita quod exinde in unam potionem miſſurus es, pridie infundas in calidam, ut inturgeſcat. tunc addis paſſi ſextarios 3, & tribus diebus ſingulos ſextarios da-

bis, ova numero ſex, (in die ſecundo olei roſati ova plena numero 2) butyri uncias 3, (in die tertio) anagallici uncias 3, amyli uncias 3, pulveris quadrigarii ſelibram, lomenti fabae ſelibram. Quae omnia miſces, ut dictum eſt, aequis ponderibus per triduum divides, & jejunum animal potionabis, & horis aliquot deambulare facies, uſque ad ſeptimam a cibo abſtineatur & potu. Animalia vero macie attenuata non abſque ſtudio diligenti revocantur ad corporum firmitatem. Nam oleo veteri vinoque permixtis, & tepefactis in ſole, per totum corpus unguntur, & contra pilum multorum manibus perfricantur, ut & nervi molleſcant, & cutis laxetur, & ſudor erumpat. Quo facto cooperta in pontili ſtrato collocentur; & ſi hiems fuerit, condita cum ſemiuncia apii ſeminis triti, & olei tribus unciis calefacto per os ipſius oportet infundi. Si aeſtas fuerit, abſinthium vel roſatum cum 4 ſcrupulis croci, & duabus unciis olei frigidum per os ſimiliter debet accipere. Quorum ſi non ſuppetit copia, vinum ſimpliciter convenit praberi cum caeteris. Praeterea ejuſmodi ſpecies tempore hiemis cum hordei modiis 4 miſces, fabae ſextarios 8, tritici ſextarios 4, ciceris ſexta-

rios 8, foenigraeci ſextarios 4, ervi ſextarium 1, & ſi meritum equi vel facultas domini ſuppetit, uvae paſſae & nuclei ſextarios ſingulos. quae omnia ſollerter commiſta cum fuerint, unum modium in aqua mundiſſima pridie debes infundere, & paululum mane ſiccare, ex quo equo ſemimodium ante prandium, & ſemimodium ad veſperam dabis per plurimos dies in loco optimo. viginti uno die ita ſtabuletur, ut intrinſecus bibat. Quod ſi ultra modum ſagina provenerit, ne pletura noceat, auferendus eſt ſanguis a matrice. Praeterea graminum radices, quas aratrum frequenter evellit, ſtudioſe collige, & quam potueris longas minutatim concide, hordeoque commiſce, & quotidie praebere non dubites. Aeſtate vero, excepto ervo, ſpecies illae, quas diximus, pro aeſtimatione menſurae farragines ad invicem praebeantur, hoc eſt, hordei viridis plures majoreſque faſciculos, tritici vel ciceris vel foenigraeci minores & pauci. Quae omnia contuſa oportet apponi. Praecavendum tamen, ut in longiore vectatione vel itineribus, jumentis urinae copia non negetur, quae res non ſine periculo plerumque differtur. Pedes quoque eorum poſt viam eruendi ſunt diligenter, ne

quid luti vel ſordium in articulis baſique permaneat. Unguento etiam confricandi ſunt, quo ungulae nutriantur, & medicaminis beneficio ſubcreſcat, quod itineris attriverat injuria. Allii capita tria, rutae veteris faſciculum, aluminis ſciſſi & cribrati uncias 6, axungiae veteris pondo 2, ſtercoris aſinini recentis manum plenam, quibus commixtis atque decoctis domi, ut volueris in itinere uteris ad veſperam. Praeterea aliud, quod ungulas nutrit & firmat. Picis liquidae libras 3, abſinthii libram 1, allii capita 9, axungiae libram 1, olei veteris libram ſemis, aceti acrioris ſextarium unum, univerſa contundes & miſces, & decoques, & ex eo coronas vel ungues animalium confricabis. De palatis ſingulis menſibus minuente luna ſanguis detrahetur. quo facto, ſi qua eſt, capitis paſſio relevatur, & ciborum faſtidium tollitur. Oportet autem ferramento conciſorio animalium ſoleas ramulaſque purgari, quod evaporat atque refrigerat, & fortiores ungulas reddit. Si animal domi foriſque perfrixerit, calidioribus unguentis, quae multa ſunt, lumbi eidem confricentur & cerebrum, potionibuſque & pigmentis, & herbis, quarum ferventior eſt vis, per os continuo oportet

tet infundi, ut perfrictionis incommodum evincatur atque pellatur. Nam ſi in viſceribus permanſerit algoris injuria, diverſos periculoſoſque procreat morbos. Si vero dierum canicularium tempore aeſtu animal fatigabitur, vel aquis frigidis eſt perfundendum, vel in mare flumenve mittendum, frigidis etiam potionibus recreandum, ut neceſſitati laboris aut temporis aptior medicina ſuccurrat. Sed in equis non ſolum utilitas, verum etiam decoris ratio ſervanda eſt. Nunquam itaque, niſi neceſſitas paſſionis exegerit, de articulis reſecandi ſunt cirri. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis conſtituit. Cervicem etiam ipſam diligens debet ornare tonſura. Multi enim ſicut curulibus, ita & ſellaribus jumentis preſſius colla radunt. Quae res licet praeſtare creditur augmentum, tamen ſub honeſto ſeſſore deformis eſt. Alii ita tondent, ut arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonſura ipſa per ordinem derelinquunt, ſed gratiora ſunt, quae translata de Perſis poſterior uſus invexit. Nam media juba ad omnem accurationem ex ſiniſtra parte tondetur, a dextra vero omnino inſecta ſervatur. Et neſcio quo pacto plurimum deceat, quia il-

lud, quod naturaliter laudat Vergilius, imitantur:

Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.

Quod ſi bicomis fuerit, ut vulgus appellat, mediae cervicis ſetas aequaliter oportet attondi, ita ut tam dextri, quam ſiniſtri limitis continuata ſerie jubae relinquantur intactae. Quod nihilominus inventum conſtat a Parthis, quibus conſuetudo eſt, equorum greſſus ad delicias dominorum hac arte mollire. Non enim circulis atque ponderibus praegravant, ut ſoluti ambulare condiſcant, ſed ipſos equos, quos vulgo Trepidiarios, militari verbo Tottonarios vocant, ita edomant ad levitatem, & quaedam blandimenta vecturae, ut Aſturconibus ſimiles videantur. In ſicco itaque aequalique ſolo quinquaginta paſſus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordines creta, ad ſimilitudinem ſtadii, quod aulicibus aſperius ſit, tum difficultate coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo ſpatio cum equus frequentiſſime exerceri coeperit, in illos aulices neceſſario offendit, & priores & poſteriores ungulas impingit, & aliquando vel cadit, vel ſic offendit, ut cadere videatur, poſt quod admonitus injuria, tollit altius crura, & in-

flectione geniculorum atque gambarum molliter vehit. Praeterea minutos greſſus imitatur, ut inter aulices ungulas ponat. Nam ſi extendere voluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodius vehit, & pulchrius videtur incedere. Potiones etiam hiemales aeſtivaſque conſcripſimus, quibus aut conſervetur ſanitas perpetua, aut vehemens aegritudo pellatur.

Potio aeſtiva.

Cap. LVII. Dum aeſtus incanduit, haec potio animalibus commoda eſt, quia humectat & refrigerat: Croci unciam unam infundes in vino veteri, draganti uncias tres infundes in aqua calida, his adjunges faſciculum viridis porri 1, item faſciculum viridis apii, herbae portulacae ſucci heminam, lactis caprini ſextarios tres, ova ſeptem, olei roſei libram, mellis uncias 3, paſſi ſextarium 1, vini veteris, quod ſufficiat. ex quibus omnibus diligenter commiſtis atque contritis, ad cornu per triduum ſextarios ſingulos animalibus dabis. Alia quoque refrigeratoria potio: Vini veteris ſextarium, olei libram ſemis, ova tria, ſucci coriandri cyathum 1, lactucarum cyathum 1, ſollerter admiſces, & in tres divides partes, daturus per tri-

duum jumentis aeſtuantibus, ſalutare remedium. Tamen eo momento, quo potionem defuſurus es, per ſingula animalia ſingulas heminas aquae frigidae & recens ſumtae potioni debes adjungere.

Potio hiemalis.

Cap. LVIII. Hieme quoque potio iſta praebetur: vini veteris ſextarios 3, olei ſelibram, piperis unciam 1, rutae viridis uncias 6, cerefolii viridis vel ſeminis ipſius uncias 3, draganti uncias 3, ſeminis feniculi uncias 3, baccarum lauri unciam 1, mellis uncias 6, ova quot volueris, & paſſi quantum uſus exegerit.

Potio in autumno & vere praebenda.

Cap. LIX. Vere vero & autumno haec detur potio. Coſti ſemiunciam, caſſiae fiſtulae unciam, Celticae ſemiunciam, petroſelini ſemiunciam, betonicae ſemiunciam, glicericae ſemiunciam, ſagapini ſemiunciam, ſpicae Indicae ſemiunciam, ſaxifragae, eupatorii, meliloti, iris Illyricae, ana ſemiunciam, centaureae, gentianae, ariſtologiae longae, ana unciam 1, amomi, ariſtologiae rotundae, ana ſemiunciam, ſcinoanthos ſemiunciam, aſari, aloë, ana ſemiunciam, murrae unciam, opopanacis, radicis draconteae,

ana ſemiunciam, croci unciam, draganti uncias 6, caſtorei unciam, abſinthii Pontici faſciculos 2, haec omnia in pulverem redacta ad XII animalia per triduum ſufficere creduntur, ita ut cum vino optimo digerantur.

Potio omni tempore neceſſaria.

Cap. LX. (Alia potio, quae omni tempore exhibetur.) Coſti, meliloti, hyſſopi, iris Illyricae, ariſtologiae, ſampſuci, dracontii, aſari, draganti, centaureae minoris, marrubii, gentianae, ſpicae Celticae folia, aequis ponderibus miſces, redactaque in pulverem cernes. ſed ſi aeſtivam dare volueris potionem, commiſces croci, mellis, & draganti quod ſufficiat. Si autem potionem facies hiemalem, addis ſeminis piperis, appii ſeminis, & ſeminis ſinapis. Utroque autem tempore cum boni vini ſextario plenum cochleare miſcetur, faucibuſque animalium diffunditur.

De difficultate urinae.

Cap. LXI. De urinae difficultatibus ordine ſuo multa dicenda ſunt, ſed viatorium iſtud, & phyſicum, & ſemper paratum te ſcire convenit. Lutum ex cujuſcunque equi lotio factum vino permiſces, colatumque per nares infundes, & confeſtim provocat uri-

nam. Item allium conteres & in anum injicies & veretrum, mox egerit lotium. Item, pulverem quoque thuris cum ovo vinoque permixtum, addito ſucco apii & caulium, ſi potionem dederis, provocabit urinam. Item, betas ac malvas ad tertiam decoques, ex quibus aquam calentem ad medium ſextarium cum melle commiſces, & per os digeres, proderit minctioni. Item, cimicem quoque vivum in aurem equi mitte, & alterum ſupra naturam in ipſo foramine, quo mingit confrica, facillimum certumque remedium eſt.

De Stropho.

Cap. LXII. Itinerum caſibus ſubvenire cupientes, de pluribus pauca, ſed manifeſta libabimus. Nam animalia ſub ſeſſore vel onere dolor ventris frequenter affligit, ut voluntentur & procumbant. Semen itaque rutae ſilveſtris vel hortenſis, ſi illa deſuerit, diligenter tritum cum vino calido per fauces oportet infundi. Praeterea aquam in qua uſque ad tertiam betae decoctae ſunt, ſuccumque earum nitro trito ſollerter admiſces, oleique addes heminam, tepefactaque in inteſtinum per clyſterem diffundes, cum prius pronum animal ſtatueris, ut injectum ad interiora perveniat. quae ſi forte defuerit, mel

coctum cum tertia parte ſalis triti cogis in pilulas, ita ut collyria ad ovi magnitudinem facias, ſimiliterque prono animali in inteſtinum vel quinque, vel ſeptem, aut novem collyria inſerere curabis. poſt ſolvitur venter & mitigatur dolor. Item, phyſicum traditur os limacis neque manu immunda, neque terra, neque dente contactum alligare umbilico dolentis curare continuo.

De dorſo curando.

Cap. LXIII. Plerumque dorſum animalibus aut ſarcina laedit, aut ſella, propter ſtramenti negligentiam vel oneris injuriam. quod in itineribus interdum neceſſe eſt evenire, ſed recens tumor hac ratione curatur: mallonem ceparum vel ipſas cepas in ferventi aqua decoques, & calentes, quantum corium valet ſuſtinere, tumori ſuperimpones, & faſcia ligabis. una nocte omnis aufertur inflatio. Praeterea ſal tritum cum aceto miſcebis, additoque vitello ovi, loca, quae tumere coeperint, perfricabis, recens indignatio deſtricta ſiccabitur.

De potione probatiſſima, Diapente.

Cap. LXIV. Cui curae eſt animalium ſalus, potionem ſuperius declaratam, quam ſpecierum numero diapenten Graeco voca-

bulo nuncupant, gentianae, ariſtologiae, murrae, baccarum lauri, raſurae eboris, paria pondera diligenter trita atque permixta, domi, ſive in itineribus prius condita, habere oportet in promtu, ut, quoties moeſtum aut horridum videris animal, aut morbi alicujus labe tentatum, ſtatim plenum cochleare ex pulvere memorato cum ſextario vini optimi per fauces diffundas, & per triduum, etiam equo in labore conſtituto, digeras, ut adverſus virus internum ſubveniat. probata curatio. Tuſſienti autem cum paſſi heminam dabis, & ſtatim ſentiet curam. Si liber, cui jam ponendus eſt finis, legentium non offendit auditum, ſequenti volumine inchoantes a vertice uſque ad ungulas ex diverſis auctoribus enucleatas animalium publicabimus curas, ut ordo, qui a natura datus eſt, in medendi diſpoſitione ſervetur, ne indigeſta ac membrorum conſequentiae repugnans pagina quaerentem confundat, aut tardet.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE

LIBER SECVNDVS

PROLOGVS

MVLO MEDICINAE ars jamdudum vitio cupiditatis & exiguitate mercedis, nullo ſtudioſius diſcente, collapſa eſt. Numquid vero exemplo Hunnorum ſive gentium aliarum artis ipſius etiam uſus intercidet, dum homines refugientes expenſas, barbarorum conſuetudinem imitari velle ſe ſimulant, & incurata animalia hibernis paſcuis, & negligentiae caſibus dedunt? Quae res nulli compendium, plurimis attulit damnum. Primo quod Barbarorum animalium aliae naturae, & ad omnem injuriam durius corpus eſt. Deinde quod ſic inſtituuntur a parvulis, ut nec potionem medicinalem requirant, & hibernis paſcuis vigeant, ac ſine pernicie frigora pruinaſque ſuſtineant. Noſtra vero jumenta & mollioris generis ſunt, & tectis fre-

quentioribus aſſueta, calidiſſimis etiam ſtabulis imbuta, cum indignationem ex aliqua neceſſitate contraxerint, continuo in aliquod genus incidunt morbi. Diligens itaque paterfamilias, cum mortibus animalium ſuorum & cum medicinae expenſis atque mercedibus faciat rationem, intelliget, unius viliſſimi jumenti pretium ad multorum, quae ſine dubio peritura ſunt, ſi curata non fuerint, ſalutem poſſe ſufficere.

CAPVT I.

De valetudinibus capitis.

In univerſo animantium genere caput obtinet principatum, quod eminentius caeteris, dominatum quendam circa loci ipſius conditionem ſortitur. In eo eſt odor, guſtus, auditus ac viſus: quod, quantum habet poteſtatis, tantum ſuſtinet ex labore diſcriminis. Cauſas itaque, ex quibus aegritudines generentur, & ſigna, per quae qualitas eorundem poſſit agnoſci, curas etiam, quarum medela ſanitas revocetur, per ordinem indicare tentabimus. Plerumque autem in corporibus jumentorum indigeſtionis vitio ſanguis corrumpitur: quod evenit, cum ex aeſtu vel fri-

gore debilitata ſunt membra, & in capite frixus ſanguis vertitur in virus. tunc enim repletis venis cerebri membrana diſtenditur, & ſomni ſalubritatem frequenter excludit. Ex quo neceſſario dolor capitis, moeſtitia, & imbecillitas ſubit. Quae valetudo & prima videtur, & levior, ſi velox medicina ſubvenerit.

De Appioſo.

Cap. II. Caeterum cum noxius ſanguis membranam cerebri & ex una parte pertuderit, & eandem dolore nimio coeperit praegravare, efficitur animal appioſum: cujus & mens hebetatur, & viſus. Nam cerebri incolumitas & oculos paſcit & ſenſus. In qua paſſione, quia una pars capitis praegravatur, tanquam ad molam vadit in gyrum.

De Frenetico.

Cap. III. Cum vero medium cerebrum corrupti ſanguinis virus infecerit, animal freneticum redditur, ut repente ſaliat, & velut effugere velit, parietibus ſe tanquam irregibilis impingat, nec poſſit ratione aliqua contineri.

De Cardiacis.

Cap. IV. Cardiacus is eſt, cui cor dolet. Cardiacus autem fit, quoties ſanguinis illa

corruptio ſtomachi vel thoracis impleverit venas, cerebrumque percuſſerit, cor etiam peſtiferi humoris labe conſtrinxerit. Quae valetudo inducit mentis alienationem, & corporis ſudore monſtratur, ex quo difficillime liberatur.

De Rabioſo.

Cap. V. Quod ſi appioſum ſimul paſſio thoracis invenerit, facit continuo rabioſum. Ex ardore enim nimio jecinoris & ſanguinis, venae cordis nervique praefocantur, ex qua conſtrictione fit dolor ipſius loci uſque adeo, ut mordendo ſe comedat. Ex quibus valetudinibus ſi animal fuerit liberatum, & poſt curationem aliqua pars cerebri fuerit imminuta, vel tumor ſubcreverit, ineptum jumentum, pigrumque redditur. & in illa parte capitis, ubi vitium remanſit, difficile ſe gyrabit, & ex eo latere ſe parietibus jungit, & tarde incedens, non ſentiens plagam, ambulaturae gratiam perdit, & erit ſubmiſſo capite, & cum ſtare coeperit cum tarditate ſe movet, minus etiam videbit, nec cibum nec potum recuſat. Quem ſi curare volueris, cyclo curabis. In omnibus ſupra ſcriptis valetudinibus, primum de temporibus minuendus eſt ſanguis, ſed & de matrice aliquando tollen-

dus. Cura autem pene omnium ſimilis eſt, cujus ordinem ſequentia declarabunt.

Qua obſervatione curentur cyclo animalia. at unum exemplariorum habebat, cibo.

Cap. VI. Memineris autem omnes valetudines capitis, praecipue veteres, periculoſas, cyclo oportere curari. Cui haec obſervantia & ordo eſt adhibendus: Triduo ab hordeo abſtinebitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis, poſt diem tertiam de dextra ac ſiniſtra, prout aetas aut vires, vel valetudo permiſerint, de matrice ſanguis auferetur. Quo facto, per triduum viridi cauliculorum ac lactucarum ſuſtentabitur cibo. Primo uno die a cibo eum ſuſtinebis & aqua; novo autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus viginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. poſt potionem bibere ſemper incipiat. Si vero venter vehementer ſolvi inceperit, caulium offas dare deſiſtes: ſed dabis paleas & furfures, ita ut ſequente die penitus nihil manducet, ſed ſolam aquam percipiat ad bibendum, ac poſtero die inducatur in cellam balnei calidam, & ſudet. Opus eſt autem diligentia, ut reducatur celeriter de calore, ne intercluſo ſpiritu pereat: tunc

extergetur diligenter, vinoque & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri pulvere folia rafani conſperſa, quantum commodum eſt. Poſtmodum cum radicibus cucumeris aſinini viridis minutatim conciſis oleum optimum miſces, & in vaſe novo ita decoques, ut tertiam perdat. ex quo ſingulas heminas per capita animalium per triduum dabis, ut potio ventrem reſolvat. Sed ſi ultra modum fluere coeperit, lenticulam & hordeum pari menſura friges, & de his ſingulas bilibres per dies ſingulos cum furfure & paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectioni ejus impendes, & leviter exercebis, ut intelligas, quantum vires corporis ſanitaſque profecerit. Poſt haec eum pro arbitrio deſpumabis. Sequente die caput ejus purgabis exorica, vel radice Dianaria, quam Artemiſiam dicimus: ſi haec non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo mixto. cujus caput pedeſque connectis. Cum bene purgatum agnoveris, ſolvito, butyrum ex oleo roſeo ſolutum infundes in nares, ut illo purgationis mitigetur aſperitas, ita ut ſingulae cotylae ſingulis naribus infundantur. Si ſupra dictae potiones non ſolverint ventrem, mellis, hellebori albi pondus unius denarii cum hemina dulcis vini bene

ritum in potione recipiat, vel certe ſcammoniae pondus duorum denariorum diligenter tritae cum dulcis vini hemina ſimili ratione diffundes in fauces. Quod ſi venter ultra modum diſſolutus diſcrimen importat, anagallicum ſucco ptiſanae ad reſtrictionem ipſius dabis, lenticulamque & hordeum frixum, ſingulas bilibres cum paleis & furfure praebebis in cibo. Ad ultimum, partes, quae in cauſa ſunt, ſinapizabis diligenter, ſinapizatum cautere ferreo, vel quod utilius creditur, cuprino combures, uſta curaturus ex more. Potionem quoque ex antidoto polygreſto per dies plurimos dabis, & exercebis leviter, & ad cibaria ipſius aliquid per partes ſemper adjunges, donec ad priſtinam conſuetudinem revocetur. Inſanabiles valetudines cyclo affirmantur poſſe curari, id eſt, inſani corroborari. Caduci cyclo curati uruntur in capite: morbidi vero, dyſenterici, coriaginoſi, orthopnoici, ſtrophoſi, cyclo curentur in renibus.

De cerebro commoto.

Cap. VII. Cerebrum plerumque diverſis paſſionibus commovetur, quod his deprehenditur ſignis: Ambulabit pravus, & frequenter offendet, & toto ſe corpore commovet.

Cujus iſta curatio eſt: Baccas lauri numero xx, nitri ſelibram, rutae manipulum: quae omnia diligenter trita, cum aceto non acri, & oleo optimo roſaceo commixta, hieme calefacies, perunctoque oleo capite ejus & cerebro, vel auriculis cerebellum de lanata pelle convolvis. Quae ſi forte defuerint, farinam hordeaceam reſinamque miſcebis, ex quo cataplaſma confectum cerebro oportet imponi. Praeterea ceram oleo cyprino conjungis, & linteolo inter auriculas ad ceroti inſtar imponis. Sed & reliquum corpus potionibus refovendum eſt. Tres fluviatiles cancros conteres diligenter, & cum duabus unciis ſucci caulium, addito lactis ſextario, olei duobus cyathis, permiſcebis, & colatum per os diffundes ad cornu. Quorum ſi inopia eſt, mellis cyathos duos, aquae calidae ſextarium I, coquito, ex quibus paſtillos facies, & in aqua frigida dilues, & dabis in potum. Praeterea ſi hieme curaveris, farinam triticeam; ſi aeſtate, hordeaceam, aquae frigidae adinvicem amuli permixtam, in potione praebebis.

De capitis dolore.

Cap. VIII. De capitis dolore multi auctores multa dixerunt. Cujus haec ſunt ſigna:

tumor

tumor circa oculos apparebit, pabulum recuſabit, lingua ejus & palatum labiaque tumebunt, quanto vehementius increverit morbus, tanto exoritur amplius tumor: ambulantes toto corpore vacillant, umbramque ſuam velut odorantes expaveſcunt. Cujus paſſionis ex corruptione ſanguinis naſcitur cauſa, cum indigeſtio ciborum naturali meatu intercluſo, vel certe derelicto, in eas venas, quae circa tempora ſunt, defluit, membranamque cerebri vitiat. Cui ſanguinem de temporibus oportet minui, & continuo oleo acetoque permixto caput largiter perungi. Quod ſi hiems fuerit, hordeum pridie infundes in aquam & decoques, calidamque in ſaccellos immittes, jumentorumque caput fumentando diutius vaporabis. Alii auctores tolli de palato ſanguinem jubent. Tunc cimoliam cretam ex aceto infuſam, & merdam bubulam recentem cum nitro trito miſcent, & in cacabo ſuper carbones decoquunt, calidumque cerebro languentis imponunt, aceto rigantes, ne creta aſtringatur ad pilos uſque, cum prius calida fumentaverunt caput. Dolorem capitis prope ad inſaniam iſta ſigna demonſtrant. Quoties grave eſt, & in praeſepio ſe deponit, lacrymae frequenter oriun-

tur, auriculae ſtabunt, oculi graviores erunt, anhelitus creber, aridus pilus, tremores frequentes, triſtis aſpectus. Quem in primis ab aqua abſtinebis, ne nimium bibat; de utraque parte colli ſanguinem detrahes; caput, ſicut ſcriptum eſt, curabis.

De diſtentionibus.

Cap. IX. Diſtentionis quoque valetudo ad capitis praecipue cauſam refertur; cujus haec erunt ſigna. Impediente caligine obſcurabitur viſus, tremor & ſudor totius corporis inſequitur. quod vitium contingit ex aqua, ſi ſudans jumentum biberit: vel ex indigeſtione cibi, ſi non dormiat, vel ſubſtrictus manſerit. Huic capitis membrana diſtenditur. quae paſſio caeterarum valetudinum & fons probatur & mater. Niſi enim inter initia curaveris caput, ut animal dormiat competenter, fiunt appioſi, inſani, rabioſi, frenetici, cardiaci. Igitur cum animal diſtentionis aegritudo comprehenderit, de cervice eidem ſanguinem tolle pro magnitudine corporis & aetatis. Et ſi aeſtas erit, oleo & aceto caput totumque corpus perunges, & diutiſſime confricabis, loco refrigerato & opaco incluſum continebis, ſubſternes etiam ſtercora ſicca vel paleas, ut provocet ipſa mol-

lities ad cubandum. locum calidum declinabis, nam impedit ſomnum. furfure, vel paleis, vel foliis lactucarum reficies. praeterea potum praebebis exiguum. Cum convaleſcere coeperit, modicis ambulationibus exercebis. ubi idoneum viſum fuerit, ad cibaria largiora infuſum hordeum ad priſtinam conſuetudinem paulatim per incrementa revocabitur. Si die ſeptimo non profecerit, ſanguinem iterum de temporibus emittes, & caput ſine intermiſſione curabis. Potionem dabis, qua ſanantur appioſi: naſturtii ſeminis, apii ſeminis, ſeminis lactucae, anagallici, petroſelini, aneti, papaveris ſilvatici ſeminis uncias ſingulas, piperis. ſcrupulos 3, croci drachmam unam. Quae omnia bene cribrata atque commixta ex aqua temperabis. trochiſchos facies, ut habeant non minus, quam ſingulas drachmas. In dieta unum trochiſchum in aqua diſſolutum per os digeres. quod quotidie oportet fieri, donec ſanitas redeat. Si non appetit cibum, ſingulos trochiſchos ſolutos cum ſucco ptiſanae quotidie praebebis. Vinum nunquam dabis. Capitis enim valetudo ſumto mero deterior efficitur.

De appioſo.

Cap. X. Si quod jumentum appioſum

fuerit, in praeſepio incumbit, oculos tenſos habebit, micabit auriculis, viſus caliginem patietur, & gyrat in circulo tanquam ad molas.

De Rabioſo.

Cap. XI. Quod ſi etiam fuerit converſus in rabiem, ſic intelliges: Subito hinniet tanquam ſanus, parem ſuum appetit morſu, vel hominem, praeſepia, aut ilia ſibi mordicans rodit: quem ſicut appioſum curabis. Prorſus abſtinebis ab hordeo, mollibus cibariis ſuſtentabis. Praecipue tamen apium viridem, quantum voluerit, praebebis. Sanguinem de temporibus aut de cervice emittes, loco tenebroſo ſtatues, caput eidem hujuſmodi acopi confectione curabis: opopanacis libram 1, reſinae, terbentinae ana uncias 2, galbani unciam 1, reſinae frixae uncias 3, maſticis tritae uncias 2, olei veteris libram 1. ex hoc ei cerebrum & auriculas confricabis, oleum tamen ſolum ac liquidum in aures ejus ſuffundes. cujus tamen prius quam acopo utaris, ſaccellationibus caput cerebrumque vaporare te convenit, & caput appoſito cerebello communire. Potiones quoque ex trochiſcho ſuperius memorato quotidie praebebis, collyrio acri inungis aſſidue, ut caligo ex oculis poſſit auferri. Quae cura ſi non

profecerit, caput & tempora ſub ipſo protocomio ſemiſſe inuris cauterio, quod & ſuper venas temporales facies. Plerique tamen, facies ne deforment jumentum, ſolo tabulare palati confecto, ſani fieri poſſent. Fervor enim foci debilitatem capitis tollit, & membranam menti priſtinae, ſanitatique reſtituit.

De inſania capitis.

Cap. XII. Alii auctores inſanientis jumenti ardentes & ſanguineos oculos & humore ſuffuſos, ſtantes auriculas dicunt vel micantes, ut ad inſtar indomitorum, nec capi poſſit, & captum, parietibus ſe illidens conetur effugere. terram pedibus fodiet, & multum flegmatis ex ore profundet. quod hac ratione curatur, ut auferatur ei ſanguis de angularibus venis, de palato, & poſt de cruribus. a cibo eadem die abſtineatur & potu. Alia autem die aquam frigidam dabis ei bibere. Auferantur ſtercora, quae in ano ejus ſunt, per quatriduum continuato clyſtere, curabitur venter, ungetur cerebrum, ſecreto collocabitur loco, accipiet in ſubſtantiam porros, & herbam molliſſimam, aut molliſſimum foenum. His potionibus percurandum. pulveris turis drachmam 1, aceti albi ſextarium 1, radicis panacis unciam 1, herbae ſaxifragae uncias 3, ex

aqua mulſa per os dabis. Lactis caprini ſextarium unum defundis in fauces. quod ſi deſuerit, ciminum ruſticum pondo duo in pulverem rediges, additoque olei optimi uno ebulo, ex aqua mulſa diffundis ad cornu. Sed caeteris potio haec aptior creditur: apii unciam 1, juſquiami unciam 1, ſeminis apii unciam 1, ſeminis lactucae uncias 2, papaveris ſilveſtris unciam. quae omnia in pulverem redacta commiſces, & unum cochlearium magnum ex aqua dabis, vel ſi cibum non accipit, ex ſucco ptiſanae. obſcuro & frigido, & laxiore loco ſtatues, ſilentiumque praebebis ut dormiat. prius tamen oleo ac pice liquida caput perunges, aureſque complebis, tempora etiam munies cerebellare vel faſciis, mirtam quoque aridam conteres, & aceto oleoque miſcebis, corpuſque ejus totum diutiſſime confricabis. Solent conſtringi & obrui ſtercore, ut ſudent & dormiant. Quibus ſi ſomnus venerit, afferet ſanitatem. Rabioſum vero jumentum eadem omnia, & majora oſtendit, quam inſanum. Nam & alia animalia comedit, & facit ipſa contagione rabioſa. Plerumque etiam morſibus inteſtina ſua extrahunt & hinniunt fortiter. Quae valetudo ex nimia ſanguinis abundantia & ar-

dore contingit. Curatur autem obſervatione & potione ſuperius declaratis.

De chirurgia.

Cap. XiII. Chirurgia appellatur quodcunque ſecatur ferro, vel cauteriis uritur. quae cum ſit omnibus membris animalium, praecipue tamen capitis neceſſaria eſt medicina. Quodcunque igitur jumentum in qualibet parte fregerit capût vel nudaverit caſu, ſollicite curandum, ne indignatio vulneris in nervos cerebrumque penetrando periculum generet. nec in primo medicamentis uti acrioribus convenit, ſed magis melle curare. cum ad maturitatem venerint illa, quae fracta fuerant, oſſa laxantur, tenta ſollerter, & mobili manu vel forficibus eximito. Reliqua fragmenta oſſis, quae aſperata ſunt, ferramentis caedito atque perradito, ut carnem facilius inducant. nunquam enim clauditur vulnus, ſi non raſeris, donec ſanguis per os ipſius reſpondeat. In quo major eſt adhibenda cautela, quia ſolet in locis oſſuoſis & commiſſuralibus fiſtula fieri. quae cum evenerit, parûmper injuria afficit vulnus, per quod non ſanies, ſed humor liquidus emanat, nec unquam deducta cicatrice ſolidatur. Quod ſi evenerit, hac ratione curabis. Papyrum per

ipſam fiſtulam trajicies, ita ut capita papyri, quae extra fiſtulam eminent, ex utraque parte alligas lino, ne cadat, & diebus v vel pluribus, donec calloſitas fiſtulae papyri diſtentione turgeſcat, & majus vulneris foramen fiat. Tunc ad menſuram vulneris ex fiſtulari medicamento collyrium faciens, exemto papyro intra fiſtulam injicies, ut impleatur ex integro, plane ne excidat, munies diligenter. Poſt dies quatuor vel quinque ſolvis. ſi fiſtula ceciderit, traumatico curabis, quod vulneri ſemper immittes, donec ſpiſſa ſanies & non multa in eo loco reperiatur. Cum autem jam limpidum videris collyrium, fac pollinem herbi, & thus maſculum tritum aequis ponderibus cum melle decoquito, & plagae ipſi imponito, per dies plurimos quotidie curato ita, ut deprimas ipſas partes vulneris, quatinus junctae citius cohaereſcant. Si graviter offenderit caput, ut cerebrum vexet intrinſecus, continuo de temporibus ſanguinem eidem oportet auferri, & ſpongiam aqua, ſi aeſtas fuerit, oleo roſeo, & aceto aequa parte commixto capiti ejus imponi, faſciaque connecti, & cibos virides praeberi. ſi nec ipſos appetit, quia omnem cibum recuſat, fabam moles & convertes in pollinem, fari-

nam quoque triticeam pariter admiſces, & cum mulſa per cornu ad ſubſtantiam animali tam diu faucibus ejus infundes, donec cibos virides appetat, quos aqua marina vel ſalſa oportet aſpergi.

De auribus.

Cap. XIV. Aurium ut vicinitate proxima, ita periculi non diſcrepans cura eſt. quae ſi caſu aliquo fuerit a radice contuſa, & collectionem fecerit, eam cum maturaverit, ſcalpello ſecato, & pus ſinito fluere. tum linis aceto acerrimo & oleo per triduum, quarta die traumatico curato, donec ſanetur. Etiam ſi cartilaginem vexaverit, ejuſdem medicinae obſervatione proficiet. Si vero a radice auriculae, vel commiſſura capitis tumor magnus cum duritia extabit, ex foenigraeci & lini ſemine, & tritici polline cataplaſma imponito, maturatam collectionem ſcalpello ſecato, ita ut inferius plaga ſpectet, quatinus humor per prona decurrat. Vino, oleo, & ſale mixto infuſos lemniſcos inducis, & vulnus per quatriduum fovebis, poſt traumatico uteris. Sed difficilis cura eſt, quia fiſtulae in talibus locis frequenter oriuntur. quae ſi evenerint, ſupra ſcripta curatione curantur. Si tamen aegritudo vulneris ulterius

etiam poſt medicamenta procedat, vicinae urendae ſunt partes, & cauterio in ipſis collectionibus inſigenda ſunt puncta vehementius, ut & cutis, & cauſa perrumpatur interior. poſt ſolerter uſta curanda ſunt. Non enim aurium eſt negligenda curatio, ne ex dolore nimio generetur inſania. Primum purganda eſt auris diligenter intrinſecus, ut auferatur, quod dolorem movet, aut laedit. Si nihil invenitur, ſpongiam nitro & aqua molliter infundes & dilues, unamque noctem intra auriculam infuſam ſpongiam manere patieris. De tertio nitro & aqua calida fovere incipies frequenter & diu, donec dolor recedat. Quod ſi aqua fuerit ingreſſa, oleum vetus & acetum aequis ponderibus adjecto nitro in aurem mittito, & ſuccidam lanam ſuperimponito. Si vulnera fuerint lyparem auribus inferes & curaſti.

De pilis, qui naſcuntur in oculis.

Cap. XV. Quodcunque jumentum in oculis tritiacem patietur, id eſt, ut pili aliam palpebram urentes lacrymas moveant, viſumque conturbent, hac ratione curatur. Non longe a pilis ab interiori parte ſcalpello plagam dabis in cute palpebrae, poſt forpicibus per longum ad menſuram oculi faſcio-

lam praecides, & impoſitis fibulis conſues palpebram foris verſus, ut oculus ſine deformitate recipiat viſum & gratiam naturalem. Tunc vero optimo oleo, nec non etiam muria infuſam ſpongiam ſuperpones, & oculum faſciabis. Poſt die quinto ſolvis, tunc intrinſecus oculum collyrio curabis: deforis vero tetrapharmacum impones, non prius fibulas ablaturus, quam duxerit cicatricem. Nihilominus & cadentibus fibulis, collyrii cura non deerit, ne caro rurſus ſuperflua excreſcat. Sed plerique adhibent cum deformitate compendium, ut partem, quae prominet ad menſuram naturae forpicibus amputent, puſca, quae frigida ſunt, propter fluxum ſanguinis foveant, oculum collyrio intrinſecus curent, ne indignationis neceſſitate laedatur.

De ſuffuſione oculorum.

Cap. XVI. Suffuſio ſicut hominum, ita jumentorum impedit viſum, cujus tria genera ab auctoribus indicantur: Stenocoriaſis, platycoriaſis, hypocoriaſis, Graece pupula nominatur. Stenocoriaſis dicitur, cum conſtringitur viſus & vires amittit. Quae hac ratione curanda eſt, ut ſanguis de temporibus auferatur: radicem quoque foeniculi, &

herbam chelidoniam, vel rutam decoques ad tertias, & cotidie ex ipſa aqua, quantum manus patitur, oculus foveatur. Inunges etiam collyrio opobalſamo, quod ſuffuſionibus prodeſſe conſuevit. [Adverſus infeſtantes pilos tertia cura eſt, ut leni tenuique cauterio genae, quae procreverint, inurantur, quo facto, ducta cicatrice contrahitur pellis, & palpebra altius elavata a pupilla curſu pilorum arcet injuriam.] Platycoriaſis autem eſt, cum ſe ultra naturalem modum pupilla diffundit, & eripit viſum, nec curari ullatenus poteſt. Nam ſicut ovi vitellus caſu aliquo diſruptus in priorem formam coire non poteſt, ita ſemel pupilla diffuſa recipere non poteſt uſum videndi. Quod evenit equorum ſudore, dum membranula, quae continet lumen, indignatione caloris diſrumpitur: vel certe ſollicitudo longi itineris ad indignationem jumenta compellit, aut laeſum oculum dominus curare neglexerit. Quod cum accidit, oculus videtur incolumis, nullis lacrymis, nullo ſanguine, nulla indignatione prodit injuriam, ſed viſus tantum declaratur indicio, quod in pupilla ipſius imaginem tuam, tanquam in ſpeculo, videre non potes. Hypocoriaſis autem a capitis humore deſcendit,

& in uno oculo ſeſe primo oſtendit, poſtea etiam ad alterum tranſit. Intelligitur autem humore vel lacrymis. Continuo ſanguinem ei de ſupercilio, vel de ipſa parte temporum detrahes, fomentabis ex tepida aqua, in qua radices foeniculi decoctae fuerint cum ruta. Praeterea inunges collyrio opopanato & opobalſamato. Quod ſi inſtiteris medicinae, per lacrymarum curſum conſuevit ſaepius caligo ſanari. Temporales quoque venae cauteriis inuruntur, & meatum humoris excludunt.

De paracentheſi oculi.

Cap. XVII. Quod ſi vis paſſionis intulerit cicatricem, diligenter attende, quo colore ſit membrana, quae appoſita pupillae impedit viſum: ſi auroſo colore fuerit, inſanabilem ſcias: ſi candida nimium, etiam noveris non poſſe curare ipſam. Si vero ſpiſſa fuerit, colore oleagino, muco ſimilis, per paracenteſin ad hominum ſimilitudinem, cum fuerit maturata, curatur. Jumentum igitur pridie temperabis a cibo, vel potu maxime prohibebis, in loco molli eſides, caputque ejus & cervicem apte collocabis. ita patentem oculum facies, ut claudere non poſſit. Deinde ab ipſa fronte paracenterium inter tunicas oculares ſubjicito, ne pupillam tan-

gas, aut aliquid laedas interius, ſed ipſum album de ſuperiori parte, ubi hypochyſis poſita eſt, capitello paracenterii deorſum deprimis ad palpebram inferiorem ſubtiliter. Quod ſi depoſitum fuerit, non prius paracenterium eximas, niſi clauſum oculum penicello calido diutiſſime vaporaveris. ſolet enim reſilire. Quod ſi ita evenerit, reprimito, donec ita componatur, ut reſilire non poſſit. Cum itaque intellexeris claritatem pupillae ſine ullo obſtaculo hypochyſis, tunc eximes ferrum, & invenies animal videre. Curabis ſic: ex oleo roſeo & ovi albo anacollima facies, lanam infundes, & ſuper oculum curatum impones, ac deſuper faſciabis. Caveto, ne ipſa die manducet, & moveat oculum agitatione maxillae; ſed tamen ſi voluerit, bibat. Altera die ſolvis & calida fomentabis diutiſſime. deinde foenigraeci ſuccum in oculo ſubfundis, & rurſum anacollima ſupra dictum ſimiliter imponis, ſaſciabiſque. Quod cum per triduum, aut quatriduum feceris, oculum ſolvis, & foenigraeci ſucco fomentabis, ex melle optimo Attico unges, donec cicatrix ſe confirmet & oculus.

De lunatico oculo.

Cap. XVIII. Eſt aliud vitium ejuſmodi,

ut interdum oculo album inducat, interdum limpidet: ex qua paſſione lunaticum oculum veteres nominavere. Cujus iſta curatio eſt, ut de ipſa parte temporum detrahatur ſanguis. interpoſitis diebus, ſub oculo nihilominus ſanguinem oportet minui. Cotidie quoque calido fomento oculum curabis deforis; intrinſecus autem inunges collyrio thermantico & acerrimo per plures dies, donec recipiat ſanitatem. Si nihil ex hac ratione profecerit, venas ſuperiores in temporibus ſupra ipſum locum, qui ſuſtinet paſſionem, diligenter perquires & inures, ut humor noxius poſſit arceri.

De ſtaphylomate oculi.

Cap. XIX. Quodcunque jumentum in oculo habuerit ſtaphyloma, incurabile eſt: talis tamen curatio conſuevit adhiberi: de ſub oculo ſanguinem ei detrahes, & fomentabis calida cum radicibus foeniculi & rutae decocta, inunges etiam collyrio non valde acri, ſi vulnus fecerit & deplanaverit, ex ſucco foenigraeci fomentabis, & inunges collyrio leni, quod facit ad tunicas ruptas, donec ſe cicatrix cum planitie claudat, tunc uteris acriori collyrio, & per dies plurimos, donec quaecunque pars aequari poſſit ad naturae

ſimilitudinem, compleaturque, ut non deformetur obtutus.

Ad album de oculo tollendum.

Cap. XX. Si caſu aliquo animal oculum impegerit aut confricaverit, vel ex percuſſura laeſerit & album induxerit, etiam ſi totus oculus praecluſus ſit, tamen experimentis hac ratione probatum eſt cito poſſe curari. Hederam colliges terreſtrem, & in pila mundiſſima diutiſſime contundes, ſuccum exprimes, ex hoc animal inunges: poteſtate medicaminis, quamvis deſperata, conſumitur albugo. Sed ſi terreſtrem hederam non inveneris, ſive baccas hederae, ſive folia contundes, & ſuccum exprimes, & ex eo ſucco inunges. Si hoc quoque difficile videbitur aut moroſum, paululum aquae frigidae cum foliis hederae diutiſſime contundes, ſuccum exprimes, & per ſiphonem ei in oculum defundis. Quod cum per dies plurimos tam mane, quam ad veſperam feceris, album omne tolletur. Sed ſi vinum miſeris optimum & recens efficacius curata ſanat.

De ſuffuſione curanda per nares.

Cap. XXI. Aliqui auctores dixerunt, ſi dexter oculus ſuffuſionem ſuſceperit, vel album incurrerit, dexteram partem naris, ſi

ſiniſter ſiniſtram diligenter inſpiciet, in ipſa calloſitate narium foramina ſubtiliſſima inveniet, quibus tenuis inſerenda eſt fiſtula, per quam ille, qui curare debet, os plenum vino inſufflet, ut merum per foramen illud penetret. Quo facto oculus incipiet lacrymare. Velocius autem proficiet. quia per interiores venas meri virtus ad oculum penetrat.

De diverſis paſſionibus oculorum.

Cap. XXII. Jumentum in oculo in oſſe percuſſum, ſi tumorem fecerit durum, calloſum, & oſſilagini ſimilem, hac ratione eſt curandum: dejecto animali contra cauſam ipſam cutem aperito, & oſſis ciſorio gingivulam, vel cartilaginem vel os, quod ex ſe excreſcere coeperit, caedito, ut deplanes ad ſimilitudinem partis alterius. Si apte deplanaveris, aceto & oleo linteolis vel licinio addito, locum ipſum comples & faſciabis. tertia die ſolves, & ſimiliter curabis per dies 5, donec fervor deſinat. poſt traumatico uteris. Cataſtolico quoque medicamento libraturam cutis conſumis, quam diu limpidum vulnus curetur & adaequetur. Quod ſi ipſum os concarnari non potuerit, tam diu cotidie eradicato donec ſanguinet atque concarnet,

ita ut medicamenta congruentia vulneri imponas. Quod ſi poſt ſanitatem cauſa eadem creſcere coeperit, punctis cauterio ſubtiliter urito. Oculorum epiphora infra oculum detractus ſanguis emendat, ſi uſque ad ſanitatem melle optimo inungatur aſſidue. Praeterea prodeſt eidem paſſioni: myrrhae pondus denarii unius, crocodili ſtercoris ſemiunciam, ſalis armoniaci ſemiunciam, ſepiae oſſium ſemiunciam, mellis Attici cyathos 2: ex quibus omnibus tunſis atque permixtis oculum perunges. Magnae lippitudini adhibetur tale remedium: Myrrhae troglotidis unciam 1, thuris maſculi, croci Siculi, limpidis Cypriae, aeris uſti, ana uncias 2, teres ſimul, conſparges & cernes, aquae coeleſtis & Falerni vini, mellis Attici adjicies quantum ſufficit, in vaſe vitreo condes, & cum neceſſe fuerit, uteris. Si caſu cilium ruperit, fiſtulam dabis & mannam thuris cum ovo impones. Diſcutit cicatricem oculorum ejuſmodi compoſitio: Spicae nardi unciam ſemis, ſalis armoniaci uncias 3, catimiae unciam ſemis, croci unciam 1, piperis ſemiunciam, in pulverem convertes & uteris. Albi vitia deterget iſta curatio: Sepiae marinae oſſis raſi ſcrup. decem, croci ſcrup. duos, ſalis ar-

moniaci ſcrupulos 2, myrrhae, crocodili ſtercoris ſcrupulos duos. Item, album ſive glaucomata emendat, vini Aminei veteris ſextarii tres, gariofili ſaxtarius, mellis unicae tres, quibus omnibus decoctis uteris. Album tollit ſi ex humore vel percuſſura evenerit: ſandaricae unciae 2, oſſis ſepiae combuſti unciae 4, piperis albi ſemiuncia, ſalis armoniaci unciae 2, cum melle permixtis. Cicatricibus oculorum medetur jejuna ſaliva, ſi cum ſale mandatur in ore, & expuatur in oculum. Sal quoque tritum cum oſſe ſepiae, & ſinapis agreſtis ſemine. Collyrium nardinum: opopanacis ſcrupulos 2, violae uncias 2, ſpicae nardi, caſſiae, marrubii ana ſemiunciam, croci Siculi unciam ſemis, olei ſemiunciam & ſcrupulos 4, piperis albi uncias ſex, gummi ſcrupulos 5. Item alia confectio collyrii: aeruginem aeris & ſalem optimum aequis ponderibus, & aceti quantum ſufficit miſces. Neceſſaria compoſitio: rutae ſcrupulos 4, thuris maſculi, ſtercoris columbini, murium, olei, croci, mellis, catimiae, olei roſati ana ſcrupulos 4, diligenter trita miſcebis & uteris. Si vero oculus ictu vulneris inſanabilis redditur, & (ut mulo medici dicunt) canchremata fecerit, ne peri-

culum mortis incurrat, ervi pollinem cum oleo roſeo & ovo ſimul immittito. Cum purgatum vulnus fuerit, cum melle Attico inungito. Sunt & alia multa collyria, quae, quia eandem vim eaſdemque ſpecies continent, enumerare ſuperfluum duximus.

De ſtrumis jumentorum.

Cap. XXIII. Plerumque ſtrumae, vel parotides, aut ſcrophulae jumentorum guttur infeſtant, & faucium tumorem producunt. Nam & ſubrecto ſunt capite, & tanquam ab ſtranguria praefocantur. Hos primum fomentis calidis, & cataplaſmate ex polline hordeaceo, & reſinae unciis tribus mero valido coctis curari expedit: & cum collectio fuerit maturata, ſcalpello ſecari opus eſt, & quidquid collectum fuerit, emittere, & aceto, & ſale & oleo infuſos lemniſcos ſubjicere. caeteris quoque diebus traumatico & medicamentis aptis ſolerter curare, ſi vulnus pateat, dum ſanetur. Nam in his locis ex praecluſione cito ſolet fiſtula fieri: quae ſi evenerit, ut ſupra demonſtratum eſt, papyro & collyrio poterit perſanari.

De glandulis.

Cap. XXIV. Glandulae quoque animalibus, & praecipue pullis, uſque ad pericu-

lum interdum moleſtae ſunt, & in morbum tranſeunt aliquando; quae inter maxillas inferioreſque fauces naſcuntur, & ad ſimilitudinem pilularum majores, aliae vero minores connexae ex carne obdureſcunt, & tumorem ſine doloribus faciunt. Quae inter initia perunctae oleo, picula perfricari ſolent, vehementiuſque manibus corrumpi. & ita velut vaneſcendo ſanari. Quod ſi excreverint amplius, dejecto animali, ita ut per medium ſecentur ſcalpello ſubtiliter, cum radicibus eximuntur, ne aliqua vena tangatur. Quo facto aceto & oleo cum ſale medicamentiſque ſuperius declaratis ſananda ſunt vulnera. Plerique urenda dixerunt. Sed ſi parva ſint, prodeſt, ceterum majores exſecandae ſunt ferro.

De pullaribus.

Cap. XXV. Dum caput pullorum calefecerit prima dentitio, inter gingivas atque maxillas tumor collectioque generatur, quae pullaria vocatur. Cujus paſſionis tanta tenſura eſt, ut manducare vix poſſint. Sed cataplaſmatibus ſtudioſiſſime maturanda ſunt, deinde ſcalpello aperienda, poſt ſale, & aceto, & oleo curanda. Plerique etiam cum ferro exemtae fuerint glandulae, propter ſan-

guinis fluxum loca uri debere praecipiunt, poſt ſale & oleo octo diebus utuntur. nec non ex nitro & aqua calida diluunt. Si nitri inopia eſt, lotio calido aut lixivio utuntur. Deinde vinum & oleum, & farinam de ervo imponunt per triduum, conſequenter de vino ac oleo, & farina hordeacea, & melle percurant. Addentes, quaecunque plaga fuerit, aut ſtrumae, vel parotidis, glandulae, quae tolluntur Lycio medicamento, vulnera percurari ita, ut de malis granatis ſiccis pulvis aſperſus, celeriter afferat ſanitatem.

De fiſtula maxillae, vel de conficiendo collyrio fiſtulari.

Cap. XXVI. ["De conficiendo collyrio fiſtulari."] Si ex aliqua hujuſmodi curatione jumentum fiſtulam in ore fecerit, hac ratione curabitur: papyrum injicies in fiſtulam, ut pars ejus in ore extet, quam lino diligenter ligabis, ne poſſit elabi: pars vero foris exeat, quae nihilominus conſtringenda eſt lino, ne cadat. triduo permaneat, quarta die papyrum eximes, collyriumque ad longitudinem & cavaturam vulneris ad arctum fiſtulae ſubjicies, & ne forte labatur, faſciabis locum, ita ut ad manducandum poſſit maxillas agitare: tertio die ſolves. Si fiſtula ce-

ciderit, diebus ſeptem unguento traumatico curabis. deinde collyrium ex melle & ervi polline decoctum ſubjicies ad plenitudinem foraminis diebus plurimis. Ad ultimum, anapleroticum ipſi vulneri medicamen imponis, donec omnis plaga, ducta cicatrice, ſolidetur. Fiſtulare autem collyrium hac ratione conficies: aniſi unciam I, ferulae unciam I, aeruginis aeris unciam I, battiturae calcetis unciam I, cimini ſeminis unciam I, teres cum aceto acerrimo, & ſecundum qualitatem vulnerum, cum uſus exegerit, collyria formabis.

De expoſitione fiſtulae.

Cap. XXVII. Fiſtulae naſcuntur, quoties nervus, aut cartilago, aut os negligentia vel imperitia curantis, ex plagae alicujus tabido humore vitiatur. Tunc enim, quae commeaverit, ad inſtar cuniculi, carnem indurat & incallat, & fit fiſtula, quae nulla ratione ſanari poteſt, nec aliquando coire, nec ſolidari, niſi penitus eximatur. Hujus a diverſis auctoribus tradita eſt diverſa curatio. Alii enim ſcalpello reſecari & aperiri jubent, & ſyringotomio decarnari, medicamentiſque acerrimis conſumi, & ſic poſtmodum vulnus ad cicatricem coire. Quod cum laboris ac

diſcriminis habeat plurimum, minus tamen prodeſt. Alii vero cauterio omnem fiſtulam inurendam, vicinaſque partes ejus punctis ferventibus praerumpendas eſſe duxerunt, quatinus per ignem calloſitate ſubmota, aſtalticis medicamentis vulnera percurentur. Sed melius eſt fiſtulam, ſicut ſuperius declaratum eſt, papyri injectione curare. quia neque nervus, neque vena, neque commiſſura vexatur. Nam ſcalpello vel cauterio ſaepe fit cauſa deterior, & periculum creant. Collyrium vero omnem calloſitatem fiſtulae de alto a radice ejus eximit. Quod ſi os fuerit vexatum, quod oporteat radi patens vulnus, per medicamenti curam non poteſt impediri. Si vero in alto tabes aliqua vel nervus aut cartilago remanſerit, ex eodem collyrio pulverem facies, & frequenter injicies. Omnia enim vulnera elimpidat atque perſanat.

De tumore faucium vel capitis.

Cap. XXVIII. Interdum ad ſimilitudinem ſynanches animalibus fauces & caput interius intumeſcunt, adeo ut bibere aut manducare non poſſint. Cujus totum & os & lingua aqua calida fomentatur, & taurino felle perlinitur. Potio autem datur hujuſmodi ad cornu. Olei veteris libras 2, vini ſextarium 1 commiſces, novem quoque Ca-

ricas cum novem capitibus porrorum decoques, & diligentiſſime conteres, & in aqua ipſa nitrum Alexandrinum tritum, quantum ſufficit, miſces, & ex his omnibus potionem mane & ad veſperum heminas ſingulas dabis, ut tumoris ipſius relaxetur & mitigetur aſperitas. Manducet autem herbam viridem, aut quod melius eſt, paſcatur. Quae ſi defuerint, farinam de hordeo facies, cui nitrum admiſcebis, & ſic apponis. Foenum quoque molliſſimum eliges; quod nihilominus nitro & aqua conſperges. Sanguinem non detrahas, niſi forte de palato deſpumes. Cum coeperit convaleſcere, nitrum tunſum & cribratum, pulveres de radicibus cucumeris aſinini ſilvatici commiſces, & vini ſextarium, cochlearia pulveris ipſius junge, ut hujus potionis vi reſoluto ventre purgetur. Alii auctores tumorem capitis ac linguae, vel faucium, etiamſi obduraverit, ita feſtinantes propter periculum curare nituntur: lapides molares plures igne ſuccendunt, cum candere coeperint, caput equi cooperiunt, & vas plenum lotio ſub ore & naribus ſupponunt, & per vices ſingulos candentes lapides in lotium immittunt, ut ille vapor ac fumus, a calore lapidum concitatus, os equi & nares

impleat. Nam & fuſtem tranſverſum, ut apertum os habeat, debet accipere. Quod cum diutiſſime feceris, aquam marinam calefacito, vel certe ſalem in aqua dulci miſcebis, fervendoque diſſolves; addito aceto acerrimo, caput ejus & os, & gingivas diutiſſime confricabis. Poſtea fimum bubulinum cum acri aceto miſcebis, & tepefacies, ex quo caput totum frontemque & labia perunges, tunc farinam hordeaceam cum aqua tepida ſufficienter pro cibo dabis & potu.

Si ex pletura ſanguinis fauces tument.

Cap. XXIX. Quod ſi ex ſanguine tumor ille indignationis evenerit, ita intelliges, ſi venis tenſis obturabitur halitus, & oculi ſanguinei apparebunt. cui de temporibus, ſi non tumebunt, aut certe de palato, ſi ibi indignatio non erit, ſanguinem oportet auferri. Cretam Cimoliam duabus partibus, & tertiam partem cretae nigrae, ex vino auſtero temperabis, & dum calet, illinis caput.

De intomatis, i. e. tuberibus.

Cap. XXX. Sciendum eſt autem tubera in corporibus frequenter excreſcere, quae Graeci oncomata vocant. Horum variae qualitates & diverſa ſunt nomina. Steatoma eſt tuber, quod in ſe adipem vel pinguedinem continet. Meliceris eſt tuber, in quo caro

inſpiſſata, quomodo in verrucis, invenitur. Aneuryſma eſt tuber, in quo ſanguis conſpiratus uberis venae ſimilis invenitur. Atheroma eſt tuber, in quo farinoſa congeries reperitur. Ganglion eſt tuber, quod fit ex duplicatione nervi, ſimilis tubero cum dolore immobili. Horum omnium una eſt curatio. Jumentum colligatum deponitur, & contra locum cauſae ſagitta aut ſcalpello in longum dextra ac ſiniſtra pro menſura tumoris aperitur, ita ut media faſciola cutis, quae ſupra tuberum eſt, intacta permaneat. Poſt egeſtis vel everſis omnibus, quae tumorem moverant, medicamentis competentibus, ea, quae ſupra declarata ſunt, producitur ad cicatricem.

De lingua inciſa.

Cap. XXXI. Si jumento lingua fuerit inciſa, ſtatim cum fibulis conſuito, deinde vino lavato, poſt gallam tundito & pulverem cernito, ex eo imponis, donec ſanetur. cui dabis foenum molliſſimum conciſum, & pro hordeo furfures. Alii poſtquam fibulas acceperint, linguaque vino fuerit elota, mel imponendum eſſe duxerunt, ut plagam purget & curet. Ad ultimum ex malo granato pulverem injecerunt.

De gingivis & dentibus.

Cap. XXXII. Si jumento loculamenta dentium, id eſt, gingivae vel dentes doluerint, his agnoſcitur ſignis: hordeum ſolidum glutiet, maceſcit, ſalivarum plurimum effundit, gingivae intumeſcunt. Cretam Cimoliam cum aceto acerrimo macerato, & calentem extrinſecus maxillis inducito, ne minus quinque diebus: gingivas autem interius cum pulvere corticis mali granati & melle tertia die diutiſſime confricato, donec egeſta ſanie convaleſcat. Quod evenit, cum humor acrior ex capite in maxillarum defluxerit venas.

De oſſe fracto.

Cap. XXXIII. Quod ſi animal juxta collum vel molares, vel alio oris loco os fregerit, ut morſum claudere non poſſit, & apertis dentibus horreat propendentibus labris, continuo calida fomentabis, & labrum & quae ſunt diſrupta componis, faſciola tenuiſſima aceto & oleo madefacta diligenter unam partem, deinde alteram compingis ad locum, & ſimiliter faſciato, ne iterum diſſipetur: cui & corbem conſtrictam oportet imponi, ne depravet dentes & labia. Cum ſolveris ad curandum, manu, quae ante compoſueris, contineto, furfurem & farinam hor-

dei mixta in cophino ad manducandum dabis, ita, ut quamdiu manducat, manus tua a loco, quem continet, non recedat. Cum jam manducare noluerit, offerto ei aquam, ut bibat. Cum biberit, curato ſimiliter, ut ſupra ſcriptum eſt. cui & ſuccum ptiſanae convenit dari, ſi minus fortaſſe manducaverit. Quem tali obſervatione per dies quadraginta curatum reſtitues ſanitati.

De cartilagine narium ſi ſanguis fluat.

Cap. XXXIV. Jumento narium cartilago ſi corrupta ſit, & ſanguis reprimi non poſſit, ſpongiam Afram & thuris maſculi pollinem commixtum impone ad locum, qui laeſus eſt, & ſi vulnus factum fuerit in cartilagine, hac ratione curato. Interdum animal deſpumatum remiſſus ſemel de palato ſanguis non poteſt reprimi, propter quam neceſſitatem, ſicut ſupra ſcriptum eſt, in loco, in quo ſagitta ruptum eſt palatum, ſpongiam imponis, caputque ejus ſurſum conſtringe, & aqua frigida renes cerebrumque teſticuloſque perfundis. Quae res ſi tardius ſubvenit, acaciam nigram & thuris pollinem aequis ponderibus ex aceto acerrimo temperabis, totumque caput illinies, donec ſanguis ipſa conſtrictione claudatur.

De palato ſi vena ſe non clauſerit.

Cap. XXXV. Mature periculum creat, cum inciſa vena claudi non poteſt in palato, ſed continuo ſanguinis profluvium inhibetur, ſi aut candenti cauterio fuerit meatus ille combuſtus, & ſuſpenſum altius caput. Cum per nares ſanguis defluit, nec poteſt aliter retineri, coriandrum viridem ſufficienter tundes, ſuccumque ejus expreſſum, ſubſtricto equo, naribus infundes, frigore naturali venas protinus claudit: chartam etiam & lanam combures, ipſumque pulverem per fiſtulam inſufflabis naribus.

De genere & qualitate mucorum, qui per nares fluunt.

Cap. XXXVI. Mucorum etiam qualitates, qui per nares effluunt, convenit noſſe, ex quibus genus paſſionis oſtenditur, & cauſa cognita facilius curari poteſt. Mucus limpidus cotidianus eſt, & niſi nimius fuerit, non debet eſſe ſuſpectus. Craſſus autem & candidus a cerebro defluit, & admonet ad medelam capitis feſtinandum. Rubens, tenuis, frigidus, veteris perfrictionis prodit injuriam. Propter quod thermanticis potionibus calefieri animal oportet. Coeruleus, id eſt, fuſcus, levis ab interioribus venit, qui

indicat febrem: & ideo conveniens leptipeririſis, id eſt, piretran adhibenda curatio eſt. Craſſus autem, ſpumoſus & pallidus, a pulmonibus naſcitur, qui ſuſpirioſos oſtendit: quibus difficile, niſi feſtinatum fuerit, ſubvenitur. Fabaceus vero a glandulis ſerpit, quae celeriter aut eximendae ſunt, aut ferro curandae, ne convertantur in morbum.

De cuſerino, i. e. cum poſt curſum ſanguis de naribus fluit.

Cap. XXXVII. Saepe ictu vulneris animalibus per nares ſanguis fluit, quod vitium cuferion vocant, quod praecipue contingit, ſi equus ultra vires agatur ad curſum: omni corpore oleo & aceto perungendum eſt animal, ac loco tepido ſtatuendum, cooperiendum etiam diligenter, dandaque opera, ut molliter cubet, nec ad deambulandum cogatur, ſed cibo diligentius reparetur. tunc erucae unciam I cum lacte conteres, & per cornu naribus infundes. Quod ſi eruca defuerit, ariſtolochiae unciam I, croci ſemiunciam cum vino dulci conterito, & dejicito per nares. Similiter coriandri viridis ſuccum exprimes & naribus infundes.

De polypoſo.

Cap. XXXVIII. Si polypus oritur in

naribus, praecluſo ſpiramine ſtrangulabitur, ſtertet, humidi profluent muci, pericula paſſionis plurima. haec medicina ſubvenit. Si prope polypus fuerit, acutiſſimo execabitur ferramento. Curandum his rebus, quibus circumciſa ſanantur. Si vero altius fuerit, cauterium plumbeum quadratum facies, ex quo calefacto polypum frequenter inures, & ſic polypum ſanas.

De ſiderato.

CAP. XXXIX. Jumentum ſi fuerit ſideratum, his agnoſcitur ſignis. Labia ejus & maxillae nec non etiam nares ejus depravantur in parte, ita ut vix cibaria dentibus inlidat. Quae etiam humoribus plena reperies, & cum voluerit bibere, os uſque ad nares demerget in aquam; quia infirma ſunt labia, quibus hauſtus attrahitur. Aceto & ſale lingua ejus & labia diutiſſime perfricantur, donec ſanguis emanat. Tertia die cauſticum crudum in illa parte labii imponis, quae ſentit injuriam, cum cautela, ut prius alliges linguam, ne medicamenti violentia noceat. Cum medicamento labia peruſta videris, aqua lavabis, deinde aceto & oleo fovebis, ſicut alia vulnera, & hac ratione curabitur. Si vero maxillam ſideratam habue-

rit

rit & tortam, haec eſt cura. De temporibus partis ipſius ſanguinem detrahes, ſimum bubulum acerrimo aceto permiſcebis, & diutiſſime decoques, & parti temporum, ex qua ſanguinem extraxeris, calidum induces ſaepius, ut exſiccetur & curet, hac uſus potione. Trixaginem, hyſſopum ſilvaticum, origanum, ſerpillum, ariſtolochiam, mannam croci, pro aequis ponderibus contundito atque cribrato, ex quo pulvere plenum cochleare, cum aqua mulſa, oleo & vino per narem ſiniſtram ad unam heminam quotidie oportet infundi.

De obſervatione flebotomi.

Cap. XL. Convenit de cervicis curatione dicturo obſervationem indicare flebotomi: quia circa ea loca frequenter operatur. Detracturus ſanguinem animal a cibo abſtinebis & potu, aequali loco conſtitues. tunc locum ſupra cervicem alius teneat, & adſtringat ad normam, ut vena facilius appareat. Deinde ſupra laqueum, de ſiniſtrae manus pollice, venam deprimas, ne ludat, tum ſagitta tangas. Duae autem venae a capite ſummo deſcendunt, & conveniunt ſe ſub maxillis uſque ad gulam, inde a geminis venis inferius quatuor digitis ferramentum depri-

mis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & jumentum occidas. Statim ſagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quam extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando ſuſpende, ut ſit levior, ne vehementius imprimas, quam oportet. quia non plus debet, quam mucro deſcendere. Si parum apte profluat ſanguis, jumento foenum dabis, aut aliquid, quod manducet. Agitatione maxillarum lus ſanguinis vena profluet.

De cervicibus.

Cap. XLI. Si jumentum cervicem ejecerit, aut laxaverit, aut certe vertibulas ejecerit vel extorſerit, hac ratione curabitur. Deponito jumentum atque conſtringito, & cervicem ejus extendito ſupra foſſam, donec omnia vertibula laxentur. Poſt oleum vetus & axungiam veterem tunſam colatamque permiſces, & cum calefacto eodem unguento cervicem diligenter infundis, in locum reponis, & faſciam tenuem & amplam ex oleo tepido & vino madefactam alligabis ad corpus. Lanas quoque ſuccidas ex oleo & vino infuſas ſupra convertes, poſt regula ſoleaginiis non minus quatuor digitis, ita ut tantum ſpatii ſit inter regulas alligatas & con-

nexas, & lino conſtringes. Et ſi aeſtas fuerit quater in die ſuffundis; ſi hiems, bis. Cum modum fecerit, regulas ſolves. hoc die quinquageſimo & primo, poſt unctionibus uteris, donec ad ſanitatem perducas. Si tardius confirmabit vires, regulatim & ſolenniter uſta curabis.

De malandria, i. e. de vulneribus cervicis.

Cap. XLII. Si jumento malandria de cervice auferre volueris, ita facies. Candentia prius cauteria praeparabis, deinde ferramento decarnabis ſic, ne nervos tangas, & venulas quaſcunque videris emittere ſanguinem, aduris, ut poſſit cruoris fluxus inhiberi. Cave autem, ne cauteriis plus aduras, & indignatione nervorum periculum facias. Poſt axungia veteri cervicem perfricabis, & faſcia munies. Sequenti quoque die cataplaſma imponere incipies, ablataque ferunta lotio calido fovebis, deinde aceto & oleo dilues, & medicamentis aptis curabis. Si jam videris cicatricem pilos renovare, pulverem ex canino capite combuſto, & adipem ſuillum recentem permiſces & inducis: ex quo medicamento & ſanitas conſequitur, & pilorum redit ornatus.

De deſtillatione cervicis.

Cap. XLIII. Si cervix deſtillationem patiatur, tumidior videbitur, quam oportet, foetorem habebit canceraticum cum humore nigro & liquido. Cujus foramina ſcrutaberis diligenter, ne ulterius inter nervos aut armorſimum deſtillationem fecerit. Quod ſi accidit, pauca hinc difficulter evadunt. nam his ſignis diſcrimen oſtenditur: ſtridet de pectore & per nares humorem liquidum projicit. hac ratione curabis. Foramina deſuper marrubio & ſale pariter contuſo implebis, atque calcabis, ſubter autem cataplaſmate appoſito laxabis. Et ſi loci conditio patietur, diaereſin dabis, ut foras per plagam humor emanet. Tertio quoque die calida urina lavabis, deinde traumatico & pannis lineis limpida & purata jam vulnera ſanare incipies, cujus compoſitio talis eſt: ervi pollinis ſextarium, iris Illyricae uncias 2, thuris maſculi uncias 2, miſcebis & facies cephalicum medicamentum, quo uteris ad conſumtionem medelae.

De deſtillatione ſcapularum.

Cap. XLIV. Quod ſi jumento ſcapulae fuerint diſſolutae, diligenter inſpicias, ne quas inter nervos & commiſſuras pendigines

faciat, quod ſi inveneris, quacunque parte plagas accipere poterit, cataplaſmatibus mollire, & ſcalpello vel cauterio aperire curabis, ut ſanies illa atque collectio defluat. Foraminibus autem traumaticum & linteola ſicca dabis. Si quod inter nervos foramen factum fuerit cautiſſime curato, ne ulterius aut ferrum aut cauterium procedat, neque putorem neque putredinem lavis, ſed magis ſiccis omnibus curare feſtina. Nam omnis humor deſtillationi praeſtat augmentum. Quum inciſa vel uſta duxerint cicatricem, pro confirmatione in ultimo cauſticum imponitur.

De armis laeſis.

Cap. XLV. Si armus laeſus erit, in medio crure utraeque ſolventur venae, & pulvere thuris cum eo, qui profluit ſanguine copioſiſſime immiſto armi liniantur. Quod ſi plus profluat, quam neceſſe ſit, ſtercus ipſius jumenti fluentibus imponitur venis, & faſciis alligatur. Poſtero quoque die quaſi epaphaereſis fit, & ex eiſdem locis ſanguis detrahitur, atque ſimilis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abſtinebitur, foeno ſuſtentabitur exiguo per triduum. deinde porri tres cyathos, & olei heminam miſcebis, & per cornu faucibus infundes. Poſt ſextum

diem lente ingredi cogatur, & cum ambulaverit, mittatur in piſcinam vel flumen aut mare, uti natet, cum ſpartea & pannis vincto pede. poſtea firmioribus cibis ad ſaginam priſtinam revocandus. Si leviter dolebit, vino & oleo tepefacto perfricetur in ſole: ſi validius dolebit, ventum in armum mittito atque pertundito, a ſumma juba infra digitos octo ne cartilaginem tangas. Et cum inflaveris, ferula vel virga molli armum caedito, ſale & oleo perfricato, ipſo die poſtero ſtracta uteris, cujus haec erit compoſitio: ſimilae ſextarios duos, ſi defuerint, pollinis triticei ſextarios duos, cum aceto acri & cum tribus ovis miſcebis; ſed ovorum ſolum album mittes, adjicies etiam pulveris thuris unciam ſemis; quae omnia manu ſubigis, & in armos inducis, & per dies multos armum aqua calida cum flore foeni fovebis diligenter, ut molleſcat, ſtractam quotidie imponito, de vino puro armum lavato. Additurus unguentum: baccas lauri ſelibram, olei ſextarium, vini boni ſextarium, nitri uncias 3, ſed nitrum & baccas lauri in pulverem rediges, & cribrabis. Ex quo in ſole, cum calida armus fomentatus fuerit, inungatur ex tepido, & diutiſſime confricetur. Poſt ſyncriſma ad cu-

randos armos inducitur, & cum melius habuerit natatum mittito. Quod ſi ejecerit juxta conſuetudinem ad rotam armum, reponito, & ſupra ſcriptis medicamentis curato. Si non ſenſerit, ultimum eſt, ut uratur. Armi doloris haec ſunt ſigna: pedem priorem tentum quaſi rigidum aforis extrahit. Sed convenit inſpici diligenter, utrum ex percuſſura vel caſu coeperit cauſa; & ſi ex jectura fuerit, prius locis ſuis reponenda ſunt membra, & ſic reliqua facienda. Quod ſi ex humore vel ſanguine armi gravabuntur, ſanguinem emittis a pectore, vel unctionibus uteris.

De genu commoto vel baſi.

Cap. XLVI. Genu vel baſim ſi ſemoverit ad tormentum rotae vel machinae, locis ſuis ejecta reſtitues, lanam ſuccidam ex oleo & aceto infuſam imponis, & alligabis ex more, tertio die ſolves fomentabiſque, poſt reſinam induces & piculam, ad ultimum malagmate uteris aut cauſtico.

De fractura articuli, vel cruris, vel coxae.

Cap. XLVII. Impulſu axium vel rotarum in circo vel in aliis locis varietate caſuum animalibus crura franguntur, aut coxae vel articuli, in qua neceſſitate ſi extra cutem fractura oſſis eruperit, hoc eſt, ſi exbercen

fecerit, difficilem noveris & prope inſanabilem curam. Similis deſperatio eſt, ſi coxam fregerit, aut acroteria, aut ſupra gambam, inſanabilis eſt caſus, quia non recipit ligaturam. Si vero fractura ſit ſine vulnere in his locis, quae conſtringi poſſunt, hac ratione curabis. Primo fracturam recompones, & faſciis mundis ſciſſilibus infuſis ex vino & oleo conligabis, inſuper lanarum munimenta conjunges & regulas circumduces, jumentum autem in canterio vel in ſcalis vel in ſuſpenſo loco, ne fractura flebiliter commeet, cui quotidie mane & ad veſperam ſuffundes, tertio die ſolves, & expleta curatione ligabis. Quinto quoque, VII aut IX die eadem facies, donec corpus inducat. Poſt haec adjicies muſcum de vitice, aut ſalicis radicem, & ova cruda quinque, verum non regulis, ut prius, ſed circumductis ferulis alligabis. Die tertio ſolves & fomentabis, de reſina & axungia perunges: ubi cura profecerit, malagma vel cauſticum inducis, non ante tamen permittis ſtare jumentum, quam dies quadraginta praetereant. hoc autem tempus eſt, quo divulſa vel fracta ſolidantur.

De flegmone, marmore, ſive mallonibus.

CAP. XLVIII. Plerumque in genibus,

vel articulis aut phlegmon oritur, aut marmora, aut mallones. Quae vitia ex malo humore generantur, & paſſionem cum deformitate tumoris oſtendunt: ſed iſta diſtantia eſt, quod phlegmon tuber eſt molle, marmor duritiam oſtendit ex nomine, mallo inflatus tuber eſt ſine dolore; quibus recentibus poteſt facilius ſubveniri. Primo lanam ſuccidam ex oleo & aceto induces, contre aquam frigidam & currentem animal conſtitues. Poſt ſine ferro hac ratione curabis. Sinapis & ſalis Alexandrini ſcrup. 4, aceti cyathos 2, axungiae veteris ſelibram, ſimul conteres & induces, poſt diem tertium ſolvis. Si aperturam fecerit, ſpongiam cum aceto & laſere imponis, vulnera ſtyptico curabis. Praeterea locum, quem curare volueris, inducto pſilothro decaluas, radicem filicis & ervum & ficus aphros contundes in pila & induces in panno, per triduum ligatum patieris manere. Alii radicem filicis & ervum cum axungia veteri & aceto acerrimo putant oportere miſceri. Item cineris quoque de foco uncias 3, calcis vivae uncias 6, vino ſubigito ad craſſitudinem oxymellis, & antequam obdureſcant, tubercula obline. Quod ſi aſſidue in recenti feceris, paſſionis moleſtia ſiccabi-

tur: ſi vetuſtiora ſint, punctis ſubtiliter inurantur, ne vi & igne vitientur. Talis quoque compoſitio ſpargere phlegmon aſſeritur. Rhododaphnes uncias 3, bituminis, nitri ana uncias 3, axungiae veteris colatae uncias 3. Plerique dixerunt cauterio cuprino candenti duobus punctis debere perrumpi, & phlegmon effundi, licinio quoque intorto cum axungia, & aceto, & oleo loca, de quibus muſcus ejectus fuerit, ſatiare: per foramina etiam uſtionis lemniſcum trahi debere, ut quidquid humoris eſt, egeratur. Poſt haec cataplaſma & foenugraeco & vino confectum inducis, cum uſta ceciderint & tumor reſederit, lemniſcum eximis, traumatico curabis, ad ultimum cauſticum inducis. Alii ſagitta pertuſo corio phlegmon effundunt, & lanam madidam cum aceto & laſare plagis inferunt; ſic ſpongiam cum puſca acri & laſare ſupra vulnus imponunt: tertia die ſolvunt, lanam eximunt, & tetrapharmaco curant quinque diebus vel ſeptem. Si vero marmor habuerit, ex quo validius claudicet, & vix flectat articulos, inurendus eſt leviter. Cui poſt feruntam malagma, quae cupreſſina appellatur, oportet imponi. ex qua curatione ſanitas redditur, & deformitas permanet. Si autem mal-

lon in genibus vel articulis excreverit, continuo curam adhiberi oportet, ne neglecta paſſione deformitatem tumor augeat, vel obduratione diuturna convertatur in marmor. Aperies in pedibus ſive genibus dextra ac ſiniſtra vel ferro vel cauterio cuprino, ſicut ſuperius declaratum eſt. Lemniſcum trajicies cum aceto, & ſale, & oleo, ut ſupra. Cataplaſma imponis, donec fervor deſinat & ſaniem faciat. Poſt purgatis vitiis, lemniſcos eximis, & traumaticum imponis, & ternis diebus interpoſitis ſolves, & medicamentum renovabis, donec ſanetur.

De aquatilibus & ozoenis.

Cap. XLIX. Si aquatilia in articulis vel in gambis fuerint, frigido ferro omnino non ſunt tangenda, ne abundantia humoris jumento diſcrimen importet. Sed utendum eſt ſcarificatione ſubtili, & detractione ſanguinis, poſt quae lavis validiſſimis, tam cum aceto, quam cum optimo ſale tunſo, & oleo, vel axungia. per dies quinque conliganda ſunt loca. Si tardius haec cura profecerit, utendum eſt ferventiſſimo cauſtico, ut faciat uſtiones. Alia quoque ratione ſanantur, ſi ſletam, qua trictores utuntur, & ſalem pro dimidia parte commiſceas, lanamque ſucci-

dam ex aceto alliges, poſt diem tertium ſoluturus. Si aperturam fecerit farinam hordeaceam ex melle coctam cum lini ſemine & foenigraeco inducis, ad ultimum malagma crudum impones. Praeterea atramentum ſutorium, gallulas minutas, & alumen aequis ponderibus tunſum cum axungia miſcebis, addito pulvere mali granati, nitro & aceto: quae in commune decocta, vitium, ſi adjungatur, emendat. Ficus ſiccae cum ſinapi contuſae mixto aceto imponuntur. Poſt diem tertium ſoluto medicamento, ſi tardius profecerit, eadem cura renovatur. Cum melius habere coeperit, alliccem impone articulis. Alii opoponacem cum farina hordeacea coctum in modum cataplaſmatis imponunt. Nonnulli fabam fractam in aqua decoquunt, & mixto melle deterunt, & in panno inducentes curant. Ad ultimum malagma cupreſſinum imponunt. Plures calcem vivam & cineres ex melle & vino commiſcent, & ozaenis frequenter imponunt. Ad ultimum cauſtico utuntur. Quae genera curarum & poſterioribus pedibus adhibenda veterum cenſet auctoritas. Uſus invenit, addito ſale & aceto ciliciis ozaenas defricare, donec cruor aut tumor emanet. Quae obſervatio etiamſi non perſanaverit, ſequentes tamen adjuvat curas.

De pedibus reumaticis, ſive ventoſis.

Cap. L. Interdum reumatici jumentorum, interdum ventoſi ſunt pedes: quae vitia nunquam tangenda ſunt ferro, ſed exſiccanda per malagmas vel cauſticum, & aliquando urenda leviter per venas, ut cauteriis meatus, qui humorem ſuſcipiunt, anguſtentur & conſtringantur, ut pro tempore afferant medicinam. Quia in totum, etiamſi interciſae & aduſtae ſunt venae, non poterit talis cauſa ſanari.

De impetiginibus.

Cap. LI. Impetigines quoque in articulis vel genibus inter nervos commiſſuralibus locis aliquando naſcuntur, & fit vulnus ſimile rhagadio, & non facile ſanatur, niſi ſtalticis vel ſtypticis rebus, non ſine alligatura, vel interdum aduſtione curetur. Malagmas quoque convenientes oportet imponi.

De uligine.

Cap. LII. Uligines etiam in pedibus, cruribus, unguibuſque vel ſub armis aliquando generantur, quas quidam dulcedines vocant, habent ſimilitudinem ſcabiei. Quae cum ſe diffuderint, pedes exulcerant ad ſimilitudinem leprae, & urgente prurigine animalia ſibi partes illas corrodunt vel alternis pedi-

bus confricando vulnerant. Quod vitium a crudo vel putrido humore conſuevit generari, & idem curatur detractione ſanguinis, unctionibus, & purgationibus ventris. Si radix cucumeris ſilvatici cum nitri pulvere miſceatur infuſa per fauces, humores peſſimos purgat.

De podagra jumentorum.

Cap. LIII. Podagra vero nonnunquam ſolet occupare jumenta, cum hominum vitium tranſit in pecudes: cujus paſſionis haec ſunt ſigna. Nec ſtare poteſt nec ambulare, ſed ſi cogatur, claudicat, & ſaepe ſe projiciet, ſicut indigeſta ex hordeo animalia faciunt, quae propter dolorem non coquunt cibum. & ideo fit horridum, & corpus ejus calebit, venae etiam extabunt, natura ſubmiſſa erit, in pedibus ſtercus haerebit propter nimium eorum calorem, ſicut ſubtritis ſolet evenire. Cui proderit, ſi non ſinatur accumbere, ſed minutim deambulare & loco ſicco, donec ſudet, multorum manibus confricandum eſt, ut vehementius ſudet. Sanguinem ei detrahes a capite a ſuperioribus venis, ſed non multum. ſequenti die de poſterioribus locis detrahes ſupra talos. tertio de gambis, vel de ſub ipſis dolorum locis. Memineris ſemper

parùm oportere detrahere. Aquam calidam dabis in potu, in qua adjicies pulverem nitri, & triticeam farinam, pollinem quoque thuris acetabulum plenum in vino maceratum infundis, & triduo per nares ſingulas cotylas. betas etiam excoques, & aquam earum ad tres cyathos ſuffundes, & exercebis eum ſingulis diebus. ventrem quoque eidem expurgabis, ut auferatur humor peſſimus, qui deſcendit in venas. Hoc genus purgationis adhibebis: thymi acetabulum plenum in vino veteri dulci macerabis, & ſingulas cotylas per nares eidem infundis, foenum viride adponis. quod ſi defuerit, ſiccum nitro aſperſum dabis. Si nihil profecerit, caſtretur, & vitio carebit. Nam podagra raro vexat eunuchos.

De orthocolis ſive ſtilloſis.

Cap. LIV. Orthocola etiam jumenta vel ſtilloſa dicuntur, quae contractionem nervorum patiuntur in pedibus, & de capitibus ungularum calcant, & ſunt rigidi articuli, plenas ungulas in terram ponere non poſſunt. Quod vitium naſcitur ex enormitate onerum & labore confragoſarum viarum. ſed hac ratione curantur: ſanguinem ei de ſub cirro vel de coronis detrahes, ungulas bene com-

pones, pollinem ex hordeo & reſina cum axungia decoques, & ter in die perunges. tepida quoque, in qua verbena decocta fuerit, confovebis, & tota ejus crura acopo perfricabis. Poſt dies quinque cataplaſmabis eum ex polline hordei & lini ſemine & foenigraeco aequis partibus ex vino decoctis: cataplaſma imponis in omnibus cruribus ante acopo perunctis ab articulis uſque ad genua: quae loca lanis ſuccidis munies & faſciabis, & ter in die paulatim incedere facies. Si hoc non profecerit malagmam hanc articulis ejus imponis. Armeniaci, galbani, opoponacis, medullae cervinae lib. 2, reſinae terbentinae uncias 2, apochymatis libram, reſinae frixae libram S. oleum vetus quod ſufficiat, lento igne decoques & colabis, impones in alutam per dies plurimos omnibus pedibus, donec ſani ſunt. Sed neceſſaria feſtinatio eſt, quia ſic ſolent remanere, ſi tardius cura praeſtetur. Alii vero urendos cenſent paulatim in articulis, ſed raro etiam prodeſt iſta medicina.

De pedibus & ungulis.

Cap. LV. Animalium ungulae aſperitate ac longitudine itinerum deteruntur & impediunt inceſſum. Ex tortura quoque, ſi in

aſpero

aſpero vel lapidoſo itinere jumenta coguntur ad curſum, indignationes oriuntur. Poſtremo etiam ſi nulla cauſa praeceſſerit, otioſa in ſtabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. Oportet autem ſolum ungulae celeriter aperiri, ut per inferiores partes apoſtema digeratur, ne eruptionem ſuper coronulas faciant, & difficile ac tardius cura procedat. Cujus haec ſunt ſigna: pedem priorem planum ponet, quod ſi ſuſpendere videris greſſum, ut diligentius intelligas cauſam, ungulam ſubradis, & locum, quem videris nigriorem, digito pulſabis, ſi ceſſerit in dolore, & maturum fuerit, aperies, & ſaniem emittis. pendiginem circumcides ad vivum. ex oleo roſeo, & aceto & ſale cum ſtercore ipſius linteola imponis, animal calceabis, tertio die ſolvis. ſi caro excreſcit gramen decoques cum oleo & impones. Si videris carnem ipſam nigreſcere, inſpicies, ne aliquam fracturam habeat, neque clavum aut lapidem acutum, aut ſpinam. propter quod fomentis & reſina utaris, ut poſſit educi. Cum purum videris vulnus, traumaticum impone. Poſt quod adjicies fuliginem ſiccam. Cum autem compleveris curam, reſinam remiſſam & ſulphur imponito. Quod ſi adhuc in alto

apoſtema fuerit, hordeum vel fabam in aqua decoques, & exinde fomentabis, ut exinde ad maturitatem poſſit adduci. Subtritos pedes fomentabis aqua calida, axungiaque veteri perunges. Deinde teſta candenti decoquis, oleo poſt & ſulphure pariter contrito lamina candente leviter ures per triduum. Si vero contuderit, ſanguinem de corona emittes, & calida fomentabis, axungia veteri perunges, ovinum quoque ſtercus cum aceto permiſcebis & imponis: quamvis alii caprinum efficacius credant.

Si pulmunculum ad aperturam fecerit.

Cap. LVI. Si jumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, ſcias totum ſolum, hoc eſt aſſem, hac ratione tollendum: ungulam ſubradis, deinde inter commiſſuram calcis & aſſis in circuitu incidis, ſublevabis a parte priore & ſolum calcis retroverſus expelles, ubicunque pulmunculus fuerit, radis ad vivum, & adjicies lanamentum ex oleo, & aceto, & ſale, & ſtercore ipſius [imponas] & calceas, tertia die ſolvis & tollis. poſt hoc fomentabis: farinam hordeaceam, reſinam & acetum decoques, per triduum impones; hoc enim medicamento etiam fracturam curabis, ſi frequenter apponas. Poſt etiam trau-

maticum cum liniamento impone, & cum corpus fecerit, corium mali granati & bitumen Judaicum ex aceto decoques & impones triduo, & cum ſolueris, iterum impone, donec obdureſcat in cornu.

Si exungulaverit jumentum, & ſi ſuffuſionem pedum patiatur.

Cap. LVII. Si exungulaverit jumentum, cura difficilis, ſed profutura, ſi non egebit induſtria, papyrum candelarum purgatam, ſubtiliter carpis, intingis in ovi crudi albumento circa nudatum pedem in circuitum pones, panno & faſciolo ſuperligabis, poſt diem tertium ſolvis, fomentabis farina frumentacea, reſina, aceto & melle pariter decoctis, interdum lomentum pro farina mittis. Si vulnus non erit purum, vino tepido lavabis, liniamenta cum melle impone: cum purgaverit, traumatico uteris. Cum autem duxerit cicatricem, corium fabae cum pelle cervina combures, ex melle temperabis, addito pulvere bituminis Judaici & mali granati, cum aceto: alternis diebus medicamentum renovabis, donec cornu ungulam faciat. Ad ultimum ſparteam veterem contundes, ex aceto in olla nova decoques, ex quo ungulam obdureſcentem obvolves, & ad ple-

nam revocas ſanitatem. Si ſuffuſiones pedes patiantur, ficus ſiccas cum ſale pro aequa parte contunde & ungulis impone.

De pedibus attritis ſive mollibus.

Cap. LVIII. Animalibus exiguae ungulae creſcunt, vel attritae reparantur, ſi allii capita 7, rutae manipulos 3, aluminis tunſi & cribrati uncias 7, axungiae veteris pondera 2, ſtercoris aſinini plenam manum commiſceas ac decoques & utaris. Prudentius conſilium eſt pedum tueri ſanitatem, quam paſſionem curare. Corroborantur autem ungulae, ſi jumenta mundiſſime ſine ſtercore vel humore ſtabulentur, & roboreis pontibus conſternantur. Articuli quoque vel ſuffragines poſt iter calido foveantur vino. Naturaliter autem molles ungulae ſolidantur, ſi hederae ſeminis duas partes & aluminis rotundi unam partem pariter contundas, & calceatis pedibus per multos dies inducas. Item ſubtritis pedibus prodeſt, picis liquidae ſelibram, aceti heminam, ſalis libram, hederae foliis, quantum ſufficit, pariter contundis, & laboranti quotidie pedes perunges. Molliſſimae ungulae hoc uno medicamine, quo potentius nihil eſt, aſſolent indurari. lacertum vivum viridem in ollam novam mit-

tis, adjicies olei veteris libram 1, aluminis Judaici ſelibram, cerae libram, abſinthii tunſi ſelibram, & decoques cum lacerto. Cum fuerit reſolutum, calentia univerſa colabis, abjectiſque oſſibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes, & cum ungues indurare volueris, ungulam ſubradis, & factum unguentum in cannam viridem mittes, adhibitis carbonibus prope fervens, per cannam inſtillas ungulis: proviſurus, ne coronam tangas aut ranulas, ſi his exceptis, in ſolo & in circuitu ſolidaturus ungulam confricabis. Memineris autem ungulas excreſcendo renovari, & ideo interpoſitis diebus vel ſingulis menſibus talis cura non deerit, per quam naturae emendatur infirmitas.

De dorſo confirmando.

Cap. LIX. Animalium dorſa ut laboris plurimum ſentiunt, ita diligentius ſunt curanda. Exceptis enim his, qui deputati ſunt circo, reliquum mulorum, equorum, aſinorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo praeſtat officium. Unde laudabilior induſtria eſt, quae incolumitatem tuetur, quam quae cupit laeſa curari. Nam diligentia defendit a vitio, ſi centones vel ſaga primum ſufficientia, deinde mollia imponantur, &

lota, atque ad tempus diligenter excuſſa, ne aliquid ſordidum aut aſperitatis inhaereat, quod ſub pondere inulceret pellem. tunc ſagmarum vel ſellarum menſura conveniens, & apta qualitas debet adhiberi. Si enim iſta minora fuerint vel majora, anguſtiora, vel ultra modum lata, vel quae non congruunt, graviter nocent. Hinc enim colliſiones, ſuppurationes, apoſtemataque naſcuntur, cum nimis locis inaequalibus premitur pondere, vel diſcentes tracturam mercurius aut ſpina deteritur. Ipſorum quoque pondere, etiamſi in ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda eſt menſura, ne inferat vulnus.

De dorſo curando jam laeſo.

Cap. LX. Quod ſi dorſum ſedentis injuria tumere jam coeperit, in recenti ſtatim mallonem ceparum, id eſt, calamos ſiccos, unde faſces dependent, in aquam ferventiſſimam mittis, & aliquamdiu maceratum, calidum ſuper tumorem impones, faſcia conſtringes vel cordiſcum ſuperimpones, una quoque nocte manere patieris. abſque ſuppuratione palpabitur tumor. Quod ſi clavum fecerit, farinam hordeaceam cum foliis caulium contundis pariter & tepidam impones.

Cinerem quoque cum oleo miſcebis & inducis, quam diu clavus cadat: cum ceciderit, lipara utere cum minutiſſimis pannis, vel mel cum linteolis: cum ulcus purgaverit, Lycio percurabis.

Si pulmunculus naſcitur in dorſo animalis.

Cap. LXI. Si pulmunculus natus fuerit in dorſo, difficile eſt, eum medicamentorum appoſitione ſiccari: ſed ſi parvulus fuerit, cautere, & praecipue cuprino aperiendus eſt, ut ſanies, quam collegerat, egeratur: tunc curandus eſt, ſicut moris eſt, uſta curari. Sed commodius eſt pulmunculum decuſſatim ferro ſecare & eximere, ita ut pellem ad modum praecidas, ne, cum cicatricem duxerit, inveniatur epidermis: oleum, acetum, & ſalem continuo addis in plagam, & ne nimius ſanguis erumpat, ſtercus ipſius vulneri ſuperponis & colligabis, die tertio folia caulium tunſa cum oleo & aceto imponuntur per dies quinque. Cum jam ducere cicatricem coeperit, Lycio curabitur.

Si vulnus fecerit.

Cap. LXII. Si vero fecerit vulnus, indulgebis otium, ut diligentius curetur, & recepta ſanitas confirmetur induciis, nec imponendus eſt labor, qui reſcindat adhuc te-

neras cicatrices. Sanatur autem ulcus ſi gallas Syriacas combuſtas cum melle ſuperimponas. Pulveres quoque corticum pini & flos calcis vivae aequo pondere miſcebis, & vulneribus inſpergis. Pilulas quoque cypreſſi tunſas & cribratas, & cortices quercus tritos & in pulverem redactos mittis. Praeterea oſſa ſepiarum & teſtas etiam oſtrearum in pulverem rediges, & aerei quoque vaſis fuliginem pariter miſcebis, quae bene tunſa ſi frequenter aſperſeris, ſiccatum vulnus ducet celerius cicatricem.

Ut pili renaſcantur.

Cap. LXIII. Quod ſi pili tardius creſcunt, vivam teſtudinem ſupra ſarmenta combures, & cineres ejus in novum cacabum mittes, additis unciis 3 aluminis crudi, medullae cervinae quod ſufficit, & vino infuſo decoques, & diebus plurimis imponis. revocare pilos creditur. Pulvis de fabis combuſtis vel de lupinis crudis, vel de foliis fici combuſtis, ſevo commixtus ſuperponitur aſſidue. Quod ſi nulla praecedente cauſa decidunt pili, ſpicam nardi, & uvas paſſas pariter tundes & ex aceto decoques, calidumque medicamentum glabro corpori impones.

De denigrandis pilis albis.

Cap. LXIV. Si album pilum nigreſcere cupias, atramenti ſutoricii ſcrupulos 7, rhododaphnes ſuccum ſcrupulos 4, ſebi caprini quod ſufficit, pariter temperabis & uteris.

Ut pili nigri albeſcant.

Cap. LXV. Si e diverſo albos pilos facere volueris, cucumeris ſilveſtris radicum libram unam, nitri ſcrupulos 12, in pulveres cogis, heminam mellis adjicies, quibus permixtis uteris.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE

LIBER TERTIVS

PROLOGVS

Mvlo medicinae me commentarios ordinante, civium atque amicorum frequens querela, accepti operis continuationem ſuſpendit, deflentium aegritudines, morteſque clamoſiſſimas boum, cum magnopere peterent publicandum, ſi quid pro ſalute tam commodorum animalium ſcriptum reperiretur in libris. Cedens itaque familiarium honeſtiſſimae voluntati, ex diverſis auctoribus enucleata collegi, pedeſtrique ſermone in libellum contuli. Cujus erit praecipua felicitas, ſi eum nec ſcholaſticus faſtidiat, & bubulcus intelligat. Maximo autem incitamento mihi fuit ipſorum boum utilitas & gratia, ſine quibus nec terra excoli, nec humanum genus ſuſtentari ullatenus poterunt. Cuncta igitur legumina ſive frumenta bobus merito

aratriſque debentur: vinearum ipſarum uſus periret, niſi eorum adminiculis ſubvehendis carpenta ſudarent. Quid de diverſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia & quidquid gravius eſt, abſque vehiculis pene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſaeque cohortales aves ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debent alimenta, quidquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus uſus eſt: nulla poteſt natio eſſe ſine bobus. Poſtremo ut ad providentiſſimorum virorum ſcripta redeamus, quorum firmatur auctoritas, juſtitiam jumentorum caede violenta derelictis terris ad ſiderum remeaſſe conſortem. Quid poteſt laudabilius reperiri, quam ut nomen aequiſſimum, boum fugaretur interitu? quod dum homicidia fierent permanebat in terris. Duplicem igitur ſolicitudinem oportet impendi, ut ſanitas incorrupta maneat, & aegritudo, quae ex caſu vel negligentia ſive labore contracta eſt, competentis medicinae curetur ratione.

CAPVT I.

De obſervanda boum ſanitate, Rubricae c. I.

Ut longaevi & ſani ſint boves, bubulcum convenit providere vel dominum, quatenus frigoribus calidiſſimo cubili muniantur, & ſi fieri poteſt, ſemper foco vicini ſint boves. Quodam enim beneficio naturali ejuſmodi animalibus ſemper ignis commodum eſt, ſive quod inutilis & peſtifer humor exudat, ſive conceptum ex paſtu vel opere frigus expellitur, ſive in flammarum halitu interna curantur. Praeſepium oportet extructum eſſe diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bovile autem loco ſicco ſtatuendum eſt, aſſidueque mundandum eſt, ita, quod quotidie pabulum ad edendum inutile ſubſternatur, ut boves ſiccius & mollius cubent. Par quoque ſtudium eſt, cum boves revocantur ex opere, ut colla eorum ex vino tepido perfundantur, & diutiſſime perfricentur. Cum vero de via vel paſtu redeunt lutulenti, adhibita, priuſquam deducantur ad bovile, aqua diluendi pedes, ne inhaerentes corpori ſordes ulcera generent, vel ungulas faciant molliores, vel certe moleſtiam manducantibus, vel inquietudinem afferant dormituris. Sed hieme omni ſoler-

tia frigus eſt prohibendum, velut aeſtivis menſibus pura aura quaerenda. Per diem igitur ſub umbra, per noctem ſub divo boves ſtare convenit. Non enim pauciores ſi aeſtuaverint, quam ſi alſerint, colligunt morbos. Praeterea unum ovum crudum cum hemina ſalis, & ſextarium vini per ſingula capita ſeptimo diffundi percommodum eſt. Juvat etiam, ſi allium tunſum hircino miſceas ſevo, herbam quoque verbenam additam deteras, rutam herbam, etiam pollinem inungas, & cum vino per os digeras. Cavendum praecipue eſt, ne aut curſu nimio, aut longo itinere fatigentur, vel ullis gravioribus certe oneribus affligantur. Nimiam enim laſſitudinem ſequitur aegritudo, & omne animal eſt debile, ſi rumpitur. Aquam quidem iſtius generis animal non requirit nitidiſſimam, nec uſque adeo laeſerit, ſi ſordidam biberit. Sed tamen bubulci diligentius eſt, procurare, ut mundam ſemper & optimam bibant. Maxime autem ſtudendum eſt, ut competentibus redundantibusque ſaturi ſemper habeantur & pingues. Omnis enim aegritudo exordium ſumit ex macie. Exhauſtum animal celerius labor frangit, aeſtus vexat, frigus penetrat. Non ſolum enim aeſtivis

menſibus paſcuum ſufficit, ubi frondes diverſi generis addantur, & minuat varietas ipſa faſtidium. Hieme non tantum paleis, ſed foeno quoque & hordeo, & ſaepius ervo saginandi ſunt boves. Nullus autem uberiores ciborum repudiabit expenſas, qui conſiderare voluerit, boum per inopiam pereuntium quam cariora ſunt pretia. Adverſum boum morbos non minor adhibenda eſt diligentia, quam equorum.

De morbis boum, & primo de malleo. Rub. c. 2.

Cap. II. Nam equinum genus morbus, qui appellatur malleus, diverſo genere paſſionum emigrans per plures contagione conſumit, boves quoque idem morbus interficit, ſed a diverſis diverſo nomine vocatur, quem plerumque vulgus appellat. Hic morbus bovem ſi quando tentaverit, iſtis agnoſcitur ſignis: erit pilo horridus & triſtis ſtupentibus oculis, cervice dejecta, ſalivis aſſidue per os fluentibus, inceſſus pigrior, ſpina rigidior, faſtidium maximum, pauca ruminatio. Cui ſi inter initia ſubvenire tentaveris, diſcrimen evadet: ſi per negligentiam adhibeatur tardior cura, vetuſtioris morbi non poteſt ſuperari pernicies roborata. Inter exordia igitur taedianti bovi adverſus omnes morbos

potio iſta ſuccurrerit: tres ſemis uncias ſquillae minutatim conciſas, praeterea radices tenerae populi effoſſas & diligenter lotas contundes in pila, & tria ex iis pondera, addito ſextario ſalis, in vini ſeptem ſextarios mittes, & per ſeptem dies per os bobus ſingulos ſextarios digeres. Quod ſi toto anno adverſus omnes aegritudines deſperatas boves ſtagnare volueris, incipiente vere, id eſt ab jdibus Februarii quindecim diebus continuis, hanc potionem dabis omnibus diebus, quae uſque adeo ſalutaris eſt, ut approbatum ſit integro anno boves ſic curatos nullius morbi contagione tentari. Talis etiam compoſitio & morbis reſiſtit, & vires animalium firmat: folii caprinis, folii mirti ſilveſtris, folii cypreſſi ana uncias tres diligentiſſime deteres, infundes in congium aquae, & una nocte ſub divo manere patieris, & inde unoquoque bove tepefacto per triduum ſingulos ſextarios dabis. quae potio ad ſtagnanda animalia quater in anno facienda eſt ultimis temporibus veris, aeſtatis, autumni, & hiemis. Morbos aegritudineſque depellit. tres uncias baccarum lauri, gentianae, ariſtolochiae longae, myrrhae, betonicae diligentiſſime detere, & miſce cum mero, ex quo

trinas heminas triduo jugiter jumento per os dabis. Spicae quoque allii tritae, cum vino quoque per nares infuſae, purgant capita jumentorum. Ova cruda cum melle jumentorum faucibus inſeruntur, atque ita faſtidium ac nauſea diſcutitur. Expedit tamen, ſalem pabulis miſceri, marrubium quoque tritum mane cum oleo vinoque diffundere. Thuris pulverem cum mero ſive per nares injeceris, ſive per os dederis, prodeſt. Nec minores medicinae bobus horum copia ſubminiſtrantur. Nam porros, rutam, apium, & herbam ſabinae ſi quis large deterat & miſceat vino, ternasque heminas praebeat ad potandum, aegrotantibus ſubvenit. Plurimique caulem vitis albae conciſam atque ſerpillum & ſquillae partem in aqua macerant, ternasque heminas per triduum digerunt, quae potio ventrem purgat, vires quoque confirmat. Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur ſalutaris, ſi tantundem aquae miſceas, & animal bibere conſueſcat. Sed quia licet ſitiat, potum faſtidiat ignotum, primo cibi aſperguntur, deinde aqua exigua potio medicatur, ad ultimum pro menſura miſcetur, & uſque ad ſaturitatem ſitientibus datur. Quocunque au-

tem

tem tempore, ſed maxime aeſtate, ſi boves concitentur ad curſum, aut alvus eorum ad perniciem ſolvitur, aut febriculae commoventur. Natura enim pigrum, & labori potius quam velocitati accommodum, vehementer laeditur, ſi ad opus cogatur inſuetum. Periculoſum quoque eſt, ſi ad praeſepia ſues aut gallinae pervenerint. Nam bos, cum gallinae fimum inter pabula ſumſerit, ſtatim nimio ventris dolore torquetur, inflatusque moritur: cui hac ratione ſuccurri convenit: Apii ſeminis uncias 3, cimini ſextarium ſemis, & duas lib. mellis commiſces, & tepidum per os infundes, ac tam diu ambulare compellis, & confricas manibus plurimorum, donec ventrem potio moveat. Giſni quoque cum vino deterere, & per os dare creditur ſalutare remedium. Lixivium quoque ex arbore ulmi, vel cujuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miſcebis, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces, adverſus ſtercus plurimum prodeſt. Si autem porcinum ſtercus bos devoraverit, ſtatim peſtilentiam contagionis ſolius mallei ſuſtinet morbi. Qui cum ſemel in gregem vel armentorum vel domitorum inceſſerit jumentorum, ſtatim omnia

animalia, quae levem ſuſpicionem habuerunt, de poſſeſſione tollenda ſunt, & diſtribuenda illis locis, ubi nullum pecus paſcitur, ut nec ſibi invicem, nec aliis noceant. Nam paſcendo herbas inficiunt, bibendo fontes, ſtabulo praeſepia: & quamvis ſani boves, odore morbidorum afflante depereunt. Uſque eo etiam mortua cadavera ultra fines villae projicienda ſunt, & altiſſime obruenda ſunt ſub terris, ne forte ipſorum corporum interna ſanorum contingantur & pereant. Uno quidem vocabulo peſtilentia appellatur, ſed habet plurimas ſpecies, quas enumerare non licet [vel piget]: facilius ipſa principia a diligentibus intelligi poſſint. Eſt itaque humidus [humor], quoties per os & nares humor effluit bobus, & faſtidium aegritudoque conſequitur. Eſt ſiccus, quoties nullus humor apparet, ſed animal quotidie maceſcit & fit deterius, nec juxta conſuetudinem appetit cibos. Eſt articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de poſterioribus pedibus claudicant boves, cum habeant ungulas ſanas. Eſt & ſubrenalis, quoties a poſterioribus debilitas appareat, & quia lumbi dolere creduntur. Eſt farciminoſus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt,

aperiunt ſe, & quaſi ſanantur, & iterum in aliis locis exeunt. Eſt & ſubtercutaneus, quoties humor peſſimus in diverſis partibus corporis bobus erumpit & decurrit. Eſt elephantioſis, quoties velut ſcabies minutae cicatrices exeunt extra corium, & ad ſimilitudinem lenticulae. Eſt mania, quae refectis bobus eripit ſenſum, ut nec audiant more ſolito, nec videant: ex qua paſſione celerrime moriuntur, quamvis hilares pinguesque videantur. Hi omnes morbi contagione ſunt pleni, & ſi unum animal apprehenderint, celeriter ad omnia tranſeunt, & ſic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Unde omni ſtudio quae ſemel tentata fuerunt, ſegreganda ſunt animalia, & ad ea loca mittenda, ubi nullum animal paſcatur, ne contagione ſua omnibus periculum generet, & negligentia domini (ſicut ſolet a ſtultis) divinae imputetur offenſae. Evincendi tamen ſunt, & exquiſitis remediis expellendi quamvis acerbiſſimi morbi. Panacem ſupplaſſariis comparas. Eryngion autem herba dicitur, quae in littore naſcitur prope undam maris, florem habet quaſi aureum vel galbineum, folia ejus ſunt quaſi folia cardui ſilveſtris, inter arenas lit-

torum largiſſime ſpargitur: has effodies, & in umbra ſiccatas ſervabis. adverſus morbum tam equorum quam boum plurimum proſunt. Ex quibus potio componitur iſta: radicis panacis, itemque radicis herbae eryngii ternas uncias, ſeminis quoque foeni uncias 3 pariter deteres diligenter, addisque farinae triticeae ſextarium, ita ut prius frumentum frangas & molas: quae omnia de calida fervente conſpergis, & cum melle vel ſapa novenas offas ſingulis diebus digeres. Praeterea ſanguinem marinae teſtudinis colliges, & cum vino per os dabis. quam quia invenire difficile eſt, vulgarium teſtudinum prodeſſe aeſtimant. quod utrum bene opinantur, uſus viderit. nam auctores de terreſtri teſtudine tractaverunt. Pulverem & caſſiae fiſtulae, necnon etiam thuris pro aequa parte admiſces, ex eo unam ſemis unciam cum ſextario vini veteris in die per nares bovis infundis. Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoque, quos ſuperius nominavimus, amari ſunt, & non niſi amaris potionibus ſuperantur. Nam contraria contrariis potionibus curantur ratione medicinae. Ideoque pulverem herbae abſinthii & crudorum lupinorum, herbae quoque centaureae

vel peucedani aequis ponderibus diligenter miſces & in ſextario vini veteris trina cochlearia ſingulis diebus, additis unciis 3 olei, per os dabis. Praeſens quoque remedium experimentaverunt: radiculam herbae conſiliginis (quam alii pulmonariam vocant, alii tantundem radiculam) ſiniſtra manu ante ortum ſolis collige (quia ſic majorem vim habere creditur) tunc ad acum vel acutum cuprinum pars auriculae, quae lata eſt, quaſi in circulo ſignatur, adprematque, ut rupta cute leviter ſanguis exeat. Quod cum ex utraque parte feceris, medium orbiculum perforas ad acum, & in eodem foramine inſeres: quod ubi exierit, omnis peſtilentiae virus per ipſum defluit vulnus, donec ille ſolus locus, qui deſignatus eſt, putreſcat & decidat, atque ita animal liberetur. Viſci folia cum vino trita defunduntur in nares, atque ita ſingulis bobus, ſive univerſis gregibus, cum morbum incurrerint, ſubvenitur. Suffimenta quoque plurimum juvant, ſulphur, bitumen, allium, origanum, ſemen coriandri, carbonibus inſperge, & cooperta boum ſupra vas, in quo ſuffimenta incenderis, diutiſſime continebis, ut fumus os eorum capiat, ac nares impleat, atque ita ad cerebrum &

interna ſalutari remedio penetret. Sed & totum ſuffimentare percommodum eſt, ut ab eodem morbi pernicies expellatur, & caetera peſtilentiae contagio non coinquinet. Generalia igitur remedia adverſus morbos generales contagioſosque retulimus, nunc adverſus valetudines, quae ſingulis animalibus accidunt, nec in alia tranſeunt, remedia ſubjungemus.

De cruditate. Rub. c. 3.

CAP. III. Cruditas plurimum nocet, cujus haec ſunt ſigna: crebri ructus, cibi faſtidium, ſonitus ventris, intenſiones nervorum, oculi hebetes: propter quae nec bos ruminat, neque linguam detergit, ut ſolet. Prodeſt itaque, ut duos congios, ubi bibi poſſit, digerere per fauces. poſt quos ſtatim braſſicae triginta caules modicas decoques, & ex aceto dabis, ſuſpenſumque animal ab alio cibo penitus abſtinebis. Alii cruditate laborantes, clauſos in bovili detinent, nec cibos praebent. Praeterea lentiſci & oleaſtri cacuminum pondera 4 deterunt, & cum lib. mellis atque aquae congio miſcent, quae una nocte ſub divo mittunt, atque ita faucibus digerunt. Deinde interpoſita hora, macerata infuſaque ervi 4 lib. objiciunt, ab alio quoque cibo vel potione prohibentur. Nam ſi

neglecta fuerit cruditas, ventris inflatio inteſtinorumque ſubſequitur, exprimit gemitus, cibosque capere non ſinit, nec in loco conſiſtere, decumbere & volutare cogit, caudamque frequènter commovet. De experimento medicina eſt caudam juxta clunes reſticula vel lino vehementer, aſtringi vinique ſextarium cum hemina olei tepidum dare per fauces, atque ita per mille quingentos paſſus bovem currentem trahere: ſi dolor permanſerit, ungulas ejus ſecare, & uncta manu per anum ſimum extrahere, & rurſus agere currentem. Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cum duplici aquae calidae dantur. Si iſta non valent, myrtae ſilveſtris foliorum duae lib. tunduntur in pila, & duae ex calida aqua miſcentur, ac per vas ligneum faucibus infunduntur. atque ita ſub cauda quatuor digitis ab ano percuſſa vena ſanguis emittatur. Qui cum ſatis effluxerit papyro ligata cauda reſtringitur. poſt concitatus bos agitur uſque dum anhelet. Ante detractionem tamen ſanguinis adhibentur iſta remedia: tribus heminis vini, quatuor unciae contriti allii permiſcentur, poſtque potionem cogetur currere: duae quoque unciae ſalis cum decem unciis ceparum

atteruntur: mel quoque decoctum admiſcetur, ex quo facta collyria longiora non parum valida immittunt in anum, ut ventrem reſolvant: atque ita bos currere cogitur. Ventris quoque & inteſtinorum dolor ſedatur, ſi anſeres natantes, & maxime anates animal aſpexerit. Nam anas mulos, etiam equinum genus conſpectu ſui celeriter ſanat. Sed interdum nulla medicina convenit ſequiturque torminum vitium, quorum ſignum eſt, ſi cruentum mucoſumque ventrem ediderit. Singulare remedium eſt cupreſſinae quindecim, verbenae quindecim gallae diligentiſſime tritae, quantum utraeque ponderantur, tanti ponderis vetuſtiſſimus caſeus, quibus pariter detritis admiſcentur vini auſteri ſextarii 4, & in potu dantur, ita ut lentiſco mixtaque oleaſtri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere, & videris egere corpus & vires capito plerumque inutilem reddit, quia ex cibariis ad medelam bovis nil pervenit, [quod ſic videris per ventrem projicit, quam quod manducaverit.] Quae cum acciderint, prima die a cibo & potu abſtinendum eſt, ita, quod nec ſecunda die bibere permittatur, cacumina tamen oleaſtri & cannae ſilveſtris, itemque baccae lentiſci

& myrti dandae ſunt, nec poſt triduum etiam poteſtas bibendi, niſi perparum concedenda eſt. Sunt, qui ex foliis lauri teneris libram 1, abrotanum hortenſe pari portione, deterunt cum aquae calidae 2 ſextariis, atque ita faucibus infundunt, pabulaque ſuperius praebent. Aliqui vero 2 lib. ex vinaceis ad focum torrent & conterunt, & cum ſextario vini auſteri ad bibendum dant, & commemorata ſaepius cacumina objiciunt. Quod ſi neque proluvies ventris erit, neque inteſtinorum dolor, recuſat tamen cibos, & praegravato capite erit. lacrymae quoque oculis & pituita naribus currit, uſque ad oſſa frons media uratur, auresque ferro diſcindantur, ſed uſturae igne factae ut ſaneſcant, veteri urina bovis ipſius confricandae ſunt. aures vero ſciſſae picula oleoque curantur. Periculoſum faſtidium bobus ranulae faciunt, quae aperiendae ſunt, & allio cum ſale pariter trito ipſa vulnera confricanda, ut omnis humor exeat provocatus. Melius creditur, ſi ad acutam cannam exſeces ranulam. Poſt vino os lavatur. Interpoſito unius horae ſpatio virides herbae vel frondes dantur. Tam diu autem ſuſtentantur mollibus cibis, donec facta vulnera

cicatrices ducant. Si neque ranula fuerit, & non appetent cibum, allium tritum cum oleo naribus infundes.

De febre. Rub. c. 4.

Cap. IV. Bos ſi febrire coeperit (quod ex venarum inquietudine & calore totius corporis vel oris intelliges) una die a cibo eſt penitus abſtinendus, ita, ut poſtero jejuno eidem ſub cauda exiguum ſanguinem detrahas, atque interpoſita hora triginta parvos aculeos decoques, & ex oleo ac liquamine per os digeres, eamque eſcam per dies quinque jejuno dabis. Praeterea cacumina lentiſci, vel olivarum, vel tenerrimum quemque frondem, ac pampinos, ſi eodem tempore ſunt, praebebis in cibo. Labra quoque ejus deterges ad ſpongiam, & aquam frigidam ter in die offeres ad bibendum, ita, ut infra tectum bos febriens teneatur, nec antequam ſanatus eſt, dimittatur in paſtum. Febrientis autem iſta ſunt ſigna: lacrymae profluunt, gravatur caput, oculi ſemiclauſi ſunt, labra ſalivis madida, longior & cum quodam impedimento tractus ſpiritus, frequenter & gemitus. Tuſſis boum non minus diligenter ſananda eſt, quam equorum: ſi recens fuerit, ſextarius farinae hordeaceae cum

uno ovo crudo & hemina paſſi per os datur jejuno: gramen quoque conciſum tunſumque admixta farina fabae frixae & pollinis lentis, ſextario aquae calidae miſcetur, agitataque diligenter per os diffunditur. Veterem tuſſim ſanant duae librae hyſſopi maceratae ex aquae ſextariis tribus, quod infuſum teritur, & cum duabus partibus farinae miſcetur, & per os datur, ſuper quod aqua hyſſopi, in qua [decoctum] infuſum decoctumque etiam propinatur ad cornu. Porri etiam ſuccus expreſſus cum oleo & ipſi febri cum hordeacea farina remedium praeſtant. Radices quoque ejus diligenter lotae, & cum farre triticeo contuſae, jejunoque datae, diſcutiunt vetuſtiſſimam tuſſim. Idem praeſtat ervum, ſi in pabulis cum ptiſana hordei molitum, & cum aqua tepida vel mulſa in fauces ſalivanti ore dimiſſum. Suppuratio, quam apoſtema dicunt, melius ferro aperitur, poſt cum expreſſum pus aut ſanies fuerit, ſinus ipſe, qui eam continebat, urina bubulina calida lavatur, ac linamentis ac ſtuppis ſive linteolis pice liquida & oleo infuſis curatur. Quod ſi colligari ea pars, ubi eſt ulcus, non poteſt, lamina candente ſepum caprinum aut bubulinum ſtillatur. Aliquanti, cum vitioſam

parſem innxerint, tunc urina veteri humana lavant, atque ita aequis ponderibus pice liquida cum veteri axungia incoquunt & liniunt. Sanguis cum ex aliqua neceſſitate ad pedes venerit boum, claudicationem affert. Quod cum accidit, inſpicito ungulam, invenies eam ultra ſolitum calere, & vitiatam partem premi vehementer bos non patitur. Sed ſi ſanguis adhuc ſuper ungulas in cruribus eſt, ad triduum triti ſalis perfricatione diſcutitur. Quod ſi tantum in ungues deſcenderit, cultello leniter inter duas ungues aperies, & mundabis deintus, & poſtea ſtuppam ſale atque aceto infuſam applicabis ad ſolum, ſparta opere calceatur, maxime quae datur operantibus, & in aquam non mittat pedem, ſed, ubi ſiccum eſt, ambulet. Qui ſanguis, niſi emiſſus fuerit, ſaniem creabit. Quo ſuppuratio etiam curabitur. Nam primo ferro circumciſus expurgatur ad vivum. Deinde pannis aceto & oleo & ſale madefactis impletur, mox axungia veteri & ſepo hircino pari pondere ferro cadenti ſtillantibus curatur, & perducitur ad ſanitatem. Si ſanguis in interiori parte ungulae eſt, nec aperturam facit, & tantum claudicat animal, extrema ipſius ungulae ad vivum reſecantur,

& ita remittitur, ac ſtuppa vel linteolis cum ſale & oleo aceto infuſis pes involutus ſpartea munitur. Mediam vero ungulam ab ininferiori parte non expedit aperiri, niſi eo loco, in quo ſuppuratio facta eſt. Si claudicat ex dolore nervorum, oleo & ſale genua poplitesque & crura confricanda ſunt calido aceto, & lini ſemen aut milium detritum infuſumque aqua mulſa imponendum eſt, & ſpongia quoque ferventi aqua infuſa & expreſſa, conſperſaque poſtmodum melle, genibus circumdatur ac faſciis alligatur. Quod ſi humor eſt cum tumore, fermentum vel farina hordeacea ex paſſo aut aqua mulſa incocta imponitur, & cum maturaverit ſuppuratio, ſcinditur ferro, emiſſaque ſanie (ut ſupra docuimus) percuratur. Poteſt etiam radix lilii vel ſquilla cum ſale, vel herba ſanguinalis (quam polygonon Graeci appellant) vel marrubium, ferro aperta ſanare. Omnis autem corporis dolor, ſi ſine vulnere eſt, recens fomentis mellinis diſcutitur: vetus autem uritur, & ſupra vulnus vel butyrum, vel caprina inſtillatur axungia. Scavies ſanatur trito allio defricata: eodemque remedio rabioſi canis ſanatur morſus, vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque ſalſamentum utram-

que perhibetur plagam curare. Ad ſcabiem quoque praeſentior medicina iſta eſt: ſi cunila bubula ſulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, & cum tepeſcere coeperit, alumen ſciſſum tritum inſpergitur: quod medicamentum candente ſole illinitum prodeſt. Ulceribus gallarum tritarum pulvis inſpergitur. Succus quoque marrubii impoſitus cum fuligine ſanat. Infeſta peſtis eſt bubulino pecori (quam coriaginem ruſtici vocant) cum pellis ita dorſo haeret, ut apprehenſa manibus deduci non poſſit a coſtis: quae res non aliter accidit, quam ſi bos ex languore aliquo ad maciem deductus eſt, aut ſudans in opere faciendo refriguit, aut ſi lapſus ſub onere vehementer eſt infuſus in pluvia. Quae quandoque pernicioſa ſunt, cuſtodire debemus, ut, cum ab opere redierint boves adhuc aeſtuantes anhelanteſque, vino aſpergantur, & offula panis vino infuſa faucibus eorum inferatur. Quod ſi praedictum vitium inhaeſerit, expedit decoquere laurum, & cum calida & oleo & vino ſpinam dorſumque animalis confricare contra pilum, ac per omnes partes apprehendere pellem, & velut a coſtis ſeparare. Quod aut in loco calidiſſimo faciendum eſt, aut

ſub divo ſole fervente. Aliquanti feces vini & axungiae commiſcent, eoque medicamento tepido poſt fomentum praedictum utuntur. Eſt etiam gravis pernicies, ut cum pulmones exulcerantur, unde tuſſis & macies, ad ultimum vero phtiſis invadit, quae mortem afferant. Radix conſiliginis, ſuccus porri omnium hemina per menſuram olei miſcetur, & bibendi ſunt cum vini ſextario per dies plurimos. Nonnunquam & tumor palati ciborum faſtidium facit, crebrumque ſuſpirium. Prodeſt palatum ferro aperire, ut profluat ſanguis, cui ervum ſine corio maceratum ad manducandum dabis, viridemque frondem vel quodlibet aliud molle pabulum, dum ſanetur. Si in operibus contuderit collum, praeſtantiſſimum remedium eſt, ſanguis ab aure emiſſus. At ſi id totum in tempore, quae vocatur amati amaticum ſale tantum & impoſito. Si cervix mota & dejecta eſt, conſiderabimus, in quam declinet, & ex diverſa parte ſanguinem detrahimus, ex ea vena, quae in aure videtur ampliſſima, quae ſarmento prius verberanda eſt, & cum intumuerit, ferro aperiatur, effuſoque ſanguine poſtero die ex eo loco emittitur cruor, & biduo vacatio operis datur. Tertio vero die

levis injungitur labor, & paulatim ad operis conſuetudinem revocatur. Quod ſi cervix in neutram partem dejecta eſt, mediaque intumuit, ex utraque auricula ſanguis emittitur. Qui ſi inter triduum, quod bos vitium coeperit, emiſſus non eſt, intumeſcit collum, nervique tenduntur, & ita nata durities jugum non patitur. Tali vitio comperimus aptum eſſe medicamentum, ex pice liquida & bubula medulla, hircino ſepo, & axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus impoſitum, concoquitur, quo utendum eſt, cum bos ab opere disjungitur. & in piſcina in quolibet tumore cervix lavatur, confricaturque diligenter praedicto medicamento, deterſaque diluitur. Si ex toto propter tumorem cervicis jugum recuſat, paucis diebus requies ab opere danda eſt, & cervix cum aqua frigida lavanda & ſpuma argenti linienda eſt. Celſus quidem tumenti cervici herbam, quae vocatur avia (ut ſupra dixi) contundi & imponi jubet. Quae cervicem infeſtant minor eſt cura. Nam facile ſanantur per ardentem lucernam oleo inſtillato. Melius tamen eſt cuſtodire, ne naſcantur venae. Etiam colla calveſcunt, quae non aliter glabra fiunt, niſi cum ſudore aut pluvia cervix madefacta eſt

in

in opere. Quod ſi acciderit, pulvere lateritio trito priuſquam dejungatur, bovis colla conſpergi oportet. & cum exſiccati fuerint, exinde oleo iterum infundi. Si talum vel ungulam vomer laeſerit, picem duram & axungiam cum ſulphure & lana ſuccida involvito, & candente ferro ſupra vulnus imponito & ungito: quod remedium optimum facit, ſi clavum calcaverit, aut acuta teſta vel lapide ungula pertunditur: quae tamen ſi altius vulnerata eſt, latius ferro circumciditur, ita inuritur, ut ſupra praecepi. Deinde ſpartea calceata per triduum aceto ſuffuſo curatur. Quod ſi vomer intraverit, lactuca marina, quam Graeci cyniolam vocant, admixto ſale imponitur. Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina urina. Deinde favillam ſarmentorum ferventem calcare compellitur, & pice liquida cum oleo vel axungia cornua ejus unguntur. Minus tamen claudicant, ſi ab opere disjunctis frigida pedes laventur, & ſuffragines coronaeque ac ſciſſura ipſius ungulae, veteri axungia defricentur. Frequenter etiam vel ab aſperitate itineris, vel in proſcindendo duritiam ſoli, aut obviis radicibus obvolutatus convellit armos. quod cum acciderit, ex prio-

ribus cruribus ſanguis emittitur, ſi dextram ex ſiniſtro. Et ſi vehementius utramque vitiaverit, etiam in anterioribus cruribus venae ſolvuntur. Perfractis vero cornibus, linteola, ſale, atque aceto & oleo imbuta ponuntur, ſuperligatiſque per triduum eadem infunduntur. Quarta die tantum axungia cum pice arida & cortice pini pari pondere imponitur, & ad ultimum, cum jam cicatricem producunt, ſubito infricatur. Solent autem neglecta ulcera vermes creare, quae, ſi mane ex aqua frigida perfundantur, rigore ejus contracti, decidunt; vel ſi haec ratio nihil profecerit, marrubium aut porrum conteritur, admixto ſale imponitur, vel calcis vivae pulvis inſpergitur, aut cucurbitae viridis ſuccus cum aceto mittitur. Ideoque univerſis ulceribus picem liquidam, oleum vetus & axungiam oportet adhiberi, & extra vulnera etiam eodem medicamento circumliniri, ne infeſtentur a muſcis, vel vermes creent cum vulneribus inciderint. Serpentis quoque ictus mortiferus eſt bobus, ſed & minorum animalium noxium virus. Nam vipera & Caecilia cum in paſcuis bos improvide ſupercumbit, ſtimulo morſus imprimunt. Araneus quoque, quem Graeci Mygalen ap-

pellant, parvi quidem corporis, non parvam ſolet inferre perniciem. Verum viperae venenum depellit, ſupra tumorem, qui inflatur ex ictu, ſcarificatio ferro facta, ita ut herba, quam perſonatam vocant, imponatur trita cum ſale. Creditur, radix ſi contuſa ponatur, vel ſiler montanum reperiatur, & trifolium Symonianum, quod fragoſis locis efficaciſſimum naſcitur, odoris gravis, bitumini ſimilis, propter quod a Graecis aſphaltion appellatur, noſtri autem propter figuram acutum trifolium vocant. Nam longis & hirſutis foliis viret, caulemque robuſtiorem facit, quam pratenſe. Hujus herbae ſuccus cum vino faucibus infundatur, atque ipſa folia cum ſale trita imponantur in plagam. Quod ſi viridem minime reperiunt, ſemina ejus collecta & trita dantur ad potandum cum vino. Radices quoque ejus cum ſucco caulis tritae, addita hordeacea farina & ſale, cum aqua mulſa ſcarificationi ſuperponuntur. Eſt etiam praeſens remedium, ſi fraxini cacumina tenera conteras cum ſextariis vini quatuor vel olei, expreſſumque ſuccum faucibus infundas. Itemque cacumina ejuſdem arboris cum ſale trita laeſis naribus ſuperponas. Caeciliae enim morſus tumorem, ſuppuratumque

generat. idemque facit muris aranei. Sed Caeciliae morſus ſanatur, ſi acu aerea locum laeſum compungas, & creta Cimolia ex aceto oblinis: muris vero pernicies, ſi animal ipſum oleo merſum neces, & plagam dentium ex eodem confrices. quod ſi non fuerit, contritum ciminum cum picula & axungia, ut ſimilitudinem malagmae habeat, impoſitum plagae, perniciem ſubmovet. Quod ſi antequam tumor diſcutiatur, ſuppuratio fuerit generata, optimum eſt ignea lamina vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitioſum eſt inurere, atque ita cum liquida pice & oleo inlinere. Quidam vivum murem araneum creta figulari circumdant, & collo boum ſuſpendunt, morſuſque ipſius beſtiae ſubmovent. Oculorum vitia plurima in illis ſanantur. Nam ſive intumuerunt aqua mulſa triticea farina conſpergitur & imponitur, ſive album in oculo eſt ſalis foſſilis Hiſpani vel Armeniaci, vel cum melle permixti vitium extenuant. Idem praeſtat trita ſepiae teſta, & per fiſtulam oculo ter in die inſufflata. Prodeſt etiam radix, quam Graeci ſilphion vocant, noſtri autem laſerpitium; hujuſmodi quantum volueris ponderis cum decima parte ſalis Armeniaci & cum fiſtula

oculo inſufflas. quae radix tunſa & cum oleo lentiſci mixta vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacrymiſque viſus confunditur (quam epiphoram vocant) polenta ex hordeo mulſae aquae conſperſa ſuper genas ſuperciliaque impoſita reprimit humorem. Paſtinaca quoque agreſtis, quam armoneaceam vocant, cum melle trita oculorum ſedat dolorem. Memineris vero quoties mel aliosve ſuccos remedio adhibes, ut prius pice liquida cum oleo circumlinias oculos, ne a muſcis apibusve vel veſpis infeſtentur, quas dulcedo mellis invitat. Plurimumque hirudo, id eſt, ſanguiſuga, cum foris juxta fauces haeret, ſanguinem trahit, eam a jumento digitis oportet auferri: ſed ſi interius ſit, ut manu detrahi non poſſit, cannam vel fiſtulam perforatam inferito faucibus, ac per eam calidum oleum infundes. Nam eo contactu beſtiolae importunitas recedit. Odor quoque cimini ſuper carbones impoſiti ubi ſanguiſugam afflaverit, evellet a vulnere. Quod ſi ſtomachum vel inteſtinum tenuerit, calido aceto per cornu infuſo necatur. Machina quoque deſcribenda eſt fabrica, qua concluſa cujuſvis generis jumenta boveſque curantur, ut ei tutus ad pecudem meden-

dum acceſſus ſit, nec luctando quadrupes aut membra conuxet, ac ſic remedia deſpuet. Roboreas aſſes conſtringis, ſolium, quod in longitudine novem pedes debet habere, in altitudinem pars poſterior duos, ſemipedem; pars vero, quae ad priora animalium pertinet, quatuor pedes: texuntur ita, ut velum in caudam ductum non poſſit exire. Sed a parte poſteriori paululum latiorem, a priore ſtrictiorem machinam compingi oportet. Cui tranſverſum tigillum ad modum jugi confirmandum eſt, ad quod equorum capita, vel boum cornua religantur. Nam reliquum corpus ad temones ſocios, vel funibus alligetur, ut juvamentum praeſtetur ad medentis arbitrium. Quae machina ad omnium majorum animalium medelam ſolet eſſe communis.

Si vermes animal fecerit Lib. 3.

Cap. II [b]. Si vulnus in dorſo, aut quacunque parte corporis coeperit habere vermes, & timetur, ne putredo vulneris tranſeat in cancrum, nepitam & cedrinam ſive cyminum vel cicutam conteres ex aceto & impones. Calcem quoque vivam ex aceto acerrimo temperatam, necare vermes experimenta docuerunt. Si vermiculus dorſo putredinem fecerit, utiliſſimum eſt, cauterizare ſubtiliter,

poſtea viſcum cum melle & vino conterere & imponere. Pannos quoque minutos cum oleo & aceto vulnera purgare manifeſtum eſt. Quo facto ſi neceſſitas fuerit uſtio rurſus adhibetur. Ad ultimum cornu caprinum combuſtum & contritum valet, ulceribus ſuperinſpergitur, ut recuperetur & ſanitas ei detur.

De cura lumborum.

Cap. III [b]. Lumborum quoque cura vicina eſt. Nam animalia, aut cum nimio pondere, aut cum transſcendere foſſam conantur, ſi poſteriores reſederint pedes, aut nimio frigore dolorem renum contrahunt. Ideoque aqua calida cum flore foeni diutiſſime confovendi ſunt lumbi. Inunctionibus etiam calidiſſimis perfricandi, & ad ultimum afronitri diluti inducto cauſtico corroborandi. Quod ſi dolor vehementior fuerit, de inguibus ſolvendae ſunt venae, & oleum cum axungia, ſanguini qui profluit immixta renibus inlinuntur. Et ſi neceſſitas fuerit cataplaſmis utendum eſt. Potio quoque renibus ſubvenit, ſi pilulas cypreſſi incidis duodecim ſupra carbones, nitri quoque uncias tres aſſis, & utraque in pulverem redigas, cum unciis tribus mellis, & vini veteris ſextariis

tribus, & olei boni tribus unciis, quod per quatriduum aequa parte faucibus digeras. Vitio lumborum medetur hemina ſeminis braſſicae, cum ſextario polentae attuſa ex aqua frigida ſubacta atque impoſita dolentibus locis. Siſymbrium quoque cum polentae ſextario, & aqua ſubactum medetur. Efficacius tamen eſt, ſi cypreſſi folia ad modum heminae diligentiſſime contundas, & polentae ſextarium admiſceas, acrique aceto ſubactum dolenti imponas. Praeterea reſinae durae uncias ſex decoquas, ut liqueſcat, cui ferventi ſuperaſpergis hordeaceam farinam, quamdiu inſpiſſetur ad ſimilitudinem pulmenti, & diu ſubactum, & calidum ita, ut manus pati poſſit, ſuperillinis renibus. Quod ſi frequenter renovaveris, & dolori ſubvenit & tumori. Si vero tanta indignatio fuerit, ut ejuſmodi non ſentiat curas, aut cauterio cuprino, locis opportunis urendo deprimes puncta, ne deformetur animal, aut ſi vilius eſt, & neceſſitati aptius, quam decori, craticulatim, ſicut moris eſt, ures.

Quibus ſignis dolor renum indicetur.

CAP. IV [b]. Renum autem dolor his agnoſcitur ſignis: poſteriores ungulas trahit, lumbi vacillabunt, cauda dejecta erit, faeculen-

tum minget, ilia dura atque contracta. Interdum tales ſunt renes, ut ſanguinem mingant, & ſi nimium effuderit, incurabilis eſt paſſio. Si parum cruoris abundaverit, ſcito poſſe curari. Cui poſt detractum ſanguinem vel de matrice vel de femoribus, hanc potionem dabis, videlicet, porri ſectivi ſuccum ex aqua.

De internis muſculis renum.

Cap. V. Saepe muſculi, qui in renibus ſunt, vexantur ex caſu, & exteriores facilius curantur, ſi juſtae medelae afferunt tarditatem. Optimum eſt, quoties ceciderit jumentum, loco non moveri, & aquâ frigida perfundi, & poſtmodum unguentis uti. Quae paſſio iſta conſuevit ferre indicia: renes obdureſcunt, contrahuntur teſtes, coxamque trahit, & colligere ſe non poterit. Quae valitudo naſcitur ex itineris longi fatigatione, aut ab infractu clivoſarum viarum. Incitatio quoque curſus & ſaltus extenſio, hanc adferunt cauſam. Sanguinem igitur ex viſceribus oportet emitti, prout qualitas corporis patietur. Utendum eſt potionibus etiam ad valetudinem neceſſariis, molli dormitione animal collocandum.

Si talus exeat animali.

Cap. VI. Ex perfrictione nonnunquam animalibus foras exit extalis. qui hac ratione curatur. Scalpello ſcarificabis, praecipue loca, quae videntur eminentiora, ſimiliaque veſiculis, ſcarificatio digitis exprimitur, & decarnatur, pulvere ſalis perfricatur, donec cum ſanguine actus humor exſiccetur. Poſt calida & ſale fovebis & deprimendo intus remittis, & continuo revertetur ad locum, unde exierat. Altera intus digitis miſſis inlita lipara, vel meliloto, donec ſanetur. Quod vitium ſi ferro tangere dubitas, hoc medicamento curabis quotidie: caſtorei uncias tres, ſalis triti pondera duo, ſalis Ammoniaci lib. unam, ſinopidis Ponticae ſeſcunciam. haec omnia tunſa & cribrata pariter decoques, impones extali, & alligabis, quotidie autem lixivio calido fovebis, & medela continua, uſque ad ſanitatem. Potionibus autem thermanticis calefiet aegrotum. Alli in hac paſſione, cum axungia ad manum extale fulciri & reponi oportere, dixerunt, poſtea ſpongiam apponi caudam ſupra alligando. Si tamen diebus aliquot fuerit cura neglecta, prius foveri ad ſex ex lixivio, vel ſale, & urina calenti, & ſic reliqua curationibus impleri.

De dolore renum.

Cap. VII. Dolor renum animalibus ſaepe contingit; his proditur ſignis: nec incedere poterit, nec cubare, ilia ejus inflantur & obdureſcunt. quorum iſta curatio eſt. Sanguis de utriſque femoribus emittitur, poſtea lotium vetus & putridum in vaſe ſupponitur, & lapides molares ferventes mittuntur, animal ſagis diligentiſſime, uſque ad ungulas operiatur, ut vapore lotii venae teſtium ſudent, poſt aqua calida confoventur, nitrum & alumen ſciſſum pariter conteres diligenter, & admixto oleo teſtes perunges fricando. Si molares [lapides defuerunt, qualeſcunque calefacies, & mittes in lotium. Alia quoque] hujus rei proditur medicina. Lentis heminam unam decoquis, admixto vino mortario teres, cypreſſi folia ſcrup. 4 molliſſime pariter trita commiſces, tantundem etiam ſuillae adipis adjunges, vinumque vetus deſuper ſparges, panno inlinitum teſtibus. apponas, donec ſanitas procuretur. Si tardius dabitur ſanitas, teſtes ſubter ſtillatis cauteriis urito, vel leviter ſcarificato.

De tumore teſtium.

Cap. VIII. [Quod ſi teſtes tumebunt,] hordeum comburito, pulvereſque ex eo trito,

ſuillae adipi miſceto, ex quo medicamento mane & veſpere teſtes illinito. Phyſicum autem creditur, teſtes animalium ablutos canino felle ſanari. Alii auctores aqua calida teſtes, cum dolent, fovendos eſſe duxerunt, ſuffumigandos etiam viridibus foliis cypreſſi, quae arbor ſpecialiter mederi teſtibus creditur. Sed ſi defuerit, teſtas ardentes nihilominus in aqua calida mitti, & inde ſuffumigari, poſt cretas Cimolias cum ſtercore bubulino ex aceto acerrimo calentes induci, & quotidie revocari, quouſque ſanitas ſubſequatur.

Si natura revocari non poſſit.

Cap. IX. Si natura jumento excedit, & revocari non poſſit, in aqua frigidiſſima conſtituendum eſt, & ibi fovendum, & ſublitam manum in anum ejus injicies, & contra veſicam fricabis, poſt diligenter cooperies, ne perfrigeſcat. Potiones dabis, ſtercus ſuillum quotidie ex vino, aut in aqua dulci, donec liberetur.

Si jumentum ſanguinem minxerit.

Cap. X. Si jumentum ſanguinem minxerit, vel adſellatum fuerit, hac ratione curabitur. De ſuperiore vena ſanguis auferatur, aſphodeli quoque herbae radix teritur,

& cum vini albi dulcis duabus cotylis per os infunditur, quae glutinoſa videatur. Prodeſt etiam farinam triticeam cum adipe ſuilla & pulvere corticis mali granati decoquere, & non craſſas potiones, ſed liquidas per os fundere. & non ſolum a curſibus, ſed etiam ab ambulatione abſtinendum eſt, ut glutinetur vena, quae interrupta eſt. Contingit enim curſu vel ſaltu, ut intrinſecae venae rumpantur, quapropter rebus ſtypticis, & his, quae conſolidationem faciunt, curetur. Super renes hoc anacollima oportet imponi: bulbos taſcedeas vivas contuſas, allia quinque, anagallici libram, quae omnia pariter bene trita commiſcis, & renibus ejus imponis. quod prodeſt etiam illis, quibus evulſi vel emoti ſunt renes. His autem, quibus per nares effluit ſanguis, puſca frigidiſſima caput ejus fovebis, modicum ſalis adjicies. poſt anacollima in capite, & in temporibus oblinis, & in medicamento conſtrictis venis fluxum ſanguinis reprimes.

De dyſenteria.

Cap. XI. Si dyſenteria jumentum apprehenderit, reverſatur ejus extalis, qui ut curetur, circumſecandus eſt cautiſſime, ne inteſtinum, quod praepoſitum eſt extali, fran-

gatur. Procidit inteſtinum a contactu: vitae periculum facit, ſi tangatur; quod ſemel non redit, & ſic remanebit, & paululum exit extalis ſupra.

Si otioſum animal ſanguinem mingat.

CAP. XII. Animalibus otioſis & pigris contingit ex pletura ſanguinem mingere, cum hoc, quod abundat, erumpendi per urinam invenit viam: attenuati & exhauſti animalis interdum eſt urina ſanguinea. Quod accidit, aut ex nimio aſcenſu, aut labore ponderis, aut nimietate curſus. ſed illis, qui ex deliciis aut abundantia contraxerint paſſiones, de matrice auferunt ſanguinem; attenuatis venas laxare contrarium. Utriſque tamen ſalutaris eſt potio, ſi lac caprinum cum a matricibus obolis & vitio laris herbae ſucco [paſtillos facias, ex quibus unum] per os frequenter infundas. Certiſſima quoque ad ipſorum ſalutem potio praedicatur, ſi draganti unciam ſemis, meſpili ſcrup. ſtoracis ſcrup. tres, nucleos pini, hos purgatos ducentos decem infundis in vino optimo, ac diutiſſime conteres, poſt ad magnitudinem nucis avellanae cum apibus attritos & vini ſextario reſolutos dabis ad cornu, & faucibus digeres, per dies continuos ſeptem, quod etiam omni-

bus prodeſt, ad fabae magnitudinem cum ovo dediſſe.

Si animal ſanguinem evomat.

Cap. XIII. Si vero ſanguinem vomat, oportet geneſtae ſuccum, cum vino atque porri ſucco lixivio oleoque permixta, faucibus infundere. Aliquando animalia ſanguinem vomunt, quibus hac potione ſuccurritur: abſinthium Ponticum & ſpicam nardi aequis ponderibus in cacabo novo cum aqua decoques & dabis in potu.

Si percuſſa vena claudi non poſſit.

Cap. XIV. Si ſanguis interdum nimis per venam cum percuſſa fuerit, ut claudi non poſſit, erumpat, remedium eſt, ſtercus ipſius animalis ſuperponere fluentibus venis: aut ſi perſeveraverit, urere cauterio ſubtiliter, ne nervi laedantur. Floccum etiam competenti oleo tinctum venae admoveto. etiam aſſem ligneum in vena, qua ſanguis profluit, ponis & ligas, praeſens eſt remedium.

De indignatione veſicae.

Cap. XV. Veſicae indignatio generatur ex plurimis cauſis: quae propter urinae difficultatem celerrimum, immo praeſens diſcrimen importat. De qua valitudine diligenter tractari convenit, ut paſſioni competens me-

dela ſuccurrat; quae his agnoſcitur ſignis: mingere non poterit, omnia cura flectentur, dimittitur venter ad terram. Et ſi difficulter mingit, dyſuria appellatur. Sed quando guttas per veretrum mittit cum labore, ſtranguria dicitur: quum in totum non poteſt mingere, iſchuria appellatur, & vicinus eſt morti. Propter quod extenſiones & tubercula naſcuntur in dorſo, & praefocatio circa fauces ex dolore ventris. Cui hac ratione ſuccurris, de pectore venas pungis, & ſanguinem, quantum videbitur, detrahis, & ſic accipitur laxamentum. Praeterea manum tepidam cum oleo in anum mittis, & ſi qua ſtercora inveneris intus, quia impedimentum praeſtant, attrahis. Poſt, cum libra olei, ſalis triti plenum acetabulum miſces, & calefactum injicies in anum, jumento in locis pronis poſito, ut facilius ad interiora deſcendat, dulcedo etiam ſequitur ac ſolutio ventris, & dolor mitigatur. Quae remedia ſi tarde ſubvenerint, manus & brachia perungito, & cum magno ſenſu atque cautela in anum injicito, in partem dextram, & reverſato in ſiniſtram: veſicam manu plena leviter premito, ut incipiat urina procedere, & ſic liberabitur. Valde premere eſt contrarium.

Ex

Ex his autem cauſis paſſio iſta deſcendit, ſi jumentum in opere aut curſu magna parte diei cogatur, & urinae faciendae ſpatium denegetur, tunc a veſicae meatu uſque ad veretrum naſcitur tumor, & cum dolore egeſtionis foramen anguſtatur; e diverſo, ſi jumentum exerceri ſolitum, diebus plurimis ſteterit, indigeſtione naſcuntur ſpurcitiae, & humores efferuntur, uſque ad veſicam, compunctiones etiam & morſus urinali fiſtulae praeſtant, ex quo ſtranguria plerumque contingit. Ex perfrictionis indignatione dyſuria ſolet venire, cum nimio rigore meatus intumuerit. Et ideo calefactionibus diverſis a frigore ſolvenda eſt injuria celeriter. Interdum & indigeſtione hordei & cum aquam frigidam avidiſſime biberint, dolores ventris animalia patiuntur, & propter vicinitatem commota veſica ſtranguriam ſuſtinent. Aliquando & ſtercus pullinum, & alia noxia, in cibo ſumta, cum inflationem fecerint, impediunt minctionem. Beſtiolae etiam, quae appellantur bupreſtes, araneae ſimiles, cum devoratae fuerint, animal praefocant. Aqua quoque coeno vel limo turbida ſi bibatur, meatus impedit minctionis. Vermes quoque vel lumbrici in inteſtinis cum ex ulcere vene-

runt, veſicam laedunt, & dupliciter animalibus diſcrimen important. Quod his deprehenditur ſignis: animal, quod tardius mingit, latera ſibi ſcalpit, vel terram mordet, ſcias eum vermibus vel lumbricis extorqueri. Cui hac ratione ſuccurris: braſſicae folia ſubtiliſſime contundis, & commiſcis boni vini cotylas quatuor, & per ſiniſtram narem infundis. Sulphur etiam vivum in pulverem rediges, & cum oleo totum ventrem animalis & veretrum perfricabis. Abſinthium etiam largiter cum vino decoques, & per ſiniſtram narem defundes. Laſer quoque Syriacum & nitri pulverem cum vino decoquis, & per os digeris. Inambulationibus & leni curſu excercebis in loco molli vel herbido: vel ad aquam leniter abeuntem ad urinam invitabis. Si ubi aliquod aliud animal minxerit, teneatur, facilius provocatur. Quae praemittuntur, ut veniatur ad curas, aqua enim calida diutiſſime lumbi fovebuntur & renes, tunc avenam agreſtem ex vino dulciſſimo duabus cotylis decoquis, & per ſiniſtram narem infundis colatos humores: ficus praeterea optimas decoques in aqua cotylis quatuor, mixtoque nitri pulvere ſimiliter defundes. Allium quoque cum vino decoctum, &

per ſiniſtram narem infuſum producit urinas. Memineris ſtatim, cum in paſſione ceciderit, hordeum eis ſubtrahendum penitus, & potus, herbas virides, vel farragines ad ſuſtentandum dandas. Sarmatarum autem equitatus veteres plurimum valuerunt, uſus invenit, ut animalia a collo uſque ad pedes involvantur de ſagis, ſuppoſitiſque carbonibus vivis addito caſtoreo ſuffumigentur, ut totum ventrem teſticuloſque eorum caſtorei fumus evaporet, & confeſtim detractis carbonibus cooperti deambulant & mingunt. Alumen ſciſſum & ſales fricato, admixtoque oleo, & melle collyrium longum & tenue facito, & in veretri ipſius foramine inferito, continuo provocabitur. In ano panacis, quantum digiti minoris extremitas eſt, dabis. Alii cepas acerrimas & leviter contuſas tres aut quinque ponunt in anum, & ſic deambulare faciunt. Ad urinas inventus eſt, qui affirmat, & ungulam equi ipſius radi, & teri cum vini ſextario & per nares infundi ad celerem minctionem. Si non tali ratione prodeſſet, betas & malvas decoques, & aquam earum calentem, cum melle ad unum ſextarium naribus infundes. Si tempus virides denegat cibos, foenum melicrato adſperſum

praebebis: vel ſuccum ptiſanae hordeaceae cum melicrato ſimiliter dabis. Aliquanti roſmarinos decoquunt, & ex ea calida (teſtes) fovent. Alii cimices tritos in nares animalis mittunt, & alium ſuper naturam, qua mingit, confricant, certiſſimum dicitur. Porros decoques, & ſuccum eorum exprimes ad ſextarium I, & cum vini veteris hemina olei acetabulum permiſces, & per narem dextram dabis, deambulando ducis. Vulgare & verum eſt remedium, lutum de via ex lotio cujuſcunque equi factum, vinoque permixtum & colatum naribus infundas. Apii radices aut melicrato decoctas praebebis, pulveremque thuris, ovumque crudum, cum vino dulci permixta, [per os convenit dari oleo cum vino permixto] & calefacto ſupra renes & ilia inungens confovebis. Ex melle quoque decocto & ſale collyria longa & tenuia foramini immittuntur, quo emanat urina. Muſca viva & loco ipſi immittitur, vel mica thuris apponitur, & de bitumine collo inſeritur, ut provocetur urina.

De fluxu ventris.

Cap. XVI. Quibus modis ſtrictus venter ſolvi debet, ſaepe praedictum eſt. Nunc exponendum eſt, quemadmodum, ſi ſolutus,

poſtea reſtringitur. Etenim hoc animalibus periculoſum nimis eſt, niſi velox medicina ſubvenerit, cujus neceſſitatis de experimento principale remedium eſt. Balauſtii ſeminis unciam ex vino auſtero dabis, caryotas tundis & gallas Syriacas, & exinde datur potio ſalutaris. Talis quoque ſubvenit compoſitio: cerae uncias 2, lardi libram unam, piperis unciam ſemis piculae ſemiunciam diligentiſſime tundes, caſiae unciam ſemis trita pariter conſperges, offas facies, ſolito more intinges in cera, cum remiſſa eſt. Sic quoque digeres ſtercoris ovis libram, & in aceti & mulſae ſextario per cornu dabis. herba rubea reſtringes, ſi dederis in vino. ſpongiam Afram intinges in pice liquida, poſt combures, farinamque ejus vino auſtero defundes, farinae triticeae heminas quatuor commiſces & digeres. Nitrum quoque, (ſi poteſt fieri) virgineum diligentiſſime tritum, & in pulverem redactum, cum hemina aceti ſemiunciam dabis. Pulvis ex pumice datus cum vino in potu mox medetur.

De verrucis.

Cap. XVII. Aliis quoque partibus corporis naſcuntur aliquando verrucae, & vitium difformitatis important, hac ratione cu-

randae: lino ſubtili conſtringentur ipſae verrucae. Dein cauſticum crudum imponitur, & ſponte decidunt. Ferro etiam praeciduntur, & de cauterio leviter aduſta ſanantur.

De vitiis coxarum.

Cap. XVIII. Interdum jumentis miſera fit coxa, cui de venis femoris ſanguis emittitur, & in vaſe diligenter excipitur. admiſcetur etiam pulvis ſulphuris, nitri baccarum lauri, ſimul tritis, & contra pilos diutiſſime perfricatur, & per triduum ſic permanere permittitur. Aqua etiam, in qua verbenae coctae ſunt tepida ter in die fomentabis: pedes, quos ſanos habet, glante ferreo, vel ſi defuerit, ſpartea calceabis, cui lemniſcos ſubjicies, & addita faſciola diligentiſſime colligabis, & ſuppoſiticiam facies parti illi, quae miſera eſt, ut planas ungulas poſſit ponere. Synchriſma etiam perungues in ſole, & non minus, quam unam horam contra pilum diligentiſſime confricabis. Si ejuſmodi cura tardaverit, contra coxae commiſſuram quatuor foraminibus cautere pertunde, & pannos vel lemniſcos ex aceto & oleo ſub cute per foramina traice per triduum, poſt traumatico illinitos pannos, diebus novem per eadem foramina traicies, vel calida verbena-

cea utaris, & ſic lemniſcos ſubjicias. Undecimo quoque die lemniſcos educes & incretas locum, ut cutis ad pulpas adhaereat. Cum cicatrices ſe clauſerint, cauſticum imponunt. Hac ratione emota vel laeſa coxa ſanabitur. Sed ſi coxam ejecerit emoveritque, quod a mulo medicis dicitur filius laeſiſſe, certior & facilior curatio inventa docetur, & probata. Nam dudum claudum animal in ſole ponunt, vino & oleo calefacto calefaciunt ipſum, hoc eſt, juncturas coxae diutiſſime confricant, donec ſudet; tunc animal capiſtro trahunt, & ſenſim currunt, alius lorum vel funes tenens laxos ſequitur, & ſubito, dum animal currit, recta ad ſe coxam ipſe cum impetu trahit. ſi ſonuerit, ſcias loco ſuo rediſſe, paululumque ceſſabis, poſt ſenſim deambulando tentabis. Si ad locum ſuum redierit, retractos pedes ponit, & minus claudicat, ulterius animal non convexabis, ſed triduum fomentabis calida verbenacea, poſt cauſticum induces. Quod ſi prima die junctura componi non poteſt, ſecunda die ſimili ratione coxam ſaepius trahis, donec revertatur ad locum. Quidquid autem vexatum vel emotum fuerit, vel ictu rotae, aut quocunque alio caſu in prioribus vel

poſterioribus partibus vel articulis, vel genibus, hoc anacollima conſtringit & conſolidat. Bulbos rufos triginta, cochleas vivas triginta, anagallici libram I, plantaginis viridis manum plenam diligentiſſime contundis & miſces, additis tribus ovis, cum ſtupa imponis, & colligas, laxata conſtringet & tumefacta ſedabit.

De laccis gambarum.

Cap. XIX. Si jumento laccae enatae fuerint in gambis, his agnoſcitur ſignis. Dextra ac ſiniſtra ad ſimilitudinem veſicae inflabitur cutis. Curandum eſt autem hac ratione, qua flegma in genibus diximus oportere curari. Eſt & alia medicina. Lentes, quae ſupra aquam natant, colligis & contundis, additaque veteri axungia colligabis. Vitium exſiccare perhibetur. Si gamba vel armus aliquo loco ex ictu aliquo tumere coeperit, cretam Cimoliam & rubricam & aceto acerrimo miſcebis & oblinis.

De gamboſo.

Cap. XX. Si gamboſum factum fuerit animal, & recens paſſio eſt, de tibia ſanguinem emittito, lanam ſuccidam circumligato. Cave ne fomentis aut cauterio tangas, utrumque enim in tali curatione contrarium eſt.

Malagma cruda uteris, tertio die ſemper ſolvis & curas. Cum videris animal profeciſſe, cauſticum inducis. Si quod jumentum coxam fregerit aut ſupragambam, ſcias non poſſe curari, quia partes iſtae ligaturas tenere non poſſunt.

De his, quae laeduntur a rotis.

Cap. XXI. Si jumentum aut rotae, aut axis ictu fuerit eliſum, in recenti lanam ſuccidam ex aceto & oleo colligabis per triduum, poſt ficus duplices, & nitrum pariter tritum imponito, die tertio ſolvito ac renovato. Si nihil profecerit malagma tetrapharmaci imponito per triduum. Si & ipſa tardaverit, imponito malagmam, quae dicitur meliacinus, uſque dum ſanetur.

De ſyrmatico, id eſt, quod coxam ſubito trahit.

Cap. XXII. Syrmaticum jumentum his agnoſcitur ſignis. Prodiens de equili, vel de loco, ubi ſteterit, coxam trahit & tranſverſam ungulam inflexis coronis terrae ſuperimponens oſtendit, & Syrmaticum a tragoedorum palliis, quae trahuntur, dicitur. Sed quamvis alienata horum vel emota coxa videatur, ſi ſuper ipſum pedem ceſſim repellantur, continue emendabitur greſſus, & ſine claudicatione rectus incedet. Et hac autem

ratione contingit, ſi commiſſuram vertibuli, ex corruptione corporis, vel perfrictione natus humor intraverit, tunc ſe defundit ad nervos, & eos reddit immobiles, & velut alienatos, quae hac ratione curantur: Sanguis ei de ſubgamba detrahitur copioſus, in quo admiſces ſal, ſulphur, marinas cochleas, mannam thuris, feclam, nitrum, baccas lauri, aequis ponderibus, contuſa omnia atque cribrata, vino quoque veteri & oleo miſcebis cum ſanguine ipſius: qua unctione praeparata poſt inflationem illinis. coxas calida, in qua verbenae decoctae ſunt, interpoſito triduo diutiſſime confovebis, poſt unctionem renovabis. ſi ex hoc plenam non receperit ſanitatem, vulnus uris cauterio in ipſo vertibulo. Similiter ſciaticis fieri conſuevit. Quaecunque aut de ozoenis caeteriſque vitiis articulorum, vel de ungulis primorum pedum nunc dicta ſunt, ſcias etiam in poſterioribus debere ſervari.

De morbo alienato.

Cap. XXIII. Alienatum morbum auctores vocaverunt, quoties haec ſigna procedunt. Patentes oculos animal habet, nec ſentit hominis adventum, quibus & labra & ipſa orificia intumeſcunt, quaſi ab aliqua be-

ſtiola contacta. Quem morbum alii auctores orabum nuncupaverunt. Eſt autem nequiſſima paſſio. primo, quod peſtifero tranſitu contagionem ſpargit in plurimos: deinde, quod imperitos decipit ſpecie ſanitatis. Nam refecta & bene curata animalia ex hac paſſione ſubito inflata moriuntur. Alienatus autem vocatur, quod eripit animalibus ſenſum, Malleus, quod peſtilentia internecivum contagium facit. Plerumque autem viſcera interius vermibus conſumit. Quorum morſu pertuſo aqualiculo animalia ſuffocata, ſubito moriuntur, ſed ſi velocior medicina ſuccurrat, hac ratione ſalvantur: de cervice ſanguinem detrahis, potionem componis hujuſmodi: Gallici lib. unam, hyſopi libram 1, abrotani libram ſemis, ariſtologiae rotundae lib. ſemis, mannae ſuccari uncias 3, trixaginis uncias 3. quae omnia contundito & cernito, ex aqua mulſa copioſe decoques, & animal aegrotum diebus plurimis potionabis. Sed quia plerumque hujus aegritudinis peſtilenſtia tranſit in proximos, totum gregem ſi inciderit, ut ſingulas heminas ſingulis degeras, potionare te convenit, frequentiſſimis etiam ſuffumigationibus, ſtagnare pariter & curare, ſicut in malleo ſuperius conſtat expoſitum.

Quibus uſque adeo mutanda ſunt paſcua, ut ſi fieri poteſt in alias tranſmittenda ſint regiones. Nam qua tranſeunt in lanis & in ipſo anhelitu inficiunt univerſa. Velocius autem curabuntur, ſi ſeparata fuerint atque translata.

De roboroſis.

Cap. XXIV. Roboroſa paſſio dicitur, quae animal rigidum facit ad ſimilitudinem ligni: cujus haec ſunt ſigna. Totum corpus adſtrictum, extenſae ſunt nares, & aures rigidae, immobilis cervix, os conſtrictum, caput extenſum, colligati armi vel crura, pedes etiam conſtricti, ut nulla commiſſura flectatur: cujus caput ſi erigere volueris, non poteris: oculi praecluduntur, ſpina praerigida, & ideo diſtendit & erigit caudam, ut eam flectere atque movere non poſſit, dura ilia, adſtricti ſunt renes: cubare penitus non poteſt. Contingit autem haec paſſio ex nimia perfrictione, vel ſpaſmo nervorum, vel tremore, unde & tetanici dicti ſunt. Plerumque in hanc valetudinem incidunt, qui cum ab igne caſtrati fuerint, negliguntur, & inambulantes frigore laeduntur. Quorum nervi recenti dolore & frigore compellente, & ſpaſmum patiuntur, & obdureſcunt in ro-

bur. E diverſo etiam altius, quam expedit, in pedibus uſta jumenta, vel quocunque alio loco, contactis nervis patiuntur ſpaſmum, & robur incurrunt. Ex nimia quoque pruina, vel ſi in nimio frigore ſudabunt, vel e calidis ſtabulis producuntur in frigus, fieri adſolent roboroſi. Sed ſi a poſteriore parte fuerint comprehenſi, ut morbus deſinat in lumbos, opiſthotonici fiunt, calefactionibus tamen unguentiſque curantur. Si quos vero robur a priore parte comprehenderit, ita ut os aperire non poſſint, deſperanda ſunt, quia conſtrictis dentibus fame perire coguntur. Quae autem ex toto corpore aequaliter periclitantur, ita, ut ex aliqua parte os valeant aperire, tam diu unctionibus calidiſſimis perfricanda ſunt, donec ſudent, coopertaque ſagis copioſiſſime, loco calido ſtatuuntur, igniſque juxta ea fieri conſuevit ſine fumo, ut amplius ſudent. Surculos quoque laureos validiores in os eorum inter malas mittito, ut rodendo eos exagitent maxillas & calefiant. Fabas quoque ſolidas, cum baccis lauri mixtas, jejuno dabis. Aquam quoque calidam offeres ad potandum. Ventrem ipſis cum mulſa calida, admixto caſtoreo, clyſtere purgabis: oleum quoque optimum cum ſucco ptiſanae

mixtum per narem ſiniſtram defundis, hordeum emolitum cum furfuribus admixtum dabis ad ſubſtantiam, donec ſanetur. Aliquanti dixerunt oportere eos aëre candenti, in arena fluviali vel maritima colligatos obrui, ita, ut caput eorum exſtet & nares, & tam diu detineri, donec ſudent. Sed ex ſupra ſcripta cura ſaepe plures conſtat eſſe ſanatos. Quod ſi ex hac re non profecerint, ures eis cervicem, dextera ſiniſtraque decuſſatim, ſaccellationem ex furfuribus ſupra totum tergum calidam imponis per triduum. & hac unctione quotidie uteris in ſole, ſi caluerit, vel in calidiſſimo loco. Cerae libram, afroniti libram, reſinae terebintinae ſelibram, galbani libram, caſtorei ſelibram, opopanacis libram, piperis unciam, medullae cervinae uncias duas, olei veteris uncias duas & ſemis, vini veteris optimi, quantum opus fuerit, admiſces & uteris. Praeſens tamen experimento remedium eſt, ſi picem liquidam cum oleo & vino veteri decoquis, calentique medicamine jumentum perungis. Ex qua unctione & auriculas cum oleo tepefacto oportet infundi, ut ſanitas matura proveniat. Sed ut venae eorum caleſiant intrinſecus, & conceptum frigus ex-

ſudet, neceſſaria potio eſt, quae roboroſos tetanicos, & opiſthotonicos ſalubriter curat, clabi ſeminis uncias 2, cimini Alexandrini uncias duas, agallici, caſtorei, abrotani uncias ſingulas, trixaginis uncias duas, mannae croci unciam unam, ſuccari unciam, hyſſopi unciam unam, piperis albi ſemiunciam, quae omnia diligenter tunſa atque cribrata redigantur in pulverem, ex quo bina cochlearia laſſis & periculoſe ſe habentibus cum ſucco ptiſanae tepidae propinantur: fortioribus vero cum vini veteris calida hemina defunduntur in os, nunquam tamen ſine oleo, propter leniendam potionis auſteritatem, & canalem faucium mitigandum. Alii auctores ejuſmodi paſſionem hac dicunt ratione curandam. De temporibus ſanguinem detrahes, excipieſque diligenter, injecto nitri pulvere, ſale atque caſtoreo, animalia perfricari, & loco calido ſtatui oportere, atque hanc offerri potionem: lac caprinum, rutam, baccas lauri, piper album, oleum, & fabas ſolutas: hordeumque etiam datur, ut agitet edendo maxillas. Die tertio de cauda ſanguinem tollunt, & renes calidis unctionibus fovent. Interdum etiam in balnea intromittunt animalia, ut diligentius convaleſcant.

dant etiam quotidie potiones. fuſtes quoque vel de ſalice, vel de robore in os mittunt, ne maxillarum uſus indormiat. Si melius habere coeperit, poſt duodecim dies coopertum exercebis, ut ſudet. Si iſta non valuerint, uteris ſuperius declaratis. Plerique aſſeverant, ficulneas frondes roboroſis oportere praeberi, quae naturaliter calent. Potionem quoque per os dandam: opopanacis uncias 2, ſtoracis uncias 3, gentianae uncias 3, mannae ſuccari uncias 3, myrrhae ſcrupulum 1, piperis longi ſcrupulos 2, cum vino veteri tepido, atque ad cornu digerere. Hac etiam unctione ad curandum robur vel expellendum frigus utuntur: Cerae libram, reſinae terbentinae uncias 8, opopanacis uncias duas, medullae cervinae uncias duas, ſtoracis uncias quatuor, baccarum lauri ſelibram, olei pini, prout opus fuerit: quae omnia in unum adjecta in aqua decoquunt, & perfricantes inungunt.

De hydropicis.

Cap. XXV. Hydrops non levius animalia, quam homines frequenter infeſtat. Vitalibus namque vitiatis, cum digeſtio ciborum plena non provenit, humor noxius perniciem corporis, tumoremque conſuevit inferre.

ferre. Quam valetudinem haec ſigna demonſtrant. Turget venter, & crura, teſticuli, ſcapulae, latera & tergus inflantur, uſque eo, ut nec in capite ejus appareant venae. Cui cum ſub linguam tetigeris ſubtuſſiet. Hunc ambulationibus brevibus opertum gravioribus ſagis, donec ſudet, exercebis in ſole, & adverſum pilos, per totum corpus poſtmodum confricabis, cibum daturus, radices cum foliis ſuis, quia & purgationem faciunt, & vitio medentur. foenumque conſperſum aqua nitroque praebebis, die ac nocte maceratos lupinos in aqua, rurſumque ſiccatos, praebebis in cibo. Radicem quoque cucumeris ſilvatici vel folia, quae ventrem moveant, eidem dabis, ut purges. Quae curatio ſi tardaverit ſanitatem, evocandus eſt humor. Quatuor itaque digitis ab umbilico ad veretrum verſus ſagitta pungis, ut peritonaeum ipſum rumpas, ſed cave, ne inteſtinum tangas, & animalia perimas, ſubjicis fiſtulam centimalem, & patieris humorem currere, quantum aeſtimaveris neceſſarium, quem in vaſe excipies. Cum fiſtulam abſtuleris, duo vel tria grana ſalis in plagam inferis, ne claudatur. Inſuper & paſtillos imponis. Alia vel tertia die epaphaereſin quaſi facturus, denuo fiſtu-

lam appones, humorem ejicies, donec partes totas exſiccet. Tunc vulnus curandum ſolenniter, potioneſque catharticas per os dabis frequenter. Interdiu, uſque dum ſudet, exercebis. Qnanto fortius eſſe coepit, tanto diligentius eſt curandum, & ſemper abſtinendum a potu, ut tepidum & modicum ad ſuſtentationem bibat tantum.

De ſarcoſi.

Cap. XXVI. Sarcoſis quoque talis eſt paſſio: jumentum cum biberit, inflatur & ſufflat. Hac eum ratione curabis: cineris vel lixivii ſextarium unum, ſeminis plantaginis uncias 5, conteres & cum vino dabis & oleo celeriter, uſque quo reſideat inflatio. Alii auctores aſſerunt, ab umbilico duobus digitis contra pectus plagam fieri debere, & fiſtulam poni, & educi humorem vel aquam noxiam uſque ad ſextarios tres, vel amplius, ſi major eſt tumor. Sed cautius eſt, per partes ſaepe tollere, ne repentina exſiccatio periculum faciat. Potionibus utendum eſſe dicunt, quae urinas moveant, frequenter etiam confricandum eſſe, ut ſudet, pro foeno gramen accipiet & pro hordeo cicer infuſum. Prodeſſe etiam dicunt, ſi inter pigmentarios frequentiſſime deambulet animal: quia di-

verſi odores latentes pulmonibus proſunt. Potionem etiam hujuſmodi dant: Petroſelinum & mala granata contundunt, & cum vino veteri per os digerunt. Apium quoque, quantum appetere voluerit, offeres ad edendum. Aſparagi ſilveſtris radicis uncias 2, cum vini veteris ſextario decoquis, ut ad tertiam redeat, & ad heminam per os digeres.

De tympaniticis.

Cap. XXVII. Tympaniticus quoque hydropico ſimilis eſt, ſed aliis agnoſcitur ſignis. Venter quidem ejus creſcit ut hydropici, & cervix fit rigidior; ſed nec teſticuli, nec crura intumeſcunt. Convenit itaque tympanitico calidum cinerem cum liquamine optimo in panno, vel linteolo umbilico vel ventri ſupponere, & faſciis colligare, ſed a pluribus animal tenendum eſt, ne luctando moveat ligaturas. Radicem panacis, ſil Gallicum pariter conteres, & cum oleo vinoque tepefacto per cornu faucibus digeres. Praeterea thymum ſilveſtrem & etargium in vino decoques, & ſingulas heminas per triduum dabis. Tympaniticum haec ſigna demonſtrant: ciborum bibendique faſtidium, exiguus ſomnus aut nullus. Si per nares mucos coeperint emittere, deſperandum eſt: ſi mundas nares

habuerint, hac ratione curabis: cremorem ptiſanae & defruti binos cyathos per triduum dabis tepidos. Praeterea hyſſopi uncias quatuor, allii viridis manum plenam, palmas numero viginti, foenigraeci cyathos ſex, aquam ciſterninam & vinum odoratum vetus pariter miſces, diligentiſſime decoques, & in potionem per triduum dabis.

De lienoſis.

Cap. XXVIII. Lienoſi ut manifeſtum eſt periculum, ita manifeſta ſunt ſigna. Nam oculi invertuntur & ſuffuſi ſunt ſanguine, tardius ambulant, collum habent extenſum & fit deterius & rigidius. Quae paſſio principium indicat roboroſi, quorum latera intumeſcunt, ſive cervicis media ſpina ad ſimilitudinem alvei fit concava, adſtringuntur aliquando maxillae, quod vitium conſuevit inferri ex nimia perfrictione, cum animalis dorſum aut frigore, aut pluvia, aut grandine caeditur, aut nivibus. Cujus iſta curatio eſt. De cauda parum ſanguinis demis. Nam ſi amplius tuleris, infrigeſcet & rigori additur rigor, admiſces in eum merum & oleum, & calefacies, & ſtatim hac dorſum & cervicem perunges, ſaccellum quoque ex furfure calidum impones, ut totam ſpinam te-

nere poſſit & lumbos. altera die extergebis diligenter, & unctione eadem perfricabis, ſupra quam ſimiliter cum furfure calentem ſaccellum imponis, hoc uſurus unguento: medullae cervinae libram unam, mannae thuris uncias quatuor, depli uncias tres, caſtorei uncias tres, opopanacis uncias tres, reſinae frixae uncias tres, apocymae uncias tres, reſinae terebintinae uncias duas, cerae libram ſemis, olei laurini uncias octo, olei cyprini libram, olei glaucini ſextarium unum. Ex his ſicca, quae fuerint tundis & cribras, caetera ſuper carbones ſolvis, quibus cretam admiſces & leviter decoquis in vaſe novo, uncturus cum neceſſitas poſtulaverit, reponis ac ſervas. Hac quoque potione intrinſecus curabis. abſinthii unciam unam, ariſtolochiae uncias tres, betonicae uncias duas, petroſelini unciam unam, & ſemis, trixaginis unciam unam, thuris maſculi uncias tres, caſtorei uncias duas, mannae ſuccari uncias duas, contundis pariter & cernis & ex aqua mulſa & oleo diffunde per fauces, abſque dubitatione curabis. Alii auctores afferunt, ſanguinem de brachiolis auferendum, & animal abſtinendum ab hordeo, allium, nitrum, marrubium, [ſanguinem de brachiolis] aequis

ponderibus tritum cum abſinthio Pontico & vino auſtero per os dandum. Et cum biberit, deambulet, & ſpongiis calidis foveatur, & preſſa manu diutius perfricetur. Si ventris permanſerit tumor, pectus cauteriis inurendum eſt. Poſt quinque dies ternos digitos ſubjicis hac atque illac inurendum eſt iterum; obſervabis autem, ne venas forte comburas.

De implectico.

Cap. XXIX. Implecticus autem quia ſimilem ſuſtinet paſſionem, perfricandus eſt unctione ſuperius memorata, & ſi neceſſitas poſtulaverit, inurendus.

De phragmatico.

Cap. XXX. Si phragmaticum erit jumentum, his agnoſcitur ſignis: febricitabit, oculos introrſum reducet, aures tenſas habebit & rigidas, terram pedibus tundet. quod hac ratione curabis: ſanguinem detrahas de matrice, adjunctoque oleo & vino tepefacies, totumque jumentum contra pilos diligentiſſime confricabis, loco tepido ſtatues, & curaſti.

De eo, qui aquam timet.

Cap. XXXI. Aliquando jumenta aquas timent, quae dicuntur hydrophoba. Signa hujus haec ſunt: venas omnes habebit exten-

ſas, ſudabit ſuffuſis oculis, tremorem frendoremque patietur, illidet ſe parietibus: ex qua paſſione converti conſuevit in rabiem. Cui hac ratione ſuccurris: ſanguinem ei de femoribus detrahes, a cibariis abſtinebis, in loco ſic clauſo, ut lumen videre non poſſit, conſtitues, magno ſilentio aquam in ſitula vel alveo ita apponis, ut non audiat ſonitum, manipulum rutae deterito, & baccas lauri XV, olei roſati libram, aceti unciam unam commiſceto, caput & nares diligentiſſime perunges, & ſanabitur.

De ſpaſmo.

Cap. XXXII. Spaſmum certum eſt animalia ſuſtinere, quae neceſſitas his declaratur indiciis: ſubito concident, & articuli eorum extenſi ſunt, & toto corpore palpitant, aliquando etiam de ore ſpumam emittunt. Quibus eſcam dabis puſca nitroque conſperſam, cucumeris quoque ſilvatici pulverem, & nitrum tritum per ſeptem dies in potione dabis, ut purget. Sanguinis quoque marinae teſtudinis dimidiam cotylam, aceti tantundem, laſeris aliquantulum pariter miſces, & ſuffundis in nares. Utile dicitur, terga eorum oleo, & aceto, & nitro frequentiſſime confricari.

De epilepſia.

Cap. XXXIII. Quadam ratione lunari animalia, ſicut homines, frequenter corruunt, & intermoriuntur. Quorum iſta ſunt ſigna: jacentia contremiſcunt, ſalivae per os defluunt, deſperata pro morituris repente conſurgunt, & pabula appetunt. Cartilaginem naribus eorum digito tentabis, quanto frigidiorem inveneris, tanto plus caſurum ſcias. Si minus frigida fuerit, rarius cadet. Cujus iſta curatio eſt. De cervice ejus copioſum ſanguinem tolles, poſt quintum diem de temporibus, loco calido tenebroſoque conſtitues, totum corpus thermanticis confricabis unguentis, cerebrum quoque ejus & auriculas pice liquida cum oleo laurino admixto largius perunges, & mittes intrinſecus, caput etiam acuta vel cerebellari communies, potionem autem catharticam dabis ejuſmodi: ſileris radicis uncias duas, panacis radicis unciam unam, diagridii unciam unam, cum cucumeris ſilveſtris uncia. quae omnia bene trita commiſces, cum mellis ſextario uno decoques, ex quo cochleare plenum in aquae calidae ſextarium, & olei drachmas tres mittis & per os defundis. Caput quoque ejus ſaepius curabis. Radicem Dianariam, id eſt,

herbae Artemiſiae, in pulverem rediges, & per fiſtulam naribus inſufflabis. Radicem quoque laſeris tunſam ſi naribus defuderis, eadem ratione proderit. Si autem paſſio perduraverit, caput ejus ures, ut apioſo fieri conſuevit.

De eo, qui aquam revomit.

Cap. XXXIV. Animalia ſaepe aquam revoment, quam biberant. quae paſſio e nimia perfrictione deſcendit, cum ſtomachus paralyſin ex frigore ſuſtinet. Sed hac ratione curantur. Sanguis de cervice detrahitur, potiones thermanticae propinantur, unctionibus calidiſſimis armi pectuſque confricantur, purgatur per nares caput, & ſi neceſſitas poſtulaverit, etiam ſinapizantur.

De ſideratitio.

Cap. XXXV. Sideratitia jumenta dicuntur, cum venas vacuas percuſſerit frigus, aut aeſtus, aut impleverit cruditas, aut jejunia bulimum fecerint. Redditur enim ſtupidum animal, & titubans ambulat. Quod mollibus cibariis, lenibuſque potionibus curari oportebit ita: laſeris unciam unam, & heminam mulſae ſuccumque ptiſanae miſcebis. Et ſi ex frigore cauſa eſt, cum vino & oleo tepido dabis. Si ex aeſtu, cum roſato praebebis.

Si ex cruditate, abſtinebis a cibo. Si de bulimo, ciceres offeres largiores.

De percuſſo a ſole.

Cap. XXXVI. Sol quoque canicularis ardentior, animalia percutit in cerebro, quibus de temporibus ſanguis emittitur, & ſimili ratione curantur. His autem oſtenditur ſignis, quia dejectum caput portare coguntur.

De cruditate.

Cap. XXXVII. Cruditas jumentis generat aegritudinem, quae hac ratione dignoſcitur: modo in unam partem, modo in aliam ambulantes inclinant. Quorum iſta eſt medicina: ſanguis eis de cervice detrahitur, a potu & cibariis abſtinentur. Si aeſtas eſt, refrigeratorias accipiat potiones, non parum natura compellitur.

De bulimo.

Cap. XXXVIII. Bulimum animalia ſuſtinent frequenter ex fame, frequenter ex laſſitudine. Cujus iſta ſunt ſigna. Oculi interius fugiunt, incertus eſt viſus, corpus tremit. Qui hac ratione curandus eſt, ut primo omnium defricetur ex vino oleoque tepefacto, tunc panis mundi mollem partem vino infundes, [& cum eodem confricabis.] Si cylon feceris, per cornu digeres, & repa-

rabitur. Quod ſi permanſerit bulimus, ſimilae heminas cum ſextario vini infundes, & per cornu digeres. Quod ſi iter agens inciderit bulimum, ubi neceſſaria deſunt, terram faucibus infundes, aut offas facies, & per os degeres.

De anhelitu.

Cap. XXXIX. Quod ſi ex ánhelitu inflationes contigerint, cujus cauſae rationes reddi non poſſunt, puſcam calidam cum ſpongia cerebro ejus apponis, & pectori in aures ejus oleum laurinum mittes, frigidiſſimo loco eum conſtitues, nares quoque titillabis, ut frequentius ſternutet. Quo facto, ſtatim exhilaratur.

De aeſtu.

Cap. XL. Si aeſtuaverit animal & defectionem patietur, braſſicae folia cum apio contundes, & cum vini ſextario permiſcebis & per narem ſiniſtram infundis. Si vero fortius aeſtuaverit, petroſelini, daucii, ſilis Gallici, abrotani, ſpicae nardi, ſchinuantus aequis ponderibus tunduntur, & cum aqua mulſa data, aeſtum relevant. Quod ſi his ita membra defecerint, ut concidant, quibuſdam placet abſtineri eos a potu, & ſitientes in aqua frigida una hora ſtare, & continuo re-

parari. Alii dixerunt hordeaceam farinam cum vino per cornu faucibus infundi. Plerique experti ſunt, triticeam farinam cum aqua frigida datam continuo profuiſſe. Vel certe tria ova cruda cum pulegio & puſca, oleoque permixto, faucibus infundunt.

De paralytico.

Cap. XLI. Paralyſin ad ſimilitudinem hominum jumenta patiuntur, quae his oſtenditur ſignis: ambulabit pravus in latere ad ſimilitudinem cancri, cervicem incurvabit, ut ſolent habere, quibus fractae ſunt, rectos pedes mittere non poteſt. ſi coëgeris, parietibus ſe illidunt, cibum & potum non recuſant. Hordeum autem ipſius udum ſemper apparet. Hac ratione curabitur: ſanguis ei de temporibus parte contraria, non qua contractus eſt, tollitur. unctionibus thermanticis perfricatur, cerviceſque ejus conſtringuntur uſque eo, ut cratellis ex ligno appoſitis conſtricta cervice pravitas dirigatur. Loco autem calido ſtabulatur ſicut roboroſus. cui ipſae potiones dantur. Si parum in totum iſta medelarum adjumenta profecerint, cervices eorum uruntur, non qua contractus eſt, ſed ex parte contraria de cautere accipit palmas ab armo uſque ad cervicem auriculae,

& in tempore uritur ad menſuram ſemiſſis. In alia autem parte temporis quaſi ſtellam parvam cauterio facies, & in parte renum uſque ad mediam ſpinam virgulas dabis ſolemniter, & curaſti.

De intrinſecus rupto.

Cap. XLII. Jumenta nimio ſaltu, vel curſu aut ruina, cum aliquid ruperint, vulſant. quorum iſta ſunt ſigna: ſtranguriam patientur, exſcreabunt etiam purulentum, & quoties volutata fuerint, non revolvuntur, nec ſe excutiunt. Si recens ruptura fuerit, ſanguinem magis exſcreabit quam pus. Quae curantur glutinoſis & lenibus cibis. Talem etiam accipiunt frequentiſſime potionem. Thuris maſculi unciam unam, opii unciam unam, heliotropii unciam, quod intybum agreſtem vocamus, rutae unciam unam, quae omnia diligenter trita cum vino auſtero quatuor menſuras adjicies, & per dies ſingulos dabis ad cornu, donec quae intus rupta ſunt, glutinentur.

De inſania.

Cap. XLIII. Sed animal nonnunquam invadit inſania, ut praeſepium frangat, ſeſeque morſu laceret, impetus etiam in homines faciat, auribus micat, oculis erit, atten-

tis & ſplendidis, & ex ore egerit ſpumam, quem caute, ne medentem laedat, diligenterque conſtringito. Sanguinem ei de cervice & de cruribus trahito, rurſumque in tenebris contineto, donec appetat cibum. Cum coeperit ad patientiam revocari, ſuccum cicutae uno acetabulo, & aquae unam heminam admiſces, & per os defundis. Poſt rutam conterito, & ſupra cerebrum ponito, caputque lanata pelle conſtringito & curato, & cum profecerit, calide ſtabuletur. Talis quoque potio equis ſubvenit rabioſis. Baccas lauri novem, & allii purgati grana viginti & unum, diligenter conteres, & cum vino veteri candido per narem ſiniſtram injicies.

De pletura ex hordeo.

Cap. XLIV. Si animalia, dum ſudant, hordeum comederint, vel ipſum hordeum novum fuerit, quia vehementius calet, vel copioſius, quam oportet, otioſa paſcuntur, abſque dubio indigeſtio & pletura comitabitur. Quae paſſio his agnoſcitur ſignis: ſudabit, ligati erunt armi, ambulabit incertum. Sanguinem ei de cervice detrahes, aceto oleoque permixtis totum corpus diligentiſſime confricabis, levibus ambulationibus exercendum eſt, & ab hordeo penitus abſtinendum. Cui

ejuſmodi ſubvenit potio: braſſicae folia contundis, ſuccumque exprimis, & myrrhae pulverem, & parum liquaminis, & vinum vetus optimum miſces, quod per triduum per os defundes, ita digeſtio & ſanitas conſequetur. Aliquanti praecantatione tentant afferre remedia, quae vanitas ab aniculis ſolis diligenda eſt, cum animalia ſicut homines non inanibus verbis, ſed certa medendi arte curentur.

De paſſione pulmonis.

Cap. XLV. Pulmones ut integri praeſtant ſubſtantiam vitae, ita vitiati periculum afferunt mortis, quorum dolor manifeſtis declaratur indiciis: ſtertet, tuſſiet graviter, & exſcreabit purulentum. Si aegritudo longior fuerit, de prioribus claudicat pedibus, gravem foetorem naribus expellit, difficile ſe collocat, ſed febriens praeſepio incumbit. corruptum aſſellabit. Aliquando in corpore ipſius ſimilia furunculis tubercula naſcuntur. Quorum aegritudo difficilis eſt, ſed hac potione curanda: thuris maſculi uncias tres, hyſſopi uncias duas, folii unciam unam, mannae croci unciam unam, myrrhae uncias duas diligenter tundis & cribras, ex quo pulvere unum cochlear cum tribus ovis & aqua

temperabis, & diffundis per os. Si cibum non appetit, pro aqua lac caprinum miſcebis, & addito mellis cochleario propinabis. Succum quoque ptiſanae cum oleo roſaceo, & pulverem ſuperius comprehenſum cum ovis per os dabis ad cornu. Offas quoque ex duobus ſextariis farinae triticeae, & uno ſextario ervi pollinis facies, quibus admiſcebis ex ſupra ſcripto pulvere quinque cochlearia. Sed ſeptenas offulas diebus ſingulis digeras, quas quotidie ad ſubſtantiam dabis, donec cibos tentet appetere. Cui omnem eſcam propter faſtidium viridem oportet offerri, & contrario lenticulam cum tritico vel hordeo torrefacto, cum palea dabis, ut quidquid ex diverſitate ciborum voluerit, eligat. Lac tamen recens cotidie ei convenit dare. Deambulet primum, ubi coeperit convaleſcere ad exercitium revocandum eſt. Lac ſi defuerit, aquam, in qua ervum prius lotum die ac nocte permanſerit, dabis in potu. In cauſa pulmonum de cervice vel de palato his ſanguis aufertur, quibus nec faſtidium evenit, ſed fortiora ſunt corpora. Cineres quoque ulmi loti & infuſi aqua cum vino veteri optimo odorato heminas ſingulas miſces & dabis. Quod ſi vehementius vexatum aegritu-

aegritudine, tranſivit in morbum: radicis lentiſci drachmam, thuris uncias duas, myrrhae drachmam, ſuccari ſemiunciam, contere diligenter, & cum vino ſuffunde. Sunt & iſta remedia: uva alba in os equi frequenter exprimatur, ſemen radicis datur in vino, amygdalae frixae cum aqua offeruntur. Sed eſt alia efficacior potio: cardamomi uncias duas, caſſiae unciam, ſtoracis unciam unam, quae omnia, ſi validior & ſine febre erit, cum vino; ſi febriens, cum ſucco ptiſanae per os dabis.

De ejeronica, vel orthotonico, vel ortholiſtophico.

Cap. XLVI. Orthopnoicum jumentum his agnoſcitur ſignis: etiam ſi trahatur, ambulare detractat, anhelat graviter, frequenter ſuſpirat, ronchos ducit, ilia ſuſpendit, dum manducat, tuſſit. Ex quo vitio difficile liberabitur, licet in longum protrahat vitam. Pulmo enim eorum contrahendo ſe comburit, unde & macies cum morte inſequi conſuevit. In recenti tamen hanc curam feſtinanter adhibebis: ſanguinem de pectore detrahes, & mero oleoque permixtum atque calefactum perunges. Lixivium quoque cineris diligentiſſime cretum cum oleo optimo temperabis, & per nares diebus quinque continuis eidem

digeres. Potionem quoque dabis poſtmodum: ſinapis Alexandrini frixi, & ſulphuris vivi, & myrrhae, cardamomi ſpecies aequis ponderibus contundis & cernis, & cum melle optimo decoquis. Ex quo medicamento ad magnitudinem nucis cum vino nigro calido dilues, & quotidie per os potionabis. Alii vero myrrhae uncias duas, ſulphuris unciam unam, nitri ſemiunciam, picis liquidae puſillum deterunt, additoque melle & vino vetere odorato, candido, per nares ſaepius infundunt. Curabis autem ne algeat, temperabis exercitationibus ut ſudet: & non ſolum in potione, ſed etiam in foeno nitrum cum melicrato aſperſum ſemper accipiat.

De opiſthotonico, & empiſthotonico.

Cap. XLVII. Opiſthotonici quoque ſimilis paſſio declaratur. Orthotonicus, qui totus eſt rigidus, opiſthotonicus, cui in poſterioribus partibus morbus inſederit. Cujus iſta ſunt ſigna: aures rigidas habebit, collum extenſum, oculos minores, tenſa pellis in facie, labia gravia, ut oſcitare & aperire vix poſſit, cibum potumque faſtidiet, cauda rigida, greſſus incertus, membra diſtenſa, difficile progreditur, & frequenter in poſteriorem partem concidit, unde opiſthotonicus

nominatur. Quod genus paſſionis hieme curare difficile eſt, aeſtate autem, ſi diligentior fueris, obtinebis. Quae paſſio per aeſtatem his naſcitur cauſis, ſi jumentum ardentiſſimo fuerit ſole percuſſum, vel ſi in itinere priore claudicans pede, coactum fuerit ambulare vel currere, & vehementius ſudaverit, ex dolore, vel ſi armum laeſerit, vel ſupra ipſum jacuerit, ut armus indormiat. Hieme autem cum de itinere vel de exercitatione venerit, & cum ſudore ſteterit ſub divo in frigore, aut in loco (recenti) vel humecto aut marmorato, aut teſſellato, vel ſi frigore maxillae obdormierint, tunc iſta aegritudo contrahitur. Cui hac ratione tentabis ſuccurrere: adipis porcinae veteris libras duas, reſinae terbentinae ſemilibram, piperis triti drachmam, cerae libram, olei veteris ſextarios duos pariter decoques, & calidiſſime totum animal perunges. Multi ervum decoquunt, calentemque aquam capiti ipſius languentis imponunt. Alii in ſtercore ipſorum calido obruunt aegrotantes, ut languor exſudet. Plerique colligata jumenta commodum credunt arenis ſole ferventibus operire. Haec quoque potio traditur ſalutaris: piperis triti grana viginti, cedri pondus denarii,

nitri unciam unam, mixturae laſeris Cyrenaici globulum ad magnitudinem fabae, trita atque permixta, addita liquaminis floris hemina, & vini veteris [ſummi] ſextario bis in die per os digeres. Expertum dicitur, ſanguinem bubulinum calidum & fumantem, ſed moderate per cornu faucibus infundis. Quod ſi forte defuerit, thuris cribrati & ſalis triti ternas uncias cum vino optimo prodeſſe dixerunt. Calidis medicamentis animal expedit, dum ſanetur, perungi. Adipis quoque porcinae recentis coctae, quantum exiſtimaveris, cum oleo optimo & vino ſummo & melle commiſces, & ad carbones [ſemper] decoques, ac per nares infundes. Malagma quoque de calidis ſpeciebus in carbonibus cum oleo cyprino vel communi, ſed veteri, ſolvitur & perungitur. Poſt curam operitur ſagis, & in ſole calido exercetur a ſeſſore, trepidans dum ſudet. Poſt ſabanis validioribus abſtergetur, & denuo unctum operitur, pice quoque liquida admixto oleo perungendum, non tamen nimia pix ſit, ne corium laedat. Nonnulli jam validioribus de cervice ſanguinem detrahunt, Plerique in balneum ducunt, calidiſſimis potionibus curant, id eſt, laſare & cymino, aniſo, oleo,

baccis lauri, ex quibus quotidie aliquid cum vino miniſtrant. Unctionibus quoque iſtis utuntur: cerae libram, reſinae uncias quatuor, opopanacis uncias duas, medullae cervinae uncias tres, olei ſtoracini uncias tres, olei laurini uncias quatuor, quae omnia decoquunt, & in ſole aut in loco calido perungunt. Alia quoque unguenti compoſitio talis eſt: baccarum lauri ſextarium unum, cymini ſextarios duos, ſulphuris vivi uncias tres, reſinae unciam unam, galbani uncias tres, olei ſextarios duos, quae omnia decoques & uteris.

De lethargico.

Cap. XLVIII. Lethargici quoque jumenti iſta ſunt ſigna: Jacebit ſemper & dormiet, neque cibum appetit neque potum, cum excitatum fuerit, continuo aggravatur, & ſe projicit & maceſcit, & quamcunque ei dederis potionem, tanquam dormiens vix ſuſcipit. quod hac ratione curabis: ſubſternito in ſtabulo, ubi ſtat, ut bibat ibi. cui caput fomentabis ex calida pulegio decocta, poſtmodum perunges oleo cum adarce trito, ita, ut caput ejus & aures infundas, ea uſurus potione: camomillam Illyricam, (idem nos trace) & herbam Artemiſiam in aqua

decoquis, ex qua quotidie ei binas cotylas propinabis. cui & pedes priores frequenter fomentabis calida. Solet enim haec paſſio adſtrictius ad rectum pedem contingere. Eſt quidem periculoſa paſſio atque curatio; cujus iſta ſunt ſigna: oculi ejus lacrymabunt, quaſi lippiant, in praeſepio dormitans incumbit, a poſterioribus ambulans nutat, & totum gravatur. Cui ſanguinem detrahes de pede priori dextro, & de femore ſiniſtro, ex quo eum perunges. Herbam Artemiſiam contundes, & cribratam dabis cum lixivii ſextario, & olei cyathis duobus, per triduum. quarta die intermittes. Quod ſi cibaria non appetit, ervum mollitum ex aqua tepida [comedat, & aquam] bibat. Si minus profecerit, lini ſemen cum aqua ex olla decoques, & heminas ſingulas per dies ſingulos dabis ad cornu, addito melle, quantum ſufficiat. Quae potio etiam febricitantibus prodeſt. Lethargicum animal frequenti exercitatione prohibendum, conſtat a ſomno. Aſſidua quoque injungenda eſt deambulatio, ſi anteriores pedes ejus miſeris in fomentum. Nam furfures ſale & aceto permiſces, & calentes ungulis imponis. Farinam quoque triticeam cum tritis ſalibus & puſcae ſextario uno,

ſaucibus infundes, herbam Artemiſiam tunſam cum oleo & modico lixivio dabis ad cornu, abſtinebis ab hordeo, fabae ſolidae ſextarium porrigis, ut vigilet, donec duriores edomet cibos. de cervice ſanguinem ei detrahes. Depletum hac ratione curabis: afronitri uncias tres, gallae Syriaticae uncias duas, ſpicae nardi uncias duas, radicis capparis uncias duas, tunſa & cribrata permiſces, & terna cochlearia in ſextario aquae tepidae dabis in potu. Nunquam frigidam, nec nimium calidam, ſed tepidam ad bibendum ſemper accipiat. Aſſidue flagello excitandum aut voce, ut vitium timore deponat.

De morbo regio.

Cap. XLIX. Si quod jumentum morbum regium habuerit, his agnoſcitur ſignis: utrique oculi virides ſunt, & cervicem inclinatam habebit in dextra parte, & pede [dextro etiam] ſiniſtro videbitur claudicare. Cujus curatio eſt iſta: loco tenebroſo, ubi lumen videre non poſſit, clauditur, & operitur ſagis ita, ne oculi ejus aperiantur in die, oleo & vino tepido ungetur atque fricabitur. Lapides molares non minus pondera quinque in ignem imponuntur, animalis caput copulatur ad pedes, cum bene can-

duerint, ſub ejus naribus apponuntur, perfuſi oleo ſuffumigatur os, nares & oculi, ut morbi virus exſudet. quod per ſeptem dies continue eſt faciendum. Tali etiam ratione ſuccurrimus: ſanguine caprino & lacte ovillo, anagallico, coſto, oleoque pariter admixto potio conficitur, quae per dies duodecim datur.

De bili, id eſt, coleribus.

Cap. L. Sed interdum biles, quae cholerae appellantur vulgo, ſolent jumenta vexare. quae paſſio his declaratur indiciis: commovetur ac volutatur ut ſtrophoſus. Sanguinem de cervice emittis, daturus ejuſmodi continuo potionem: herbae trixaginis nigrae unciam ſemis, mannae ſuccari unciam unam, nitri uncias duas, altei uncias duas, vini optimi ſextarium unum, conteres, ex aqua mulſa heminam unam per ſiniſtram narem infundes.

De bili arida.

Cap. LI. Quod ſi aridam bilem habuerit, myrtum agreſtem cum vino contritam per narem dextram defundes, pro hordeo far triticeum dabis. Potionem ipſam temperabis ex aqua.

De coli paſſione.

Cap. LII. Coli paſſio graviſſimos crucia-

tus jumentis conſuevit inferre, ita, ut cardiaci aut ſtrophoſi eſſe credantur; ſed his agnoſcitur ſignis. Cum ſtat, repente concidit, ut arreptum putes, ſi ſatis ſuſpenſum fuerit, dolor ſubſequitur, & jacet nonnunquam: cum frigidam aquam acceperit, tremit, ſudat, anhelat. Cui hac ratione ſuccurritur: aniſi Pontici unciam unam, petroſelini unciam unam, foeniculi ſeminis unciam, piperis nigri uncias duas, marrubii unciam unam, abrotani unciam unam, anethi uncias tres, Leviſtici ſcrup. 4, centaureae minoris & majoris uncias duas, cametris ſemiunciam, eupatoris ſcrup. quatuor, gingiberis unciam ſemis, pulegii ſemiunciam, rutae unciam, apii unciam ſemis, pariter contundes & cernes. tunc mellis optimi pondera duo cocta & deſpumata cum omnibus miſces, ex quo medicamento ad magnitudinem nucis avellanae cum aquae tepidae ſextario dilues, & per os infundes. Certiſſima medicina eſt. Quod ſi dolor perſeveraverit, foeniculi ſeminis cochlearia quinque bene trita cum vino ſincero, ſed cibario, ſext. 1 dabis. Praeterea piperis aliquantulum, & pelliculam de ventre pulli ſiccatam in furno & tritam cum vino dabis.

De vomica.

Cap. LIII. Vomicae plerumque animalibus naſcuntur intrinſecus. Cujus paſſionis ſigna ſunt iſta: cum accubuerit, difficile ſurgit, os ei graviter olebit, incumbet in eo loco, a quo vexabitur, tuſſiet, & purulentum exſcreabit interdum. Turis uncias duas, ariſtolochiae uncias duas in uno cum vino tepefacto per nares degeres. Item ſulphuris vivi uncias duas, ariſtolochiae unciam ſemis, ſimiliter dabis. Cibo autem maxime ſuſtentandum eſt, ut habeat corporis nutrimentum. Et cum ruperit vomicam, cauteriis circa pectus aduris, ut facilius provocatus humor emanet.

De coriagine.

Cap. LIV. Paſſio, quam Graeci ecedermiam vocant, Latini coriaginem appellant. cujus iſta ſunt ſigna: maceſcet, & ſine febre non erit, corium illius adhaerebit coſtis, ſpina fit durior, in dorſo ejus nonnunquam furunculi exire conſueverunt: magis etiam, quam adſueverat, appetit cibos. Cujus iſta curatio eſt: thymum & ſales cum vino rubro conteris, & tubera, ſi qua in eo ſunt, confricas. Parabis etiam aliam unctionem: picem, ceram, reſinam cavealem, & thuris

pollinem ex oleo veteri temperabis ac decoques, totum animal confricando diutiſſime perunges. Sed parum eſt unctione corio mederi, niſi potionibus & intrinſeca curentur. Piperis albi triginta grana, myrrhae ſemiunciam, vini odorati veteris cotylam, olei viridis cyathum unum admiſcebis & per os digeres. Item faſciculos rutae viridis atque purgatae & opopanacis unciam unam in cotylam vini & olei viridis cyathum admiſces, & dabis in potu. Quod vitium ex perfrictionis injuria, aut ex coactione alicujus neceſſitatis deſcendit. Aliquanti ſuis non vetulae ſed novellae ſanguinem vino permixto ad cornu faucibus degerunt, ignorantes, ſi plus ſanguinis fuerit, continuo animal interire. Cautius eſt, hac magis potione curare: cepas germanas & ſemen rutae pariter admiſces & deteres, ex quo uncias tres cum vini cotyla per dies ſingulos dabis, uſurus curationibus, quae conveniunt roboroſis.

De ſtomachico.

Cap. LV. Syntexin animalia patiuntur & homines. quae valitudo his declaratur indiciis: cotidie tenuantur, & macie oſſa eminent, multum manducantia eſuriunt ſemper, quidquid invenerint, tentant fame cogente

corrodere, durum ſtercus emittunt, trahunt longam ac miſerabilem vitam, ut nec ſurgere valeant. ſed jacentia, fatigata, multumque manducantia fame moriuntur. Omnis enim eſca, quam ſumſerint, ad ſtercus, & omnis potus convertitur in urinam: nullus ex his ſuccus, nullum alimentum pervenit ad medullas. Propterea quod ſtomachus eorum nimio rigore perſtrictus, nec coquere poterit, nec epati aliquid propinare, in quo tota virtus ad nutriendum corpus per diſpenſationem ciborum, & ſanguis praeparatur. Tabeſcit ſemper, jecurque ejus minuitur ad ſimilitudinem arboris, quae radicibus ex majori parte praeciſis, cum a parvulis aliquamdiu ſuſtentata, portaverit frondes, celeriter exareſcit. Quorum manifeſto periculo hac ratione tentatur occurri: inter principia facies unctionem, cerae libras duas, reſinae terbentinae libram, medullae cervinae libram, axungiae veteris ſine ſale libram, propoleos ſelibram, iriſillyricae libram, ſamſuci libram, olei laurini, quantum ſatis fuerit, decoques carbonibus lentis, & ad ceroti mollitiem percolabis, cui adhuc tepenti miſces pulverem iriſillyricae & cretae Cimoliae, donec infrigeſcat, agitabis. Ex quo medicamento

totum jumentum perunges, & multorum manibus confricabis, donec caleſiat & ſudet. Quod interpoſitio triduo convenit fieri, ita, ut coopertum animal ſit, & cotidie paulatim exerceatur, ut digerat. Cui haec praeparabitur potio: abrotani uncias quatuor, ſantonici uncias quatuor, trixaginis uncias quatuor, chamaepityos uncias quatuor, gentianae uncias duas, murrhae uncias duas, opopanacis uncias duas, ejuſdem radicis, ſuccari ſemiunciam, rutae aliquantulum, omnia bene tundis & cribras. ex quibus duo cochlearia in vino veteri decocta cum ſucco ptiſanae, in quo acro decoctus eſt, admiſcebis. adjunges etiam ervi pollinis cochlearia duo, quae cum per novem dies continuos dederis, intermittis aliquamdiu, ut vires colligat & reſumat, & per ſingulas periodos alternis curabis. Nec ceſſabis, donec ſanitas redeat. Diebus autem vacuis offas ex farina triticea in lacte conſperſa ad ſubſtantiam degeris. furfures quoque triticeos & paleas dabis, hordeum non dederis, niſi fortaſſis infuſum, denegabis etiam herbam viridem, donec reparare coeperit corpus.

De icterico.

Cap. LVI. Icterici iſta ſunt ſigna: oculi

virides, de quibus profluet lippitudo, ad ſimilitudinem fabae: indureſcit corium, fit horridum pilis, inſequitur fatigatio, ambulans genibus claudicabit. His ſanabitur medelis: Panacis Syriatici & apii ſeminis ſingulas libras contundito atque cribrato, & cum mellis Attici libra miſceto, tunc aquae, in qua lupini crudi fuerint decocti, ſextario, ex medicamento ſuperius deſcripto, quatuor cochlearia miſcebis, & in potione dabis per dies quinque. Si tardius adjuvat, vini ſextarios tres in pultario novo, canini ſtercoris albi uncias tres admiſceto, & ponito ſub divo, ex qua potione quinque diebus per os degeres. Praeterea aquam, in qua ciceres decocti fuerint, & ſtercus caninum ſimili ratione praebebis.

De ſtropho.

Cap. LVII. Strophi diverſae cauſae & diverſae ſunt curae. cujus iſta ſunt ſigna: volutatur, patitur torſiones, ilia ſibi reſpicit, ſtercus durum aſſellat, terram pedibus tundit dolore cogente, intermiſſis horis refrigerationem ſentit & requiem. Hac potione curandum eſt: acori, aniſi, opopanacis, ſingulas libras pariter contundis & cernis, ex quo pulvere duo cochlearia in vini veteris

ſextario & olei pondo ſemis admiſces, & tepidum per os dabis triduo. Si ſtrophoſus fuerit, & non facit ventrem, caudam inter coxas ſuas mittet, & ad ventrem ſuum converſus attendet. cui pulverem de ſemine rutae ſilvaticae cum vino per os dabis. Praeterea cepas decem veteres, ficus ſiccae ſcrup. octo, nitri ſcrupulos quinque, ſtercoris columbini ſcrupulos quatuor, ex quibus, addita urina, collyria facies, & bina vel terna in anum immittes. Si vero fortius venter induruit, convenit adhibere clyſterium, ſed prius ventrem aqua calida perfovebis. Tunc ſuccum Cantabricum, in quo fuerint betae malvaeque decoctae, cum nitro & hemina olei, & columbini ſtercoris quatuor ſcrupulis, pronum conſtitues, & per anum injicies jumento, ita, ut poſt clyſterem inambulet aliquantulum. Alii fimum leporis cum novem cochlearibus mellis, & quindecim granis piperis addito caulium ſucco per os ſalubriter defundunt.

De dolore jecoris.

Cap. LVIII. Jecoris dolor ſolet infeſtare jumenta, cujus iſta deprehenduntur indicia: cibi faſtidium, potus appetentia, ventris inflatio, macies. Cui primo cremoris ptiſanae

ſextarium unum, cum olei roſacei tribus cyathis per os degeres. Si paſſio permanet, alia potione curabitur: apii ſeminis uncias tres, hyſſopi uncias tres, abrotani unciam unam, allii viridis, quantum ſufficit, vel ſicci paulo minus, ſi viridem abnegat tempus, ex vino optimo ad tertias decoques. per aliquot dies potionem dabis. Similis quoque hujus paſſionis eſt ratio. Sine febre enim animal non erit, nec facile cibum conficiet, teſticulus dexter tumebit & indureſcet. Cui iſta ſubvenit medicina: foenigraeci cyathos quatuor mittis in aquae fontanae ſextarios quatuor [i. grana triginta] & decoques ad tertiam partem. hemina per os data potione curabis. Nonnulli turis drachmas duas tritas cum vino, quantum ſufficit, miſcent, & inde totum corpus multorum perfricatur manibus, ſaccis cooperiunt, ut ſudet.

De inflatione ventris.

Cap. LIX. Inflatio ventris interdum jumenta non ſine dolore conturbat. Cujus paſſionis iſta ſunt ſigna: teſtes eorum ſudabunt, alternis pedibus terram tundunt, ſubito inde alterna parte ſe convertunt, caput ad ilia ſua ponunt, tanquam qui locum doloris oſtendant, gemitus interdum & tremor totius corporis

poris inſequitur. Hunc paulatim deambulare facies, manum unctam in anum mittes, & ſtercus extrahes. deinde ſale & melle miſtis in anum infundes, ut aſſellandi augeat voluntatem. Si hiems fuerit, oleo & pice liquida lumbos & auriculas illius ſaturabis, hanc daturus potionem: laurum viridem vel baccas ipſius, piper & cyminum, petroſelini & foeniculi ſemen, ſemen agrii & nitri, quae pariter admixta, tunſa & cribrata cum vino & oleo tepido, & calidae aquae parvula portione potionabis, & deambulare compellis moderate, donec dolor ceſſet.

De inteſtini vexatione.

Cap. LX. Inteſtini quoque vexatio, quod colon vocatur, & inflationes & dolores conſuevit inferre. quae his agnoſcitur ſignis: cum ambulare coeperit, prioribus pedibus tranſuaricat & dolore ſubglutit, & crebras deambulationes & calores ſtabuli, ſi diligenter etiam operiatur, diligere conſuevit. Cui per nares ſuffundes laſer Cyrenaicum in vino tepido ſolutum.

De tuſſi.

Cap. LXI. Frequenter omni genere deforme vitium, eo quod maximae animalium parti accidit, tuſſis eſt, quae interdum ſpon-

te deſinit, interdum medicamentorum ratione curatur, interdum inſanabilis penitus invenitur. Difficultas autem curationis emergit, quia cauſae, ex quibus tuſſis evenerit, a medentibus nec diſcernuntur, nec intelliguntur interdum. Quam paſſionem univerſis auctoribus evolutis, quanto crebrius accidit, tanto ſtudioſius credimus exponendam.

De tuſſi, quae venit, ſi quid faucibus haeſerit.

Cap. LXII. Exaſperatio aut injuria faucium graviſſimam commovet tuſſim, quoties aut pulvis, aut ariſta, aut os, aut ſurculus, aut lapillus, aut aliquid inhaeſerit gutturi. Quae res adeo periculoſa eſt, ut niſi celeriter ſubveniatur, animalibus per impatientiam doloris inſaniam generet. In ſole igitur diligenter inſpicito, ſi quid haeſerit, evellito. Ex tepida etiam, addito nitri pulvere, infuſa ſpongia tergito. Deinde oleo roſaceo tepido cum lana obturato locum, qui indignationem ſuſtinet. Poſt diem tertium lanam ejicies, eadem, ex qua calida fovebis, & tale medicamentum imponis. ſuccari ſcrup. quatuor, aluminis colati ſcrup. I ex tepido vino infundes, & ſic exaſperata ſanabis.

De tuſſi ex perfrictione.

Cap. LXIII. Ex perfrictione quoque naſ-

citur tuſſis; cujus iſta ſunt ſigna: cum tuſſierit, caput deorſum mittit uſque ad terram, & cum biberit, aqua ei per nares currit. Quam hac ratione curabis: machinam ori inferes, manum planam injicies, comperies in parte ſuperiore quaſi veſiculam, quam unguibus rumpis. Deinde tres pilulas bene contuſa axungia molliſſimas facies, quas in ſubtiliſſimo lomento, hoc eſt, farina fabacea, convolves, & per os digeres. Deinde per triduum venaculo & ſale perfricabis, & paſtillos cum ſpeciebus calidis & vino in potionibus dabis.

De tüſſi a colibus.

Cap. LXIV. Tuſſis a colibus ſi fuerit, his ſignis agnoſcitur: coles injuriae pleni ſunt ac tumebunt, dum bibunt, continuo ruminant. Ovum in aceto acerrimo mittis, reſolutaque teſta, ita, ut integra membrana permaneat, pice liquida perunges, & faucibus degeres. Poſt alumen, axungiam, ſalem, in vino conteres, offas facies, & ex melle dejicies, ita, ut aqua calida, & ſi facultas ſuppetit, cum eviſco decocta, aſſidue fomentare non deſinas. Hanc quoque potionem adjicies: myrrhae uncias duas, piperis albi ſemiunciam, nuclei pini purgati ſextarium

ſemis, uvae paſſae ſextarium ſemis, mellis uncias tres, paſtinacae unciam unam, cariottae viridis ſelibram, decoques pariter ex aqua, & addito vino tepido quinque vel ſex diebus potionare non deſinas.

De tuſſi ab interioribus.

Cap. LXV. Ab interioribus gravior & pene inſanabilis tuſſis eſt, quae hac ratione dinoſcitur: nares jumenti praecludes, ut ſpiritum reddere non poſſit, tunc ilia ei inſpicies, quae ſi ſpiſſis pulſibus duxerit, ſcito eſſe tuſſim ex cauſa jecinoris, pulmonis, vel praecordiorum, ſed recentem. Si lentis pulſibus ilia duxerit & ventrem, indicat tuſſim de interioribus, hoc eſt, de his locis, in quibus inteſtina jumentorum ligantur, quorum tenſione & injuria compelluntur tuſſire. Nam ſi curſu nimio vel latiore ſaltu convexata ilia fuerint, haec naſcitur cauſa. Ex nimio quoque aeſtu, vel intolerabili frigore interiora vitiantur, & faciunt tuſſicos. [Unde vulſi appellantur.] Sive igitur ex ſupra ſcriptis ſive ex aliis cauſis interioribus nata fuerint vulnera, etiamſi poſt ſanitatem duxerint cicatrices, ſtrictius tamen contrahendo ſe & aſperitatem faciunt, & aſſidua titillatione perpetuam excitant tuſſim. Quae cauſae leniſ-

ſimis medicamentis adjuvari vel ſuſpendi aliquatenus poſſunt, perſanari omnino non poſſunt. Hinc eſt, quod in herba viridi vel paſcuis vulſorum vitia celantur. Sed omni tempore haec compoſitio eſt ſalutaris: foenigraeci heminam, ſeminis lini heminam, traganti unciam unam, turis maſculi unciam unam, myrrhae unciam unam, ſuccari, ervi pollinis ana unciam unam tunſa & cribrata in calida infuſa permaneant, altera die ex aqua tepida ſingulas cotylas dabis ad cornu, cyatho olei roſati permixto, per plurimos dies. Ex qua compoſitione recens cauſa ſanabitur; vetus ſentiet levamentum. Ad quae vitia nunquam dederis auſteriorem potionem, ne exaſperet & decidat: ſed lenem & ſimplicem, & refrigeratoriam. Cavendum etiam eſt, ne in tali paſſione unquam ſanguinem detrahas. Plerique tracanton ex oleo dedere per biduum, tertio die decoctos raphanos atque contuſos propinarunt cum vino, refrigeratorium paſtillum addentes in aeſtate. Ad tuſſim diverſae ſunt potiones, quas proprie omnes inferere neceſſarium duximus, ut pro qualitate paſſionum, medentis arbitrio remedia commodentur. Farinae fabae frixae ſextarios duos infundis in paſſi ſextariis tri-

bus, & in mortario diutiſſime conteres. piperis triti grana triginta, ſepi hircini libras tres pariter admiſces, & omnia tuſa & cribrata per os ad cornu per triduum dabis. Nonnulli vero duobus ſextariis conditi fabae frixae heminam ante triduum fundunt, poſt deterunt diligenter, & aequatis partibus per triduum degerunt. Aliis placet farinae fabaceae ſextarium unum tribus ſextariis vini veteris infundere, additaque olei optimi libra pariter deterere, ac dare per cornu. Si tuſſis ex ruptura vel vulſione provenerit, anagallicum primo tundes, poſt herbam parietariam [pro duabus partibus] teneram admiſces, adjunctaque axungia veteri conteres diligenter, & paſtillos facies, quos impari numero & imparibus diebus cum reſoluto butyro ac melle diffundes. Ad levem tuſſim viatoria ſunt expeditaque remedia, porros decoquere, & cum herba parietaria bene tunſa miſcere, factiſque paſtillis in ovo reſoluto & oleo roſeo, nec non & paſſo & melle convolvere, & per triduum dejicere, ſuccum ipſius juris, in quo decocti ſunt porri, inſuper dare per cornu. Item laſer [id eſt, opium Cyrenaicum] ad magnitudinem fabae, cum vino veteri deteres & per cornu dabis. Tuſſi

& gravedini capitis medebitur oleum roſeum vel certe ſimplex, ſed viride cum aqua calida per narem dextram per triduum diffuſum.

De vulſis.

Cap. LXVI. Vulſis glutinare creditur, ſi draganti uncias duas pridie infundas in calida, foeni quoque Graeci heminam, lini ſeminis heminam, ſeparatim infundas, die poſtero in cacabo decoquas & pariter teras, poſt medullae cervinae uncias duas, ſepi hircini libram, radicis dracontiae unciam unam, gentianae unciam unam, centaureae unciam unam, ſepi taurini unciam unam contundes & illis, quae prius parata ſunt, addas: quae omnia in mortarium mittes, & diutiſſime conteres. Ad ultimum paſſi ſextarios tres, & aquam, in qua foenum Graecum vel ſemen lini fuerat infuſum, adjicies & decoques, ac per triduum ad cornu dabis. Graviter tuſſientes & vulſi hac potione recreantur: de maſculo pinguis porcinus acro decoquitur, donec omnis caro ſolvatur, abjectiſque oſſibus univerſis, cum jure, quo deferbuerant, & tribus ſextariis paſſi & ſextario ptiſanae rurſus in cacabum mittis. glutis taurinae ſemiunciam, aceti acerrimi hemina dimidia conjungitur; & fervet, ut q ılon fiat. traganti unciae tres,

lini ſeminis & foeni Graeci unciae ſingulae decoquuntur extrinſecus & teruntur: adjunges etiam medullae cervinae & ſepi hircini uncias tres. quae ad ultimum, cum omnia pariter calefacta fuerint & colata, facies potionem, ex qua per cornu dabis animalibus diebus ſeptem, aut novem: curaturus, ut tepefactam degeras, quae ne ſpiſſentur, adjectio paſſi, & aquae illius copia, in qua cocta ſunt ſemina, praeſtat liquamentum. Aliquanti caput agninum tam diu decoquunt, donec omnis compago ſolvatur, abjectiſque oſſibus terunt, adjectoque ad jus ipſius melle, diebus ſeptem ad cornu digerunt. Quod ſi tuſſis ex faucibus veniat, myrrhae uncias tres, cardamomi unciam unam, nuclei ſextarium, uvae paſſae ſextarium, deteres diligenter, additoque melle agitando lentis carbonibus decoques. cum intepuerit, paſtillos ad nucis magnitudinem facies, quos ternos cum butyro diebus quinque vel ſeptem degeres. Item ſi ex faucibus cauſa eſt, occiſum pullum palpitantem aperies, & tollis ejus ventriculum, quem cum ſuo ſtercore calentem & integrum in melle convolves, & per canalem degeres. Certiſſimum ac verum remedium eſt. Si exaſperatio gutturis move-

rit tuſſim, murrhae uncias duas, piperis uncias duas, ſeminis lini frixi & contuſi ſextarium, cardamomi ſemiunciam, uvae paſſae ſextarium, nuclei ſextarium, mellis pondo duo, diligenter trita commiſces ac decoques, paſtillos ad nucis magnitudinem facies, ternos in die degeres.

De tuſſi, quae ex humorum acerbitate generatur.

Cap. LXVII. Tuſſi, quae ex acerbitate humorum provenit, tali ratione ſuccurritur: in primis purgandum eſt corpus tuſſientis. Cucumerem itaque ſilvaticum vel radices ejus cum nitro Alexandrino conteres, adjunctoque vino vetere per os dabis ad cornu. Quae potio cum laxaverit ventrem, poſt diem tertium ſquillae validioris ſcrup. quatuor contundes, & optimi laſeris, quantum fabae patitur magnitudo, commiſces, vinique odorati ſextarium, & olei veteris libram addis, & cum diligenter omnia cribraveris, triduo per os defundes ad cornu. Iſtis quoque ſuffimentis non minus, quam potionibus adjuvabis: ſandarici uncias tres, aſphalti uncias tres, allii & ceparum uncias tres. quae cum pariter triveris, in tres partes aequaliter divides, & per triduum cooperto ori vel capiti ſubjectis carbonibus ſuffumiges, ut odor

impleat nares. cujus tamen oculos prius ligabis, ne medicamenti acerbitate laedantur. Herbae quoque marrubii faſciculum, quam magnum volueris, deteres, & cum ovo & vino ſuccido admiſces; addita adipe cervina, vel ſi defuerit, vervecina cum cera reſolvis, & cum tepida ad cornu degeris. Graviſſimae ſubvenit tuſſi, ſi pilulas cypreſſi decoquas, & purges diligenter, addita axungia, & anagallico, & foliis tenerioribus herbae parietariae, contundas in pila, & paſtillos ad nucis magnitudinem facias, quos quotidie impares cum melle & oleo & vino paſſo, ovis intinctos dejicies. Si placet, pro pilulis etiam folia cypreſſi contuſa miſcere cum omnibus ſupra ſcriptis, potes liquidiorem facere potionem, & dare per cornu. Ad omnes tuſſes talem dedere plerique potionem: draganti, myrrhae, ſpicae nardi ana unciam unam detrivere ſollerter, & cum duobus ſextariis paſſi per triduum diffudere.

Ad tuſſim ſiccam vel ad ſuſpirium, & arteriam exaſperatam.

Cap. LXVIII. Ad arteriam exaſperatam, & ad ſpaſmum: hyſſopi libram, foeni Graeci ſelibram, ſeminis lini, tracanti, anagallici, rutae viridis ſingulas ſelibras, ſalis

heminam dimidiam conteres, & uſque ad tertiam decoques cum paſſo, tuſſienti per triduum, vulſo per novem dies dabis. Alii petroſelini Macedonici unciam unam ſemis, dauci unciam unam myrrhae, ſpicae nardi, coſti, tracanti, ſingulas uncias, prius in mulſa tepida diffuſas, acori, piperis, ſuccari ana unciam unam, guttae Ammoniacae uncias duas, caſſiae unciam unam, pariter deterunt, paſtillos ex mulſa faciunt, poſt cum paſſo dejiciunt tedianti. Ad tuſſim veterem & ad ſuſpirium, vel anhelitum & ad ſynanchen mox dederis ſtoracis rubeae uncias tres, myrrhae trogloditis uncias duas, opopanacis uncias duas, iriſillyricae uncias duas, galbani uncias duas, reſinae terbentinae uncias tres, herbae ſymphoniacae unciam unam, pariter commiſces & deteres, paſtillos facies cum melle. Praeterea axungiae libram ſemis, Caricas quindecim, pineam combuſtam, & in pulverem redactam, liquaminis optimi heminam, mellis libram cum cauliculis excoctis, offas faciunt, & cum paſſo degerunt. Aliquanti hederae folia, item populi albi folia, aequo pondere deterunt, & cum vino albo per nares defundunt. Alii rutae folia cum melle deterunt, & cum vino optimo per na-

res defundunt. Alia: Cucumeris ſilvatici folia foeno miſcent, radicemque ipſius contundunt, & cum lini ſemine & hordeo commixta offerunt. Experimento probatum eſt tuſſim ſuſpiriumque ſanare, ſi ſulphur vivum & roſmarinum cum melle & vino veteri per ſiniſtram narem degeras. Aliquanti panacis radicem detritam cum vini optimi hemina & tribus cyathis olei, per cavernas naris ſiniſtrae infundunt. Praeterea roſmarini ſcrup. quatuor, myrrhae ſcrupulos duos, cum vini veteris ſextario, olei hemina, per nares triduo defundunt, ita, ut in die detur hemina. Anethi acetabulum, iriſillyricae acetabulum, rutae ſcrupulum unum, olei heminam dimidiam per os digerunt. Suſpirium quoque ac tuſſim relevat, ſi radicis mori ſcrupulum unum, herbae heliotropii uncias tres, diligenter conteras, & cum hemina vini candidi per os defundas. Recens quoque tuſſis experimento curationis ſedatur: lentis ſextarium ſemis emolis, farinamque molliſſimam facies, ex qua ſingulas heminas cum ſingulis heminis aquae per os per triduum degeres. Vetus autem tuſſis aboleri creditur, ſi cyathos tres ex ſucco porri cum hemina olei pluribus diebus per fauces defundis. Tuſ-

ſientes ac vulſi hac potione curantur: panacis radicis uncias duas, ſulphuris vivi unciam unam, thuris maſculi uncias duas, myrrhae troglodytis unciam unam commixta in pulverem rediges, ex quo duo cochlearia cum duobus ovis, addita vini veteris hemina, diebus quinque vel ſeptem per os dabis. Expertum dicitur, ulmi cinerem leviſſimum, id eſt, favillam aqua tepenti permiſcere, & olei boni aequam menſuram addere, junctiſque tribus ovis, diebus, quot volueris, dare per fauces.

Ad vomicas & tuſſim.

Cap. LXIX. Validiſſima contra tuſſim & vomicas compoſitio eſt: ſucci marrubii expreſſi heminam, Caricas ſiccas XXV, mellis Attici vel cymini ſextarium ſemis, in olla nova ad medium decoques, poſt myrrhae troglodytis uncias duas, dauci unciam unam, caſſiae fiſtulae unciam ſemis, cinnami ſemiunciam, thuris maſculi unciam, ariſtolochiae uncias duas, opopanacis unciam, iris illyricae unciam ſemis, radicis panacis unciam, univerſa conterito atque cribrato, & ſupra medicamentum, in quo mel & ficus coxeris, mittito, & ſtudioſe agitans fervere facito paulatim carbonibus lentis, poſt in pixidem plumbeam vel ligneam condito, ex

qua bina cochlearia cum hemina vini per os quotidie degeres. Vulſis vel tuſſientibus prodeſt ſingulos ſextarios lentis, foeni Graeci & lini ſeminis frigere ſeparatim, & pulverem facere, & de ſingulis ſpeciebus ſingula cochlearia cum ſucco anagallici, & ſucco plantaginis, quantum volueris, addito vino, per os dare.

De diverſis potionibus vulſorum & tuſſientium.

Cap. LXX. Ut diverſae cauſae ſunt, ita & difficiles curae. Quapropter ſtudioſe, quae experimentis noſtris vel aliorum probata cognovimus, intimamus. Ad unum itaque animal talis potio praeparatur: fabae frixae ſextarium ſine ſale cum aqua decoques, quemadmodum hominibus conſuevit apponi. Praeterea foeni Graeci ſextarium ſeparatim mittis in cacabum, & cum fervere coeperit, primam aquam fundes, poſt addis aquae ſextarios quinque, Caricas viginti, liquiritiae uncias duas, tantum ferveat, donec quatuor ſextarii remaneant, tunc fabam iſtam coctam & foenigraecum cum Caricis vel liquiritia in mortario diligenter deteris, addis inſuper butyri, ſepi hircini ana uncias duas ad calorem diligenter reſolutas. quae cum omnia miſcueris, addito jure, in quo foenum Grae-

cum decoxeris, tepefacta, per cornu plus quam ſingulas heminas diebus ſingulis faucibus digeris. Quod ſi ſpiſſiorem videris potionem, tantum paſſi addis, ut poſſit per cornu exire. Barbarorum uſus adverſus tuſſim invenit ſalutare remedium. Radicem herbae, cui nomen eſt inula, quam Campanam plerique appellant, colliges, in umbra ſiccabis, poſtea deteres, in pulverem rediges, ex quo terna majora cochlearia in ſingulos ſextarios vini veteris pridie infundis, & cum bene agitaveris, claudes, ne odor herbae ſalutaris exhalet; per os triduo, vel quot volueris diebus, degeres. Item alia: lentis Alexandrinae, foeni Graeci, lini ſeminis, heminas ſingulas decoquis, addiſque ei traganti unciam ſemis, pridie in tepida infundis, & anagallici uncias tres diligentiſſime reſolutas, quae cum omnia in mortario triveris, in cacabo novo cum tribus aquae ſextariis decoquis, exinde tertiam partem cum ſextario paſſi tepidum per os dabis triduo continuo. ſanare creditur vulſos. Si jumentum ex vulneribus faucium tuſſis urgebit, iriſillyricae unciam unam, piperis nigri ſemiunciam, ſuccari ſcrup. unam, myrrhae troglitis ſemiunciam, thuris pollinis ſemiunciam, traganti

prius infuſi & triti unciam unam, ova quinque cum paſſi ſextario commiſces, & triduo per fauces degeres ad cornu. Poſt mel, butyrum, axungiam, ſalem & piculam commiſces, offas facies, & in paſſo intinctas degeres. Si ab internis intuſſierit, ſucci ptiſanae heminam, defruti cyathum miſces, & per triduum dabis. Si gravius tuſſierit animal, fabae frixae & coctae ſextarium, ſevi hircini uncias tres, allii capita tria pariter decoquis, & in mortario deteris, & cum paſſo dabis. Curat autem vulſos & ruptos: foeni Graeci ſextarium unum, cum viginti Caricis, faſciculo apii, & faſciculo rutae in aqua ad medium decoquis, ita, ut poſt modum traganti reſoluti unc. tres, & anagallici contuſi unc. tres, & allii tres addantur, & omnia conterantur, offuliſque ad nucis magnitudinem factis, ternae, quinae, ſeptenae per triduum degerantur.

De ſcabie.

Cap. LXXI. Scabies jumentis deformem paſſionem, & interdum periculum generat. Contagioſa namque eſt, & tranſit in plures. Cui naſcenti medicamentis non oportet occurrere, ne praecluſa cute in viſceribus reſidens convertatur in morbum. Sed ut eru-

perit

perit foras, primo purgatio ventris adhibetur, ſi pulverem ex cucumere ſilvatico cum vino faucibus animalis infundis, vel certe, ſi radicem conciſam copioſe cum hordeo ſubminiſtres. Quod cum ex ratione proceſſerit, interpoſito triduo, aliquantulum ſanguinis, ſi caput & collum ſcabies infeſtat, de cervice detrahes. Si vero ſcapulae vel armi, aut pectus in cauſa eſt, de brachiolis ſanguis emittitur. Cum ſpinam vel lumbos aut coxas papulis aeſtuans prurigo pervaſerit, de femorum venis ſanguis emittitur. Aſphaltum, ſulphur vivum, picem liquidam in butyrum aequis ponderibus pariter deteris, & in ſole diutiſſime confricans totum jumenti corpus perungis. aceti acris ſextarium, piculae uncias quatuor, cedrinae uncias quatuor pariter decoquis, ſcabioſum animal ex lotio humano & calida permixta diligentiſſime perfricaturus, tunc penicillo in fuſte ligato medicamentum inducis in ſole aſphaltum & ſulphur aequaliter conteris, addita adipe porcina, & olei veteris tantundem, quae cum decoxeris, perunges in ſole. Adipis libram, ſulphuris vivi uncias duas, bituminis unciam unam, olei ſelibram, picis liquidae cyathos duos, omnia conteris & de-

coquis, & perungis ſicut ſupra ſcriptum eſt. Lotii veteris humani, faecis ſcrup. quatuor, ſtercoris ovilli ſelibram, olei heminam, ſulphuris vivi uncias tres, picis liquidae cyathos tres, omnia contere & decoque, & in ſole calido animal ſemel in die perunge. Bituminis pondo duo, ſulphuris vivi ſelibram, cerae libram, mannae thuris ſelibram commiſces in oleo, in quo prius faſciculus anchuſae decoctus eſt, & perungis in ſole. Alia: ſi minus habeat integras vires, ranas in aqua decoquis, unctumque earum colligis, & cum polline lenticulae, adipe & oleo permiſces, tepefacto perungis. Item alia: cucumeris ſilvatici radices lavas & tundis, in cacabo novo cum oleo, quantum ſufficit, decoquis & uteris. Sulphur quoque cum vino decoctum ſimiliter juvat. Si vetuſtate ſcabies occalluit, prius obradenda ferro, vel teſtis ad vivum eſt, inſuper humano lotio cum aqua marina vel ſalſa mixto confricandum eſt. poſt ſulphuris, bituminis, picis liquidae, axungiae veteris, ſepi caprini, cerae, aluminis ſpiſſi. ſingulas libras contundis, miſces & decoquis, & ſic animal perungis in ſole. Folia rhododafnes cum oleo vetere decoques, addita pice liquida, & aceto, & cera. Cer-

tum eſt de experimento remedium. Memineris tamen in omni unctione, contra pilum jumentum in ſole diutiſſime confricandum.

Si animal foeno malo laedatur.

CAP. LXXII. Vitiatum aliquo caſu vel mucidum foenum ad ſimilitudinem veneni animalibus nocet, quorum iſta ſunt ſigna: oculos habebunt vagos & ſemper micantes, ipſe gradus eorum erit incertus. His de matrice auferendus eſt ſanguis, de brachiolis flebotomandi ſunt, & potionandi [ita,] Caricis in vino odorato decoctis, rurſum detritis: abſtinendi ab hordeo & foeno: dandae etiam diureticae potiones.

Si hordeo malo laedatur.

CAP. LXXIII. Simili obſervatione curantur, quae nimio hordeo aut malo laeduntur. Sed haec etiam in aqua frigida adverſus torrentem diutiſſime detinentur. Utrique remedium eſt, pelliculam de ventre pulli ſiccatam fumo deterere, additiſque octo ſcripulis piperis, & quatuor cochlearibus mellis, & uncias pollinis ex thure cum ſextario vini veteris tepefacto per os dare.

Ad faſcinum.

CAP. LXXIV. Faſcinatum animal triſte eſt, gravatur inceſſu, maceſcit, & niſi ſub-

veneris, incidet in morbum. Bituminis igitur & ſulphuris parum cum granis lauri ex aqua defundis per nares. Praeterea coriandrum vel ſemen ipſius cum ſulphure & teda carbonibus circumferes, ex aqua ferventi animal conſperges, ſuffumigabis. Univerſis quadrupedibus remedium praeſtat iſta ſuffumigatio, curat, atque morbis reſiſtit.

Remedium contra omnes morbos.

Cap. LXXV. Adverſus univerſas infirmitates & morbos equorum vel boum, ubi primum coeperint aegrotare, potio iſta ſuccurrit: radix ſcillae, radices populi, quae graece appellatur rhamnos (nam eſt fuſcior & nubellula) & ſales communes, quantum ſufficit, mittes in aquam, eamque animalibus uſque ad ſanitatem dabis in potu. Quod ſi deſperatas valetudines praeoccupare volueris, ne unquam accidant animalibus tuis, incipiente vere hanc illis praeparabis potionem, & per quatuordecim dies continuos dabis in potu.

Si animal laedatur, dum accipit potum.

Cap. LXXVI. Oſtendendum autem eſt, potiones ipſas oportere cum ratione defundi; ſiquidem frequenter evenit, ut, dum animalia potionantur, tuſſiant, ſudent graviter, &

tremorem muſculorum omnium patiantur, ſollicent etiam & ſubmiſſo capite ſe ſuſtinere vix poſſint. Quod accidit, ſi, quando per imperitiam [artis] dantis, potio in arterias & ſpirituales partes pulmonis reſilierit. Unde fit & periculum praeſens. Quare obſervandum eſt, ne tuſſienti jumento & pendenti adjicias potionem, ſed ſtatim [eum] ſolvas, paululumque deambulet, & magis ei alia potione ſubvenias: aquae tepidae oleum roſatum commiſces & agitas, & per os ſaepius dabis. Puſca quoque puleiata nares ejus fovebis, & emendabitur culpa. Obſervandum quoque eſt, ut ſubtracto hordeo & negato potu digerat animal potiones.

Si animal a venenatis beſtiolis mordeatur.

Cap. LXXVII. Plerumque a nocivis animalibus, id eſt colubris, ſcorpiis, phalangiis, & muribus caecis animalia feriuntur, & in periculum veniunt. Cujus iſta ſunt ſigna: faſtidium ciborum, pedes trahuntur, & cum producuntur, ſuccumbunt ad ſingulos greſſus, per nares defluit ſanies, gravedo naſcitur capitis, ita, ut dejiciatur ad terram, ad ſurgendum vel incedendum deficiunt corporis vires. Generaliter curatio iſta ſuccurrit: locus, qui percuſſus eſt, ante omnia fumigandus eſt ſuc-

cenſis teſtis ovorum gallinae, quae prius infundes in aceto, addito etiam cornu cervino vel galbano. Poſt ſuffimentum loca ipſa ſcarificabis, & ſanguinem ex his emittis, vel certe candenti ferro comburis loca, quae venenata peſtis attigit. Obſervare autem debes, ne aut ſupra articulos aut nervoſis in locis in quacunque paſſione unquam cauterium imponas. Aduſtis enim nervis vel articulis, perpetua debilitas conſequetur. Sed diligenter conſidera, ut aut ſuperius aut inferius puſillum, quam nervi aut articuli ſunt, cum neceſſitas fuerit, apponas cauteria. Animal autem, quod venenata beſtiola tetigerit, expedit ut ſudet, & calidis coopertoriis involutum deambulet, & farinam hordeaceam in cibo ſumat, additis frondibus fraxineis & vitibus albis. In plaga autem mel Atticum vel cyminum in vino veteri mixtum, calefactum oportet imponi. Nonnulli ſtercus ſuillum recens & mel Atticum cum vino miſcent, & calefactum quaſi cataplaſma inducunt, addentes urinam humanam.

Si bupreſtem comederit animal in foeno.

Cap. LXXVIII. Equus ſi bupreſtem comederit in foeno vel in pabulo, haec ſigna ſtatim ſequuntur. Venter ei inflatur, a cibis

reſilit, & ſtercora minutatim & frequenter reddit; qui ſtatim ſternendus eſt & cogendus ad curſum. Poſt ei vena tangenda eſt de palato leviter, ut ſanguinem ſuum defluentem transglutiat, aſſidue deambulet, triticum cum paſſo infuſum, & porros adferes ad cibandum. Vinum autem tepefactum cum uva paſſa diligenter contritum ad cornu dabis eidem in potu.

Si vipera percuſſerit animal.

Cap. LXXIX. Vipera ſi momorderit jumentum, ex morſu ejus pus conſuevit exire. Nam ſi praegnans erit, totum rumpitur corpus. Ad morſum tamen viperae, vel phalangii, aut muris aranei, commune remedium eſt, terram formicarum cum vino miſcere & dare per fauces. Vel certe de ipſa terra frequentiſſime vulnera confricare. Ad quas cauſas etiam terra talparum creditur poſſe prodeſſe. Quod ſi in itinere aut in locis, ubi deſit copia fomentorum, neceſſitas ipſa contingit, piperis grana triginta cum ſextario vini veteris tepefacto faucibus degeres. & herbam thymum tritam cum vino ſi dederis, prodeſſe creditur. Morſus viperae vel cujuſcunque ſerpentis oſtenditur, ſi humor putidus de plaga incipit currere. Praeſens reme-

dium eſt, ſi haedum, vel gallum, vel agnum in recenti occideris, & calentes pulmones ejus cum ſanguine, vel corde, vel jecore vulneri appoſueris, diligenterque conſtrinxeris, ut omne virus educat: daturus continuo potionem: acori Pontici ſemiunciam tritam cum vini veteris ſextario, ſalis triti heminam pariter miſces, & tepefactum faucibus degeris. Si perſeverat tumor, vitem albam ſilveſtrem copioſe comburito, & ex cineribus ejus lixivium facito, & in potionem triduo ad unum ſextarium dato. Cinerem quoque ipſum cum aceto in modum cataplaſmatis vulneri imponito. Si nihil profecerit, cauteriis urito, uſta ſolenniter curato. Farinam quoque hordeaceam cum vino & ſale, oleoque decoctam in cicatricem oportet imponi.

Si araneum comederit.

Cap. LXXX. Jumentum ſi in pabulo araneum comederit, haec erunt ſigna: totum corpus tumebit, ſed circa auriculas, & oculos, & nares inflatio cum indignatione major apparet. Cui hac ratione ſubvenis: de palato ſanguinem tolles, eumque exceptum cum ſextario aceti & hemina ſalis miſcebis, & circa plagam vel loca tumentia perunges, diligenterque operies, ut ſudet. Hac ratione ſanabitur.

Si phalangius percuſſerit animal.

Cap. LXXXI. Si phalangius jumentum percuſſerit, his apparebit indiciis. Stat ei veretrum prae dolore, & videbis velle mingere. Cui iſta ratione ſubvenies: piperis unciam unam, pyrethri unciam, uvae ſilvaticae unciam, terito, & cum vino veteri per fauces dato.

De mure araneo.

Cap. LXXXII. Mus araneus peſtis venenata, & tam equis quam bobus noxia. atque ideo, cum captus fuerit, merſus necabitur in oleo, ibique in putredinem vertitur, ex quo medicamento, cum animal mordetur, plaga linitur, & curatur animal. Vel ſi inventus non fuerit, cyminum tritum cum pice liquida axungiaque miſcetur, ad ſpiſſitudinem malagmatis coquitur, impoſitumque a periculo liberat & ſanat. Quod ſi in ſuppurationem fuerit plaga converſa, lamina ferrea candenti aperienda eſt, & quidquid vitioſum eſt, inurendum, atque ita pice liquida vel oleo curandum. Ne autem mus araneus animal mordeat, ipſum animal vivum de creta circumdabitur, quae cum induraverit, ſuſpenditur in collum, & non contingetur a morſu. certiſſimum eſt. Adverſus morſum

comprobatur allium tritum cum nitro, & ſi nitrum defuerit, cum ſale & cymino permiſcere, atque ex eo pulvere loca, quae morſu contacta ſunt, confricare. Quod ſi eruperint vulnera venenata, hordeum combuſtum in pulverem rediges, & diluto aceto vulneri inſperges, & hac ratione ſola curabis. daturus potionem, pollinem tritici, hordeum, cedriam, & vini ſextarium per fauces degeres. Quod ſi praegnans mus araneus fuerit, qui percuſſerit, his agnoſcitur ſignis: puſtulae per totum corpus exeunt; ſed ſimili, ut ſupra ſcriptum eſt, ratione curabitur.

Ad ictum ſcorpionis.

Cap. LXXXIII. Scorpius ſi jumentum percuſſerit, his agnoſcitur ſignis: Genua contrahuntur, claudicat, non manducat, de naribus fluent pituitae virides, ut accumbit vix reſurget. Simili ratione curatur ſicut ſerpentis ac viperae morſus: ſtercus tamen aſininum velocius in plagam oportet imponi.

De canis rabidi morſu.

Cap. LXXXIV. Canis rabioſi morſus & jumentis & hominibus exitium inferre conſuevit, uſque eo, ut ipſos, qui contacti fuerint, hydrophobos faciat & convertat in rabiem. Qui hac ratione curantur: locus, qui morſus eſt, ferreis, vel quod utilius eſt, cu-

prinis cauteriis urito, in loco tenebroſo eum conſtituito. Sic etiam eum adligabis in tenebris, ne aquam videat. Quod ſi canem ipſum occidere poteris, jecur ejus decoctum dabis ad manducandum, vel detritum faucibus degeres. Foeni quoque flores combures, & cum axungia veteri deteres, & ad morſum appones. ſalutare remedium eſt. Sed ſpecialiter prodeſt, ſi radicem cynorhodon, id eſt, herbae, quae appellatur roſa canina, effoderis, & lotam prius atque contuſam diligenter, ſive homini ſive animali, quod rabioſus canis momorderit, in plaga appoſueris, contritamque cum vino veteri propinaveris quotidie ad bibendum. Hac enim ſola ratione nec hydrophobus fiet, & imminens diſcrimen evadet. Canis rabidi morſibus ſubvenit, ſi tres ſcrup. nitri, Judaici bituminis ſcrupulum unum, tritum cum hemina vini veteris tepentis triduo per os degeras. Sambuci quoque grana vel ſuccum de foliis aut de cortice exprimes, & cum vino veteri dabis in potu. Sed tunc efficax eſt haec potio, ſi de eo ſambuco dederis, quod non in terra, ſed in alia arbore fuerit innatum.

Si animal comederit ſtercus gallinarum.

Cap. LXXXV. Si fimum gallinarum animal in hordeo comederit, vel foeno ſumſerit,

quaſi a venenatis beſtiis percuſſum cruciatur continuo, internorum dolor & inflatio ſubſequitur, ad ſimilitudinem quoque ſtrophi & volutatio ac tuſſis aſperrima. Adverſus quam neceſſitatem, apii ſeminis deteris uncias duas, & cum vini veteris ſextario & hemina mellis temperas, & per os defundes, & tam diu deambulare compelles, donec potio ventrem moveat. Quod ſi nimius dolor etiam abroboratio fuerit ſubſecuta, baccarum lauri libram, nitri ſelibram, aceti ſextarios duos, olei ſextarium, diligenter trita permiſces, & ad focum calefacies, & in loco calido per triduum unges, & contra pilum diligenter fricabis, certiſſimum daturus ex ſudore remedium. Adverſus hujuſmodi caſum phyſicum remedium experimenta docuerunt: pullum ſi occideris vel gallinam, ventremque ejus crudum, & adhuc calentem cum ſtercore ſuo equo vel mulo involutum melle digerere per fauces. Optimum creditur: tres pilulas gypſi cum vino veteri deterere, & tepidum per os dare, eadem optime ſanare firmatur. Lixivium quoque de arbore ulmi, vel cujuſcunque generis ligni cinerem, dummodo bene cretum, cum oleo miſcere, ac liquidum & tepidum defundere per fauces, phyſicum & ſalutare laudatur.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE

LIBER QVARTVS

Praefatio

Solennis excuſatio negligentium eſt, diſpendia ex diſſimulatione venientia Deo imputare vel caſibus. Minus namque peccare ſe credit ignavia, ſi id, quod ipſius culpa accidit, ad poteſtatem incipiat deferre fortunae. Sic de aegrotantibus dicitur morituros, & ſi medicina ceſſet, evadit. Cui diſputationi, quia non ſolum iners, ſed etiam impia eſt, non libenter aſſenſerim. Malo enim nihil expertum relinqui, quam ſi quid calamitatis evenerit, avaritiae vel diſſimulationibus imputari. Sed fortaſſe aliquando vera [illa] videantur in homine, qui divina providentia ac diſpoſitione fatorum creditur regi. Animalia vero, cum quibus divinitas nihil dignatur habere commune, niſi homi-

num ſtudio impenſiſque curentur, abſque ambiguitate depereunt. Quid enim jumentis ſpei ſupereſt, quae divinitas fovere reſpuit, ſi hominum medela ceſſaverit? Saepe accidit, ut neglectis animalibus, quae primo cum perirent morbo, contactu creſcens peſtilentia greges integros perimat, quum polluta a languidis paſcua, infectique fontes, ita nocent, quaſi in venena vertantur. Poſtremo aegroti odor cum ſanorum impleverit nares, ipſo foetore viſceribus inſeret morbos. Sic ad pullos mors a matribus corrupto lacte tranſmigrat. Sic in numeroſis ſtabulis, quamvis vile jumentum, ſi contagioſam ſemel ſuſceperit paſſionem, veloci tranſitu pretioſa quoque jumenta conſumet. Sed adverſum omnia diligentia, ſtudium, herbarum poteſtas, curandi ſcientia, prodeſſe conſuevit. Sicuti medicorum prima doctrina eſt humani corporis partes organorumque cognoſcere, ita neceſſarium Mulo medicis, de oſſibus, de nervis ac venis jumentorum univerſa perdiſcere. Neque enim curare rationabiliter poteſt, qui qualitatem rei, quam curat, ignorat.

CAPVT I.

De numero & poſitione oſſium.

IVMENTVM igitur habet in capite oſſa duo, a fronte uſque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo, dentes quadraginta, id eſt, molares quatuor & viginti, caninos quatuor, rapaces duodecim. In cervice autem ſunt ſpondyli ſeptem, ſpatulae renum ſunt octo. a renibus uſque ad anum ſeptem, muſcarium habet commiſſuras duodecim. In armis prioribus ſunt regulae duae. ab armis uſque ad brachiola duo. A brachiolis uſque ad genua duo. In genibus paraſtaticae duae. a tibia uſque ad articulos duo. Baſes quae appellantur, numero duae. Uſque ad pumices ungulae oſſa minuta ſedecim, in pectore unum: coſtae tamen in interioribus triginta ſex. Item a poſterioribus a cumulari uſque ad molaria duo; a molaribus uſque ad vertebras duo, coſtales duo. Ab acrocoleſio uſque ad gambam duo; a gamba uſque ad cirros tibiales duo, minuta uſque ad ungulas ſedecim. Et ſunt oſſa omnia centum ſeptuaginta.

De numero & qualitate membrorum.

CAP. II. Nunc menſuras numerumque

membrorum oportet exponi. In palato gradus ſunt duodecim. Longitudo linguae habet pedem ſemis. labrum ſuperius habet uncias ſex, inferius uncias quinque, maxillae ſingulae uncias denas: a cirro frontis ad nares habet pedem. auriculae ſingulae continet uncias ſenas. In oculis autem ſingulis unciae quaternae. a cirro, ubi deſinit cervix, uſque ad Mercurium continentur calculi octo. Spina continet ſubter ſpatulas triginta duas. a commiſſura renum (quod cumulare dicitur) uſque ad imum muſcarium commiſſurae ſunt duodecim. Sagulae longicia uncias duodecim; ab armis uſque ad brachiolum uncias ſex, a brachiolis uſque ad genua longitudo continet pedem: ab articulis uſque ad ungulas uncias quatuor; in longitudinem vel prolixitatem pedes ſex. Haec eumetria equi convenit ſtaturae honeſtae ac mediae. Caeterum non dubitatur in buricis minora iſta, & in primae formae equis eſſe majora.

De numero & qualitate nervorum.

Cap. III. Nervorum quoque numerus, qualitas, ac menſura pandenda eſt. A mediis naribus per caput, cervicem, ac mediam ſpinam, uſque ad imum muſcarium deſcendit filum duplex, quod continet pedes duodecim.

duo

duo nervi in cervice palmarii continent pedes quatuor. ab armis uſque ad geniculum nervi duo. a geniculo uſque ad baſin nervi quatuor. In prioribus ſunt nervi decem, in poſterioribus decem. a renibus uſque ad teſtes nervi quatuor. fiunt in ſe omnes nervi triginta quatuor.

De qualitate venarum.

Cap. IV. Conſequenter venarum quoque indicandus eſt numerus. In palato venae ſunt duae, ſuboculares duae, in pectore duae, de brachiolis duae, de ſub cirris quatuor, de talis duae, de coronis quatuor, de feminibus quatuor, de femoribus vero duae, de ſub gambis duae, de muſcario una, venae matricis in cervicibus duae. fiunt pariter venae undetriginta.

De indiciis & aetate equorum.

Cap. V. Aetatem jumentorum ex dentibus aliiſque ſignis oportet agnoſci, ne vel ementes imperitiae ſubeamus incommodum, vel curantes aegrotantis ignoremus aetatem. Quia ſicut hominibus, ita & equis, aliud convenit, cum jumenta ſunt fervida, aliud cum ſenectute jam frigida. Manifeſtum eſt autem notas corporis cum aetate mutari. Pullis enim bimis & ſex menſium, medii

dentes ſuperiores cadunt, quos lactantes vocant. cum autem quartum annum agere coeperint, decidentibus his, qui canini appellantur, alios ſupponent. Deinde intra ſextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutavit, exaequat. Septimo omnes explentur aequaliter, & ex eo cavatos habere incipiunt dentes, nec poſtea quot annorum ſint, ſciri ad fidem poteſt, niſi ſignis aliis, quae uſus edocuit. Decimo namque anno tempora cavari incipiunt, & ſupercilia nonnunquam caneſcere. Duodecimo anno nigredo in medietate dentium apparet. Plerique adſerunt, domitis & freno aſſuetis animalibus rugas, quae in labris ſunt ſuperioribus computandas, ita, ut ab angulo, ubi incipit morſus, incipientes, uſque ad extremum labrum perveniamus. quia annorum numerum, rugarum numerus oſtendit. Proſtremo rugarum multitudine, triſtitia frontis, dejectione cervicis, pigritia totius corporis, ſtupore oculorum, palpebrarumque calvicie ſenectus ipſa ſe prodit.

De ſignis, quibus agnoſcitur patria.

Cap. VI. In permutandis equis vel diſtrahendis, maximam fraudem patriae ſolet afferre mendacium. Volentes enim carius

vendere, generoſiſſimos fingunt. Quae res nos compulit, qui per tam diverſas & longinquas peregrinationes equorum genera univerſa cognoſcimus, & in noſtris ſtabulis ſaepe nutrivimus, uniuſcujuſque nationis explicare ſigna vel merita. Nam ut viliora miniſteria taceamus, equos tribus uſibus vel maxime neceſſarios conſtat, praeliis, circo, ſellis. Ad bellum Hunniſcorum longe primo docetur utilitas patientiae, laboris, frigoris, famis. Toringos deinde & Burgundiones injuriae tolerantes. Tertio loco Frigiſcos, non minus velocitate, quam continuatione curſus invictos. Poſtea Epirotas, Samaricos, ac Dalmatas, licet contumaces ad frena, habiles armis [ac bellis] aſſeverant. Curribus Cappadocum glorioſa nobilitas: Hiſpanorum par vel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores prope Sicilia exhibet circo, quamvis Africa, Hiſpani ſanguinis velociſſimos praeſtare conſueverit. Ad uſum ſellae Perſis provinciis omnibus meliores praeſtat equos, patrimoniorum cenſibus aeſtimatos, tam ad vehendum molles, & pios inceſſibus, nobilitate pretioſos. ſequuntur Armeni atque Saphareni, in qua nec Epirotas Siculoſque deſpexeris, ſi mores ac pulchritudo non deferat.

Hunniſcis grande & aduncum caput, extantes oculi, anguſtae nares, latae maxillae, robuſta cervix & rigida, jubae ultra genua pendentes, majores coſtae, incurva ſpina, cauda ſilvoſa, validiſſimae tibiae, parvae baſes, plenae ac diffuſae ungulae. ilia cavata, totumque corpus anguloſum, nulla in clunibus aruina, nulli in muſculis tori, in longitudine magis, quam in altitudine ſtatura, propenſior venter exhauſtus, oſſa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem praeſtet ipſa deformitas: animus moderatus & prudens, & vulnerum patiens. Perſis & ſtatura & poſitio a caeteris equorum generibus non plurimum differt, ſed ſolius ambulaturae quadam gratia diſcernuntur a caeteris. gradus eſt minutus & creber, & qui ſedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, ſed naturae veluti jure praeſtetur. Inter colatorios enim & eos, quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media eſt, & cum neutris ſint ſimiles, habere aliquid creduntur ab utriſque commune. His ſicut probatum eſt, in brevi amplius gratiae, in prolixo itinere ſevior patientia, animus ſuperbus, & niſi labore ſubjugetur aſſiduo, adverſum equitem contumax. mens tamen pru-

dens, & quod mirum eſt, in tanto fervore cautiſſime decoris eſt obſervantior, incurvata in arcum cervix, ut mentum recumbere videatur in pectore.

De temporibus vitae.

Cap. VII. Aetas longaeva Perſis, Hunniſcis, Epirotis, ac Siculis: brevior Hiſpanis ac Numidis. Frequens opinio eſt, Barbaricis nulla adhibenda medicamina, quod uſque adeo naturae beneficio aegroti convaleſcant, ut eis nocitura ſit cura. Sed falſa erat iſta perſuaſio. Nam quando fortiora membra ſunt, tanto diutius vivunt, ſi ex arte veniens medela non deſit. Spadonibus tamen inter auctores conſtitit ſanguinem de matrice nunquam niſi forte ex nimia & extrema neceſſitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum teſtibus amiſerunt. De palato tamen, ſi non impediat negligentia, omnibus prope menſibus tam ſpadonibus quam teſticulatis, minuendus eſt ſanguis. Admiſſarii vero ſi cohibeantur a venere, niſi dematricati fuerint, caecari ſaepe dicuntur: quamvis eo anno, quo admiſſum faciunt, non ſit eis vena laxanda, ne generationi intentum corpus cura geminae neceſſitatis exhauriat. Studioſis equorum quae cura ſtabuli,

qui alimentorum cultus, quae obſervationis ſolicitudo praeſtanda ſit, primus ac ſecundus indicat liber. Nunc decurſis omnibus his, quae hujus artis doctrina poſcebat, ad compoſitiones neceſſariarum potionum medicamentorumque deſcendimus, in quibus & explorata congeſſimus, & ea, quae non tam ad utilitatem curandi, quam ob caritatem emendi mulo medicorum cupiditas inflaverat, ſubmovimus. Conſtat namque, non tam multis neque pretioſis ſpeciebus, ſed paucis, & ad cauſam, de qua agitur, accommodis poſſe ſanari. Primum igitur ut pinguia ſint jumenta tam in curulibus quam in ſellaribus, decet, deinde ut ſana permaneant, poſt ut aegrota curentur, confectiones (ut dictum eſt) medicaminum proferemus electas ex auctoribus multis, de experimentis manifeſtiſſimis approbatas.

Potio ad reficienda jumenta, & diapente.

Cap. VIII. Traditur Chiron ad reficienda jumenta vel curanda, hanc edidiſſe potionem, quae internos extergeat morbos, quae tuſſim reprimat, vulſos ac tuſſicos curet. Ptiſanae ſextarium, lini ſeminis heminam, croci unciam unam, inteſtinum porcinum recens, quod longanonem vocant, prius diligenter

lotum, vel acronem: quae ſi in praeſentia forte non ſuppetunt, haedinum caput cum pedibus & inteſtinis ac ventre, & diligenter quaſi ad hominum uſus curatum, in cacabum mittis. addes ſuperioribus hyſſopi faſces duos, cochleas germanas purgatas quindecim, bulbos quindecim, ficus duplices viginti, rutae faſciculum unum, baccarum lauri ſextarium unum tritum, dactylos viginti, allii purgati capita tria, ſepi caprini uncias ſex, pulegii ſicci faſciculum. Quae omnia trita decoquis in aqua ciſternina vel coeleſti, donec liquefacta carne defluant oſſa. ſed aquam ſaepius adjicies, ne medicamentum uſtura conſtringat. Sed cum ſpiſſum videris, colabis, abjectiſque excrementis & oſſibus, traçanti uncias tres pridie calida infuſas, ut inturgeſcat & ſolvi poſſit, adjicies, paſſi ſextarios tres, ova cruda ſex, olei roſacii ova plena ſex, butyri reſoluti uncias tres, anagallici uncias tres, amyli uncias tres, pulveris quadrigarii uncias tres, lomenti fabae [id eſt, farinae] ſextarium. Haec omnia ita temperabis, ut per cornu defluant, & ſextarios ſingulos jejunis animalibus per triduum dabis. & ſi volueris ſeptem diebus interpoſitis repetis, & das a capite potionem. Jumenta

a morbis vindicat & cuſtodit: Gentianae, ariſtologiae rotundae, myrrhae troglodytis, raſurae eboris, & baccarum lauri aequis ponderibus pulvis immixtus, ex quo grande cochleare plenum ſumis. Addes hyſſopi triti ſcripulos quatuor, mellis vel paſſi uncias tres, vini ſextarium, giſni reſoluti paſtillum unum, poſt curſum ſive poſt laborem conditi bene piperati heminam adjicies, aeſtate roris vel abſinthii tantundem, & per os dabis ad cornu. Si aeſtu animal fatigatur, puſcam cum pulegio trito miſces, nareſque & faciem confovebis: ova quoque trita cum hemina vini veteris optimi faucibus infundes, ut per ovi refrigerium vini virtus accreſcat. Maciem languoremque depellit, ſi ſemiunciam ſulphuris cum myrrhae ſcripulis quatuor in pulverem reſolutis ovum crudum & vini veteris ſextarius addatur, frequenterque per fauces detur: diapente eſt (ut ſupra retulimus) neceſſarium pluribus cauſis ac morbis, & ſemper diligenti confectione ſervandum. Gentianae, ariſtolochiae rotundae, myrrhae, raſurae eboris, & baccarum lauri, de recentibus ſpeciebus in unum redactis minutiſſimis pulvis, ex hoc febrientibus plenum cochleare cum tribus unciis mellis, & aquae tepidae

ſextario, in qua radices junci, & apium ſufficiens decoctum fuerit, per os dabis, ita ut triduo ſimiliter cura procedat. Idem pulvis ſi ultra cochlearium cum ſextario vini veteris & olei viridis hemina detur, animal a quibuslibet venenis, vel ſerpentum aut beſtiolarum morſibus liberat. Cui ſi piperis atque pulegii, nec non etiam cymini pulveris, aliud cochleare addideris, & cum vini veteris ſextario dederis, omne frigus expellit.

Ad tuſſim & vulſos.

Cap. IX. Tuſſim quoque inſanabilem cura cum hemina paſſi, & tribus unciis olei & ovo crudo, ſi per triduum defundis faucibus, addito fabae polline, & foeni Graeci binis cochlearibus. Praeterea valde tuſſientibus prodeſt, fabae frixae ſextarius ſine ſale coctus, ſepi caprini unciae tres, butyri unc. 3, allii purgati capita tria decocta cum ſucco ptiſanae, data per triduum. Quo medicamento validius creditur: ficus ſiccae pondera duo, foeni Graeci ſextarium, tracanti unciam, pridie in calida infuſa, anagallici unciam, rutae viridis faſciculum, apii faſciculos tres, pariter in aqua diutiſſime decoques, & faucibus per triduum defundes. Curare etiam vulſos creditur, ſi ſeptem uncias ci-

neris mundiſſimi colligas, addaſque olei uncias tres, bulbos tritos ſeptem, anagallici unciam, butyri unciam, ſepi caprini unciam, mellis uncias tres, plantaginis viridis tritae uncias tres, paſſi heminam, ptiſanae vel lini ſeminis heminam: quae ita temperata, ut per cornu defluant, per triduum, vel ut neceſſitas cogit per plures dies, jejunis ſingulos ſextarios dabis. Deſperatam tuſſim ſaepe curavit potio vilis ac facilis: pulveris ex faba uncias ſex, pulveris ex foeno Graeco uncias ſex, enulae tunſae ſiccae pulveris uncias ſex, pulveris anagallici tunſi uncias tres, butyri uncias ſex: quae omnia cum tribus boni vini ſextariis additoque paſſi ſextario uno ſemis, pariter agitabis, & uni equo jejuno ante lucem bina cornua per os dabis, donec omnem ebibat potionem. Curam quoque non parum profuiſſe experimenta docuerunt, hac ratione compoſitam: fabae frixae ſextarium ſine ſale decoques, addeſque ſepi hircini reſoluti uncias tres, butyri uncias quinque: in mortario deteres univerſa. Praeterea foeni Graeci ſextarium bene purgatum fervere facies, primamque aquam inter initia fervoris effundes, addeſque aquae ſextarios quinque, pinguiſſimas Caricas viginti, & liquiritiae un-

cias quatuor, pariter decoquas, donec aqua ad tres ſextarios redigatur. tunc in mortario deteris foenum Graecum, liquiritiam & Caricas, miſceſque cum faba, ſuperfundis etiam calidam, in qua Caricae cum caeteris coctae ſunt: contemperatiſque omnibus, ſi liquor ſpiſſior fuerit, tantum paſſi addes, ut per cornu facile poſſit exire. diebus plurimis ex eo per os ſingulos ſextarios tuſſientibus dabis.

Ad coſſos, vermes vel tineas.

Cap. X. Coſſos, vermes, vel tineas, caeteraque animalia ventris extinguit, ſi heminam cineris ex olivae ligno arido collecti cum hemina olei viridis per triduum dabis ad cornu. Alia quoque confectio, ſed quae ſaepe mortiferam liberat paſſionem. pulveris ſantonici, itemque abſinthii Pontici, nec non lupini crudi, & herbae centaureae, & ervi pollinis, & ſeminis raphani binas uncias mittis, addiſque cornu cervini unciam, ſinopidis Pontici paſtillos tres, opopanacis ſemiunciam, vini tenetani vel alterius auſteri ſextarios duos, olei viridis ſextarium, quae tepefacta ita animali defundis, ut per os cornu accipiat, in clivo conſtitutum, quatenus ſuccus facilius ad interiora perveniat. Poſtero die idem animal pronum conſtituatur in

clivo. & per clyſterem illius tepidae potionis ſextarius ingeratur, quatenus alternis diebus ex utraque parte injecta potio coagulare, quod appellatur, poſſit infundere, in quo illae noxiae beſtiolae coguntur, & pertuſo ventriculo excruciata doloribus animalia perimunt. Eſt & tertia confectio non minus valida: radicis capparis Siculi, vel baccas cum foliis ad unam libram deteris, pariterque commiſces, addiſque aceti ſextarios duos. Quod medicamentum interdum per os (ſicut ſuperius dictum eſt) interdum per inteſtinum injicis animali, ut internos hoſtes potionis auſteritate conſumas.

Adverſum omnia genera morborum.

Cap. XI. Adverſum omnia genera morborum ſalutaris confectio praeparanda eſt, ut inter ipſa initia ex conditis poſſit occurri. Caſſa eſt enim medicina, quae ſera eſt. Myrrhae libram, turis maſculi libram, mali Punici corii tunſi libram, piperis uncias tres, croci uncias tres, acaciae rufae ſelibram, Cadmiae botryodis ſelibram, reſinae uſtae ſelibram, abſinthii Pontici ſelibram, pulveris ſerpylli ſelibram, betonicae ſelibram, centaureae ſelibram, ſagapeni ſelibram, ſaxifragae ſelibram, peucedani ſelibram. quae omnia bene

tunſa & cribrata in mellis optimi tribus ſextariis miſces, & ad carbones leniter paululum coquis, poſt in vaſe ſtagneo vel vitreo condita ſervas, ex qua confectione morbidis, ſi febriunt, ad diem ſingula cochlearia majora cumulata cum hemina aquae tepidae, & olei floris tribus unciis dabis. Quod ſi abſque febre ſunt morbidi, vel convaleſcere jam coeperint, cum vino & oleo plurimis diebus dabis, donec animal liberetur, quam validiſſimam & approbatam noveris potionem.

Confectio ſuffimentorum ſalutaris.

Cap. XII. Suffimentorum compoſitio faſcinum pellit, luſtrat animal, fugat daemones, ſubmovet morbos. Odor namque fumi ac ſpiritus per os ac nares ingrediens, penetrat ad viſcerum omnes receſſus, ac curat ſaepius loca, quae potiones non potuerunt curare. Etiam in hominibus ſuffimentorum vapor praecipue ſequitur. Denique deſperatos & periculoſiſſimos morbos auctores mulo medicinae adferunt, non ex pabulo aut aquarum vitio, ſed aëris corruptione deſcendere. Et ideo facilius languorem, quem peſtilens morbus ingeſſit, ſuffimenti ſalubris hujus curat afflatus. At talis compoſitio ſuffimentorum: ſulphuris vivi libram, bituminis Judaici li-

bram, opopanacis unciam, galbani ſelibram, caſtorei ſelibram, ciceris crudi ſelibram, albitis ſelibram, ſalis Ammoniaci uncias tres, raſurae cornu cervini uncias tres, ſinopidis uncias tres, gagatis foeminae uncias tres, lapidis gagatis uncias tres, lapidis ematitis unciam unam, lapidis ſideritis unciam unam lapidis argyritis unciam unam, caballiones marinos ſeptem, ſtellas marinas quatuor, pilas marinas ſeptem, crudas marinas ſeptem, ungues marinos ſeptem, uvae marinae uncias tres, medullae tedae pineae pondera tria, cedriae pondera tria, picis liquidae pondera tria, oſſa ſepiae ſeptem. haec ſiccata pariter deteruntur atque miſcentur. ex quibus unum cochleare, cum opus fuerit, vivis carbonibus aſpergis, & cooperto capite, ut fumum per os nareſque ſuſcipiat, animal ſuffis. Quod ſuffimentum, praeter curam jumentorum, ſanat incurrentes hominum paſſiones, grandinemque depellit, daemones abigit & larvas.

Confectio pulveris quadrigarii.

Cap. XIII. Quadrigarium pulverem vocant, qui ex diverſo pigmentorum genere mixtus & per ſe adjuvat animalia, & aliis potionibus pro modo vel curatione miſcetur.

Hujus Chiron talem compoſitionem ſaluberrimam credit: tracanti pondera tria, aloës uncias ſex, myrrhae uncias ſex, & ſcrup. 1, coſti unciam unam, & ſcrup. 1, amomi unciam unam, & ſcrup. 1, caſſiae unciam unam, & ſcrup., gentianae libram unam, ariſtolochiae libram, centaureae libram, betonicae libram, ſaxifragae libram, ſamſuci libram, opii libram, abrotani libram, eupatorii uncias ſex, cardamomi uncias ſex, folii uncias tres, ſpicae nardi uncias tres, ſpicae Celticae uncias ſex, aſari libram, dauci uncias tres, caſtorii uncias ſex, opopanacis uncias ſex, galbani uncias ſex, ſtrutii uncias ſex, panacis radicis uncias ſex, liquiritiae uncias ſex, abſinthii faſces tres, ſucci herbae periſterei ſiccae & cribratae uncias quinque, haec omnia pariter conteres, & diligentiſſime in vaſe vitreo vel ſtagneo ſervabis. Pelagonius vero quadrigarii pulveris ejuſmodi compoſuit confectionem: cinnamomi, ſpicae Syriacae, ſpicae Indicae, croci Siculi, myrrhae Troglodytis, ſcieni, piperis nigri, piperis longi, mannae croci, betonicae, caſiae nigrae, triſſaginis, folii, nardi, lentiſci, cepe Indici, nardi, ſtoracis, acori Pontici, turis maſculi, Iriſillyricae, thymi Cretici, piperis albi, ca-

lami aromatici, aſari Pontici, petroſelini, mannae croci, mali terreni, gentianae, roſae aridae, caſſiae fiſtulae, enulae: omnia aequis ponderibus pro modo animalium miſces, conteris, cribras, in pyxide vel vitreo dolio condis, & cum opus fuerit, ſingula cochlearia, vel amplius, ſi vires patiuntur, jumentis ſingulis dabis, addito vino & oleo. Interdum aliis potionibus miſces, ſi ratio artis vel cura mandaverit. Abſyrtus quadrigarium pulverem hac ratione compoſuit: folium, ſpica nardi, crocus, piper album, piper longum, piper nigrum, opopanacis radix, caſſiae daſnitae, caſſiae marmalitis, caſſia nardina, iriſillyrica, apii ſemen, malum terrae, peucedanum, ſabina, gentiana, herba roſina, thymum, myrrha, trixago, coſtum, tus maſculum, geſſe mantium, malum Punicum, calamum aromaticum, roſa ſicca, ruta agreſtis, petroſelinum, ariſtolochia longa, amomum, calamum Syriacum, herba Artemiſia. Haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus intermiſces & tundis, cribraſque & ſervabis, adverſus paſſiones uſurus.

Compoſitio cauſtici.

Cap. XIV. Cauſticum humectata ſiccat,

laxata

laxata conſtringit, luxata parat, laeſa confirmat. Hujus Chiron talem compoſitionem demonſtrat. Bituminis Judaici pondera duo, bituminis Apollonii pondera duo, mannae turis uncias ſex, bdellii Arabici uncias duas, medullae cervinae pondera duo, propoleos uncias duas, galbani uncias duas, guttae ſtoracis uncias duas, cerae communis pondera duo, reſinae cavealis libram unam, viſci Italici uncias tres, apochymatis uncias duas, ſucci hyſſopi uncias duas, guttae Ammoniacae uncias duas, picis Brutiae libram, [liquefacienda liquefac, pulverem aliorum addens agita & coque, ut ſit una ſubſtantia, quo uteris adverſus veſicas & ſuffuſiones, quae naſcuntur in genibus & tibiis, & nodis, & articulis: & glandulas & oſſilaginem curare creditur.] Pelagonius cauſticum, quod ſuffuſiones veſicaſque ſiccaret in genibus vel articulis, hac ratione compoſuit: cerae Punicae libram, reſinae pondera duo & ſemis, galbani uncias tres, aſphalti Judaici pondera duo, myrrhae ſecundariae pondera duo, bituminis libram, Ammoniaci uncias ſex, coſti uncias ſex. Verum caetera decoquis in cacabo fictili novo, qui cum refrixerit, addis aſphaltum & Ammoniacum & coſtum pro

menſura, qua ſcriptum eſt, tritum ad modum farinae, & agitabis, & iterum coques, ut ſit una ſubſtantia, quo uteris adverſum venas & veſicas & ſuffuſiones, quae naſcuntur in genibus, aut in tibiis, aut inter nodos, aut in articulis, uſque eo, ut oſſulaginem curare credatur. Malagma quoque cauſticum hac voluit ratione componi. Picis pondera duo, cerae pondera duo, galbani uncias tres, reſinae libram, adipis taurinae pondera duo, bdellii uncias ſeptem, thuris pollinis uncias tres, reſinae terebinthinae uncias ſex, viſci pondera duo, glutis uncias tres. Abſyrtus hujuſmodi cauſticum hac ratione compoſuit, glandularis reſinae frixae uncias tres, picis durae uncias tres, bituminis Judaici uncias tres, eviſci uncias tres, galbani uncias tres, bituminis Graeci uncias tres. Haec omnia in vino decoquis; bitumen vero contundis & ſuperimmittis.

Compoſitio malagmae.

Cap. XV. Compoſitio malagmae ad tumores duros & veteres. Galbani uncias duas, reſinae libram, Ammoniaci ſelibram, picis Brutiae ſelibram, cerae libram, olei, quod temperare poſſit. Item malagma ad tumores duros & veteres: galbani libras duas, Ammoniaci ſelibram, reſinae terebinthinae ſeli-

bram, opopanacis libram, ſtoracis libram, cerae rufae libram, bdellii libram, piperis albi unciam unam, baccae lauri libram, piperis longi unciam unam, picis Brutiae ſelibram, olei irini quantum ſufficit.

Compoſitio collyrii fiſtularis.

Cap. XVI. Collyrium fiſtulare, quod conficitur, ut mittatur in fiſtulas vulnerum, quae ab initio curata fuerint negligenter. Formatur autem ad menſuram ipſius fiſtulae, ut cum immiſſum fuerit, eandem poſſit implere, ut celerius jam conſumta duritie, caro viva ducat ſolidam cicatricem. Miſy libram, feculae libram, aeruginis libram, chalcitis libram, cymini uncias ſex, teres cum aceto, vel collyria facies. Item aliter componitur collyrium fiſtulare: miſy, aeruginis, chalcitis libras ſingulas, mellis uncias ſex, zungitis pondera duo, coquas ex vino veteri, paſtilloſque inde facies fiſtulis inferendos.

Compoſitio malagmae crudae.

Cap. XVII. Compoſitio malagmae crudae: calcis vivae libras duas, ſinapis Alexandrini libram, ficus ſiccae uncias ſex, axungiae quantum ſufficit, immiſces, contundis & uteris.

Compoſitio ſyncriſmae.

CAP. XVIII. Compoſitio ſyncriſmae: cerae rufae pondera duo, reſinae frixae pondera duo, olei laurini libram, ſepi taurini libram, axungiae libram, medullae cervinae libram, olei Cyprini, aeruginis, hyſſopi, axungiae veteris libras ſingulas: haec omnia pariter ad carbones decoquis & uteris.

Compoſitio traumatici.

CAP. XIX. Traumaticum medicamentum curationi vulnerum valde convenit. Nam abſumta putredine vivam carnem ad ſanitatem reducit. Hujus eſt talis compoſitio: miſy libram, chalcitis pondera duo, aeruginis libram pariter colabis, & ſupra tegulam in ignem pones, & coques, ut rubeum fiat. Poſt in mortario teres, & ad ſimilitudinem farinae pulverem facies. Deinde duos ſextarios mellis in olla nova coquis cum vino, & cum fervere coeperit, pulverem ſupra ſcriptum agitabis & pariter decoques: refrigeratoque ad cancromatas plagas, ad famicem & cicatrices reducendas uteris. Traumaticum quoque hac ratione componitur: Miſy, cathimiae, aloës, acori libras ſingulas, aeruginis libras duas, chalcitis libram, mellis libras duas in olla nova decoques, refrigeratoque uteris.

Compoſitio malagmae baſilicae.

Cap. XX. Malagmae quoque iſtiuſmodi compoſitio approbata eſt: mellis libram, galbani, ſtoracis, bdellii, piperis albi ſingulas libras, Ammoniaci pondera duo, medullae cervinae, baccarum lauri ana libram, thuris pollinis uncias duas, ſepi caprini uncias quinque.

Alia compoſitio malagmae.

Cap. XXI. Malagmae quoque medicamentum hac ratione componitur: ammoniaci uncias tres, cerae libram, nitri floris uncias duas, reſinae terebinthinae pondera duo, ſtoracis uncias tres, baccarum lauri uncias ſex, olei Cyprini uncias tres, olei laurini uncias tres, medullae cervinae uncias ſex, olei roſati uncias tres, adipis aſerinae uncias ſex, hyſſopi uncias quatuor, adipis cervinae uncias ſex, opopanacis uncias ſex, piperis albi uncias duas, galbani uncias tres, axungiae veteris libram, aceti acerrimi heminam, thuris maſculi uncias quatuor.

Compoſitio prima anacollimatis.

Cap. XXII. Abſyrtus compoſitionem anacollimatis ejuſmodi compoſuit & prodidit: floris nitri ſextarium, opopanacis uncias tres, croci Siculi uncias duas, piperis albi unciam,

pollinis turis uncias tres, cochleas contuſas decem, bulbos viginti, avellanas viginti, quae omnia contuſa & permixta, ſi aceto temperaris, divulſa conjungis. Efficacius tamen eſt, ſi locis doloroſis emiſſum ſanguinem ipſius animalis addideris. Compoſitio ſynchriſmae: ſtoracis uncias quatuor, Ammoniaci uncias tres, medullae cervinae uncias duas, olei glaucini uncias ſex, olei Cyprini uncias tres, ſevi taurini uncias tres, reſinae terebinthinae uncias quatuor, adipis urſinae uncias tres, adipis leoninae uncias quatuor, propoleos uncias tres, olei veteris uncias ſex, axungiae veteris libram, olei Sabinenſis libram, opopanacis, galbani uncias tres. Haec ad carbones lentis vaporibus decoquuntur, & unctionem ſaluberrimam praeſtant.

Compoſitio alia malagmae crudae.

Cap. XXIII. Compoſitio malagmae crudae talis eſt: cerae Punicae ſelibram, Ammoniaci ſelibram, bdellii uncias tres, ſtoracis uncias duas, ſagapeni uncias quatuor, thuris pollinis uncias ſex, olei veteris uncias quatuor, propoleos uncias duas, medullae cervinae uncias ſex, ſepi taurini uncias duas, reſinae frixae uncias duas, adipis urſinae uncias duas, adipis leonis uncias duas, opopa-

nacis, baccarum lauri, ana uncias duas, olei Cyprini uncias quatuor, gentianae uncias tres, reſinae Colophoniae uncias ſex, galbani uncias ſex. Item alia compoſitio malagmae: cerae Ammoniaci ana libram, ſtoracis uncias ſex, ſagapeni uncias tres, thuris pollinis uncias tres, medullae cervinae uncias quatuor, opii Hiſpani uncias duas, propoleos uncias quatuor, ſepi caprini uncias ſex, galbani uncias ſex, picis Brutiae uncias quatuor, reſinae terebinthinae uncias tres, reſinae frixae uncias quatuor, aceti acerrimi uncias quatuor, olei lentiſcini uncias ſex, olei irini uncias quatuor.

Compoſitio malagmae ad uligines.

Cap. XXIV. Compoſitio malagmae ad uligines. Salis Afri libram unam, bulbi libram, nitrum, ſulphuris libram unam, myſi libras duas, olei libram. his coctis diligenter, uteris.

Compoſitio malagmae ad nervos.

Cap. XXV. Compoſitio malagmae ad nervos: ſulphuris vivi, aluminis, reſinae, picis Brutiae ana libram unam, cerae pondera duo, medullae cervinae libram unam. Haec omnia pariter diu agitas aut verberas.

Compoſitio traumatici.

Cap. XXVI. Compoſitio traumatici: gallae uncias quatuor, aeris uſti uncias tres, corticis mali Punici uncias tres, miſy uncias quatuor, vini unciam unam, aceti uncias tres, in olla nova excoquis & uteris.

Compoſitio collyriorum.

Cap. XXVII. Compoſitiones collyriorum Abſyrti, Pelagonii, Chironiſque ſubjecimus. Ad album enim de oculis tollendum & abſtergendum Abſyrtus tradidit: nuces avellanas combuſtas donec redigantur in cineres, in mortario deteres, addeſque mannae thuris idem pondus, quae diutiſſime trita, & melle optimo adjecto comprehendantur, & ſic inungatur animal. Idem Abſyrtus ejuſmodi collyrium laudat: piperis albi grana octo, mellis Attici uncias duas, croci uncias duas, ſepiae marinae teſta diligentiſſime trita uncias duas, balſami unciam unam. Pelagonius tale collyrium monſtrat. Oleum, ſal, reſinam, ceruſſam, opobalſamum, addito melle deteris atque componis, alternis diebus inducis uſque ad ſanitatem. Nardinum quoque collyrium hac ratione compoſuit. Violae uncia una, ſpicae nardi uncia ſemis, caſſiae, myrrhae unciae tres, croci unciae tres,

olei Cyprini unciae ſex, piperis albi unciae duae, cymini unciae tres. Item alia collyria compoſuit. opobalſami, croci, myrrhae, ſalis Hiſpani, lepidis, oſſis ſepiae, ſingulas uncias, cadmiae uncias duas, afronitri unciam unam, mellis Attici libram. Chiron etiam vetera glaucomata hac collyrii indicat confectione purgari. Cornu bubulum extremum, ubi ſolidum eſt, combures, ac thuris maſculi pulverem, ſtercoris quoque humani combuſti & ſalis Ammoniaci pari menſura pulverem facies, piper longum, oſſa ſepiae, flos aeruginis, vetus vinum, crocum, rutam, pariter detrita commiſces, addito optimo melle, quod ſufficit & inungis. Aliud quoque collyrium ſimile compoſuit. Oſſa ſepiae marinae, crocus, myrrha, troglodytis: item ſal ac ſtercus crocodili; haec omnia pariter ac diutiſſime deteruntur, & bene trita cernuntur, additoque optimo melle unctionis utilitatem animalibus praeſtat. Licet parva & prope nulla de his, quae diverſi auctores retulerunt, praeteriſſe doceam, tamen quaecunquae videbantur probata conſcripſimus. Verum ne longior liber confuſionem magis legentibus, quam inſtructionem videretur afferre, modum plenum credimus faciendum,

illud iterum iterumque commonentes, ut diligenti cura paſſionum occurratur exordiis. Nam etiam incurabiles aegritudines, ſi praeventae fuerint, medentis arte vincuntur. Inveteratas cauſas, etiam faciles, curari ſaepe non poſſe, legi.

Cap. XXVIII. Cephalicum, quod facit ad omnia vulnera difficilia claudenda & ſupplenda: herbae panacis radices, thus maſculum, myrrham, pollinem ervi, roſae folia arida bene trita & cribrata. Hic pulvis confectus difficilia vulnera claudit ac curat. Nunc etiam ſi melle decocto, & huic medicamento mixto collyrium facias, & altis ſub vulneribus fiſtulae ſubjicias, citius ſupplere & ſanare cogit. Medicamentum conſuetum, in uſu quotidiano neceſſarium, propter compendium & moras ita facies: aeruginem, chalcitem, aeris florem, aes uſtum; haec bene trita & cribrata aequo pondere cataſtalticum faciunt, quod carnem ſupercreſcentem comedendo effovet. Hoc idem cum aceto & melle decoctum ad mellis craſſitudinem facies medicamentum, quod facit ad omnia vulnera & cancros elympidanda & oſſa ſcabroſa. Chlora medicamentum, quod facit ad omnia vulnera complete lympidanda, vel ſi-

ne difficultate claudenda. Punicam, reſinam terebinthinam, medullam cervinam, aeruginem, oleum, ita conficies, quantum ſufficit. Tetrapharmacum, quod facit ad omnia vulnera elympidanda, & velocius curanda: adipem taurinam, ceram, picem, oleum. Igitur medicamentum, quod ſupra dixi, catuloticum eſt. Glicium, quod facit ad omnia vulnera ſordida & cancroſa: amurcam, ſalem, acetum: his mixtis, quantum volueris, ad craſſitudinem mellis uteris. Oſſiculare medicamentum, quod facit ad omnia oſſicula, & (darſcus, quo loco factum, ſi dejiciendum volueris) picem liquidam, axungiam veterem, aeruginem bene tritam & admixtam, colas bene coctum, poſt decoctionem ſupra ſcripta purgat vulnera diligenter. Stypticum, quod facit ad omnia vulnera humecta & fungos exſiccandos. Alumen ſciſſum, gallas minores, cortices mali granati, ſubcorticem de ipſa arbore. haec omnia trita, pulvis ipſius vulneribus exſiccandis valde prodeſt. Medicamentum, quod facit ad omnia vulnera claudenda: abſinthium, ſinopidem, lepidam. haec tria bene commixta faciunt medicamentum ſiccum, quod ad omnia vulnera prodeſt. Implectoricum medicamentum,

quod facit ad omnia cava ſupplenda: pollinem thuris, pollinem herbi, lepidam. haec bene trita medicamentum faciunt ad ſupplenda vel elympidanda vulnera. Ad oculorum rupturas & tuniculas ſervandas prodeſt, ſi fel caprinum lacti caprino miſceatur, & ſic penna nigra oculi inungantur. Ad oculorum album ſive glaucomata ſic facies: vini ſextarios 4, gari floris ſextarium unum, mellis uncias 4, pariter decoquis & uteris. Ad recentem ocularem percuſſum: croci, myrrhae, thuris maſculi, gummi, medullae vervecinae, anagallici ſucci, mellis, cardami, binas uncias. Synchriſma: cerae rufae pondera 2, axungiae pondera 4, opopanacis uncias 2, olei veteris pond. 2, galbani unc. 3, myrrhae pond. 4, Armeniae pond. 3, olei Cyprini pond. 4, medullae cervinae pond. 2, hyſſopi pond. 2, ſtoracis pond. 4, olei lentiſcini pondera 4. Synchriſma ad alia genera: galbani pond. 2, opopanacis pond. 1, cerae pond. 4, medullae cervinae pond. 3, thuris maſculi pond. 2, piperis albi pondus 1, reſinae terebinthinae pond. 3, ſtoracis pond. 1, adipis anſerinae pond. ſemis, euphorbii uncias 6, adipis leoninae, mellis, caſtorei, libras ſingulas, olei myrrhae lib. 2,

olei lentiſcini pond. 2, olei Syriaci lib. 2, olei veteris lib. 2, olei mellini pondera 2, olei ſtoracis pond. 2, opii pond. 3. Lipparia ſic facies: ſpumae argenti pondus 1, ceruſſae uncias 2, vini ſextarios 3, olei pondus 1 & ſemis. omnia conficies, & ſic uteris. Lipparia alio genere ſic facies: ſpumam argenti, ceruſſam, thus maſculum, acetum album, oleum. haec omnia in unum conteres, & cum vino melicrato admiſces, & ſic uteris. Traumaticum ſic facies: chalcitidis pond. 1, miſy pond. 1 ſemis, aeruginis unciam 1, ſtercoris columbini pond. 1, adarcis uncias 3 & ſcrupulos 3. decoquis una, & ſic uteris. Item alio genere ad flegmonas tollendas: ſinapis Alexandrini unc. 6, fici Afrae unc. 3, axungiae veteris uncias 6, aceti ſcrup. 3. Item Traumaticum alio genere ad verrucas tollendas: floris chalcitis uncias 2, nitri uncias 2, laſari uncias 3, aceti heminam. Item alio genere ad ſuffraginoſos: aeruginis, aluminis ana pond. 5, herbae ſideritis, ferrariae pond. 1 aceti acri ſextarium unum. Ad flegmonas diſcutiendas: radicis, ervi, axungiae, aceti acris, linis in linteo, & ſic uteris. Cauſticum ad nervos craſſos, vel quaecunque in notitia ſunt: galbani, opopanacis, medullae

cervinae, reſinae terebinthinae, Armeniaci, propoleos, violae, thuris pollinis, bina pondera, reſinae frixae pondera 5, bituminis pond. 3, picis durae pond. 5, reſinae pituinae pond. 5, cerae pond. 5, olei cerini pond. 3, incomii pond. 2, ſtoracis pond. 2, viſci pond. 2. Cauſticum ad nervorum dolores: galbani, ſtoracis, violae, propoleos, reſinae ſingula pond. Colophoniae uncias ſex, reſinae terebinthinae pond. 6, opopanacis pond. 1, thuris pollinis, hyſſopi, Armeniaci, baccae lauri, ſingula pond. picis Brutiae pond. 1 & ſemis, vini Aminei pond. 1 ſemis, reſinae bituminis pond. 1; haec omnia in uno cacabo coques, in linteolo induces calida. Malagmam coſticam ſic facies. Cerae albae, galbani uncias ſingulas, reſinae terebinthinae pond. 2, adipis taurinae pond. 3, hyſſopi pond. 2, bdellii pondus 1 ſemis, iriſillyricae pond. 2, adipis anſerinae pond. 1; haec omnia decoquis & uteris. Malagma ad nervorum dolorem: cerae unc. 6, adipis cervinae unc 3, galbani, piperis, Armeniaci, reſinae terebinthinae uncias ternas, tracanti uncias 5, ſingula contundis, permiſces & uteris. Malagma ad nervos vexatos: menthae, galbini, rubricae, ſtoracis, violae ana pond. 6, ſimilaginis pond.

4; haec omnia cum ſimilagine & vino decoques in cacabo, & liquida facies, deinde ſimilaginem & vinum in unum permiſcebis, inlinis in linteolo, & alligabis ferventia. Malagma ad tumores ſic facies: cerae uncias 6, adipis cervinae uncias 3, galbani uncias 3, violae, piperis albi uncias ternas, Armeniaci unciam, reſinae terebinthinae unc. 3, ſtoracis unc. 3, gentianae unc. 1; ſingula contundis, poſtea permiſces in vino, & ſic uteris. Emplaſtrum: cerae viridis pond. 1 & ſemis, olei Cyprini unc. 9, olei myrrhini uncias 2, adipis anſerinae uncias 2, thuris pollinis unc. 2. haec omnia in cacabum mittis, coquis & linteolis inlinis. Cerotum ad ulcera. (ſtrumenta) pond. 2, cerae rufae pond. x, olei myrrhini pond. 6, olei veteris pondera 8, aluminis pond. 9, olei Cyprini pond. decem, calcis pond. quinque. Fomentum ad tumores ſive ad duritiam quamlibet ſic facies: eviſcum ex vino decoctum conteris cum axungia, & ſic uteris; ſi minus, herbam ſabinam conteris, & ex roſaceo concoquis, & ſic uteris ad ſanitatem. Compoſitio ad colicos: aſari Pontici, petroſelini, foeniculi uncias ſingulas, piperis nigri uncias 2, marrubii maſ. unc. 1, abrotani un-

ciam ſemis, mellis optimi pond. 2, coques & deſpumabis, & haec omnia contundes & cernes, & ſic in melle commiſcebis, inde figuram facies nucis avellanae, & ex aqua dabis, & aquae congium 1, in potum. Item diebus, quibus eo morbo tenetur, foeniculi ſeminis cum vino cochlearia tria aut quatuor fricabis in mortario, adjicies vini cibarii ſextarium 1, mittes in ampullam aut cornu, & dabis, ut bibat, & cum ſagis bene munies. Malagma ad nervos claudos: ſepi hircini libram, molybdaenae ſelibram, reſinae libram, aeruginis ſelibram. Compoſitio ad genua: aceti hemina, ſalis puſillum, aeris uſti ſelibram, ſinopidis, quod ſatis eſt. Potio hiemalis: croci, coſti, petroſelini Macedonici, murrhae, thuris maſculi, tracanti, cymini Alexandrini, crocomagmae, piperis uncias ſingulas, vini & olei, quod ſufficit (ova); haec omnia permiſces, & dabis cum ſucco ptiſanae, cui immittis palmas xxv, bulbos xxv, hyſſopi faſcem, caprinos adipes, catulum brevem vivum mittis, quem cum madefactum videris, tunc omnia exſiccabis, & adjicies olei, quod ſufficit, tunc illa omnia permiſces & potionabis. Potio aeſtivalis: traganti, croci, abrotani, cardamomi, glaulii, petroſelini Macedonici

cedonici binas uncias, gingiberis unc. 1. haec temperas, & cum dare coeperis, mittis quotidie heminas ſingulas ſingulis jumentis. Addes porri ſectivi, porcla ſil Gallici, thus, apium, olei Afri heminam, temperabis quod ſufficit & uteris.

CVRAE BOVM
EX CORPORE
GARGILII MARTIALIS

Ad boum morbum. Salem tritum per cornu cum vino in potionem dabis. Boves morbos ne noceat, dato ſumptas ſalis, terna lauri folia, & totidem porri ſectivi, & ulpici alii ternas ſpicas, turis grandis grana terna, herbae ſabinae erbas ternas, rutae cauliculos ternos, ſambuci carbones ternos. Haec omnia ſub dio coeli per triduum ex eadem potionem dato: adjecto ſcilicet vino. Quod ita partieris, ut aequas potiones per triduum accipiat. Sane is, qui dabit, ſublime ſtet, & vaſo ligneo infundat in os, deiciat in gutture. Boves ſi aegrotare coeperint, dato continuo ovum gallinacium, quod crudum integro facito, ut devoret: poſtero die caput ul-

pici alii. Bos ſi aegrotat, quotidie ei dato unam eminam vini, & exercere bene vivere medium. ſi aegrotat, herbam centauream contrita ex vino infunde per cornum. Bos ſi aegrotat, muriam ſalſamenti optimam, & malum terrae aquae ſext. aceti ſil. ruta conterito & labris perfricato. Vel radicem herbae perſonaciae conterito & primo die dato unc. I, vinique ſext. 1, & aquae. Bos ſi aegrotat, junci radicem decoques & per cornum dabis. Bos ſi tuſſiet, aut ſi ſuſpiravit, terrae malum, ovum crudum & adipem ſuillum, & vinum vetus, adipem tamen prius liquefacito & dato, juvat; vel marrubium cum vino datur. Si bos collum ſubtorſerit, ebulo contrito perunguitur, ſaepe vel medullam taurina, prius tamen axungiam perfricato. Si in collum nervi laboraverint, ſumito corticem novam de ſubero, comburito ut carbones fiant, & terito ex vino veteri & axungia bene inter ſe commixto & perfricato, ei collo pili ſaepius defluunt. Ulmi vernaculi radicem ex vino decoquitur ad tertias, & eum, cum opus non faciet, ſaepius perunguito, vel adipem urſinam vel medullam taurinam, prius tamen axungia perfricato. Si bovi inteſtina dolebunt, ſumito vini

ſext. III, & olei emin. & permixtum per cornum & curat, remediabitur. Item aliud. Salis pugnum & cepae capita X, pariter conterito, & in offae modum reficito, eam in anum bobis inicito, & fac eum arare continuo folli & ſanus erit. Scabies bobis neves. & erbam ſi ſatrum tundes, & ex eo pecus lavabis. Et ex aqua, in qua lupini decocti fuerint, nihilominus lavabis. Bobus & caeteris pecoribus ſcabiem ut diſcutias, intibum ſilvaticum conteris & perunguis. Bos aut aſinum ſi eoſdem morbos inciderint, ſumito ſcilla aut rumniſa radicem, id eſt, ſpinam albam quam tenerrimam, & in aquam infundito. ex qua per dies quatuordecim bibat. Unde expurgabuntur & ſanitas conſequitur. Irudinem ſi bos devoraverit, cimicem conteres, & ad nares ejus admovebis, ſtatim eicies. Bos ſi non rumigat, ſalicis folia aut corticem ejus viridiſſimam contundito, & in eo ſext. vini addito, & olei partem quartam in ſe bene miſceto, & per cornum bovi infundito. Inteſtinum enim movit, ut pedere non ceſſet enovit ſanabitur. Jumenta ſi potionabis: ſtercus leporinum & cepam ſiccam cum vino conterito, & per cornu dato. Jumentum ruſcones ſi habebit, allium cum

axungia conteris & dabis: aegri des remedium foeniculi cum cepa conteris & potionabis jumenta, ſi crocinabuntur jumenta, marrubium & axungia conteris & in vino dabis. Ad glandulas jumentorum. Luna XIV. mane, antequam manus laves, jumento omnia impedimenta tollis, & manus ſiniſtra digito medicinali de glandulam apprehendis, & haec dicis: ſenti precante nec lapis lanam feri: nec lumbicos oculos habet, nec mula parit. Utriculum coſſia herpioſum arbor fuit manu humana haec ipſa conciſa eſt, corbo factus eſt, & ſi tuber, ſi panus evala ſubula neceris, nec radices agas. Hoc ſemel dices. Si jumentum ſtercus gallinacium comederit, braſſicam agreſtem terito cum oleo & aceto, bibat per cornum. Ad abundantiam ſanguinis geneſtam viridem conterito, & eam in vino ſive in aquam permixtam dato per cornum. Jumentum ſi male habuerit, cineres, lixiva, cyathos VIII, olei cyathos VI, conſubige & in ſe & dat. bibat per cornum, & currat, ne minus horam aut ſeniores. Ut bene valeant. Ypopomaces unc. I conteris ex vino dabis potionem. Ad ſcabiem jumentorum. Arabis bituminis p̊. III, ſulfuris p̊. II, picis liquidae p̊. VI, picem, mentam, oleum, mit-

te in ollam integram, ſine quieſcat. Dein ſuper infricato, qui & trita erunt, & quae ſoleta, adice. bitumen, ſulfur nigro & ita infunde, ſed diligenter coques, ne ferveat, ſed lene igni vel carbonibus calefacito, & remobes ab igne & colas, ac reſolutum prius aceto admiſcebis. Hoc medicamento perunguis jumenta alternis diebus plus bis aut quater. Ad pituitas, aniſcis unc. III, benetoris dabis cum vino permixtos cyathos VI ad cornum. Ex quo medicamento etiam per ſiniſtram narem duas dragmas infundis. Item aliud: ſtercoris ſcrufini pulverem contritum diligenterque cribratum ſtudioſe ſervabis, ut ſi quando jumento pituita moleſta erit, ex confecto pulvere cum vino veteri, quantum videtur poſſe ſufficere, per cornum deicias, & ſanabitur ſtatim. Si quod jumentum cujuslibet generis ſtranguriam patitur, de ſiniſtra manica tunicae pediculum eximis, eumque in aurem equi ſiniſtram conicies, continuo ſanabis. Sed cum hoc facies, pediculum omnino non nomines. Si quod jumentum mus coecum morderit, acetum acrum bene cum orbita infundito, & cum ſubigis & ſic tollis, & inde acu ferrea morſum bene compungito, & ſupra dicta terra confri-

cato. Hoc per triduum facito, & cornu cervino ſuffumigato. Ad vermes necandos ſcyllae ſucum inſtillato & pice liquida tangito. Boves ſi pedes adtriverint, priuſquam in viam mittas, pice liquida cornua perunguito, Famicem ſi boves habuerint, ſale & aceto diligenter eluito poſa aeris flos contritum commixtum cum axungia vel alumine ſolo, vel galla cum allumine.

AVSONI POPMAE
DE
INSTRVMENTO FVNDI

LIBER

Capvt I.

Inſtrumenti fundi definitio & diviſio.

Instrvmentvm fundi eſt apparatus rerum neceſſariarum, cum ad culturam agri villaeve, tum ad fructuum perceptionem vel conſervationem. Nam quod ornatus aut uſus ſui cauſa paterfamilias habet in fundo, id appellatur inſtructum: veluti ſupellex, bibliotheca, paedagogia, artificia; haec enim omnia non agri, ſed ipſius domini ſunt inſtrumenta, quibus ille lautior in re familiari, & ad vitae cultum ſit inſtructior. Quae autem continentur inſtrumento fundi, partim ſunt animalia, ut homines, pecudes, aves: partim inanima, ut ferramenta, vehicula, dolia: ſine quibus neque agricultura, neque frugum fructuumque reliquorum collectio, vel conſervatio eſſe ulla poteſt. Ac homines quidem ad uſum ruſticum parati, vel liberi, vel

ſervi ſunt, ſoluti aut vincti: & alii praefecti, alii operarii: utrique vero a diverſis miniſteriis & operis diverſa habent nomina, quibus diſcernuntur.

Praefecti villae & rei ruſticae, Villicus, Villica, Procurator, Actor, &c.

Cap. II. Inter praefectos primus eſt VILLICVS, agri colendi cauſa conſtitutus in villa: cui contubernalis VILLICA; quae rem familiarem & domeſtica opera curat. *Villae* autem appellatione intelliguntur omnia aedificia extra urbem, quae non pecora modo armentaque recipere poſſunt, ſed etiam familiam & fructus fundi. Tres enim partes villae conſtituuntur, una *Urbana*, ampla & ornata, quae *Praetorium* quoque dicitur, & ipſius domini habitatio eſt: altera *Ruſtica*, laxa & impolita, quae habet familiam villaticam, pecora, ſtabula, praeſepia, omne denique inſtrumentum ruſticum: tertia *Fructuaria*, ubi fructus fundi ac reditus reponuntur, ut foeniſecia arida in tabulato, vindemia in cella, in granario meſſis. PROCVRATOR eſt ſocius villici, & in omnibus rebus adminiſter; Graeco vocabulo dicitur *Epiſtata*. Cato 57, *Villico, Villicae, epiſtatae, opilioni.* ACTOR in familia ruſtica accepto-

rum expenſorumque actum adminiſtrat, cibaria familiae diſtribuit. DISPENSATOR rationes villaticas diſpenſat, pecuniam fenerat, locat, mercedes praeſtat. Plinius Epiſt. 3, *Sub eodem procuratore, & paene iiſdem actoribus habere.* Quintil. declamat. 345, *Quod per diſpenſatores feneratis, quod familiam per procuratores continetis.* ATRIENSIS villae & ſupellectilis ruſticae munditias curat, videtque ut ferramenta deterſa nitidentur, atque rubigine liberentur, ceteraque ſi refectionem deſiderant, fabris concinnanda tradantur. MONITOR eſt, qui tenet nomina operariorum totius ac familiae, & unumquemque nominatim ſui muneris & operae admonet: ſicut qui in ſcena adeſt hiſtrionibus, & geſtus verbaque ſuggerit, dicitur etiam *Monitor* auctore Feſto. Columella lib. 1, *Et in turba & ſub Monitore vinitor opus facere debet.* ibidem: *Ne praeeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet.* Ulpian. tit. De inſt. & inſtrum. leg. *Villici & monitores.* CELLARIVS cibum & potionem praebet familiae, & rationes cellae ne turbent, videt. ideo, more veteri, cellam penumque omnem ſigno herili obſignabat. Plaut. captiv. *Obſignate cellas, referte annu-*

lum ad me. Perſa: *Allium ſervo obſignant cum ſale.* Vocabulo Plautino *Promus & Condus* appellatur. Pſeudolo: *Promus & Condus fuit, procurator peni.* CVSTOS torcularium ſervabat, ne quid incuria aut furto deperiret; & erat homo liber: contra qui dolia curabat, ſervus. in lapide priſco. A TERENTIVS. M. L. CHRYSOGONVS SER. DOLEARIS. FORNACARIVS accendendi fornacis curam gerit, ignemque cuſtodit, ne evagetur: qui ab Juriſconſultis tit. ad legem Aquil *Fornicarius*, & tit. de inſtr. & inſtrum. leg. *Fornicator* appellatur: nimirum propter affinitatem & commutationem literarum A & I, quam multis exemplis oſtendi lib. 1. De uſu antiquae locutionis. ERGASTVLARIVS erat cuſtos & praefectus ergaſtuli, in quo vincti & compediti ſervi concludebantur, cum ceſſaſſent ab opere, ne noctu aufugerent. Erat enim *ergaſtulum* in villa tanquam privatus carcer, Juvenalis, Sat. 14, *Quem mire afficiunt inſcripta ergaſtula carcer Ruſticus.* & Sat. 8, *Nempe in Lucanos, aut Tuſca ergaſtula mittar.* Hinc Apuleius lib. 9. Metamorph. vocat *Tullianum: Eos retrorſum abducunt pagani, ſtatimque vinctos in Tullianum compin-*

gunt. OSTIARIVS ſive IANITOR *foribus tutelam gerit,* ut ait Plautus, & introitus exituſque obſervat: ob quod olim in cella ſua prope januam catena vinctus cubabat, non ruri modo, ſed etiam in urbe. Petronius Satyrico: *Non longe ab oſtiarii cella.* Columella lib. I, *An putem fortunatius a catenato repulſum iri janitore.* Ovidius Fact. I, *Janitor immitis dura religate catena.*

Operarii ruſtici, & eorum diverſa miniſteria & nomina, Politor, Arator, &c.

Cap. III. Operarii ruſtici pro modo & natura agrorum diverſas operas praeſtant, vel colendis arvis, vineis & hortis, vel paſcendis pecoribus, vel ſalictis aut ſaltibus inſtituendis atque tuendis. In quibus ſingulis Columella requirit ſingularem animi ac corporis habitum, ut in aratore proceritatem, in vineatore latitudinem, in bubulco vocis vaſtitatem pariter & corporis, in paſtore ſedulitatem ac frugalitatem. Ex horum numero eſt POLITOR, qui agrum cultura expolit, dummodo id facit fide domini. Non enim tenetur inſtrumento fundi (quod idem de aliis omnibus intelligendum) ſi pecuniariam mercedem, aut certam fructuum partem capit, pro ratione operae & artis, vel

conditione ſoli: ut olim in agro Caſinate & Venafro, loco bono, ſi politor tantum demeſſuiſſet fruges, & eae una cum ſpicis in corbem corruerentur, accipiebat partem octavam, at ſi etiam impendiſſet triturae & ventilationis laborem, & purgatum frumentum modio divideretur, ferebat partem quintam, auctore Catone, 136 Ulpianus tit. Pro ſocio: *Cum pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus in commune quaerendis fructibus.* ARATOR terram aratro ſulcat & proſcindit, IVGARIVS in aratione juga ducit & regit. Columella I, *Jugario ad circumeundum laxa miniſteria praebeat.* MEDIASTINVS eſt quaſi in medio actu agricolationis, & poſt aratorem reliquas partes tractat. Habent enim opera ruſtica commune quoddam vinculum, quo inter ſe alia aliis ſtato ordine ſuccedunt, ut terra primum variis modis illecta & praeparata ad ſementim proſcinditur aratris: deinde illius gremio mollito & ſubacto ſemen inſpergitur, quod mox conſtrata humo altius obcaecatur: tum ubi herbeſcens ex eo viriditas ſe oſtendit, ſpinae noxiae ſuccreſcentes leviter evelluntur raſtris, ſarculis, runcinis: poſt fruges jam adultae deſecantur, quae calore ſolis ad-

ſiccatae bacillis, furcilliſve in area triturantur & excutiuntur: ad extremum grana ventilabro per longum ſpatium in ventum projiciuntur, atque ita purgantur. Quae opera qui efficiunt, ſinguli ſua privaque habent nomina, ut SATOR, OCCATOR, SARRITOR, RASTRARIVS, RVNCATOR, MESSOR, TRITVRATOR, VENTILATOR, & uno ſimul omnes vocabulo Mediaſtini appellantur: ſicut in familia urbana *Mediaſtini* ſunt ſervi medii inter actores & compeditos, id eſt, inter ſummos & infimos: Lucilius lib. 17 Sat. *Villicum Ariſtocratem, mediaſtinum atque bubulcum.* Columella 1, *Mediaſtinus qualiſcunque ſtatus poteſt eſſe, dummodo perpetiendo labori ſit idoneus.* VINITOR colit vineam: cui adjungitur PVTATOR, FRONDATOR: ille vites aut arbores amputat & purgat: hic arbores defrondat, ut e frondibus faciat manipulos ad paſtum pecoris per hiemem: vel vitium folia decerpit, quo uva ſolis calori expoſita commodius matureſcat. Utriuſque inſigne olim erat falx. Ovidius Metamorph. 14, *Falce data frondator erat, vitiſque putator.* PASTINATOR terram vinealem fodit & praeparat. VINDEMIATOR colligit vindemiam & Graece τρυγητὴρ dici-

tur. OLEARIVS loco & ordine ſocius ac aequalis eſt Vinitori: quia apud veteres fuit gemina & juncta cura vineae & oliveti. Huic operam praebet LEGVLEIVS, qui oleam caducam & verberando decuſſam nuda manu legit; STRICTOR digitabulis preſſam decerpit ab arbore: FACTOR oleam facit exprimitque, ut *Factus* eſt quod uno tempore conficitur; & *Hoſtus*, quod ex uno facto reficitur, quaſi hauſtus, ut *Horio*, pro haurio veteres dixerunt & *dehorito* pro dehaurito Cato 67, idem 6, *Hoſtus nequam erit*, id eſt, inutilis & nullae rei. CAPVLATOR oleum expreſſum *capulis* deplet, & e *cortina* in *labra* aut *dolia* transfundit. *Deplere* enim eſt hauſtu minus facere, ut ait Statius Achilleid. I, *Fontes deplevimus hauſtu.* HORTVLANVS & OLITOR curat fructus hortenſes, & vendit impoſitos aſino vel caballo, ut olim fieri ſolebat. Horatius Epiſt. I, *Olitoris aget mercede caballum.* Paſtioni pecoris praeeſt MAGISTER PECORIS idem PASTOR, qui pecus paſcit, regit & curat, ut *Magiſter camelorum* Victori, *ſarcinalium principis jumentorum magiſter*, Ammiano lib. 15. ARMENTARIVS ſive IVMENTARIVS & ARMENTI CVSTOS Ovidio II Metamorph.

cui qui praefectus eſt, dicitur SVPERIVMENTARIVS. Suetonius in Claudio: *Barbarum & olim ſuperjumentarium.* Sed a pecoris genere, cui praeſunt armentarii, habent diverſa nomina, ut *Equiſo*, *Aſinarius*, *Mulio*, *Bubulcus*, *Subulcus*, *Opilio*, *Caprarius*, *Proculator*, qui obſervat porcellos lactentes. AVIARIVS eſt, qui aves villaticas paſcit & curat, FARTOR qui ſaginat. Horat. 2 Sat. 3, *Cum ſcurris fartor.* Antiqua inſcriptio, AVIVM FARTOR. GALLINARIVS, curator gallinarum, DELIACVS, ſaginator. Varro de re ruſt. 1, *Qua gallinarius curator earum ire poſſit.* ibid. *Ut maxime factitaverunt Deliaci.* Cicero Academic. 2, *Accepimus Deli fuiſſe complures ſalvis rebus illis, qui gallinas alere permultas quaeſtus cauſa ſolerent.* Plinius 10, *Gallinas ſaginare Deliaci coepere:* SALICTARIVS eſt, qui ſalictum curat, & ex eo materiam ſalignam parat, vel texendis corbibus, caniſtris & ciſtellis, vel viti pedandae, jugandaeque. Sunt enim *ſalicum* duo genera; aliae *viminales*, ſupellectili villaticae texendae, aliae *perticales*, vineis jugandis vel ſoboli plantandae, vel denique ſaepimentis uſum praebent. Unde Cato in aeſtimatione praediorum tertium locum

tribuit ſalicto, praeponitque olivetis, agris frumentariis & pratis. SALTVARIVS vocatur cuſtos ſaltuum: ſive fructuum conſervandorum gratia paratus ſit, ſive finium tutandorum cauſa, ut ille Tyrrhus Virgilianus, *cui late cuſtodia credita campi.* Nam omnino Saltuarii continentur inſtrnmento, ſi fundus ſaltus paſtioneſque habeat: ſicut etiam accedunt inſtrumento ſi villa cultior eſt SCOPARII, & ſi viridaria habeat TOPIARII, qui hedera deambulationes geſtationeſve conveſtiunt, & formas varias ex plantis, arboribus, fruticibus compoſitis & plicatis reddunt: ſi in agro venationes ſunt, VENATORES; ſi ab aucupio reditus percipiatur, AVCVPES; ſi ex melle, MELLARII, qui ſunt curatores apium & mellis, ut ait Varro 2. Denique eſt in inſtrumento fundi FOSSOR, qui compeditus erat, & minimae dignationis. Unde pro inerti & ſtupido dixit Perſius 5, *ne cum* ſis *cetera foſſor.* Juvenalis 2, *Squallidus in magna faſtidit compede foſſor.* MESSOR, FOENISEX, vel *Foeniſeca:* illius inſigne, more veteri, erat corbis, hujus corona e foeno. Cicero pro Seſtio: *Meſſoria ſe corbe contexit.* Ovidius Metamorph. 13, *O quoties habitu duri meſſoris ariſtas Corbe*

tulit,

tulit, verique fuit meſſoris imago. Idem. 14, *Tempora ſaepe gerens foeno religata recenti, Deſectum poterat gramen verſare videri.* Propertius 4, *Arma tuli quondam, & memini, laudabar in illis, Corbis at impoſito pondere meſſor eram.* Ibidem: *Da falcem, & torto frontem mihi comprime foeno, Jurabis noſtra gramina ſecta manu.* GERMINISECA, qui in hortis & vineis germina falculis praecidit. Varro L. L. 4. *Falculas has phancillas germiniſecae vocant:* Sed *Piſtor, Molitor, Coquus, Faber, Tonſor, Fullo, Textor,* & alii opifices, ſi qui in fundo ſunt, continentur inſtrumento, non ut fundi inſtrumenta, ſed inſtrumenti, nempe familiae ruſticae, cujus cauſa parata ſunt, ut infra dicemus.

Pecudes majores agriculturae ſervientes, Boves, Equi, Aſini, &c.

CAP. IV. Sequuntur reliqua duo genera inſtrumenti animalis, *Pecudes* & *Volucres*, quae fundi culturae inſerviunt. Non enim ſi quae habentur, ut dominum lautiorem reddant, inſtrumento fundi annumerari debent: ſed hae modo ſine quibus recte exerceri nequit poſſeſſio. Itaque ſi dominus paravit greges venalium, ut ex iis fructus caperet, hi non ſunt in inſtrumento, nihilo magis, quam

ſi induxit plures in fundum textores, fabros, aut alios artifices rei quaerendae. *Pecudes* autem promiſcue appellantur omnia animalia, quae parent hominis imperio & pabulo paſcuntur: & ſunt aliae majores, ut bos, aſinus, mulus, equus, aliae minores, ut ovis, capra, ſus: quae familiae victum, veſtitum miniſtrant. Majores pecudes communi nomine dicuntur ARMENTA ab arando, vel ab armis, id eſt, ſcapulis majoribus, ut Servius putat; & IVMENTA a jungendo ſive a juvando, quod neceſſarium ruſticum laborem vel ſubvectando, vel arando juvent: etſi juriſconſulti haec diſtinguant ſubtili quadam differentia, quam tamen alii auctores non obſervant, ut notavi lib. 1 de differentiis verborum. Ex his veteres praecipuum uſum & honorem tribuerunt bovi, ſocio laboris ruſtici & tanquam colono; ob quod Heſiodus ex viro & uxore aut bove domum conſtare dixit. Cognominatur autem BOS IVGATORIVS, qui jugo ſubmittitur, contra INIVGIS, qui ſub jugo non fuit, ut Feſtus tradit. ALTILIS ad publica ſacrificia ſaginatus, apud Varronem lib. 2, ut *gallina altilis* apud Martialem 13. STERILIS, qui eſt exſectus. Tibullus 3, *Dum ſubigunt ſteriles arva ſe-*

cunda boves. LACTARIA bos foemina, vacca, quae lac praebet. FORDA & HORDA, vacca, quae praegnans eſt; unde *Fordicalia* ſeu *Hordicalia* feſta dicta, quod tum hordae boves immolarentur. Ovidius Faſtor. 6, *Forda ferens bos eſt, fecundaque dicta ferendo. Hinc etiam fetus nomen habere putant.* PARTA vacca foeta, ἡ τοκάς: contra EXPARTA, quae parere deſiit, effoeta. Gloſſae, *Exparta, partu vacua.* Varro de re ruſt. 2, *Aetate potius ad fructus ferendos integrae, quam expartae.* Columella 7, *Exparta nutrici conſociata minus laboret in educatione foetus ſui.* Item a diverſa cornuum forma bos LAEVVS, cujus cornua terram ſpectant; LICINVS, cujus cornua ſurſum verſus reflexa ſunt; CAMVRVS, qui converſa introrſus cornua habet, contra PATVLVS, cui cornua diverſa ſunt & late patent: ob quod plauſtris & aratris aptus eſt, Graecis dicitur πάτηλος & πατάλις: qua forma Plautus Truculento, *Ut ego me ruri hamaxari mavelim patulem bovem.* *Equus* variis rebus & uſibus deſtinatur, ut vecturae, agriculturae & admiſſurae. Hinc VECTARIVS, qui vehit vel aptus eſt ad vehendum. Varro lib. 2, *Qui vectarios facere vult.* IVGALIS, qui curru junctus in-

tra jugum ſive temonem decurrit, Graecis *ζύγιος* dictus, *ὁ ὑπὸ τῷ ζυγῷ ἵππος*: contra FVNALIS, qui extra jugum decurrit, ſive ante, ſive ad latera adjunctus ſit: inde appellatus, quod fune ſive loro aut catena exterius vagatur, ut in quadriga duo jugales, duo funales, dexter & ſiniſterior. Graecis vocatur *παρώριος* vel *σειραῖος*. Sophocles Electra, *δέξιόν τ' ἀνεὶς Σειραῖον ἵππον εἶργε τὸν προυκείμενον*, *dextro funario laxans habenas attrahebat infirmum.* Suetonius Tiberio, *ſiniſteriore funali equo.* Statius Thebaidos 6, *funalemque Thoam.* Auſonius Epicedio Phoſphori: *Pegaſus hinc dexter currat tibi, laevus Arion Funis eat, quartum det tibi Caſtor equum.* ADMISSARIVS, qui admittitur ad coitum, quaſi maritus equarum, quod periphraſi poëtica decenter expreſſit Virgilius Georgicor. 3, *Quem legere ducem, & pecoris dixere magiſtrum.* SAGMARIVS idem qui *Clitellarius* & *Doſſuarius* & *Sarcinalis* apud Lampridium in vita Heliogabali. Nomen habet a *ſagmate*, quod ſtratum ſignificat, quo ſarcinae aptantur. Iſidorus *ſagma, quod corrupte vulgo Selma dicitur, ſtratum ſagorum vocatur.* Unde Caballus Sagmarius. ASINVS alius eſt PLOSTRARIVS, qui plauſtra trahit, alius

DOSSVARIVS, ut nominat Varro lib. 2, qui onus dorſo fert, alius CLITELLARIVS, qui & ORNATVS dicitur Catoni, ab impoſitis *clitellis*, id eſt, ſellis doſſuariis. Apulejus Metamorph. 10 de ſe aſino: *Sarcinis propriis onuſtum & prorſus exornatum armatumque producunt in urbem.* Alius MOLARIVS, qui molas frumentarias verſat, Cato 10 & 11, idem dicitur ab Africano tit. de legatis 3 & Ulpiano tit. de inſtr. & inſtrum. leg. MACHINARIVS eo, quod catillum ſive machinam infixam molae frumentariae trahit & volvit. Nam aſini ſolebant agitare *molas verſatiles*, quas Cato vocat *aſinarias*, ſicut ſervi *truſatiles* & *piſtrinarias:* ex quo Catullus ait, *Et non piſtrino traditur atque aſino*, id eſt, datur ad molas truſatiles & verſatiles. Quanquam nonnulli aſinum machinarium in libris Juriſconſultorum accipiunt eum, qui tympanum rotamve, qua aqua de flumine aut puteo tollitur, verſat: quibus non conſentio.

Pecudes minores, ut Ovis, Sus, Capra, &c.

CAP. V. Poſt majores pecudes ovilli generis prima ratio eſt, ſi utilitatis magnitudo ſpectetur. Nam ſimul & corporibus noſtris veſtitum praebet, & caſei lactiſque abundantiam, & carnis lautiſſimae dapes ſubminiſtrat.

Quod Virgilius ſcite expreſſit: *Inque tuendos Natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar, Mollia quae nobis veſtras velamina lanas Praebetis, vitaque magis, quam morte juvatis.* Oves autem varie cognominantur: AGNAE, quae nondum dentes ediderunt: BIDENTES, quaſi *Biennes*, interpoſita D littera, id eſt, duorum annorum, ut tradit Gellius; aut a dentibus duobus eminentioribus, quibus ad ſacrificia cenſebantur aptae; etiamſi illos non ſola ovis bima, ſed & alia pecus habet, cum ad bimatum adſcendit, teſte Hygino. Gloſſarium. Bidentes διόδοντα πρόβατα. AMBIDENTES, quae ſuperioribus & inferioribus ſunt dentibus. ADASIAE, vetulae recentes a partu. Iſidorus in Gloſſis, *Adaſia ovis major natu.* APICAE, quae non amplo corpore ſunt, nec multam lanam habent circa collum ac ventrem. Nam ἄπεικος eſt glaber. MINAE ventre glabro ſunt. Varro 2 & Plautus Truculento, *Perperas minas oves.* DELICVLAE vel aetate vel morbo delinquunt & deficiunt, ut *armenta delicula*, Cato II. REICVLAE ob vitium aliquod rejiciuntur & alienantur, ut minae, perperae: INCIENTES ſunt vicinae partui: PVSTVLOSAE

corripiuntur ſacro igne, quem *Puſulam* vocant paſtores, eo quod pus contineat & puſtulas cuti imprimat. PASCALES paſſim in nemoribus & montibus paſcuntur, eaedem HIRTAE & SOLOCES, quod lana craſſa & ſqualida, quae Solox dicitur, contectae ſint. Lucilius: *Paſcali pecore ac montano, hirto atque ſoloce.* Quibus opponuntur PELLITAE, quae propter lanae bonitatem pellibus teguntur, ne lana inquinetur, & in tenerrimis paſcuis aluntur, ut ſunt Tarentinae & Atticae. Horat. Carmin. 2, *Dulce pellitis ovibus Galeſi flumen.* PECVLIARES vel PECVLATORIAE, quae ſervis aut filiis familias ſunt in peculio; ſicut *Peculiares ſervi & ancillae*, quae adulefcentulos aut puellas ſectabantur & curabant, proprio ſibi miniſterio. Plaut. Aſinaria: *Etiam opilio, qui paſcit, mater, alienas oves, Aliquam habet peculiarem, qui ſpem ſoletur ſuam.* Captivis: *Parvolum peculiarem parvolo puero dedit.* Perſa: *Sophoclidiſca haec peculiaris eſt ejus, quo ego miſſus ſum.* Praeterea agni dicuntur CORDI, ſerotini, ut qui poſt x Cal. Auguſti naſcuntur, vel qui poſt tempus gignuntur, ac remanſerunt in volvis ſive membranis involuti, quae Graeci vocant *χορίον*, au-

ctore Varrone, ſicut *Cordum foenum* autumnale, quod autumno ſecatur, & *corda frumenta*, quae ſero matureſcunt: *olus cordum* apud Columellam. DEPVLSI, qui a materno lacte depelluntur, Virgilius, *depulſos matribus hoedos.* SVBRVMI lactantes. Nam *Rumis* ſive *Rumia* eſt mamma. Varro de liberis educandis: *Ruminae propter rumam, id eſt, priſco vocabulo mammam: a quo ſubrumi etiam nunc dicuntur agni.* MVSTEI recens ablectati & in paſcua ducti, Cato in oratione *de agna muſtea paſcenda. Sus* culinae ruſticae uberrimos apparatus praebet, & ganeae exquiſitam materiam, quam Cenſoriae leges ſaepe coërcuerunt, interdixeruntque coenis abdomina, vulvas, & alia gulae irritamenta. Nam ſapidiſſima omnium pecudum aeſtimatur vulgo ſuilla caro, ut ait Plautus in Milite, *Occiſam ſaepe ſapere plus multo ſuem cum manducatur.* Haec ubi peperit FETA dicitur: ubi omnem fetum ad utrumque latus circum ſe habet CONFETA, qualis ad ſacrificium adhibebatur, teſte Feſto. Quae ſemel tantum peperit, PORCETRA: quae ſaepius SCROFA. Verres caſtrati mutant nomen, atque dicuntur MAIALES. Porci a mamma depulſi *Lactentium* nomine omiſſo

DELICI appellantur. A partu decimo die puri & integerrimi dicebantur SACRI ſive, ut antiqui loquebantur, SACRES, quod tum primum idonei ad ſacrificia, quae Laribus agno & porco fiebant ab iis, qui inſani fuerant, aut piaculum aliquod admiſerant, aut liberorum prole familiam auxerant, ut ex Plauti Menaechmis & Rudente conſtat; iidem MYSTICI Tibullo dicti I, 10 *Hoſtiaque e plena myſtica porcus hara.* NEFRENDES, quod nondum fabam frendere, hoc eſt, frangere poſſunt. Terentius Scaurus de orthographia: *Ne pro non poſitum eſt, apud antiquos, ut* Nefrendes porci, *qui fabam frendere non poſſunt.* SERARII, qui ſero paſti ſunt: Cato 151. COLLVVIARIS, qui omnigeno potu nutritur, cibo permixto.

De canibus & eorum diverſis generibus & uſibus.

CAP. VI. *Canis* etſi pecudum numero non eſt, ut recte cenſent juriſconſulti, quoniam pabulo non paſcitur, tamen inſtrumento continetur. Nam & nocturnas vigilias agit, pro tutela domus ac villae, & cuſtos eſt pecoris, quod eo comite defenditur, maxime Ovillum & Caprinum: cui inermi generi lupi inſidiantur, niſi Canis opponatur defenſor. Itaque alius dicitur DOMESTICVS

ſive VILLATICVS, alius PASTORALIS & PECVARIVS, alius VENATICVS. *Domeſticus* intra villam & aedificium excubat, vel libere circumiens, vel catena per diem vinctus & noctibus ſolutus. Unde dicitur *catenarius*, qui etiam in urbe domus cuſtos ad januam accubabat. Seneca de ira 3, *Iraſceris ergo catenario cani? & hic cum multum latravit, objecto cibo manſueſcit. Pecuarius* paſtorem apud gregem comitatur: in quo maxime requiritur fortitudo & acritas, ut lupum aliaſve feras repellere, aut raptores perſequi & praedam eripere poſſit. Tales olim laudatiſſimi fuerunt MOLOSSICI ſive EPIROTICI. Virgilius Georgic. 3, *acremve Moloſſum Paſce ſero pingui.* & ALBANI magnitudine ac robore praeſtantiſſimi, ut qui parvas feras contemnentes, leones & elephantos proſternerent. Venaticus indagine vel curſu & labore feras proſequitur. Eſt enim alius *Veſtigator*, qui praecipua ſagacitate ferae latebras & veſtigia ſcrutatur ac prodit; de quo Ennius Annal. 10, *Veluti ſi quando vinclis venatica Venox Apta ſilet: ſi forte feram ex nare ſagaci Senſit, voce ſua nictatque ulutatque ibi acute.* Alius *Emiſſarius* ac *Vertagus* ſive *Vertrahus* dictus, ex

eo quod feram trahat ad dominum. Martialis Epigram. 14, *Non ſibi ſed domino venatur vertagus acer, Intactum leporem qui tibi dente refert.* Gratius: *Et pictam macula vertraham delige falſa.* Ejus generis celebrantur ob velocitatem LACONICI ſive SPARTANI, unde Virgil. Georgic. 3, *veloces Spartae catulos.* Horatius Epodo, *Nam qualis aut Moloſſus aut fulvus Laco Amica vis paſtoribus.* Ammianus 29, *Ad obſervandam venatitiam praedam Spartanum canem retinere diſpoſitus.*

Aves villaticae, terreſtres & aquatiles, Gallinarum tria genera.

CAP. VII. *Aves* inſtrumento fundi contineri volunt juriſconſulti, ſi reditus & fructus ex iis percipiantur, ut ſi intra ſepta villae ſint cortes, aviaria, & aquatilium receptacula, quae venditorum animalium pretio uberrimum quaeſtum praebent, & menſam pretioſis inemtiſque dapibus exornant, denique fimo vineas & arva laetificant. Quod ſi fundus non eſt ita inſtructus, ut ſepta & ſtabula avium habeat, ſed unius generis aves quaſdam, puta gallinas vel anates; hae nihilominus inſtrumento continentur: quoniam earum cura colono maxime neceſſaria eſt,

propter quotidianum proventum, & ſaginam lautiſſimam, quam ſuppeditant. Avium vero villaticarum aliae terra modo ſunt contentae, ut gallinae, columbae, pavones, turdi, turtures, phaſiani; aliae etiam aquam requirunt, ut anſeres, querquedulae, anates, cygni. *Gallinae* ſunt trium generum, *Villaticae, ruſticae & peregrinae. Villaticae* rure naſcuntur in villis; quae ſi adhuc effetae non ſunt & pullos edunt, appellantur PVLLITRAE, quibus contrariae VETVLAE aut *Veteranae*. Varro de re ruſtic. 2, *Potius vetulis quam pullitris*. Quae ſunt humiles & curtis pedibus PVMILIONES, ſicut *Pumilios* homines brevi & humili corpore, paulum ſupra terram extantes Suetonius Auguſto vocat, *Pumiliones* Gellius 19, *Pumilos* Papinius Silvar. 1, *Hic audax ſubit ordo pumilorum. Ruſticae* pullos & ova edunt in ſilvis, neque ſunt manſuetae, ſed ab aucupe capiuntur & ad cibos delicatos parantur. *Peregrinae* propter amplitudinem & ſpeciem corporum nobiles ipſae, patrias quoque ſuas nobilitarunt, a quibus complura & diverſa nomina habuerunt, ut *Africanae* ſive *Numiaicae*, *Chalcidicae*, *Medicae*, *Rhodiae*, *Tanagricae* a Tanagra urbe Atticae. Ex his *Medicae* erant ſimiles facie

gallinis vulgaribus, corpore majore, pedibus oblongis, quales nos *Longobardicas* vocamus. *Africanae* grandes, variae, gibberae, rutilam comam & criſtam in capite gerebant; quas utraſque caeruleas habebant *Meleagrides*, ut teſtatur Columella. Itaque falluntur, qui putant *Meleagridas* vel *Africanas* eſſe noſtras gallinas Indicas & *Turcicas*, ut vulgo appellantur, quas ſcimus non habere criſtas, ſed palearia tantum. De reliquis avium generibus videndi rerum ruſticarum ſcriptores.

Inſtrumenta inanima & muta trium generum; & quae fructus quaerendi gratia parata.

Cap. VIII. Reſtat alterum genus inſtrumenti ruſtici, inanimum & mutum, quo comprehenduntur ea, quae fructus quaerendi, colligendi, conſervandi gratia parata ſunt. Quaerendi velut frumentum, quod ſerendi cauſa ſepoſitum eſt, & vaſa, quae culturae ſerviunt, ut eſcaria & potoria ad miniſterium operariorum in meſſe & vindemia. QVALA SATORIA, in quibus ſemina feruntur ad ſementim. TRIMODIAE SATORIAE e quibus jaciuntur. VRCEI AQVALES ſive AQVARII, quibus aqua fertur ad irrigationem arborum & vitium. Quae genera vaſorum intelligit Ulpian. tit. de inſtr. & in-

ſtrum. leg. 8 ubi inter inſtrumenta fructus quaerendi refert *vaſa, quae utilia culturae ſunt.* Item ferramenta, pedamenta, pali, ridicae, falces putatoriae, crates. Ferramenta ſunt neceſſaria ad culturam arvorum, hortorum & vinearum, ut ARATRVM terrae proſcindendae ad ſementim; cujus partes *Stiva, Buris, Culter, Vomer, Temo, Ralla,* quae eſt ſtimulus ferratus, quo vomer detergetur & terra inhaerente liberatur: ſic dicta a radendo. Plinius 18, 19, *Purget vomerem ſubinde ſtimulus cuſpidatus Ralla.* RVNCINA, SARCVLVM purgandis hortis, ſegetibus & vineis. *Runcare* enim & *Averruncare* eſt ex agro noxias herbas evellere, *Sarrire* leviter purgare ſata. IRPEX compago e pluribus dentibus ferratis, quam jumenta trahunt, ut eruant, quae in terra ſerpunt. Cato vocat *Urpicem,* Graeci ὀξίνην. Heſychius ὀξίναι ἐργαλεῖόν τι γεωργικὸν σιδηροῦς γόμφους ἔχον ἑλκόμενον ὑπό βοῶν. RASTRVM lignum itidem dentatum confringendis glaebis & terrae in aratione exaequandae, a quo ὑποκοριστικῶς RASTELLVM, quo ſtipulae raduntur, & foeniſicii cumulo adduntur. RVTRVM ligneum in ima parte patens & cavum, quo terra arenave corruitur in cumulum, aut calx vel

lutum ſubigitur, aut fruges conjiciuntur in modium: Graeci vocant κρωπίον. Ejus diminutivum *Rutellum* uſurpat Lucilius Satyra 9, *Frumentarius eſt, modium hic ſecum atque rutellum Unum adfert:* ubi nonnulli perperam cenſent eſſe inſtrumentum hoſtorium ad aequandam menſuram, quod Graece ῥόχανον. RVTABRI noxia eruunt e terra, ut auctor eſt Varro L. L. 4. CAPREOLVS ferramentum bicorne ad terram comminuendam, in plantatione herbarum hortenſium. LIGO, BIDENS inſtrumenta ferrea foſſoria. MARRA itidem ferrea, exſcindendis herbis inutilibus comparata, ut ſarculum, runcina. Juvenalis: *ne marrae & ſarcula deſint* Columella 10, *Contundat marrae, vel fracti dente ligonis.* Plinius 23, Verno ſeri debet, liberarique ceteris herbis, ad trimatum marris a ſolo radi. PALAE ferreae, planae, quibus terra foditur & foſſa vel egeritur, vel aggeritur, ut BIPALIVM pala duplo latius; unde ei nomen. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas* ſibi ait. Columella 10, *Tum mihi ferrato verſetur robore palae Talis humus.* PASTINVM vineaticum inſtrumentum bifurcum, quo ſemina in ſcrobes demiſſa panguntur. PEDAMENTA, PALAE, RIDICAE ſunt

ſuſtentacula vitium, quae Plinius optima commemorat e ſalice, robore, olea, arundine, junipero, cupreſſo, ſambuco, caſtanea. CRATES & SIRPEAE ſunt vehicula e viminibus contexta, quibus ſtercus evehitur. Unde *Crates* & *Sirpeae ſtercorariae* apud Catonem. Varro L. L. 4, *Sirpea, quae virgis ſirpatur, id eſt, colligando implicatur, in quo ſtercus aliudve quid evehitur.* Virgil. Georg. 1, *Vimineaſque trahit crates*, quod Servius male exponit, *ad agrorum ſcilicet exaequationem, quam ruſtici Irpicem vocant.* Nam poëta intelligit agrorum ſtercorationem, ad quam adhibentur Crates, multum diverſae ab Irpice, de quo ante dixi. *Falcis putatoriae* multiplex uſus eſt, & ſpecies diverſa, ut ARBORARIA, SILVATICA, VINEATICA ſive VINITORIA, putandis arboribus, ſilvis, vineis. LVMARIA reſecandis lumis, id eſt, herbis ſpinoſis in agris. RVSTARIA rubis ſentibuſque, qui per agros ſerpunt. Nam *ruſtus* eſt rubus auctore Feſto. SIRPICVLA amputandis ligamentis, quibus ſirpantur & adligantur faſces, inciſi fuſtes. STRAMENTARIAE deſecandis ſtramentis exſtantibus in ſegete poſt meſſem.

Colligen-

Colligendi fructus cauſa parata inſtrumenta & primum meſſis.

Cap. IX. Colligendi fructus cauſa parata inſtrumenta ſunt varii generis: nonnulla ſerviunt meſſi, quaedam foeniſeciae, alia vindemiae, oleitati, lacticinio, florilegio. Meſſis inſtrumentis ſeges matura demetitur, deinde exſiccata in horreis conditur, tum excutitur atque purgatur. Cui rei parantur FALCES MESSORIAE ſive ADOREAE, id eſt, frumentariae, Trahae, Tribula, Vanni, Furcillae, Corbes. Falcium variae formae pro locorum regionumque varietate, reperiuntur. LVNATAE, quibus fruges robuſtioris culmi, ut triticum & ſiliginem demetunt, dextra ſecantes ſtipulam ſecundum terram, ſiniſtra autem unco praelongo convolventes & in faſces cogentes reſecata. *Sicilas* hodieque vocant, [Germ. *Sicheln*] a priſco verbo ſicilire, id eſt ſecare; unde Sicilimentum pro foeno ſecto apud Catonem. Gloſſae *Sicila* σμίλα χαρτοτόμος. VERRICVLATAE ſunt majuſculae longo manubrio, perinde ut falces foenariae. His in modum verriculi adfixis ligneis quaſi cratibus utraque manu ſegetem praecidunt, ſtratamque longo ordine in faſces alligandam relinquunt. RO-

STRATAE, DENTICVLATAE nominantur ex eo, quod roſtrum, dentes habent: ſicut TRIBVLATAE, quae tribulum, quibus ſolebant filicem abſcindere, ut tradit Palladius. TRAHA, TRIBVLVM, FLAGELLA, FVRCILLAE uſurpantur ad excutienda e ſpicis in aream grana, etſi forma & uſu multum diſtent. Nam *Traha* eſt aſſerum compago dentata cum orbiculis, quae bubus per aream trahitur ad frumenta excutienda. *Tribulum* ſive *Tribula* eſt tabula ferro vel lapide aſperata, quam trahunt jumenta juncta, inſidente auriga, vel grandi pondere addito. *Triblas* vocat Cato 135, *Ploſtrum Poenicum* Varro. Virgil. Georg. 1, *Tribulaque trahaeque & iniquo pondere raſtri. Flagella* ſunt bacilli loreis vinculis penduli e fuſte, quem trituratores manibus tenentes, tundenteſque ſpicas flagellis excutiunt grana. *Furcillae* ſunt ferreae dentatae, quibus frumenta moventur, & ubi fuerint excuſſa ſtramenta, extra aream ejiciuntur. Unde *furca* ſive *furcilla expellere* proverbii ſpecie dicitur, pro eo, quod eſt vi ejicere. Cicero ad Atticum 16, *ſed quoniam furcilla extrudimur.* Catullus: *Muſae furcillis praecipitem ejiciunt.* Horatius: *Naturam expellas furca,*

tamen uſque recurrit. MERGAE ſunt furcae ferreae, quibus ſpica legitur, vel acervi fiunt: *dictae a mergis volucribus. Ut enim illi ſe in aqua mergunt dum piſces perſequuntur; ſic meſſores eas in fruges mergunt, ut elevare poſſint manipulos,* auctore Feſto. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas ſibi, mergas datas.* PECTEN ligneus manubrio affixus, quo paullo longius a terra interpoſito extans ſpica proſcinditur, quemadmodum fit in capilli tonſura per pectinem. Colum. 2, 21, *Multi mergis, alii pectinibus ſpicam ipſam legunt, idque in rara ſegete facillimum, in denſa difficillimum eſt.* Plin. 18, 30, *Panicum & milium ſingillatim pectine manuali legunt Galliae.* VANNVS, VALLVM, VENTILABRVM ſunt inſtrumenta viminea lata, forma plana: quorum motu vel jactu ad ventum, frumentum excuſſum purgatur, ut quod leviſſimum ſit in eo, atque appellatur ACVS vel PALEA, evolet; ac quod eſt ponderoſum, purum remaneat. CORBES ſunt ſportae vimineae aut ſparteae, quibus frumenta feruntur & dimetiuntur: ſicut veteres etiam vina metiebantur per corbes, quas picatas fuiſſe veriſimile eſt. Ovid. *habitu duri meſſoris ariſtas Corbe tulit.* Cato 137, *Parte*

octava corbi dividat. Ulpian. tit. de peric. & comm. rei vend. l. 1, *de menſura vini dolearis: faciendum quod veteres putaverunt, per corbem venditorem menſuram facere & effundere.*

Foeniſiciae inſtrumenta.

Cap. X. Foenificiae inſtrumenta ſunt FALCES FOENARIAE, RASTELLI LIGNEI: illis foenum maturum ſecant; his exſiccatum & arefactum contrahunt in acervos, deinde in metas extruunt, ſtipulaſque de pratis, quas foeniſeces praeterierunt, eradunt. FVRCAE ferreae dentatae, quibus foenum demeſſum verſant, & exſiccatum componunt, pabulumque pecoribus miniſtrant; Cato 10 vocat *ferreos*, tacito furcae nomine.

Vindemiae inſtrumenta. Torcularis deſcriptio particularis.

Cap. XI. Vindemiae parantur FALCVLAE & VNGVES FERREI, quibus uvae maturae deſecantur, ne vindemiatoris manu diſtringantur & laedantur. CORBES & CORBVLAE, quae ab oppido Ameria dicuntur Amerinae, ut Amerina retinacula, Virgil. Georg. 1. FISCI, FISCINAE corbulae breves, in quibus uvae deſectae reponuntur & deferuntur, unde Naevius poëta prover-

bialiter dixit, *In pectus tuum, tanquam uvam vindemiator in ſiſcinam.* Etſi in corbibus etiam ſpicae, grana, in fiſcinis paleae, ſemina, frondes, & id genus reliqua portantur: ex quo Plinius *fiſcinas frondarias* nominat. Eidem rei ſunt DECEMMODIA, TRIMODIA, ſic dicta a menſura decem, trium modiorum. ALVEVS, LINTER, NAVIA a navis ſimilitudine appellantur vaſa concava uno e ligno exſculpta; in quibus portantur & ſervantur collectae uvae, donec perveniant ad torcularium Tibulus I, *Haec mihi ſervabit plenis in lintribus uvas.* Servius in illud Virgil. Georg. I, *cavat arbore lintres. Alii*, inquit, *lintres, in quibus uvae portantur, accipiunt.* Feſtus, *navia eſt ex uno ligno exſculpta, ut navis, quo utuntur alveo in vindemia.* QVALI vindemiatorii exceptoriique ſunt corbes vimineae, in quibus uvae feruntur, ut in caniſtro, apud Ulpian. tit de inſtr. & inſtrum. leg. l. 8, quamvis etiam QVALI & COLA ſunt vaſa viminea, vel juncea aut ſpartea, per quae liquatur & defluit calcatis uvis. Cato II, *Cola vitilia* III, *cola, qui florem demant,* id eſt, primum liquorem & optimum, qui flos vini eſt. Virg. Georg. 2, *tu ſpiſſo vimine quallos Colaque prelorum fu-*

moſis deripe tectis. Praeterea colum nivarium vas erat ex lapide ſpongioſo factum, quo aquam ex nivibus colare ſolebant delicatuli, ut aeſtivo tempore frigidius biberent. Martialis: *Attenuare nives norunt & lintea noſtra, Frigidior colo non ſalit unda tuo.* His annumerandus SACCVS VINARIVS, quo per colaturam vina franguntur & caſtigantur, redduntur que mitiora, defecata & liquida, vel etiam odoratiora & magis grata, injectis in ſacco aromatibus: qua ratione comparatur *vinum Hippocraticum* vulgo dictum; Martial. *ut liquidum potet Alauda merum Turbida ſollicito transfundere Caecuba ſacco.* CRATES texta viminea, in quibus planis ſuper terram uvae & fici ſtratae ſiccantur, vel erectis & acclinatis in teſtudinis morem, a rore, pluvia & frigore defenduntur: cui uſui ſunt *crates ficariae* Catonis 49. SPORTAE FAECARIAE prelo ſuppoſitae fecem excipiunt, unde vinum faecatum exprimitur, ut Cato docet 154. VRCEI MVSTARII, quibus muſtum progeritur in labra, hodieque muſtum bibitur. VRNAE SPARTEAE & AMPHORAE SPARTEAE ad vinum diffundendum in dolia, quae picatae non tam facile, quam fictiles franguntur. COR-

TINAE ſunt vaſa aenea patula, defruto ſapaeque coquendae accommodata, & *Cortinale* locus ubi fit: licet *Cortinae* quoque ſint vaſa tinctorum & infectorum, in quibus coquunt pannorum pigmenta. TORCVLARIVM & TORCVLAR machina eſt uvis premendis ac torquendis apta: etſi quandoque ſignificat locum vel aedificium, ubi vindemia perficitur. Hujus deſcriptio exſtat apud Catonem, quae varii generis inſtrumenta habet, *tractoria, funaria, preſſoria,* de quibus ſingulatim dicemus. PRELVM eſt trabs, qua uva calcata premitur: quod Cato de carpino atra potiſſimum faciundum praecipit ob duritiem ejus arboris, ex qua boum juga olim fabricabantur, Vitruvio teſte, & manubria ruſticis fiebant, ut tradit Plin. 19, 6. LINGVLA eſt noviſſima pars preli, quae inter duas arbores rectas inferitur in modum linguae. FIBVLAE ſunt clavi lignei, qui per tabulas tignave trajiciuntur, ut ea conſtringant: & CONFIBVLAE ſunt tanquam duplices fibulae, quae, ſi quando partes diſhiaſcent, ad conſtringendum utrimque adhibentur. ARMILLAE ſunt annuli ferrei cavati, in quibus vertibula verſantur. SVBSCVDES ſunt tabellae ligneae, quibus

immiſſis aſſeres aut tigna compiguntur: ſic dictae a ſuccudendo, quod locus, cui inſeruntur, cudendo ſcalpris excavatur, & ipſae ictu mallei immittantur. Pacuvius apud Feſtum: *nec ulla ſubſcus cohibet compagem alvei.* PEDICINVS eſt pes tenuis edolatuſque, quo arbor inſeritur cardini aut ſuae baſi. SVCVLA a ſuis ſimilitudine vocatur machina tractoria, inter *chelonia* verſatilis, circum quam *ductarius funis* obvolvitur: cujus ope trajectis per foramina vectibus, prelum tenditur vel ſubducitur, & trabes attolluntur, vaſa vinaria ex apothecis educuntur. PORCVLVS eſt paxillus vel uncus in medio ſuculae fixus, ut teneat funem, qui ſuculam circumplexus ſimul verſatur. MELIPONTI ſunt funes longiſſimi & craſſiſſimi, ſic dicti, quod melius premant. Nam *pontare* pro deprimere etiam hodie mechanici uſurpant. CAPISTRVM eſt retinaculum, quo prelum ſubductum tanquam freno retinetur, ne ſubſidat decidatque. TROCHLEA eſt machina tractoria cum rotulis vel orbiculis aereis aut ligneis, qui per ariculum verſantur, trajectis ductariis funibus, quibus relevatur prelum. Nomen habet a τρόχῳ, id eſt, rotula, ſitque ad ſimilitudinem Graecae literae

Θ, auctore Iſidoro. FORVM eſt pars torcularis, in quam uva defertur, ut prelo ſubjiciatur. Varro appellat forum vinarium. PATIBVLA ſunt fuſtes validiores, quorum uſus in torculari ad aliquid moliendum, muniendum ferendumve. Titinius Fullonibus: *Si quiſquam hodie praeter hanc Poſticum noſtrum pepulerit patibulo hoc Ei caput defringam:* Ubi Nonius minus recte, *patibulum eſt ſera, qua oſtia occluduntur, quod hac remota valvae pateant.* Non enim a patendo, ſed a patiendo dictum patibulum. VECTES ſunt pali robuſti, quibus per foramina trajectis, machina tractoria & ſucula circumagitur ab operariis, aut prelum torquetur. Eos Cato in premendo fortiter prelo adhibet longos triplici ordine, pro numero ſcilicet eorum, qui premunt: in torquendo leviter & remiſſe breves, quos vocat *remiſſarios.*

Oleae legendae & premendae inſtrumenta.

CAP. XII. Oleae legendae & premendae ſerviunt DIGITABVLA, tegumenta digitorum, quibus preſſam oleam ſtrictores ex arbore decerpunt: ſic dicta ut acetabula, ignitabula. CORBVLAE DECEMMODIAE, TRIMODIAE, quibus diſtricta bacca ſuſcipitur. FISCI & FISCELLAE ſunt quali,

in quibus olivae incluſae prelo ſupponuntur, ne fraces & ſordes in lacum cum olea defluant: quem uſum monſtrat Colum. 12, & Ulpian. tit. Locati l. 19 cum ait, *Fiſcos autem, quibus ad premendum oleam utimur, colonum ſibi parare debere.* CORTINAE vaſa plumbea, in quae oleum expreſſum fluit, & inde in labra funditur, ut fraces & amurca liquentur. CAPVLAE vaſa anſata quaſi Capides minores, quibus oleum depletur, & in fictilia vaſa diffunditur: cui rei quoque ſerviunt CONCHAE, ferreae & rotundae, ut teſtatur Plin. 23, ut & Colum. 12, 50. INFVDIBVLA, per quae oleum aut vinum infunditur in vaſa anguſti oris, ut urceos, amphoras: ſicut Vitruvio *infudibulum* eſt, per quod in molam frumentum decurrit ac tranſmittitur. SPONGIAE majores & minores, quibus fiſcinae aut dolia effinguntur & purgantur: VRCEI, quibus oleum progeritur in lacum aut cortinam: VNCI ferrei, de quibus urcei urnaeve ſuſpenduntur, vel quibus geſtantur. LABRVM olearium vaſculum rotundum, in quod oleum transfertur e cortina aut lacu: ut *labrum lupinarium*, in quo lupinus aqua maceratur: *labrum eluacrum*, in quo aliquid eluitur & lavatur: *labrum culleare*, quod ca-

piebat menſuram cullei & vino admetiendo parabatur, ea forma, qua Cato praeſcribit 55. *Labellum pollulum* eſt labrum parvulum. GEMELLAR *ſtructile* eſt, quaſi duplex labrum olearium: cui nomen dedit gemina ſtructura. MOLA, CANALIS, SOLEA, TVDICVLA referuntur a Columella inter inſtrumenta olearia preſſoria; ſed minora, quam TRAPETVM quod Varro I ait eſſe *molam oleariam e duro & aſpero lapide*; Colum. 12 a mola ſeparat, & pro trabe accipit, qua oleum exprimitur: Cato totam conſtructionem & fabricam intelligit, in quo ORBIS eſt ipſa olearia mola, quae in trapeto vertitur, & oleam terit. MOLILE, ſcapus vel manubrium, quo mola impellitur & circumagitur. MILIARIVM, vas anguſtum & longum milii forma, quod ſub trapeto ponitur ad excipiendum liquorem: etiamſi alios quoque uſus praeſtat, in culina, in balneo, ad aquam calefaciendam; quod ad Catonem notavi. TYMPANVM eſt machina tractoria verſatiliſque, quae prelum tendit, deprimit aut ſuſtollit: ſicut *tympana* appellata mechanicis axes, quorum capita habent foramina, quibus inditis vectibus, iiſque funibus advolutis pondera vel protrahuntur, vel ſuſtolluntur,

ut eſt apud Vitruvium, Oribaſium, & alios. Ulpian tit. Locat. 69, *quodſi regulis olea premitur & prelum, & ſuculam, & regulas, & tympanum, & trochleas, quibus relevatur prelum. dominum praeſtare oportere.* Ubi REGVLAE ſunt tabellae ligneae oblongae, quibus, ut in fiſcis, impoſita bacca prelo ſubjicitur & exprimitur. Colum. 12, ſuſpenſa mola oleam frangito, eamque vel in regulas, vel in novos fiſcos adjicito. Ibid. Aut regulis, ſi conſuetudo erit regionis, aut certe novis fiſcinis ſampſae exprimi. Plin. 15, *exilibus regulis pede incluſo.*

Lacticinii inſtrumenta.

CAP. XIII. Lacticinii inſtrumenta ſunt MVLCTRA ſive MVLCTRVM. vas, in quod lac mulgetur, ſive ſit urna ahenea ſive lignea. *Mulctralia* dixit Virgilius Georg. 3, *implebunt mulctralia vaccae. Mulgaria* Valgius poëta. *Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis Et ſinum vini ceſſamus ponere Baccho.* CYMBIVM eſt vas poculum a cymbae figura dictum, in quo lac ſervare, & Dis manibus libare ſolebant: etſi Varro *cymbia* refert inter vaſa vinaria; Plin. 37, 8 inter pocula, Virg. Aeneid. 3, *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.* Statius Thebaid. 6, *capti gra-*

tiſſima cymbia lactis SINVS & SINVM vas rotundum capace alveo, in quo lac retinetur & deportatur, atque olim etiam offerebatur diis minoribus ruſticis, ut Priapo, Rumiae, ex qua conſuetudine dixit Virg. Eclog. 7, *Sinum lactis, & haec te liba Priape quotannis Expectare ſat eſt.* Quamvis *ſinum* etiam vas vinarium eſt, de quo Varro lib. 1, de vita pop. Rom. *ubi erat vinum in menſa poſitum, aut galeola aut ſinum.* Ibid. *Item erant mala vinaria, ſini, cymbia, culignae, paterae, gutti.* FISCELLA, CALATHVS, FORMA caſeo faciendo adhibentur, ſuntque vaſa viminea vel juncea, in quae lac coagulatum transfertur, ut ſerum percoletur, & caſeus formetur: quod nunc fere faciunt in formis ligneis perforatis. Gloſſarium, *fiſcella, forma, ubi caſeus exprimitur.* Tibullus: *Tum fiſcella levi detexta vimine junci Raraque per nexus eſt via facta ſero*: quem poſtremum verſum Ovid. Faſt. 4, ita aemulatur: *Dentque viam liquido vimina rara ſero.* Colum. 7, *liquor in fiſcellas, aut in calathos vel formas transferendus eſt.*

Florilegii & fructuum hortenſium colligendorum inſtrumenta.

CAP. XIV. Florilegio & fructibus hor-

tenſibus colligendis parantur inſtrumenta viminea, *Corbes* & *Sportae*, *Storeae* e funibus aut junco, *Tegetes* canneae, vel cannabinae, quibus ſubjectis, ficus, uvae, poma ſoli exponuntur & ſiccantur. Item SIRPICVLI, caniſtra ſirpea, vel quod e ſirpo junci genere contexuntur, vel a ſirpando, id eſt, ligando appellati: quamvis apud Plautum Captivis etiam ſunt *ſirpiculi piſcarii*, ſcilicet naſſulae ſive ſportulae ſirpeae piſcatorum; & apud Varronem in vinea *ſirpiculi jugorum*, Colum. de cultu hortorum: *cavo jam vimine textum ſcirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* Lucilius Satyr. 15, *Tintinnabulum abeſt hinc, Scirpiculique olerorum*, etſi Scaliger ibi legit *ſcirpiculaeque*, & putat eſſe duo genera vehiculorum *Tintinnabulum* & *Sirpiculam*, diminutivum a ſirpea. Ego arbitror, Lucilium loqui de venditione olerum, quae, ut ex Horatio & Apulejo conſtat, olitores vendebant impoſita caballis vel aſinis, ad quorum colla forte erant ſuſpenſa tintinnabula, quae etiam hodie jumentis & minoribus pecudibus aptari ſolent: vel tintinnabulum ad venditionem olerum ſignificandam adhibebatur, ſicut apud Graecos in venditione piſcium fieri ſolebat, ut teſtatur Strabo 14 & Plutarch. Sympoſiac.

4, 4. Plautus in Pſeudolo cum ait, *lamies inde accenſam duos cum tintinnabulis.* Intelligit compedes vel catenas, quae, ubi moventur, ſonant & tinniunt, ut dixit Afran. *Janitoris impedimenta titinnire audio.*

Conſervandis fructibus deſtinata inſtrumenta, Cellae, Apothecae, Ciſternae, Horrea &c.

CAP. XV. Conſervandis fructibus deſerviunt Cellae, Apothecae, Ciſternae, horrea, granaria, vaſa, ollae. CELLAE & APOTHECAE ſunt diverſorum generum, vinariae, oleariae, penuariae, torculariae, defrutariae: CISTERNAE ad vini cuſtodiam effodiuntur & conſtruuntur; quod ſi cui mirum videatur, is ſciat etiam LACVS VINARIOS in terra depreſſos vina e torculari excipere, & per canales ſtructos, vel tubos fictiles in dolia defundere, ut tradit Colum. 1, Ulpian. tit. de furtis l. 21, *ſi ciſterna vini ſit quid dices? aut aquae ciſterna.* HORREA ſunt frumentaria, vinaria, penuaria; quorum mentio eſt in libris juriſconſultorum tit. de acquir. rer. domin. de inſtr. & inſtrum. leg. de penu leg. Horatius: *Parcis deripere horreo, Ceſſantem Bibuli conſulis amphoram?* ubi interpres *horrea, in quibus vina vetera repoſita erant, appellat veterana,* ut Seneca *vete-*

raria epiſt. 112, *adſpice veteraria noſtra*, *&* *plena multorum ſaeculorum vindemiis horrea.* GRANARIA reponendis frugum granis erant deſtinata, & ex tabulis fiebant, ſtipitibus vel in terra defixis vel ſupra terram collocatis. Horum uſum in nonnullis provinciis praeſtabant SIRI, ſub terra in modum ſpeluncarum & puteorum effoſſi, ad recipiendas & conſervandas fruges: de quibus Varro & Colum. 1, Plin. 38, Curtius 6. *Siros vocant barbari circa Caucaſum, quos ita ſolerter abſcondunt, ut niſi qui defoderint, invenire non poſſint; in iis conditae fruges erant.* RISCVS eſt genus vaſis contexti e junco, capaci alvo, utraque parte acuminatum, in quo ruſtici fruges, vel far molitum hodieque adſervant: quem ejus uſum an veteres habuerint, neſcio; nomen quidem Graeci & Latini uſurpant; ſed pro ciſta vel arca veſtiaria. Terent. Eunuch. *Abi, ciſtellam domo effer cum monumentis. Ubi ſita eſt? in riſco:* quo loco Donatus nomen id eſſe Phrygium notat, eoque ſignificari ciſtam pelle contectam. Ulpian. tit. de auro argent. leg. l. 25, *Veluti labatir, riſcus;* utrumque vocabulum peregrinum, alterum Phrygium, ut dixi, alterum Graecum, λαβάτηρ apud Heſychium. Pollux 10, 31,

κιβώτια

κιβώτια οἷς ἀποτίθενται αἱ ἐσθῆτες ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεται. Gloſſarium: Riſcus κιβωτὸς μεγάλη.

Vaſa vinaria majora, Culleus, Cupa, Orca, Seriae, Dolia.

Cap. XVI. Vaſa vinaria majora & capaciora ſunt CVLLEVS ſive CVLLEVM, quod viginti amphoras capit, urnas quadraginta: *qua nulla eſt major menſura liquoris* ait Fannius: eoque vinum vendere & admetiri ſolebant per labrum culleare, ita ut in vini culleos ſingulos quadraginta urnas & auctarii loco unam praeterea adderent. CVPAE ligneae ſunt, latae & vaſtae, in quibus vinum novum & recens expreſſum ſervatur. Cic. in Piſon. *panis & vinum a propola & de cupa.* Auguſtin. Confeſſion. 8, 9, *Juberetur a parentibus de cupa vinum depromere.* ORCA eſt genus vinarii vaſis magni & teres, a quo *Urceos* & *Urceolos* dictos putat Horatii interpres. Varro 1, *quae in Hiſpania fervore muſti ruptae.* SERIAE, DOLIA interdum erant decem amphorarum capacia, aliquando minora. Haec oblinebantur & oppicabantur cortice, pice & reſina, ne vinum fugere, unde *oblinire dolia* eſt obturare, &, contra *relinire* eſt reſignare & aperire. Te-

rent. Heautont. *relevi dolia omnia, omnes ſe-rias.* Quanquam in doliis & ſeriis etiam frumenta condebantur, ut teſtatur Cato 11, & Ulpian. tit. de verb. ſignif. l. 206, & hoc amplius, dolia erant *olearia, amurcaria, deacinata,* quae acinis liberata ſunt, ubi muſtum deferbuit Cato 26.

Minora vaſa vinaria, Cadus, Amphora, Fidelia, Lagena, &c.

CAP. XVII. Minora vaſa vinaria ſunt CADVS ſive metretes, qui continet urnas duas, vel ut nonnulli cenſent tres cum dimidia. AMPHORA, FIDELIA, LAGENA, CVLIGNA, FESTA, vaſa fictilia vel vitrea, in quae vinum e dolio vel cupa defundebatur, ac vetuſtas ac nobilitas vino diffuſo quaerebatur, obſignatis vaſis, & in tabella appoſito nomine vini, & numero conſularis anni, ut apud Petron. amphorae vitreae gypſatae affixis pittaciis cum hoc titulo: FALERNVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM. Proculus tit. de trit. vino & oleo leg. *Amphoras & cados, in quibus vina diffuſa ſervantur, legatos eſſe.* Horat. Carmin. 3, *Corticem adſtrictum pice dimovebis Amphorae fumum bibere inſtitutae.* Idem epiſt. 1, 5 *Vina bibes iterum Tauro diffuſa.*

Juvenalis 5, *Ipſe capillato diffuſum conſule potat.* Hinc *vinum Doliare*, quod in doliis eſt, dixit Ulpian. tit de peric. & comm. rei vend. *Amphorarium*, quod in amphoras diffuſum eſt, idem tit. de trit. vino. Eſt autem *amphora* e Graeco ἀμφόρα, continetque, quemadmodum Columella ſcribit, duas urnas, ſive ſextarios quadraginta, ut vero Metianus & Feſtus, octo & quadraginta ſextarios. Latini vocant *Quadrantal*, quaſi vas pedis quadrati ſive magni, quo utitur Plaut. Curcul. *modica eſt, capit quadrantal.* FIDELIA fictilis aut vitrea ad vina & conditanea ſervanda, apta; quae capiebat congium, & antiquo ritu cum vino offerebatur diis, ut Fidei a Plautino ſervo Aulularia: *mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam*, atque etiam donabatur cauſidicis a clientibus, quo reſpexit Perſius 3, *ne invideas quod multa fidelia putet.* LAGENA & LAGVNCVLA vas fictile, vel e radicum filis, cum fici tum etiam ſilveſtrium auctore Plin. 16, 31, aut e cucurbita, Colum. 10. Ejus uſus plurimus in conviviis, in itinere, in venatione olim fuit, atque etiam hodie manet: ſed fere ſtanneae aut vitreae & vimine obductae *Floſſa* vulgo dicitur: Horat. lib. 2 Sat. ult. *Convivae reliqui minimum*

nocuere lagenis. Plin. epiſt. 6, *Cum venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, ſic etiam pugillares ferat.* CVLIGNA dicta a Graeco κύλιξ; ut Feſtus tradit. Cato 133, *Culignam vini dapi.* Idem, *culignam in foeno Graeco ponito.* Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *Cymbia, culignae, paterae, gutti.* TESTA fictilis ad vina condenda accommodata: quam Horat. vocat Graecam, quod vino Graeco primo imbuta fuiſſet, vel quod Cumis, civitate Graecae originis facta, ut Martialis: *Cumanam teſtam.* Juvenal. 5, *Cujus patriam titulumque ſenectus, Delevit multa veteris fuligine teſtae.* His addendus VTER VINARIVS e corio conſutus, qui ut ἀσκὸς aupud Pollucem inter vaſa vini conditoria erat, & in conviviis primo ponebatur, poſtea TINA: cujus nomen integrum in Belgico idiotiſmo, ruſtici hodieque uſurpant, ſed pro vaſe ligneo, in quo lac, mulſum vel expreſſum adſervatur. Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *antiquiſſimi in conviviis utres vini primo, poſtea tinas ponebant.* Apuleius Metamorph. 7, *Vinarios utres ferentes.* D. Matthaeus Evangel. 9, ȣδὲ βάλλȣσιν ὄινον εἰς ασκȣς παλαιȣς.

Vaſa Salgamaria & Salſamentaria.

Cap. XVIII. Vaſa *Salgamaria* ſunt, in quibus conditanea ad cibum, quae veteres Salgama dixerunt, ſervantur, ut puta mala ſtruthea, cydonia, melimela, pyra, fici, nuces, rapae, oleae. Ejus generis ſunt VRCEI, ORCVLAE apud Catonem, & alia vaſa fictilia aut vitrea, patenti ore, & uſque ad imum, aequalia, ut Colum. praeſcribit 12, 4. SALSAMENTARIA Graeci *κεράμια* appellant, in quibus adſervantur ſale condita ad diuturnum uſum ciborum, ut piſces ſalſi, carnes, pernae, muriatae, & alia, quae Graecis *τὰ ταρίχα*, Latinis *Salſamenta*, Plauto *muriatica* dicuntur, eo quod in muria ſervabantur. Eſt autem *muria* aqua ſale commixta, in qua aliquid maceratur aut ſervatur: licet etiam ſignificet piſcium ſalſorum, praecipue thunni, liquamen. Hujuſmodi vaſa fictilia ſunt CADI SALSAMENTARII, quos nominat Plinius. DOLIA, SERIAE in quibus pernas ſaliri praecipit Cato; ORCAE anguſto ore, ſpecie tereti & uniformi, ad ſimilitudinem orcae belluae marinae. Suidas *ὄρκας κεράμια ἀγγεῖα ὑποδεκτικὰ ταρίχων δύο ὠτὰ ἔχοντα*: interpres Horatii ad illud Sat. 2, 4, *Byzantia putruit orca*: *Olla Graeca βόσα*, *ſeu*

vaſis genus ore anguſto; in formam καυκαλίs. In his conditas menas & pelamides, viles piſciculos, clientes pauperculi cauſidicis & patronis ſuis donabant: quo alluſit Perſius Sat. 3, *Menaque quod prima nondum defecerit orca,* & Juvenal. 7, *Quod pretium vocis? ficus, petaſunculus & vas Pelamidum.* Praeterea VASA STANNEA piſcium ſalſurae tribuit Plautus: cujus verſus apud Feſtum ita legendos arbitror, *Muriaticam autem video in vaſis ſtagneis Bonam naritam, & canitam, & tagurica, Apuinas fartas, conchas piſcinarias;* ubi *muriatica* intelligitur coena, *ſtagneis* pro ſtanneis antiqua ſcriptura, de qua alibi dixi, *narita* piſcis minutus, Graeco nomine *Rhina,* Latine *ſquarus, Canita* eadem canicula, niſi quis malit *cornutam.* Utraque Plinio memorata 32, ult. *Tagunia* piſcis, qui Athenaeo ταγύνισαι. *Apuinae,* apuae piſciculi; e quibus garum optimum conficiebatur, ut refert Plin. 31, 8. OLLAE ſerviunt condituris fructuum hortenſium, ut pomorum, ficorum, uvarum, quas inde ollares vocat Coel. Aurelian. & Martial. 7, *Dulci placenta ſordidam linit mappam Illic & uvae collocantur ollares.* Horat. Sat. 2, *venuncula convenit ollis.* Et haec quidem ſunt ipſius

fundi inſtrumenta, quae rurſus habent alia ſibi propria, ſine quibus nullum omnino opus effici poteſt. Quam ob cauſam juriſconſulti inſtrumento contineri cenſuerunt perſonas & res ad uſum familiae ruſticae & pecudum intra villam paratas: de quibus quam potero breviſſime dicam.

De inſtrumentis inſtrumentorum fundi.

Cap. XIX. Villatici opifices & miniſtri ſunt, molitores, piſtores, coqui, fabri, fullones, calcarii, qui calcem domino coquunt ad refectionem villae; textores, lanificae, focarii & *focariae*, quae ſunt villicae adjutores, focum curant, ligna adferunt, cibum & pulmentaria coquunt: de quibus ſit mentio tit. Nautae caupon. l. 1. tit. de inſtr. & inſtrum. leg. l. 12 & l. 25. tit. C. de donat. inter vir. & uxor l. 3, ubi tamen *focariae*, concubinae quaſi focum & larem colentes, accipiendae ſunt. Horum inſtrumenta cum ſint multa & diverſa pro ratione artis & operae, recenſentur inter cetera a ſcriptoribus rei ruſticae, maxime a Catone, FISTVLA & PILA FARRARIA ad far pinſendum, PILA FABARIA ad fabam freſam, PILA LIGNEA, in qua tunduntur grana molliora, ut zea: cujus mentio Plin. 18, 11. PILA SE-

MINARIA ad terendos ſeminum nucleos. PILVM FABARIVM, FARREARIVM, SEMINARIVM quo faba, far & ſemina in pilo ſive mortario feriuntur & tunduntur. PILA FVLLONICA, in qua tunduntur panni & veſtes, ut poliantur. CRIBRA INCERNICVLA, quibus frumenta purgantur, antequam molantur, vel pollen a furfurum recrementis diſcernitur ac ſeparatur. MATEOLA eſt parvus tudes ligneus ad ſuccudendam & adigendam materiam, dicta a ruſticis *κατ' ἀφαίρεσιν mateola* pro materiola; quomodo ſaepe dictiones pronuntiabant, ut Plautinus ruſticus Truculento, *Cauliator, conia, rhabo,* pro *cavillator, ciconia, arrhabo:* niſi eſt a Graeco *ματέω*. PAVICVLA eſt lignum ponderoſum utrimque anſatum, quo ſola & ſilices tunduntur, ut aequentur & ſolidentur. *pavire* enim & *depavire* eſt verberare. Hoc major & ponderoſior eſt FESTVCA ſive *fiſtuca*, qua pali & trabes magna vi in terram adiguntur; unde *feſtucare fundamentum* dixit Cato pro fiſtucis ſolidare. FORCIPES ferreae ad focum ignemque inſtruendum & ornandum. RVTABVLA lignea, quorum uſus piſtoribus in proruendo igni, panis coquendi gratia, auctore Feſto. FO-

CVLVS fictilis, aeneus, ferreus, ut ignitabulum, in quo ignis ſervatur & accenditur, vel prunae candentes inferuntur menſae ad calefaciendum cibum. Cicero pro domo: foculo poſito in roſtris. Gellius I, 19, *Tum illa foculum coram eo appoſuit.* TESTVM & TESTVS eſt vas figulinum vel aeneum, ſub quo in foco calefacto cinere & prunis ſuperinjectis & circumpoſitis panes, liba, ceteraque dulciaria coquebantur. Unde *teſtuarium* edulium, quod ſub teſtu calido coquebatur. Varro LL. 4 Ovid. Faſtor. 2, *Ara fit, huc ignem curto fert ruſtica teſtu:* Et 5, *Stant calices; minor inde fabas, olus alter habebat, Et ſpumat teſtu, preſſus uterque ſuo.* BATILLVS inſtrumentum domeſticum ferreum vel ligneum, ad ſimilitudinem palae, quo cineres & prunae tolluntur, aut immunditia effertur. Varro 3, *paſtorem cum batillo circumire oportet, ac ſtercus tollere.* Horat. *latum clavum prunaeque batillum.* ROTA AQVARIA ſive *tympanum,* quo aqua de puteo aut flumine trahitur ac tollitur; vel etiam far molitur. Plin. 17, 11, *Rotis etiam quas aqua verſet obiter & molat.* RVDIS & RVDICVLA eſt inſtrumentum coquinarium ferreum vel aheneum, qua verſant in aheno

elixa, aut ſpumam detrahunt; Cato: *rudicula agitato crebro.* Plin. 34, *verſatum rudibus ferreis aut ferulaceis.* TELA IOGALIS inſtrumentum textorium, in quo imponitur & convolvitur detexenda tela. Ovid. Metamorph. 6, *tela jugo juncta eſt.* AHINEVM, AENEVM vel AENVM, vas ex aere factum, in quo aqua ad potandum aut lavandum caleſit. Caecil. Hymocide: *quin maehra licitari adverſum aeneum coepiſti ſciens.* Gloſſae. *Aeneum* λέβης. Paulus tit. de inſtr. & inſtrum. leg. l. 18, *Nec multum refert inter cacabos & aenum, quod ſupra focum pendet: hic aqua ad potandum caleſit, in illis pulmentarium coquitur.* Ulpian. tit. locati l. 19, *Item aenum, in quo olea calida aqua lavatur.* AHENVM COCVLVM, in quo cibus familiae coquebatur: quod cepiſſe culleum non mirum in numeroſa familia, qualis ruſticorum Romanorum fuit. Plaut. *aeneis coculis mihi excocta eſt omnis miſericordia.* Feſtus: *cocula vaſa aenea coctionibus apta.* Iſidorus, *cocula ligna arida, vaſa aerea.* Quamvis etiam in aheno vinum, ſapa, defrutum decoquebantur. Virg. Georg. I. *Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem Et foliis undam tepidi deſpumat aheni.* CATINVS &

CATINVM vas eſcarium fictile, in quo parabantur & apponebantur pulli, piſces, & jurulenta, pulmentaria vel intrita, ut in lance aſſa; dictum a Graeco *κάτανος*, inde diminutivum *catillus*. His accedebant LINGVLAE, quae ſunt inſtrumenta plana & oblonga inſtar linguae, apta ad miſcendum & ſecandum, ut videre eſt apud aromatarios. HAMA vas aquarium rotundum, ventre gibboſo, compeſcendo incendio accommodatum, quod Cato refert inter vaſa ahenea cap. 136, meminit Juvenal. 14, *diſpoſitis praedives hamis*, & Plin. epiſt. 10. Paulus tit. de praefecto vigilum, Ulpian. tit. de inſtr. & inſtrum. leg. Sed in quotidiano uſu etiam fuiſſe hauriendae aquae indicat Colum. 10, ubi e cucurbita fieri dicit; *aut habilem lymphis hamulam, Bacchove lagenam.* MATELLIO vas aquarium anſatum, ad ſimilitudinem matulae, unde nomen invenit. NASITERNA genus vaſis aenei, anſati & patentis: quale erat, quo equi in Circenſibus poſt confecta ſpatia perfundi & refici ſolebant: ita dicta, quod tres naſos, id eſt, anſas haberet: meminit Cato de re ruſtica & in orationibus, Plautus, Sticho, Varro & Feſtus: licet interdum gemino ſſ ſcriptum *naſſiterna*, quaſi

a naſſa deducatur. SCVTRISCVM eſt patella a rotunditate ſcutiformi dictum, ſicut & *ſcutra*, unde *ſcutula* & *ſcutella*, de quibus in notis ad Catonem, Caecil. Hymnide: *quae narrare inepti eſt ſcutras ferventis* SITVLVS AQVARIVS, vas hauriendae aquae proprium, quod *Situla* vulgo dicitur; Plaut. *ſi hanc ſitulam accepero.* Alius SITVLVS BARBATVS vas aquarium humile & concavum, quod Graeca voce *Nanus* dicebatur, auctore Feſto. SOLIVM vas concavum & patens, ut alveus, cujus uſus in lavatrina ad pannos lineos emaculandos, vel in balneis ad lavanda corpora. TRVLLA, fictilis aenea vel lignea, quae per manubrium cavum e culina in lavatrinam aquam fundit, vel vinum aut oleum in dolia, a *truva*, *truvula* diminutive, deinde *trulla:* etſi etiam vas portorium oblongum, naviculae inſtar, apud Plautum, Ciceronem, Horatium, Plinium, Juvenalem & Scaevolam, vel *laſanum*, in quod ventris onus deponitur, vel caementariorum inſtrumentum trigonum, quo dealbati tectorio muri aut delutati linuntur & complanantur, a terendo, vulgo TROFFELL. Palladius I, 13, *trulla aequabimus* & c. 15, *prima trullis frequentetur inductio.* TRVLLEVS

& TRVLLEVM, vas eſt aquarium latius & capacius, quam trulla, ſine manubrio cavo, quo manus, Nonio teſte, abluuntur. VRNA QVINQVAGENARIA, quae quinquaginta ſextarios capit, ſive urnas duas cum dimidia. VRCEVS AQVARIVS, quo aqua frigida in ah-num infunditur.

De cibariis & veſtimentis familiae ruſticae.

CAP. XX. Adhuc continentur cibaria & veſtimenta, quae dominus familiae praeſtare cogebatur. Seneca de benef. 3, *aliquid quod dominus praeſtare ſervo debet; ut cibarium, veſtiarium.* Cibus autem ruſticorum non erat omnibus idem, ſed alius praefectis & liberis, alius operariis ſervis & compeditis; nec eadem menſura omnibus, aut omni tempore dabatur. *Panis ruſticus* nominatur a Plinio 19, 8, cujus cruſtae inſpargebatur candidi papaveris ſemen, ovo affuſo inhaerens, inferior cruſta allio, gitaque cereali ſapore condiebatur. Hic fuit vel triticeus, vel ſiligineus, vel hordeaceus, ſive ex ſolo hordeo, ſive ex hordeo & tritico miſto, vel denique ex milio, ut teſtatur Cato 57 & Colum. 2, 9. Vilior *panis cibarius* vel *ſecundarius* ex farina non cribrata, viliſſimus *furfuraceus* vel *aceroſus*, furfurum recrementa & aceris pa-

leaeque ſordes retinens, quem vocat Plautus in Aſinaria, & Suetonius Nerone *ſordidum*, Terent. in Eunucho *atrum*, Juvenal. 5 *caninum*, quod canibus cum juſculo praeberetur, Apicius & Coelius Aurelian. *Cantabrum*. PVLS ex panico pinſito, vel ex milio, vel ex farina hordeacea, aqua cocta, interdum lacte commiſta: *pulmentarium* coctum vel crudum, quale Catonis, quod habet oleas conditas; *halecem*, id eſt, piſcoſum ſalſamentum; ſalem & acetum; quo poſtremo deſignari *poſcam*, nonnulli perperam exiſtimant: nam *poſca* non fuit inter diaria, ſed urbana, nimirum plebeculae & ſervorum potio vilis, confecta ex vino mucido, aquae vel aceto mixto, ut praeter medicos indicat Plautus Milite, ubi ſervus queritur, *alios ebrios eſſe ex optimo vino, alios poſcam potitare*. Praeterea erant inter edulia familiae ruſticae fici, caepae, allium cum ſale, olus cordum, moretum, factum e lacte, caſeo & herbis, etſi non omne intritum ſignificat: inter dulciaria *panis depſticius*, id eſt, ſubactus manibus in mortario, placentae, liba, globuli, ſpirae, ſcriblitae & ſimilia. Potus LORA, quae fit vinaceis aqua lotis & perfuſis, quaſi muſtum dilutum, *Vinum praeliganeum* Catoni, *ope-*

rarium Plinio, quod ad uſum familiae operarumque, ex uvis ante juſtam maturitatem praelectis expreſſum, per aeſtatem bibebant; ſicut per hiemem muſtum cum aceto, ſapa, & aqua marina miſtum. Menſura, quae & *demenſum* dicitur a de metiendo, & *diurnum*, & *diarium*, quod in dies ſingulos fiebat, non ſemper eadem ſervabatur, ſed pro conditione operae & temporis variabat; veluti, Villicus, Villica, procurator & alii, qui magis cura & cuſtodia, quam labore res villaticas adminiſtrabant, in menſes ſingulos accipiebant tritici modios tres: operarii per hiemem modios quatuor, per aeſtatem modios quatuor ſemis: compediti per hiemem panis pondo IV, ubi vineam fodere incipiebant pondo V. Contra in urbana familia pro ratione & dignitate miniſteriorum demenſum diſtribuebatur: & majorem menſuram accipiebant ſervi lautiores & honeſtiores, quam mediaſtini & infimi. Ex qua varietate eſt, quod Salluſt. hiſtor. 3 in oratione Macri Trib. pleb. & Seneca epiſt. 80, ſervis quinos modios adſignat. Donat. in Terent. Ennuch. quaternos. Veſtimenta familiae erant tunicae pelliceae, ſaga, centones & centiculi, manicae de pellibus, quae vel in ſilvis, vel in vepribus ruſtico operi & venatorio poterant eſſe

communes: Cuculli, ſive Cuculliones, *Galeri* in modum galeae facti, *pilei* denſi craſſi, & ſutiles e pellibus lanariis, quales priſco ritu fuerunt Romanorum pontificum *galeri.* Utraque capitis tegmina ad arcendas pluvias. Colum. I, *cultam veſtitamque familiam magis utiliter, quam delicate habeat, munitam diligenter a vento pluviaque, quae cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, vel ſagis, cucullis.* Auctor Moreti de Similo ruſtico, *tectuſque galero Sub juga parentes jungit lorata juvencos.* PERONES & SCVLPONEAE, quas Cicero in Piſoniana, & Petronius Satyrico *ſoleas ligneas* vocant, ſunt calceamenta ruſtica & ſervilia: illa e corio crudo fiunt, haec ex ſolido ligno exſculpto, dicta a ſculpendo: unde *Peronatus* & *Sculponeatus* indutus peronibus ſculponeiſve. Virgil. lib. 7, --- *crudus tegit altera pero,* ubi Servius: *Pero ruſticum calceamentum.* Perſius: *Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator.*

De inſtrumentis jumentorum & ornamentis eorundem.

CAP. XXI. Similiter comprehenduntur pecudum majorum inſtrumenta, ut boum *juga lignea,* vel *lorea,* quae binos ternoſve jugant, Aſinorum *inſtrata, capiſtra*, illis inſternuntur,

ſternuntur, his adligantur, ſi quando inſcenduntur. *Clitellae*, id eſt, ſellae doſſuariae imponi mulis & aſinis conſuetae, ad onera commodius geſtanda. *Helcia* lorata, ſpartea, vel cannabina, ante pectus ab armis dependent, quibus aſini equive currus per *temonem* trahunt, vel molas per machinulam ipſis annexas verſant: dicta a Graeco ἕλκω, traho. Apulejus 9, *defectum alioqui me helcio ſparteo, demoto nexu machinae liberum, applicant praeſepio.* Equorum habenae, frena, *oreae*, quae ori induntur, *Murices*, iidem *lupi* & *lupata* frena ferrea aſperrima. *Stragula* inſterni ſolita, *Ephippia* ſellae ad inſidendum impoſitae propter mollitiem vectorum, calcaria, cingula, eadem zonae, quibus cinguntur & diſtringuntur, ſoleae pedibus ſuppactae. Quae magnam partem non tam inſtrumenta fuerunt, quam ornamenta: qualia etiam cenſentur *frontalia*, quae ſunt laminae a naribus ad frontem inter oculos ductae, in ſummo latae, in imo contractae, forma ſcuti longi; *baltei*, qui tergo injecti ventrem ſuperiorem ambiunt, unde *phalerae* dependent; *Monilia* circa collum & pectus demiſſa, *phalerae* ornamenta penſilia, quae omni corporis parti adduntur: etſi Suidas frontem, He-

rodotus maxillas, Servius pectus ornari phaleris tradant. In his autem ornamentis veterum imperatorum & principum faſtus maxime enituit: habuerunt enim iſta aurea, gemmata & caelata, ut de *frontalibus gemmatis* teſtatur 37, 12 de *ſoleis aureis*, idem lib. 38, 11 de frenis, monilibus, ſtragulis, cingulis aureis & gemmatis Virgilius Aen. 7, *Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent, Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.* Statius Thebaid. 3, *Spumantes procul mandunt adamanta jugales.* & lib. 12, - *ignea gemmis Cingula.*

Claudianus de equo Honorii Imperat.

Dumque auro phalerae, gemmis dum frena renident,
Hac uterum zona cinge frementis equi.
Sanguineo virides morſu verſare Smaragdos,
Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Apulejus de deo Socratis; *Neque in emendis equis phaleras conſideramus, & baltei polimina inſpicimus, & ornatiſſimae cervicis duritias contemplamur, ſi ex argento & auro & gemmis monilia variae gazæ dependent, ſi plena artis ornamenta capiti & collo circumjacent, ſi frena caelata, ſi ephippia fucata, cingula aurata ſunt.*